

ΣΥΛΛΟΓΗ

ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΔΟΞΙΑΣΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ

ΚΑΙ ΤΙΝΩΝ ΑΛΛΩΝ ΜΕΤΑ ΤΥΠΩΘΗΝΤΩΝ

ΕΚΔΟΘΕΙΣΑ ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΙΝΙΑΝΟΥ

ΤΟΜΟΣ Α. ΠΕΡΙΕΧΩΝ

1 Βιογραφία του αειδήνου Ευγενίου, ἐν ᾗ καὶ κατάλογος ἀκριβὴς ὅλων τῶν συγγρομμάτων, καὶ ἡ διαθήκη αὐτοῦ. — 2 Σαφὴς τῶν Ἑλλήνων τοῦ παρόν-
αιῶνος διασκέψεις περὶ τοῦ ποῦ παράδεισος καὶ ποῦ κόλασις, καὶ τί ἐστι
ταῦτα. — 3 Ἐπιστολὴ σταλαῖσα εἰς Τριέστι πρὸς ἀνδρείου φληνέφου τινὸς
καὶ δυσσεβοῦς, γραφθεῖσα κατὰ τὸ 1790 Ἀυγούστου 12. — 4 Σχεδίασμα πε-
ρὶ Παλιβοροίων ἐν εἴδει ἐπιστολῆς ἀτελλομένης εἰς Θεόφιλον τὸν ἐπίσκοπον
Καρπανίας. — 5 Προσκλητὴ πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀποστολίας Παύλωνα,
καθ' ἣν ἡμέραν ἐχειροτονήθη ἱερεὺς. — 6 Προσφώνημα πρὸς τὴν Βασίλισσαν
Β', Αλέξανδραν καθ' ἣν ἡμέραν ἐχειροτονήθη ἀρχιερεὺς. — 7 Προσφώνημα
πρὸς τὴν αὐτὴν Βασίλισσαν καθ' ὃν χρόνον ἐπεδήμησεν εἰς τὴν Κριμαίαν. —
8 Προσφώνημα πρὸς ἀρχιερεῖα κατὰ τὴν μεγάλην παρασκευὴν. — 9 Ἐπι-
στολὴ πρὸς τὸν μεγάλον Γραμματικὸν Γεώργιον Ζαγοραῖον. — 10 Ἐπιστολὴ
ἀπολογητικὴ πρὸς τὸν πρεῖον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Κύριον Κύ-
ριλλον. — 11 Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ
Πρωτοκλήτου.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Κ. ΝΕΛΛΕ

1838.

« Σοφίαν αὐτῶν δικησίνται λαοὶ καὶ τὸν ἔπαινον αὐτῶν ἱξάγγελοι ἡ
Ἐκκλησία. »

Χιρσζ. Βλδ.

ΤΟΙΣ ΦΙΛΟΥΜΕΝΕΣΤΑΤΟΙΣ
ΚΑΙ ΛΟΙΔΙΜΟΙΣ ΑΥΤΑΔΕΛΦΟΙΣ

ΖΩΣΙΜΑΔΑΙΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΩΙ, ΘΕΟΔΟΣΙΩΙ,
ΖΩΗ ΚΑΙ ΜΙΧΑΗΛ

ΚΑΙ ΤΩ ΠΕΡΙΟΝΤΙ

ΝΙΚΟΛΑΩΙ

ΠΟΛΛΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑΣ ΠΡΟΕΛΕΙΑΣ
ΤΗΙ ΠΑΤΡΙΔΙ ΕΝΔΕΙΞΑΜΕΝΟΙΣ ΚΑΙ
ΔΟΣΗΣ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΙ ΤΕΤΥΧΗΚΟΥΣΙΝ
ΩΣ ΕΥΕΡΓΕΤΑΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΗΝ ΒΙΒΛΟΝ ΤΑΥΤΗΝ

Ὁ ἐκδότης

Ανατ(θ)οισιν

ΦΙΛΑΤΑΤΕ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑ.

Εἰς τοὺς ἐνδόξους β.λαστοὺς τῆς περικλειοῦς οἰκίας
 τῶν ἀθανάτων Ζωσιμάδων ἀναθέμενος τὴν παροῦσαν συλ-
 λογὴν τῶν ἀρεκδότων συγγραμμάτων τοῦ ἀοιδίμου Εὐγε-
 νίου τοῦ Βουλγάρου, νομίζω, ὅτι ἐξεπλήρωσα χρέος ὀ-
 φειλόμενον παρὰ παντός Ἑλληνας εἰς τὴν λαμπρὰν ταύ-
 την οἰκίαν, ἣτις καταναλώσασα θησαυροὺς χρημάτων εἰς
 τύπωσιν καὶ διανομὴν τοσοῦτων ἐπωφελῶν συγγραμμάτων
 αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ἀνδρός καὶ ἄλλων σοφῶν, κατεπλού-
 τισε τὸ γένος διὰ τῶν τειούτων μεγαλοδωρεῶν, καὶ
 συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ὀρθὴν τῆς Ἑλληνικῆς
 νομοθεσίας ἐκπαίδευσιν· διότι εἶδεν ἡ Ἑλλὰς πλημυροῦν-
 τα εἰς τοὺς κόλπους τῆς μετὰ πολλῶν ἐπιστημονικῶν βι-
 βλίων διδασκόντων τὴν ὀρθὴν φιλοσοφίαν καὶ πλήθος δια-
 γνῶντων ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων ἐμπρεόντων τὴν
 εὐσέβειαν. Τὸ μέγα τοῦτο δῶρημα, τὸ παντὸς ἐπαίριον ἀ-
 χώτερον, το.λμῶ εἶπεῖν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων μεγάλων ὠφε-
 λειῶν κατέβαλε καὶ τὰ πρῶτα θεμέλια τῆς ἐνσωτώσεως
 εὐδαιμονίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, διότι ἔθνος πτωχὸν
 καὶ ἁμαθές, καὶ φύσιν ἔχον ὀργῶσαν εἰς τὰ κακά, ποτὶς
 δὲν προουδεύει, οὔτε ὑψώνει τὸν νοῦν αὐτοῦ εἰς μεγαλο-
 πράγματα ἐπιχειρήσεις χωρὶς τὸ φῶς τῆς παιδείας, καὶ
 τὸ φῶς τοῦτο δὲν ἀνάπτει χωρὶς τὰ προπαρασκευασθῶσι
 τὰ ἐκ τῶν ἐπωφελῶν βιβλίων ἐναύσματα. Τὴν μεγάλην
 ταύτην καὶ ἀπαράμειλον εὐεργεσίαν διεδέχθησαν ἄλλαι
 γενναῖαι δωρεαὶ διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τοῦ περιόντος ἔτι
 ἀδελφοῦ Κυρίου Νικολάου ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιμνήστοι
 Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννου Καποδίστρια, καὶ ἡ

μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως ἡμῶν *ΘΩΝΟΥΣ ἀποστολὴ λαμπρᾶς καὶ βαρυτίμου συλλογῆς νομισμάτων καὶ ἄλλων κειμηλίων. Ταῦτα πάντα αἰσθάνονται ἤδη καὶ κηρύττουσι μετ' εὐγνωμοσύνης οἱ Ἕλληες, ὅτε ἀναρτῶντες ἀπὸ τοῦ βάρους τοῦ μακροχρονίου ἀγῶνος, βλέπουσι τὴν πατρίδα αὐτῶν ἐλευθέραν, καὶ ἀπολαμβάνουσαν εὐαρέστως τὰ ἐκ τῆς εἰρήνης καὶ εὐνομίας ἀγαθὰ, ἀναπέμποντες εὐχὰς ἐνθέσιμους εἰς τὴν θεῖαν πρόνοιαν ὑπὲρ συντηρήσεως τῆς εὐδαιμονίας ταύτης καταστάσεως, καὶ εὐλογοῦντες τὰ ὀνόματα τῶν πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως συντελεσάντων εἰς τὴν αἰσίον ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου καὶ ἐνδόξου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδας ἐπιχειρήματος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑἸΝΙΛΑΝ.

Ἐγράφη ἐν Ἀθήναις τῷ 1838 κατὰ μῆνα Δεκέμβριον.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

ΔΙΑΤΡΙΒΩΝ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸ ἱκανῶν ἐτῶν, καὶ συναμιλῶν πολλάκις μετὰ τῶν πρὸ χρόνων εὐρισκομένων ἱκεῖσε λογίων ἀνδρῶν, συμπεσόντος λόγου περὶ τοῦ ἀειμνήστου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρειος, ἔμαθον, ὅτι σῶζονται εἰσέτι ἀνέκδοτά τινα συγγράμματα τοῦ περιφήμου ἱκείνου ἀνδρός, ἐπιμελῶς ὑπὸ τινῶν λογίων διατηρούμενα· ἐρευνήσας λοιπὸν μετ' ἀκριβείας, εὑρον πάντα τὰ εἰς τὴν πρῶτον τόμον περιεχόμενα ἀνέκδοτα ἐκτὸς τοῦ περὶ Παλιβρόων ἰδιοχείρου τοῦ συγγραφέως σχεδιάσματος, καὶ μεταγράψας ἐπιμελῶς, ἔλαβον δύο ὁμοια ἀντίγραφα, ἵνα διατηρήσω τὸ ἐν, ἐὰν κατὰ περίστασιν ἀπολέσω τὸ ἕτερον, ὅπερ καὶ συνέβη· διότι ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καταστροφῇ ἐχάθη τὸ ἐν μετὰ τῆς βιβλιοθήκης ἡμῶν καὶ ἄλλων μεταφράσεων (1) εἰς Κωνσταν-

(1) Αἱ ἀναφερόμεναι μεταφράσεις εἰσι 1. εἴκοσι ἐκ τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλευτάρχου, ὧν τὴν ὀλικὴν μεθερμήνευσαν εἰς τὴν καθορισμένην γλῶσσαν ἀνιδέχθημεν, τρεῖς δὲ μακαρίτης Πλάτων Χίου, ὁ Κ. Σ. Βαλέτας καὶ ἐγὼ, διὰ προτροπῆς τοῦ Κ. Μιχαήλ Βασιλείου, καὶ διαπάντης τινῶν φιλογενῶν. 2. μεταφράσιν ἐπεταμῆς εἰς 10 τόμους τῆς φυσικῆς ἱστορίας τοῦ Πυρρῶνος, ἣν ἐξεπεκινώταμεν μετὰ τοῦ Κ. Κωνσταντίνου Γ. Σούτσου, καὶ εἴχμεν ἑτοιμον διὰ τύπωσιν. 3. τέσσαρας τόμους τῆς περιηγήσεως τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος, ἐπιμελῶς μεταφρασθέντας, καὶ ἔχοντας συννηγμένα καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς

τινούπολιν. Μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Ἑλλάδα εὔρον· καὶ τὸ περὶ Παλιόροιων ιδιόχειρον σχεδίασμα, (1) καὶ παραβαλὼν τὸν χαρακτῆρα τῆς γραφῆς μὲ ἐπιστολάς τινας τοῦ ἰδίου Εὐγενίου διευθυνομένας πρὸς τὸν Κ. Μιχαήλ Καρατσένον τὸν ποτὲ ἐν τῇ Ταυρίκῃ χερσονήσῳ Κονσιλιάριον, τὴν μὲν ἐκδομένην κατὰ τὸ 1785, τὴν δὲ κατὰ τὸ 1795, εἶδον ὅτι τρέποντι ἦν ιδιόχειρον τοῦ ἀοιδίου Εὐγενίου· ἔχων λοιπὸν ταῦτα τὰ χειρόγραφα, καὶ ὑποπτευόμενος μὴ πῶς ἀπολεσθῶσιν, ὥς ὀλίγον ἔλειψεν, ἀπεφάσισα τὴν διὰ τοῦ τύπου δημοσίευσιν αὐτῶν· ἐπειδὴ δὲ κατέστη σπάνιον καὶ τὸ ἄπαξ ἐκδοθὲν ἱστορικὸν Δοκίμιον περὶ τῶν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Πολωνίας διαφορῶν, ἐνόμισα χρήσιμον καὶ τὴν μετατύπωσιν αὐτοῦ τοῦ συγγραμματος. Ἀλλὰ παρατηρήσας, ὅτι δὲν εὕρισκεται ἀκριβοῦς βιογραφία τοῦ περιφήμου ἐκείνου ἀνδρός, οὔτε εἰς συγγραφέα, οὔτε εἰς ἐκδοσὴν τινα τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, καὶ νομίσας εὐγνώμονα καὶ ὠφέλιμον τὴν διατήρησιν τῆς μνήμης τῶν πράξεων τοιοῦτου ἀνδρός, καὶ τὴν ἀκριβοῦς καταγραφὴν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων πολυειδῶν συγγραμμάτων, ἐνησχολήθην ἐπιμαλῶς εἰς σύνταξιν ἀκριβοῦς βιογραφίας τοῦ ἀοιδίου Εὐγενίου, καὶ ἐντελοῦς καταγραφῆς τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἐπιχειρήσας τὴν συγγραφὴν τοῦ βίου αὐτοῦ, μὴ ἰσθι-
 ρουμένου ἀκριβοῦς οὔτε ἐν τῷ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καταλόγῳ τῶν ἐπὶ παιδείᾳ διαλαμψάντων Ἑλλήνων, οὔτε ἐν τῇ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐκδοθείσῃ ἱστορίᾳ τοῦ Κ. Κούμα, ἐν ᾗ ἀκροθιγῶς τῆς τῶν σοφῶν Ἑλλήνων βιογραφίας ἐφάπτεται, οὐδὲν ἄλλο εἶχον βοήθημα καταρχαίς

εἰρη ὅσα κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μακρὰν διατριβήν μου παρὰ φιλομαθῶν γερόντων ἀκούσας, διετήρησα εἰς μνήμην, καὶ ὅσα ὁ πατήρ μου ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν Θεσσαλίαν διασπαρέντων μαθητῶν τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρός διαδοθέντα καὶ διατηρούμενα κατὰ παράδοσιν ἀπεμνημόνευσε· μὴ ἀρκούμενος ὅμως εἰς ταῦτα, καὶ μαθὼν, ὅτι σώζονται ἐν τῇ κατὰ τὴν νῆσον Σκίαθον μονῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ σημειώσεις Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, περιέχουσαι πολλὰ συμβεβηκότα τοῦ βίου τοῦ ἀοιδίου Εὐγενίου, ἀνέβαλον τὴν δημοσίευσιν τοῦ πρώτου τόμου τῆς παρούσης συλλογῆς, καὶ ἐζήτησα παρὰ τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς ἐκείνης τὰ σωζόμενα ἔγγραφα (1) ἐπ' ἐλπίδι ἐπιτυχίας τελειοτέρας τοῦ σκοπούμενου, ὅπερ ἦν ἡ ὅσον ἔνεστιν ἀκριβοῦς ἱστορία τοῦ βίου τοιοῦτου περιφήμου ἀνδρός, ὅς τις ἐκκλησιαστικῶς μὲν θεωρούμενος φαίνεται ὑπέρμαχος ἀκλινῆς καὶ εὐλογος ἀκλόνητος τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, εἰς δὲ τὴν θύραθεν παιδείαν εἰσαγωγὸς τῆς νέας φιλοσοφίας, καθ' ὃν καιρὸν ἐπεπόλαζον εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἀντὶ τῆς καθ' αὐτὰ Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας τὰ σχολαστικὰ λεγόμενα μαθήματα.

Λαβὼν δὲ ταύτας τὰς σημειώσεις, καὶ ἀναγνοὺς μετ' ἐπιστάσις, εὔρον περιεχόμενα πολλὰ λόγου ἄξια, μεθ' ὧν συναναμίσξας καὶ ὅσα ἄλλοθεν ἤρρανίσθην, συνέταξα τὴν βιογραφίαν ταύτην, ἣν δημοσιεύω, δεόμενος εὐγνωμόνων ἀκροατῶν, ἂν τὸ ἔργον δὲν φανῇ ἄξιον τῆς φιλομαθείας αὐτῶν, ἢ ἀνάλογον τῆς δόξης καὶ τῆς ὑπολήψεως τοῦ ἀνδρός.

(1) Ἐδωρήσατέ μοι διὰ τύπωσιν τὸ ἀναφερόμενον σύγγραμμα ὁ Κ. Γ. Γενοθέλης, ὃς τις ἐνθυμεῖται καὶ πολλὰ ἀνέκδοτα περὶ τῆς παιδικῆς ηλικίας καὶ τῆς μετὰ ταῦτα σχολαρχίας τοῦ ἀοιδίου Εὐγενίου.

(1) Ὅφειλω χάριτας εἰς τὸν Κ. Φλαβιανὸν ἡγούμενον τῆς ἱερᾶς ἐκείνης μονῆς διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν, ὃν μέρος προσέβηκεν ἀπὸ μνήμης καὶ ὁ ἴδιος, εἰς τοῦτο δὲ συνέπραξαν προθύμως καὶ ὁ ἐκείσε Διοικητὴς καὶ ὁ Διήμαρχος.

Τὸ γένος τῶν Βουλγάρων, ἐξ οὗ κατήγετο ὁ αἰοίδιμος Εὐγένιος ἤκμαζεν εἰς Κέρκυραν καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ὅσον ἐξάγεται ἐκ τῶν εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος ἱστορουμένων, ὅπου ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ, ὅτι εὐγενὴς τις καταγόμενός ἐκ τῆς δυστυχοῦς ἐκείνης μεγαλοπόλεως, Καλοχαιρέτης τὸ ἐπωνύμιον, μετὰ τὴν οἰκτρὰν τῆς πατρίδος αὐτοῦ καταστροφὴν, μετέφερα τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος εἰς Κέρκυραν, ὅπου εὐρὼν περιχάλλῃ ναὸν, ἀπέθηκε τὸ πάνσεπτον ἐκεῖνο σῶμα, καὶ χειροτονηθεὶς ἱερεὺς, διέμεινεν ἐν τῷ ἰδίῳ ναῷ, ὑπηρατῶν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ. « Ἀνακαινισθείσης δὲ μετὰ ταῦτα τῆς πόλεως (λέγει αὐτολεξεί ὁ ἴδιος Συγγραφεὺς), καὶ ἐτέρωθε μετακτισθείσης, ἄλλον ἐγείρουσι τῷ ἁγίῳ ναὸν οἱ τότε ἱεροῦνται, οἱ ἐκ Κερκύρας διηλ. Βούλγαροι, εἰς οὓς δι' Ἀσηρίνας τῆς μακαρίτιδος τὸ κατὰ κόσμον τῆς δεσποτείας δικαίωμα τοῦ ἱεροῦ μετέβη λειψάνου ».

Ἐκ τριαύτης λοιπὸν ἀρχαίας γενεᾶς κατήγετο ὁ μέγας Εὐγένιος, οἱ δὲ γονεῖς αὐτοῦ καθ' ὅλας τὰς ἀνὰ χειρὰς μου ἄλλας πληροφορίας ἐκατοικοῦσαν εἰς Ζάκυνθον, τινὲς δὲ ὀνομάζουσι καὶ ἐνορίαν αὐτῶν τὴν τῆς Φανερωμένης, καὶ ἄλλοι προσιθιάσιν, ὅτι σώζεται μέχρι τοῦ νῦν καὶ ὁ κώδικς, εἰς ὃν εὐρίσκεται καταγεγραμμένον τὸ παιδικὸν ὄνομα τοῦ Εὐγενίου Ἐλευθέριος, κατὰ δὲ τὰς σημειώσεις τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου καὶ τοῦ πατρὸς μου, ὁ μὲν μέγας Εὐγένιος ἀνκντιόρῃτως ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὸ 1716 ἔτος, καθ' ὃν καιρὸν ἡ πόλις αὕτη ἐλευθερώθη διὰ θαύματος (1) τοῦ ἁγίου Σπυ-

ρίδωνος ἐκ τῆς πολιορκίας τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων, διὸ καὶ ὠνομάσθη Ἐλευθέριος, οἱ δὲ γονεῖς αὐτοῦ ἐκατοικοῦσαν εἰς Ζάκυνθον, ἔτυχον δὲ εἰς Κέρκυραν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν διὰ τὸν φόβον τοῦ πολέμου, ἢ δι' ἄλλην τινὰ περίστασιν.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, περὶ δὲ τῆς ἀγωγῆς βεβαιοῦται ὑπὸ πολλῶν, ὅτι ἐν Κερκύρᾳ ἔλαβε τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς παιδείας, διδασκόμενος παρὰ τινι ἱερομονάχῳ ἱερεμῇ Καβαδία ὀνομαζομένῳ. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν γνώμην τινῶν ἦν τότε ἀπηγορευμένη παρὰ τῆς Ἑνετικῆς Κυβερνήσεως ἡ διδασκαλία τῶν ὑψηλοτέρων μαθημάτων τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἵνα μὴ ἡ βαθυτέρα μελέτη τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων διεγείρῃ τὸν νοῦν τῆς νεολαίας τῶν ἑπτανησίων, καὶ ἀποπτύσῃ τὸν χαλινὸν τοῦ ἐπικειμένου ζυγοῦ, μετέβη εἰς Ἄρταν ὁ Εὐγένιος, ὅπου ἐσχολάρχει σοφὸς τις διδάσκαλος Ἀθανάσιος ὀνομαζόμενος, περὶ οὗ ἀναφέρει καὶ ἐν τῇ λογικῇ αὐτοῦ (1)! Καθ' ὃν καιρὸν δὲ διέτριβεν εἰς Ἄρταν, ἠκολούθησε συμβεβηκὸς τι δεικνύον ἱκανῶς τὴν καὶ ἐν ἀπαλῇ ἔτι ἡλικίᾳ ἀμυδρῶς ὑπερφαινομένην μεγαλοφυΐαν καὶ ἀγρίνοιαν τοῦ ἀνδρός. Ὁ τότε μητροπολίτης Ἀρτης καταδικάσας ἱερεῖα τινὰ ἀδίκως εἰς μακρὰν ἀργίαν τῶν ἱερατικῶν χρεῶν, ἤρνατο τὴν συγχώρησιν εἰς τὸν δυστυχῆ, καίτοι πολυλάκις καὶ ὑπὸ πολλῶν προκρίτων τῆς πόλεως Ἀρτης εἰς τοῦτο παρακληθεὶς· ἀλλὰ τελευταῖον ἀπελπισθεὶς, λαβὼν ἴσως καὶ παρὰ τινος συμβουλὴν, ἀπεφάσισεν ἵνα προσδράμῃ εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, καὶ ἀναφέρων τὰ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως εἰς αὐτὸν πραχθέντα, ζητήσῃ παρ' ἐκείνης τὴν ἐκ τῆς ποινῆς ταύτης ἀπαλλαγὴν. Κατέφυγε λοιπὸν εἰς τὸν νέον μαθητὴν Ἐλευθέριον, ὡς ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους μαθητὰς ἐπαινούμε-

(1) Ἡ διήγησις αὕτη εὐρίσκεται εἰς βιβλίον τι φέρον ἐπιγραφὴν « Ἀελοουθία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Σπυρίδωνος τοῦ ἱερομάρτυρος ὑπὲρ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ γεγονότος ὑπερφουλοῦ θαύματος κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν τῇ ια. τοῦ αὐγουστοῦ μηνὸς κατὰ τὸ χιλιοστὸν ἑπτακοσιοστὸν δέκατον ἑκτον ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ ».

νον, πάρακαλῶν μετὰ θερμῶν δακρύων, ἵνα συντάξῃ τὴν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀναφορὰν αὐτοῦ· ὁ δὲ Εὐγένιος ἀκούσας δεινοπαθοῦντα ἐλπεινῶς τὸν ἱερέα, καὶ κινηθεὶς εἰς συμπάθειαν, συνέταξε τοσοῦτον οἰκτροὺν ἐνταυτῷ καὶ γλαφυρὰν ἀναφορὰν, καὶ μὲ τοσαύτην δεινότητα λόγου, ὥστε ἔχι μόνον ἔπεισε τὴν σύνοδον εἰς βοήθειαν τοῦ ἱερέως, ἀλλ' ἐκίνησεν αὐτὴν καὶ εἰς περιέργειαν ἵνα μάθῃ τὸν συντάξαντα. Ὅθεν γράψας ὁ Πατριάρχης εἰς τὸν μητροπολίτην Ἀρτης περὶ ἀπαλλάξεως τοῦ ἱερέως τῆς ἐπικειμένης αὐτῷ ποινῆς, ἐρώτησεν αὐτὸν καὶ περὶ τοῦ τίς ἄρα ἦτον ὁ συντάξας τὴν περὶ τοῦ ἱερέως ἀναφορὰν· ὁ δὲ ἀρχιερεὺς λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν, προσεκάλεσε μὲν τὸν ἱερέα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν συγχώρησιν, ἡρώτα δὲ ἐπιμόνως περὶ τοῦ συντάξαντος τὴν ἀναφορὰν, ἀλλ' ὁ ἱερεὺς ἐδέχθη εὐγνωμόνως τὴν συγχώρησιν, παραιτεῖτο δὲ ἐκ παντὸς τρόπου τὴν ἐξήγησιν τοῦ ζητημένου μυστηρίου, ὥς ὅτου λαβὼν ὑποσχέσεις, ὅτι δὲν πρόκειται βλάβη τις εἰς τὸν γράψαντα, ὡμολόγησε τὰ ὄνομα τοῦ Εὐγενίου, διὰ τὸ ὅποιον εἶπε τινὰ παράπονα ὁ μητροπολίτης εἰς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Ἀθανάσιον. Τοῦτο μαθὼν ὁ Εὐγένιος, καὶ δυσαρέστως διατεθεὶς, ἀνεχώρησεν εἰς Ἰωάννιναν. Τῆς δὲ εἰς Ἀρταν διατριβῆς αὐτοῦ μνημονεύει καὶ ὁ ἴδιος ἐν ταῖς πρὸς τὸν Γ. Κρομμύδην ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἐκδοθεῖσαις ἐν Μόσχᾳ κατὰ τὸ 1808 ἔτος. (1)

Εἰς Ἰωάννιναν δὲ ἐσχολάρχει τότε, φαίνεται, Μεθόδιος ὁ ἐπονομαζόμενος Ἀνθρακίτης, παρὰ τοῦ ὁποίου ἤκουσε τὰ

ἐκεῖσε τότε διδασκόμενα φιλοσοφικὰ μαθήματα· ἐκεῖ καὶ ἐχειροτονήθη διάκονος μετονομασθεὶς ἀντὶ Ἰηλευθερίου Εὐγένιος· δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς πόσον καιρὸν διέτριψεν εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν, ἀλλὰ δὲν ἀπέρασεν πολλὰ ἔτη, καὶ δείξας ὅποιαν εὐφυΐαν εἶχεν εἰς τὰς μαθήσεις, ἔλαβε συνδρομὴν παρὰ τινων ἐμπόρων τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, καὶ μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης· ὅπου διαμείνας ἱκανὰ ἔτη, ἐδιδάχθη διαφόρους ἐπιστήμας καὶ πολλὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, οἷον, Λατινικὴν, Ἰταλικὴν, Γαλλικὴν, Γερμανικὴν, καὶ τελευταῖον τὴν Ἑβραϊκὴν, ἣν μαθὼν, ὡς λέγεται, εἰς βραχύτατον χρόνον διάστημα, ἐξέπληξε τὸν διδάσκοντα ταύτην εἰς αὐτὸν ἱεθῖνον.

Τελειώσας δὲ τὴν σπουδὴν τῶν μαθημάτων αὐτοῦ, ὑπέστρεψεν εἰς Ζάκυνθον, ὅπου συντάξας ῥιθὰς τινὰς εἰς τοὺς ἐκεῖ προκρίτους διὰ στίχων Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν ἐν μέτροις διαφόροις, ἐθαυμάσθη παρὰ πάντων, δοὺς τρανώτατα δείγματα τῆς ἀγχινοίας καὶ πολυμαθείας αὐτοῦ.

Μετέβη ἔπειτα εἰς Κέρκυραν, ὅπου εὗρον τοὺς γονεῖς αὐτοῦ ἤδη τεθνηκότας, διέταξε τὰ περὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Ἀμπελάκια, πόλιν τῆς Θεσσαλίας μικρὰν, ἀλλ' ἐπίσημον, ὅπου σχολαρχήσας ἱκανὰ ἔτη, ἀνέδειξε πολλοὺς καὶ ἄλλους μαθητάς, καὶ κατ' ἐξοχὴν τὸν ἐπίσκοπον Πλαταμῶνος Διονύσιον, ὃς τις διὰ τῆς συστάσεως τοῦ ἐκεῖσε ἐμπορικοῦ συστήματος ἐγένετο αἵτιος τῆς μετέπειτα μεγάλης εὐπορίας καὶ λαμπρότητος ἐκείνης τῆς πόλεως, τὸν ἐπίσκοπον Καμπανίας Θεόφιλον, εἰς ὃν διευθύνει τὸ περὶ Παλιρρῶιδων ἐκδιδόμενον ἤδη σύγγραμμα, καὶ τινὰ Γεώργιον διαδεξάμενον τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ εἰς τὴν ἐν Ἀμπελακίοις σχολὴν.

Προσκληθεὶς ἔπειτα εἰς Ἰωάννιναν παρὰ τῶν ἐκεῖ ἐμπόρων καὶ ἰδίως παρὰ τοῦ Καραϊωάννου, ἀπῆλθεν ἐκεῖ, καὶ ἐδίδα-

(1) Ἰδοὺ κατὰ λέξιν τί ἀναφέρει περὶ Λογαροῦς ὁ Εὐγένιος σελ. 280 « καὶ τὸ μὲν ἔλαττον ἦν τὰ ἐξ αὐγοτάραχα, τὰ ἐπὶ αὐτῇ καὶ τῆς Λογαροῦς μὲ ὑπέμνησαν, καὶ τῶν ἐκεῖ κλιματίων καὶ δώρων τῆς φύσεως, τῶν ὁποίων ἡ ἡμετέρα προσφιλεστάτη μοι τιμιότης ἠθέλησε νὰ ἀνακινῆται εἰς ἐμὲ τὰ παλαιὰ ἔχνη ».

ὡς τὰς ἐπιστήμης καὶ τὴν φιλολογίαν εἰς τὴν σχολὴν ἐκείνης τῆς πόλεως, (1) ὅτε λέγεται, ὅτι Νικόλαός τις Ζερζούλης ἐκ Μεσσοβίου ἐπιθυμῶν μὲν τὴν ἀκρόασιν τῶν μαθημάτων, μὴ πειθόμενος δὲ εἰς τὰς διατάξεις τῆς σχολῆς, ἐπειδὴ παρήγγειλεν εἰς αὐτὸν ὁ Εὐγένιος ἵνα ὑπόκειται εἰς τὰς διατάξεις, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι μαθηταί, ἀνεχώρησεν εἰπὼν, ὅτι ἀπέρχεται καὶ αὐτός, καὶ διδάσκεται ἐκεῖ ὅπου ἐδιδάχθη καὶ ὁ Εὐγένιος, καὶ τῶντι μετέβη εἰς Εὐρώπην, καὶ ἔλαβε παιδείαν ἱκανὴν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπιμελῶς μετέδωκεν εἰς τοὺς συμπολίτας του.

Ἀπὸ μικρὰν αἰτίαν λέγεται, ὅτι δυσαρεστήθεις ἀνεχώρησεν ἐξ Ἰωαννίνων, καὶ προσκληθεὶς παρὰ τῶν κατοίκων τῆς Κοζάνης, (2) πόλεως μικρᾶς, ἀλλ' ἀκμαζούσης κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἰς τὴν φιλομαθείαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ὑπῆγεν ἵνα σχολαρχήσῃ ἐκεῖ, ὅτε λέγεται, ὅτι διαβαίνων ἐκ Λαρίσσης περὶ τὰ 1746 ἔτη, ἀρχιερατεύοντος Μελετίου τοῦ Τενεδίου τοῦ μετὰ ταῦτα πατριαρχεύσαντος, καὶ πολλὰ παθόντος ἐν καιρῷ τοῦ κατὰ τὸ 1767 συμβάντος μεταξὺ Τούρκων καὶ Ρώσων πολέμου, προσεκληθὼν ἵνα ἐκφωνήσῃ λόγον ἐπ' ἐκκλησίας, συμπεσοῦσης τότε τῆς ἐβδομάδος τῶν ἁγίων παύων. Ἰπήκουσεν ὁ Εὐγένιος, καὶ προειμιασάμενος ἀπὸ τὸ ῥητὸν «Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ἐν τῷ κατρεβαίνειν μὲ εἰς διαφθοράν» ὠμίλησεν μὲ τοσαύτην δεινότητά ῥητορικὴν, ὥς ἐξέπληξε τοὺς ἀκροα-

τάς, καὶ ἐκίνησεν ὅλους εἰς δάκρυα. Τὸν λόγον τοῦτον ἀκούσας Λιονύσιός τις πρεσβύτερος, ἐφημέριος ὢν τότε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Λαρίσσης, τὸν ἅγιον Ἀχίλλειον, καὶ χειροτονηθεὶς μετὰ ταῦτα ἐπίσκοπος Λητζίης καὶ Ἀγγράφων, διηγεῖτο συνεχῶς μετὰ πολλῶν ἐπαίνων εἰς τὸν πατέρα μου.

Ἀγνοεῖται πόσον καιρὸν διέτριψεν εἰς Κοζάνην, ἀλλ' ἐκεῖθεν προσκληθεὶς παρὰ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου μετέβη εἰς τὸ ὄρος τοῦ Ἄθωνος (1), ὅπου διετέλεσε πέντε ἔτη διδάσκων φιλοσοφικά, Θεολογικά, καὶ Φιλολογικά μαθήματα, καὶ ἐκ τῆς ἡδὴ πρῶτον δημοσιευομένης ἀπαντήσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κύριλλον ἐρωτῶντα, διὰ τί ἀνεχώρησε, φαίνεται καὶ ὁ ὑπὲρ τῆς διανοήσεως τῆς παιδείας διακονῆς αὐτοῦ ζήλος, πόσους ἀγῶνας ὑπέστη, καὶ πόσας δυσχερείας ἀπήντησε· μ' ὅλα ταῦτα ὁ καρπὸς ἔγινε μέγας, καὶ ἐκ τῶν πανταχόθεν συρρέουσάντων μαθητῶν, καὶ διασπαρέντων μετὰ ταῦτα εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδιαιτέρως εἰς Θεσσαλίαν καὶ Ἱπείρον φαίνονται ἐξέχοντες πολλοὶ ἄλλοι, καὶ κυριώτερος Ἀθανάσιος ὁ Πάριος ὁ πολλὰ ἔτη σχολαστήσας ἐν Χίῳ, καὶ ὁ ἐξ Ἀγγράφων Σέργιος ὁ Μακραῖος, ὁ ἐν τῇ κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν πατριαρχικῇ σχολῇ χρόνους ἱκανοὺς διαπρέψας, καὶ πολλὰ συγγράμματα εἰς τὴν Ἑλληνίδι γλῶσσαν καταλιπὼν.

Μετέβη ἔπειτα εἰς Κωνσταντινούπολιν περὶ τὸ 1761 ἔτος κατὰ τὸν Κούμαν, ὅπου ὁ Πρίγγιψ Γρηγόριος ὁ Γκέκας διερμηνεὺς τότε τῆς τῶν Ὀθωμανῶν βασιλείας, ἀνὴρ φιλομαθὴς καὶ ἐνθερμὸς ὑπερασπιστὴς τῶν σοφῶν ἀνδρῶν, ὅποῖος ἐφάνη καὶ εἰς

(1) Τοῦτο συνέβη κατὰ τὸ 1742 ἔτος κατὰ τὸν Κ. Κούμαν, καὶ ἡ σχολὴ εἰς ἣν ἐδίδασκεν ἐκτίσθη ἐκ νέου καὶ ὠνομάσθη τοῦ Γκιούμα.

(2) Περὶ τῆς ἐν Κοζάνῃ, διατριβῆς τοῦ Εὐγενίου λέγει ὁ Κούμας, ὅτι ἐυρίσκονται ἐντὶν κεφαλαίῳ τῆς ἀνεκδότου Σχολαστικῆς Θεολογίας αὐτοῦ τὰ ἑξῆς: «ἀντέσχον, ἀλλ' ὑπεχώρησαμεν ὡς ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπ' ἑνὸς ἀπὸ τῆς λαμπρᾶς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τὴν μικρὰν μεταβάλλοντες Κοζάνην».

(1) Τοῦτο λέγει ὁ Κούμας συνέβη κατὰ τὸ 1762 ἀλλὰ δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν χρονολογίαν τῆς ἀπολογητικῆς ἐπιστολῆς, σημειουμένης κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος.

τὸν ἀοίδιμον Νικηφόρον Θεοτόκη, (1) ὑπεδέχθη αὐτὸν μετὰ μεγάλης φιλοφροσύνης, καὶ κατέστησε διδάσκαλον τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν πατριαρχικὴν σχολήν. Ἀλλὰ Δωρόθεος τις Μιτυληναῖος διδάσκαλος τῶν Γραμματικῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ σχολῇ, φθόνῳ ἢ ἀπειροκαλίᾳ κινούμενος, διέσυρε πανταχοῦ τὸν ἀοίδιμον Εὐγένιον, ὥς μὴ εἰδύτα τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ὥς διδάσκοντα περιττὰ καὶ ἄχρηστα μαθήματα, ὅποια ἐνόμιζε τὴν Ἀριθμητικὴν, Γεωμετρίαν καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Μαθηματικῆς· ἡ δὲ χαμερπὴς καταδρομὴ αὐτοῦ λέγουσιν, ὅτι κατήντησεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥς καὶ παντοπώλῃν τινὰ ἐρίσθωσεν, ἵνα παρουσιασθῇ εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ Εὐγενίου, φέρον τὸν Γληζούνιον ἐπὶ χεῖρας, καὶ ζητήσῃ λύσιν προβλημάτων ἀριθμητικῆς, δεικνύων δὴθεν διὰ τούτου τὸ εὐτελὲς τῶν δικασκομένων παρὰ τοῦ Εὐγενίου μαθημάτων. Εἰς ταῦτα ὅμως λέγεται, ὅτι συνευδόκει καὶ ὁ τότε οἰκουμένικος Πατριάρχης Σαρμουήλ, ὅς τις ἦν μὲν ἀνὴρ πεπαιδευμένος· ἀλλὰ προστετηκὼς εἰς τὰ τότε διδασκόμενα σχολαστικὰ μαθήματα, ὅχι μόνον ἀπεδοκίμαζε τὴν νεωτέραν μέθοδον τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς διδάσκοντας αὐτὴν ἀπεστρέφετο, καὶ τὰ σχολεῖα αὐτῶν κατεδίωκε, διὸ καὶ εἰς τοῦ Εὐγενίου τὰ μαθήματα δὲν εὐηρεστεῖτο· λέγεται μάλιστα, ὅτι ἐπειδὴ συνέβη κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους θάνατος εἰς τὴν μητέρα τοῦ Γρηγορίου Γκίκα, καὶ προσκληθεὶς ὁ Εὐγένιος ἵνα ἐκφωνήσῃ ἐπιτάφιον λόγον, ἐπροσιμιάσαντο ἐκ τοῦ «Πολλὰ γυναικας ἐποίησαν δύναμιν, πολλὰ ἐκτήσαντο πλοῦτον, σὺ δὲ ὑπέρκεισαι καὶ ὑπερῆρας πάσας», ὅταν τελειώσας τὸν λόγον ὑπῆγεν ὁ Εὐγένιος ἵνα ἀσπασθῇ τὴν χεῖρα τοῦ Πατριάρχου κα-

τὰ τὴν συγγένειαν ἐπέπληξεν αὐτὸν «ὕπερψωσες (εἰπὼν δημοσίως μετὰ πικρίας) μίαν ὀνητὴν γυναικα ὑπεράνω τῆς Παναγίας» καὶ ἄλλοτε ἰδὼν τὸν Διονύσιον Πλαταμῶνος, μαθητὴν τοῦ Εὐγενίου, παρουσιασθέντα ἐνώπιόν του, οὔτε προσέβλεψε πρὸς αὐτὸν, οὔτε λόγον τινα ἀπέτεινεν, ἕως ὅτου ἐκεῖνος, ἀνὴρ φρόνιμος, ἐννοήσας τὴν αἰτίαν, ὅτε τὸν ἐρώτησε, διὰ τί ἦλθεν, ἀπεκρίθη μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως καὶ ἡμερότητος, καὶ κατεπράυνε τὴν κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησιν, ὁ Γκίκας ὅμως ἐννοήσας τὰς βαθείας γνώσεις καὶ τὴν εὐσέβειαν τῶν δύο μεγάλων τούτων ἀνδρῶν Εὐγενίου καὶ Θεοτόκη, ἐνήργησε τὴν ἀνάβασιν αὐτῶν εἰς τοὺς ἀρχιερατικούς. Θρόνους Δέρκων καὶ Χαλκηδόνος, ἵνα εὐρίσκωνται εἰς τὴν σύνοδον πάντοτε, ἀλλὰ δὲν ἐτελεσφόρησεν ἡ προσπάθειά του. Εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐξεφώνησε καὶ τὸν περίφημον λόγον τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, περὶ τοῦ ὁποῦ λέγεται, ὅτι ἔγινε μεγάλη συβροὴ ὅχι μόνον τῶν ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ πολλῶν Δυτικῶν καὶ Λουθηροκαθβίνων, καὶ πρὸ πάντων συνῆλθον πρέσβεις διαφόρων αὐλῶν, ἐξ αὐτῶν ἐκινήθη πολὺ ἡ περιέργεια τῶν Τούρκων, καὶ προῆλθεν ἐκ τούτου ἡ ἐλάττωσις τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς τελατῆς.

Ἀναχωρήσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, μετέβη εἰς Λεῖψαν, σκοπὸν ἔχων τὴν διὰ τύπου δημοσίευσιν τῆς Λογικῆς αὐτοῦ, ἣν καὶ ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1766, διέμεινε δὲ καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος, ὅτε ἐτύπωσε καὶ τὸ μαθηματικὸν τοῦ Σεγνέρου. Μετὰ ταῦτα ἀπεφάσισεν ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ· ἐπειδὴ ὅμως ἐν Ἀθῶνι ἔτι διατρίβων ἐξέδωκε βιβλίον τι ἐπιγραφόμενον, κατὰ τὸν Πάριον «Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ γραφεῖσα παρὰ τοῦ σοφωτάτου Κυρίου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, διδασκάλου τῆς ἡδὴ συγκροτηθείσης ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὀρει σχολῆς» ἐν ἣ ἀταριθμοῦσε συντόμως μίαν πρὸς μίαν τὰς τῶν

(1) Διὰ συνδρομῆς αὐτοῦ ὁ ἀοίδιμος Θεοτόκης ἐτύπωσε τὴν σειράν τῶν Πατέρων. Προλεγόμ. Σειρ. Πατ.

Λατίνων καινοτομίας· καὶ Αὐτοκράτορες τὸς ἐκδότας τοῦ Θεοφυλάκτου ἐν τῷ Ζ'. τμήματι τῶν προλεγομένων τοῦ Δ'. τόμου ἀναφέροντες περὶ τοῦ βιβλίου τούτου ἔγραφον, ὅτι ἦτον λίβελος συνταχθεὶς παρὰ τοῦ Εὐγενίου, καὶ ἄλλα τινὰ ἐνόμισεν ἐπικίνδυνον τὴν εἰς τὰ ἴδια ἐπιστροφὴν, οὐσης τῆς πατρίδος αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἑνετῶν, καὶ ἐπομένως ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Αὐτοκρατορῶν.

Ἐν τούτοις, κατὰ τὸν Πάριον, διατρίβων ἔτι εἰς Λεῖψικον, ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Θεοδώρου Ὁρλῶφ, ἐλθόντος κατ' ἐκεῖνους τοὺς χρόνους εἰς Λεῖψικον, ὅστις θαυμάσας τὴν ἀγγλίστικον καὶ πολυμαθεῖαν τοῦ ἀνδρός, ἀνέφερεν ἐπιστρέψας εἰς Πετρούπολιν μετὰ πολλῶν ἐπαίνων τὰ περὶ αὐτοῦ εἰς τὴν αὐτοκρατορίσσαν Δικατερίναν τὴν Β'. ἥτις πρὸς ἀσφάλειαν ἐκ πάσης καταδρομῆς ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν βασιλικὴν ἐγγράφον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐτίθετο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς βασιλείσσης, συνιστάμενος εἰς ὅλας τὰς κατὰ τὰ διάφορα κράτη ἀρχάς· Ἐν τούτοις ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν καὶ βιβλίον τι Γαλλικόν, περιέχον σχέδιον κώδικος νόμων, ἵνα μεταφράσῃ αὐτὸ εἰς τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον, ὅπερ καὶ μεταφράσας ἀπέστειλεν ὁ Εὐγένιος, καὶ ὁ Πάριος βεβαιῶν ὅτι εἶδε τὴν μετάφρασιν (1). Ἡ δὲ Β'. Δικατερίνα εὐαρεστημένη διὰ τὴν μετάφρασιν, καὶ λαβοῦσα καὶ ἄλλας πληροφορίας περὶ τοῦ Εὐγενίου, ἀπεφάσισεν ἵνα μετακαλέσῃ αὐτὸν εἰς Πετρούπολιν.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ μετέβη εἰς Βερολίνον, ὅπου λέγονται πολλὰ περὶ αὐτοῦ, τὰ ὅποια ἂν καὶ ὅχι τόσο πιθανὰ, δὲν ἐνόμισα ἄξιον παραλείψεως. Πρῶτον, ὅτι ἔγινε γνωστὸς εἰς τὸν

Βασιλέα Φρειδερίκον ἐξ αἰτίας τοιαύτης· περιπατῶν μίαν ἡμέραν εἰς τὸν κήπον τοῦ βασιλέως, καὶ συνομιλῶν μετὰ τοῦ ἀρχικληπουροῦ, ἔδιδε διαφόρους εὐφυεῖς ἀπαντήσεις εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ συμπεριπατοῦντος. ὁ Φρειδερίκος ἰδὼν ἐκ τοῦ ἐκεῖ παλατίου τὸν Μοναχὸν αὐτὸν, καὶ ἀκηούσας τὴν συνομιλίαν ἐκινήθη εἰς περιέργειαν, καὶ γράψας ἐν πρόβλημα μαθηματικὸν εἰς χαρτίον, ἔστειλεν αὐτὸ ἀγνωρίστως εἰς τὸν Μοναχὸν, ζητῶν τὴν λύσιν· ὁ δὲ Εὐγένιος ὅχι μόνον ἔγραψε τὴν λύσιν, ἀλλὰ προσέθηκε καὶ δύο σίχους ἑλληνικοὺς ἐπαινατικούς εἰς τὸν προτείναντα τὸ πρόβλημα· τοῦτο ἰδὼν ὁ Βασιλεὺς, προσεκάλεσεν αὐτὸν ἐπάνω εἰς τὸ παλάτιον, καὶ μαθὼν, ὅτι ἦτον ὁ Εὐγένιος, μετὰ πολλὰς καὶ ἄλλας ἐνδείξεις φιλοφροσύνης κατέστησεν αὐτὸν γνωστὸν εἰς ὅλους τοὺς ἐν Βερολίνῳ σοφοὺς καὶ θεολόγους· Β'. ὅτι διατρίβοντος τοῦ Εὐγενίου εἰς Βερολίνον, εὐρέθη κατὰ συγκυρίαν ἐκεῖ καὶ ὁ Βολταῖρος (ὡς λέγεται), καὶ μίαν ἡμέραν ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ Φρειδερίκου ὄντιον ἀμφοτέρων προσκεκλημένων, ἐγένετο λόγος περὶ τῶν παρὰ Γραικοῖς νηστειῶν, καὶ ὁ Βολταῖρος ἠρώτησε τὸν Εὐγένιον θαυμάζων δῆθεν, πῶς καὶ αὐτὸς σοφὸς ἀνὴρ ὢν, φέρει ὑπόληψιν εἰς τοιαύτας δαισιδαμονίας· ἐκ δὲ τοιαύτης αἰτίας προήχθησαν καὶ εἰς ὑψηλοτέρας περὶ θρησκείας συζητήσεις, ὅτε ἐπεσφράγισε τὸν λόγον ὁ Εὐγένιος εἰπὼν, ὅτι εἰ μὲν τὰ παρὰ σοῦ λεγόμενα εἰσὶν ὀρθὰ, ἐγὼ ὁ ἄλλως φρονῶν δὲν βλάπτομαι, εἰ δὲ ὀρθὰ ἅπερ ἐγὼ φρονῶ, τότε ὅποια τιμωρία διαδέξεται σὲ τὸν ἐναντία φρονοῦντα;

Λέγεται ἔτι, ὅτι εἰς μίαν συνέλευσιν σοφῶν ἀνδρῶν προσεκληθὼν ὁ Εὐγένιος ἵνα δημηγορήσῃ ἐκ τοῦ προχείρου θρησκευτικὸν τινα λόγον· ἐπειδὴ ὁμοῦς ἦτον παρόντες πολλοὶ καὶ Αὐτικοὶ καὶ Λουθηροκαλεῖται, ὁ Εὐγένιος ἵνα μὴ προσκρούσῃ, ὤμίλησε περὶ θανάτου, χωρὶς νὰ περιπλεχθῇ εἰς τὰς διαφο-

(1) Μὲ ἐξαιρέτως καὶ ἄλλοι, ὅτι εἶδον αὐτὴν τὴν μετάφρασιν εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης.

ρὰς τῶν δογμάτων, τὸ ὁποῖον ἐννοήσας ὁ Φρεδερίκος, ἐπαίνε-
σε τὴν φρόνησιν αὐτοῦ.

Ἐν Βερολίνῳ δὲ ἔτι διάγοντος τοῦ Εὐγενίου ἐστάλη πα-
ρὰ τῆς αὐτοκρατορίας ὄχημα βασιλικὸν καὶ ἐκατόνταρχος
μὲ τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα, κατὰ τὸν Πάριον, διὰ νὰ μεταφέρουν
τὸν Εὐγένιον εἰς Πετρούπολιν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς μεταβάσεως
ταύτης λέγονται τινὰ περίεργα. δηλ. ὅτι ὁ ἐκατόνταρχος μὴ
γνωρίζων τὸν Εὐγένιον, ἐζήτει εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φρεδερίκου
τὸν ἄνθρωπον, ὑποθέτων λαμπρὸν τινα ἀξιοματικόν, καὶ ἔμει-
ναν ἐκστατικὸς, ὅτε ἐπαρουσιάσθη εἰς αὐτὸν εἰς Μοναχὸς λιτῶς
ἐνδεδυμένος, μ' ὅλον τοῦτο κατὰ τὴν διαταγὴν τὸν ἐδέχθη,
ἐσυλλογίζετο ὅμως κατ' ἰδίαν, ὡς ἐφαίνετο, ὅτι ᾔσαν ὑπερ-
βάλλουσαι αἱ εἰς αὐτὸν διδόμεναι τιμαί. Ὁ δὲ Εὐγένιος, λέγου-
σιν, ὅτι ἐζήτησε παρὰ τοῦ ἐκατοντάρχου τὸν κατάλογον τῶν
ὑπ' αὐτὸν στρατιωτῶν, καὶ ἀφ' οὗ ἄπαξ ἀνέγνωσεν αὐτὸν, εἶπεν
εἰς τὸν ἐκατόνταρχον, ὅτι ἐὰν κατὰ περίστασιν χάσῃ αὐτὸν
τὸν κατάλογον, ἐνθυμεῖται τὰ ὀνόματα τῶν ἐν αὐτῷ περιεχο-
μένων; ἀδύνατον, ἀπεκρίθη ὁ ἐκατόνταρχος· τότε ἄρχισεν ὁ
Εὐγένιος νὰ λέγῃ ἐν πρὸς ἐν τὰ ὀνόματα μὲ τὰ ἐπίθετα καὶ
τοὺς βαθμοὺς τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατιωτῶν, ἀρχόμενος ἀπὸ
τῶν τελευταίων, καὶ προχωρῶν μέχρι τοῦ πρώτου· ἡ παρά-
δοξος αὕτη δεξιότης τῆς μνήμης τοῦ Εὐγενίου ἐξέπληξε τὸν
ἐκατόνταρχον, καὶ ἐπέισθη, ὅτι ὁ Εὐγένιος ἦν ἄξιος τῆς διδο-
μένης εἰς αὐτὸν τιμῆς, καὶ ἠκολούθησε τὸν δρόμον σεβόμενος
καὶ θαυμάζων τὴν εὐφυΐαν καὶ πολυμάθειαν τοῦ ἀνδρός.

Ὅποιαν ὑπόληψιν ἔλαβεν εἰς Ῥωσσίαν καὶ πόσα συγγράμ-
ματα ἐξέδωκεν ὠφέλιμα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν γένος, φαίνεται ἀπὸ
πολλὰ διδόμενα· ὁ δὲ Πάριος ἀναφέρων περὶ τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ
διαμονῆς του, ἐκφράζεται ἐνθουσιαστικώτερον, καὶ ἰδοὺ τί
λέγει αὐτολεξεῖ· « ἀλλὰ διὰ νὰ παραδράμω τὰ μεταξὺ, τὴν

ἐνδοξὸν χειροτονίαν του, γενομένην εἰς τὴ Μοναστήρι τῶν Ἰβη-
ριτῶν ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος, τῆς
ὑψηλῆς συγκλήτου, καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου, καὶ τ' ἄλλα πάν-
τα, μὲ τὰ ὁποῖα ἡ μεγάλη Κυρία ἐτίμησε τὸ κλέος, τὸ σέ-
μνωμα, καὶ τὸ ὡς ἀληθῶς ἄκραν ἄωτον τοῦ γένους τῶν Γραι-
κῶν, καὶ ἀφ' οὗ ἡρπάγη εἰς ἐκεῖνον τὸν οὐρανόν, ὡς ἀνωτέ-
ρω εἴρηται, δὲν ἀλησιμόνησεν οὐδ' ἐκεῖθεν τὸ ἐπίγειον τοῦτο
γένος του· ἀλλ' ἐὰν θέλῃς νὰ ἠξεύρῃς, τῆς εὐνοίας ταύτης τῆς
μᾶλλον μητρικῆς ἢ Αὐτοκρατορικῆς, τὴν ὁποίαν ἡ μεγάλη
Λύγούστα (δικαιωνίζοι ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τὸ κράτος αὐτῆς)
σημεῖοις μεγάλοις καὶ φανεροῖς ἔδειξε καὶ δείχνει κοντὰ εἰς
τὸ ταπεινὸν γένος ἡμῶν τῶν Ῥωμαίων, ἐκεῖνος ἐκεῖνος ἐστὶν ὁ
αἷτιος, ἐκεῖνος, λέγω, ὡς ἄλλος Ζοροβάβελ ὑπομιμνήσκει καὶ
διεγείρει τὸ εὐσεβέστατον ἐκεῖνο κράτος νὰ οἰκτείρῃ τὴν ἀ-
γαπημένην του Ἰερουσαλήμ, τὴν Ἑλλάδα, καὶ διὰ πολλῶν
πολλάκις ἔδειξε καὶ δείχνει καὶ κοινῶς καὶ κατὰ μέρος τὸν
ὑπὲρ τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ ζῆλόν του· προσθέτει ἔπειτα καὶ
ὅτι ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Βασίλισσαν ἐπιδημήσασαν εἰς Χερ-
σῶνα ἵνα δοθῇ εἰς αὐτὸν ἄδεια ἐπιστροφῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα,
ἀλλὰ ἡ Βασίλισσα ἐπένευσε μὲν εἰς τὸ φανερόν, πραγματικῶς
ὁμῶς ἀπέτρεψεν αὐτὸν ἀπὸ τοιοῦτον σκοπόν.

Εἴπομεν, ὅτι νέος ἔτι ὢν ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος εἰς
Ἰωάννιναν, καὶ διετέλεσεν εἰς αὐτὸν τὸν βαθμὸν μέχρι τῆς εἰς
Πετρούπολιν ἀφίξεως αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1775 Λύγούστου
30 ἐχειροτονήθη ἱερεὺς, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὴν ἤδη ἐκδιδομέ-
νην πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Μοσχάβιας Πλάτωνα προσλα-
λιάν· ἐκ δὲ τοῦ πρὸς τὴν βασίλισσαν Λίκατερίναν προσφω-
νήματος, τοῦ ἤδη ἐκδιδομένου, φαίνεται ὅτι κατὰ τὸ 1776
Ὀκτωβρίου 1 ἐχειροτονήθη ἀρχιερεὺς, καὶ ἔλαβε τὴν ἐπι-
σκοπὴν Σλαβηνίου καὶ Χερσῶνος, γηράσας δὲ παρήτήθη,

καὶ διέτριβαν εἰς Ἱστορούπολιν, μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

Συνέγραψε δὲ πλεῖστα καὶ κάλλιστα συγγράμματα, φιλολογικὰ, φιλοσοφικὰ καὶ θεολογικὰ, ἅπερ ἐκτίθενται εἰς τὸν ἐφεξῆς ἐπισυνημμένον κατάλογον· ἀλλὰ πρὶν ἀναφέρειν τὰ διὰ τοῦ τύπου δημοσιευθέντα συγγράμματα τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς, προέταξα τὰ λεγόμενα τοῦ ἰδίου Παρίου αὐτολεξεῖ περί τινων συγγραμμάτων ἐκείνου, ἢ πολλὰ σπανίων, ἢ ὅλως ἀγνώστων εἰς τὸ κοινόν. « Μόνον διὰ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀγίας ἡμῶν πίστεως διακαῆ ζῆλόν του (λέγει ὁ ῥηθεὶς) εἶναι μυρίων ἐπαίνων καὶ ἐγκωμίων ἄξιος ὁ ἱερώτατος Εὐγένιος, καὶ δεικνύει τοῦτόν του τὸν ζῆλον, Α. ἢ ἐν εἴδει ἐπιστολῆς ἐκείνη ἀμέσως πρὸς τοὺς Σέρβους γενομένη διδασχῇ, περὶ τῆς ὁποίας ἀνωτέρω εἴπομεν· Β. ἢ ἱερὰ ἐκθεσις τῶν μετὰ τὸ σχίσμα ἀγίων τῆς ἀγίας ἡμῶν ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ πολλῶν ὑπερφυσικῶν θαυμάτων, ἣν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Γάλλον Πέτρον Κλέρκ, τὸν Ἰησουΐτην, γράψαντα αὐτῷ . . . ἵνα ταῦτα πρὸς αὐτὸν ἀποστείλῃ, πρὸς ὃν ἐστάλη παρὰ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἡ ἐκθεσις τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, παρ' αὐτοῦ τούτου κατὰ τὴν αἴτησιν τῆς ἀγίας καὶ ἱερᾶς συνόδου συντεθεῖσα, δεῖγμα κατὰ ἀλήθειαν ἀκριβέστατον τῆς τοῦ ἀνδρὸς ὀρθοδοξίας. » Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Παριος καὶ περὶ τῆς μεταφραστικῆς μεταφράσεως τοῦ γαλλικοῦ νομικοῦ βιβλίου· « ἀλλὰ πρὸ τοῦ νὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν τὸν σκοπὸν του, ἰδοὺ καὶ τὸν στέλλει ἡ Αὐτοκρατορίσσα ἐν βιβλίῳ εἰς γαλλικὴν διάλεκτον διὰ νὰ τὸ μεταφράσῃ εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλὴν διάλεκτον, τὸ ὅποῖον καὶ μετέφρασε καὶ τυπωμένον τὸ ἀνεγνώσαμεν, καὶ εἶδομεν ὅτι ἦτον σχεδίασμα νέου κώδικος νόμων, ἥτοι τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ρίζας περιέχον τοῦ ἐκτεθησομένου νομικοῦ κώδικος. »

καὶ ταῦτα μὲν εἰσι τὰ σπάνια, ἢ ὅλως ἀδημοσίευτα πονήματα τοῦ μεγάλου Εὐγενίου, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἐξῆς:

Α. Ἡ Λογικὴ τυπωθεῖσα ἐν Λειψίᾳ κατὰ τὸ 1766, σύγγραμμα πολλῶν ἐπαίνων ἄξιον διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς νέας φιλοσοφίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἣτις συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τότε σπουδάζόντων νέων, καὶ κατέστησε πολλοὺς διδασκάλους ἐραστὰς τῶν ὀρθῶν δογμάτων τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας.

Β. Μαθηματικὸν Σεγνέρου μεταφρασθὲν καὶ τυπωθὲν ἐν Λειψίᾳ κατὰ τὸ 1767, βιβλίον ἱκανῶς ωφέλιμον δι' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὅτε ἐπακράτει σπάνις τοιούτων βιβλίων εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Γ. Μετάφρασις τοῦ περὶ τῶν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Πολωνίας διχονοιῶν δοκιμίου, πλουτισμένη μὲ πολλὰς καὶ πολυμαθεῖς σημειώσεις τοῦ μεταφραστοῦ, καὶ Σχεδίασμα περὶ Ἀνεξιθρησκείας, ἐκδοθέντα ἀμφοτέρω εἰς ἓνα τόμον κατὰ τὸ 1768 χωρὶς ὄνομα τόπου καὶ προσώπου διὰ τὸν ἐπικρατοῦντα φόβον ἐκ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο δεικνύει τρανώτατα τὸν θερμὸν πρὸς τὴν εὐσεβειαν ζῆλον τοῦ ἐκδότου, συγκερασμένον μετὰ τῶν ὀρθῶν δογμάτων τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας. Ἰδοὺ τί γράφει καὶ περὶ αὐτοῦ ὁ Παριος « Δείκνυσι τρίτον τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ζῆλόν του, καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ μὲν συντεθὲν, ἀνωνύμως δ' ἐκδοθὲν περὶ Ἀνεξιθρησκείας Σχεδίασμα ἐναντίον τῆς ἀθέου Βολταϊρικῆς ἀδιαφορίας, ἄξιον κατὰ ἀλήθειαν διὰ νὰ τὸ ἔχουν ἐγκόλπιον τῶσον οἱ κοσμικοὶ ὅσον καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες, καὶ πρὸ τούτου ὁ προσεκτικὸς ἔλεγχος τῶν κατὰ τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν πίστεως σοφισμάτων τοῦ ἀθεωτάτου Βολταῖρ, τὰ ὅποια ἐνέσπειραν εἰς ἐκείνην τὴν ἱστορικὴν ἐξήγησιν τῶν περὶ τῆς

Πολωνίας διχονοιῶν, καὶ ἡ τῶν λοιπῶν δεισιδαιμονιῶν ἀνακάλυψις, ἐκ τῶν ὑποίων γίνεται πασιδῆλος ἡ φροντίς καὶ ὁ πόθος τῆς καρδίας του διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ γένους του.

Δ'. Ἄλλο βιβλίον εἰς δύο τόμους κατὰ τὸ 1768 ἔτος δημοσιευθὲν φέρον ἐπιγραφὴν τοιαύτην «*Ιωσήφ Βρυννίου μοναχοῦ τὰ εὐρεθέντα, ἀξιῶσι τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ εὐσεβεστάτου πρώην ἡγεμόνος Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Γρηγορίου Ἀλεξάνδρου Γκίκα Βοεβόδα, δι' ἐπιμελείας Εὐγενίου Διακόνου τοῦ Βουλγάρου, ἥδη τὸ πρῶτον τύποις ἐκδοθέντα. Ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξωνίας ἔτει 1768.*

Ε'. Κατὰ τὸ 1784 ἐξέδωκε καὶ ἄλλο τοῦ Βρυννίου φέρον ἐπιγραφὴν «*Ιωσήφ μοναχοῦ τὰ παραλειπόμενα, ἐφ' οἷς καὶ τοῦ σοφωτάτου ἀρχιεπισκόπου Νοβογοροδίας Θεοφάνους τοῦ Προκώποβιτς ἱστορία περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκ τῆς Λατίνων φωνῆς ἐξελληνισθεῖσα, καὶ ἔτι τοῦ σοφωτάτου ἀρχιεπισκόπου πρώην Σλαβονίου καὶ Χερσῶνος κυρίου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου ἀνάκρισις περὶ Νικηφόρου τοῦ Βλεμμίδου κλ. Ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξωνίας ἔτει 1784.*

Σ'. Ἡ περιδόητος μετάφρασις τοῦ Πιργιλίου τυπωθεῖσα ἐν Πετρουπόλει κατὰ τὸ 1791. Εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο δὲν ἠξεύρει τις τι μᾶλλον ἄξιον νημίσει θαυμασμοῦ, τὴν ἄτρυτον φιλοπονίαν, δι' ἧς ἐξεπεραίωσε τὸ μέγα ἐκεῖνο ἔργον, τὴν λαμπρὰν ἐνδειξὴν τῆς ἐγκρατείας τῶν δύο γλωσσῶν, ἐν ἧ φαίνεται μετοχρευτῶν τὰ κάλλη τῆς ποιήσεως τοῦ ὑμνωδοῦ τῆς Λύσονίας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μὲ Ὀμηρικὴν κομψότητα, ἢ τὸν ἀκένωτον τῆς φιλολογίας πλοῦτον, τὸν ἐμφαινόμενον εἰς τὰ πολυμαθέστατα σχόλια.

Ζ'. Ἡ ἐπίσης ἀξιέπαινος μετάφρασις τοῦ Ἀδὰμ Ζοιρνι-

καβίτου τυπωθεῖσα ἐν Πετρουπόλει κατὰ τὸ 1797. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ὡς ἀναστρεφὼν πρὸ ῥήζα τὰ ζιζάνια τῆς καθολοξίας τῶν Δυτικῶν, ἀνέλαβε μετὰ μεγάλων πόνων καὶ ἰδρώτων νὰ δημοσιεύσῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὁ ἀοιδιμος Εὐγένιος, πλουτίτας αὐτὸ καὶ μὲ πολλὰς σημειώσεις, δείγματα προφανῆ τῆς μεγάλης περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν πολυμαθείας αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ ἐξῆς ἀπὸ σπασμα τῆς πρὸς τὴν Αὐτοκρατορίσαν Δίκατερίναν ἀφιερωτικῆς ἐπιστολῆς, τῆς προτεταγμένης εἰς τὸ παρὸν σύγγραμμα, δεικνύει τρανώτατα τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ μεγάλου Εὐγενίου. «*Βέβαια, (λέγει), ἡ τῶν Γραικῶν ἐκκλησία καὶ τῶν λοιπῶν ἄλλων τῶν αὐτῷ ὁμοδόξων, ἐν ᾧ καὶ πόρρωθεν εὐχαρίστως ἀκούουσι, τῆς εἴτε θυγατρὸς εἴτε καὶ ἀδελφῆς ἐκκλησίας, τῆς Ῥωσικῆς ταύτης, τὴν εὐκληρίαν καὶ τὴν ἐπαύξειν, ἐπειδὴ δὲν εὐτυχεῖ καὶ ἐκείνη νὰ μελωδῇ ἀπαρενοχλήτως καὶ ὀνεπηρεάστως τὴν ᾠδὴν κυρίου ἐπὶ γῆς, τῆς ποτὲ μὲν ἰδίας, νῦν δὲ (φεῦ) ἁλλοτρίας, δὲν εἶναι τρόπος νὰ μὴ σχετλιάζῃ, καὶ νὰ μὴν ὀλοφύρεται, συναίσθανομένη ἐκ παραθέσεως βαρυτέραν τὴν ἑαυτῆς ἀθλιότητα· οὔτε εἶναι παράλογον, ἐὰν, βλέπουσα τὴν εὐτεκνίαν τῆς ἀδελφῆς Φενάνας, κατηφιᾷ καὶ σκυθρωπάζῃ ἢ Ἄννα ἢ ἄγονος, καὶ ἂν ὀδυνᾶται περιπαθῶς καταδυσωποῦσα τὸν Ἑλκχναῖ τὸν αὐτῆς κύριον. Δός μοι τέκνα.*

Ἢ συμφορὰ ὧδε διὰ τὰς τοῦ καιροῦ περιστάσεις καθίσταται ἀθεράπευτος· καὶ ἡ Ἄννα, ἕως οὔ ὁ Θεὸς συγχωρεῖ, ἔχει νὰ μένῃ κατώδυνος. Ἀλλὰ Τὰ ληνοτάτη κυρία· μήτι ἐὰν λαλήσω; Οἱ Κωνσταντῖνοι, οἱ Θεοδόσιοι καὶ οἱ Ἰουστινιανοὶ κλ. κλ. ὧν ἀξιαγάστως τὸν φιλόχριστον ζῆλον ἐν ψυχῇ τρέφεις, ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔφθασε νὰ ἐκτείνωσιν εἰς τοὺς πιστοὺς τὸν βραχίονα τῆς αὐτοῖς θαθείσης κοσμικῆς

δυνάμει, ἐπεμελοῦντο νὰ ἐναργώσιν ὑπὲρ τῶν πιστῶν κατὰ ἄλλους διαφόρους τρόπους, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνελάμβανον τὴν φροντίδα εἰς τὸ νὰ πληθύνωνται διὰ χειρὸς (μήπω εὐρεθέντος τότε τοῦ τύπου) τὰ ἀντίγραφα τῶν ἁγίων γραφῶν καὶ τῶν ἄλλων βιβλίων, καὶ οὕτω νὰ διχθίδωνται, ὡς ὅπλα ἀμυντήρια εἰς τοὺς ἔξω τῆς ἐπικρατείας αὐτῶν τὴν εὐσέβειαν ἀσπάζομένους. "

Η. Κατὰ τὸ 1799 ἐξεδόθη ἐν Πετροπόλει βιβλίον φέρον ἐπιγραφὴν « Τελετουργία ἱερὰ » συνταχθὲν Ῥωσσιστὶ παρὰ τοῦ ἱεράρχου Γαβριήλ, Μητροπολίτου Νοβογοροδίας, καὶ μεταφρασθὲν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπὸ Ε. Α. τοῦ Β.

Θ'. Κατὰ τὸ 1801 ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ ἡ φιλόθεος Ἀδολεσχία, σύγγραμμα γέρον βαθέων θεωριῶν ἐπὶ τινων βῆτῶν τῆς ἁγίας Γραφῆς, συντελούντων εἰς ἡθικὴν διαμόρφωσιν τοῦ εὐσεβοῦς χριστιανοῦ.

Ι. Κατὰ τὸ 1804 ἐξεδόθη ἐν Πετροπόλει ἡ περὶ Εὐθανασίας διατριβή, βιβλίον μικρὸν μὲν, ἀλλὰ γέρον ὑψηλῶν παρατηρήσεων, αἵτινες συντελοῦσιν εἰς ἐμπνευσιν τῆς πρὸς τὸν θάνατον μαρτυρίας.

ΙΑ. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξεδόθη τὸ Σπαρτίον Εὐτρίτον, βιβλίον περιέχον τρία συγγράμματα, μεταφρασθέντα ὑπὸ τοῦ ἀσιδίου Εὐγενίου, ὧν τὸ πρῶτον συνεγράφη ὑπὸ Σωάννου Ἰωννουσίου Μιλόρδου καὶ μέλους τοῦ παρ' Ἀγγλοῖς Παρλαμέντου, τὸ δεύτερον ὑπὸ τοῦ Γαλλο-Βέλγου Δεαυσόδρου τοῦ ἐκ τῆς τῶν Ῥεφορμάτων φατρίας, καὶ τὸ τρίτον ὑπὸ Λύγουστίνου Καλμέτου τοῦ ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Βενεδικτίνων.

ΙΒ'. Ἐξεδόθη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος σύγγραμμα φιλολογικὸν τοῦ ἰδίου ἐν Μόσχᾳ « Αἱ καθ' Ὁμήρον ἀρχαιοότητες » αἷς προσετέθη καὶ ἡ Κερκυραϊκὴ Ἀρχαιολογία· ἀφιερῶνται δὲ τῇ Ἑπτανήσῳ Ἑλληνικῇ πολιτοκρατείᾳ.

ΙΓ'. Κατὰ τὸ 1805 ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ τρίτομον βιβλίον φέρον ἐπιγραφὴν « Στοιχεῖα Μεταφυσικῆς » σύγγραμμα τοῦ Εὐγενίου χρήσιμον διὰ τὰ τότε σχολεῖα.

ΙΔ'. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ καὶ ἄλλο σύγγραμμα τοῦ ἰδίου, οὗ ἡ ἐπιγραφὴ « Περὶ Συστήματος τοῦ Παντός » ἐν ᾧ ἐκτίθενται εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὰ παλαιὰ καὶ νέα περὶ τοῦ Παντός Συστήματα.

ΙΕ. Ἔτι κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν Βιέννῃ ἐξεδόθη ἄλλο σύγγραμμα τοῦ ἰδίου « Τὰ Ἀρέσκοντα τοῖς Φιλοσόφοις » ἐπιγραφόμενον, καὶ περιέχον συνοπτικὴν ἐκθεσιν τῶν παλαιῶν καὶ νεωτέρων φιλοσοφικῶν συστημάτων.

ΙΖ'. Ἔτι ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ μετάφρασις τῆς Γεωμετρίας τοῦ Α. Τακουετίου, ἥτις νομίζω, ὅτι ἐχρησίμευσεν εἰς παράδοσιν τῶν παρ' αὐτῷ σπουδαζόντων τὴν Γεωμετρίαν.

ΙΖ. Ἔτι κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξεδόθη ἐν Λειψίᾳ ἡ ἑκατονταετηρὶς σύγγραμμα τοῦ ἰδίου, περιγράφον τὰ κατὰ τὴν πρῶτην ἑκατονταετηρίδα τοῦ χριστιανισμοῦ συμβάντα.

ΙΗ. Ἔτι Σχόλια εἰς τὸ Α'. Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ, σύγγραμμα Ἰλίου Ἀνδρέου Βουρδιγαληνσίου, μεταφρασθὲν ἐκ τῆς Λατινικῆς γλώσσης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Εὐγενίου.

ΙΘ'. Ἔτι κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξεδόθη ἐν Μόσχᾳ Μετάφρασις τῆς εἰς τὴν Φιλοσοφίαν εἰσαγωγῆς Γραβεζανδίου.

Κ'. Κατὰ δὲ τὸ 1806 ἔτος ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ μετάφρασις τῆς Μεταφυσικῆς Γενουηνσίου γενομένη παρ' αὐτοῦ.

ΚΑ. Ἔτι ἄλλο βιβλίον κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος σύγγραμμα τοῦ ἰδίου φέρον ἐπιγραφὴν « Κριτικαὶ ἐπιστάσεις ἐπὶ τῶν ὑπομνηματικῶν παρεκβολῶν Νεοφύτου εἰς τὸ Α'. Γαζῆ. »

ΚΒ'. Κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους ἐξεδόθη καὶ ἡ ἐκ τῆς Λατινικῆς μετάφρασις τοῦ Κεκραγαρίου τοῦ ἱεροῦ Λύγουστίνου, ἥτις μετετυπώθη ἐν Μόσχᾳ κατὰ τὸ 1824.

ΚΓ'. Κατὰ δὲ τὸ 1812 ἐξεδόθη ἄλλο σύγγραμμα μικρὸν ἐπιγεγραμμένον, * Κατάλογος γενεαλογικὸς τῶν Σουλτάνων τῶν Οτμάνιδων, εἰς ἓνα τόμον μετὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Σκεντέρπεη.

Ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις δηλ. κατὰ τὸ 1829 ἐξέδωκεν ὁ σεβασμιώτατος ἐπίσκοπος Ἀττικῆς κ. Νεόφυτος τὴν Ὁρθόδοξον ὁμολογίαν, σύγγραμμα θεολογικὸν τοῦ ἀσιδίου Εὐγενίου, ἐν ᾧ συντόμως περιλαμβάνονται πάντα τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀναφέρεται καὶ παρὰ τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τινῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων, ἅτινα εἰσὶ τὰ ἑξῆς: Α'. ἡ ἐν εἶδει ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς Σέρβους γενομένη διδασχὴ (1). Β'. ἡ ἱερὰ ἐκθεσις τῶν μετὰ τὸ σχίσμα ἁγίων τῆς ἁγίας ἡμῶν ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, καὶ πολλῶν ὑπερφυσικῶν θαυμάτων, ἣν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Γάλλον Πέτρον Κλέρκ, (2) τὸν Ἰησουίτην, ὡς ἀνωτέρω ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ καταλόγου ἐξετέθη αὐταῖς λέξεσι τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου· εὔρε δὲ τὸ βιβλίον τοῦτο ὁ σεβασμιώτατος ἐπίσκοπος Ἀττικῆς ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ διατηρούμενον, ἐν ᾗ εὗρέθησαν, καὶ αἱ προμνημονευθεῖσαι σημειώσεις Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, ἀφ' ὧν ἐρανίσθη πολλὰ εἰς τὸν βίον τοῦ ἀειμνήστου Εὐγενίου ἀναφερόμενα.

Ἐκτὸς τῶν μνημονευθέντων συγγραμμάτων ὑπάρχουσι προσέτι καὶ διάφοροι ἐπιστολαί, αἱ μὲν δημοσιευμέναι διὰ

τοῦ τύπου, αἱ δὲ εἰσέτι ἀδημοσίευτοι. Ἐκ τῶν δημοσιευθεισῶν εἰσὶν αἱ ἐν Πατροπύλῃ ἐκδοθεῖσαι παρὰ τοῦ Γ. Κρομμύδη, μία εἰς τὰ προλεγόμενα τῆς παχυτάτης Γραμματικῆς Νεοφύτου τοῦ Κουσκοκαλυβίτου, καὶ ἄλλη γραφεῖσα κατὰ τοῦ Α. Βαλάνου, ἣν ἀντέκρουσεν ὁ Κουσκός Βαλάνος εἰς μικρὸν βιβλίον ἐπιγεγραμμένον « Ἀντιπελάργησις ».

ὑπάρχει καὶ μικρὸν τι φυλλάδιον δι' οὗ ἀπαντᾷ εἰς διατριβὴν τινὰ ἐπιγεγραμμένην Τὰ Καλὶκινήματα, δι' ἐπιστολῆς πρὸς τινα Παγκράτιον. Τὸ βιβλιάριον ἐκεῖνο συνταχθὲν, φαίνεται ὑπὸ Ἀθανασίου Ψαλίδας, καὶ ἀνωμότως δημοσιευθὲν, περιεῖχε πολλὰς κατηγορίας κατὰ τῆς Λογικῆς τοῦ Εὐγενίου καὶ τῶν ἄλλων βιβλίων αὐτοῦ, καὶ τελευταῖον καθήπτετο καὶ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ διαγωγῆς, πρὸς ᾧ ἀπολογεῖται ὁ Εὐγένιος δεινῶς ἐνταύτῃ καὶ γλαφυρῶς, ἀλλ' ἀντικαθάρπτεται δεκτικῶς δι' εὐφυῶν σαρκασμῶν καὶ εὐστύχων προσβολῶν τοῦ κατηγορήσαντος· ἔγραψε μετὰ ταῦτα περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου καὶ ὁ Α. Πάριος, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν σημειώσεων αὐτοῦ, ἀλλ' ἀγνοῶ, ἐὰν ἐδημοσιεύθῃ τι διὰ τοῦ τύπου, ἢ οὐ.

Ἐξέδωκε προσέτι τοῦ Μακαρίου Θεοδωρήτου ἐπισκόπου Κύρου τὰ σωζόμενα, εἰς χρῆσιν τῶν φιλομαθῶν Ἑλλήνων ἑλληνιστὶ ἐκδοθέντα, κτλ. ὑπὸ Εὐγενίου Διακόνου τοῦ Βουλγάρως καὶ Ρ. ρ. ρ. (1) ὑφ' οὗ καὶ ἡ τοῦ πατρὸς Βιογραφία συγγραφεῖσα προσετέθη. Ἐν Χάλλῃ τῇ Μαγδεβουργικῇ ἐν τῷ Τυπογραφείῳ τοῦ Ὀρφανοτροφείου. 1768—70—71—1772—75. Τόμοι 5 εἰς 8'. Ὁ πρῶτος τόμος ἀφιερῶθη παρὰ τοῦ ἑκδότου εἰς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως

(1) Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην εὐχαρίστως ἔλαβον, ὅτι ἐτυπώθη ἤδη εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τοῦ σοφοῦ καὶ εὐσεβοῦς καὶ ἐναρέτου Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως κυρίου Γρηγορίου.

(2) Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη μετ' ἐστᾶλη παρὰ τοῦ κ. Σκαρλάτου Βυζαντίου, καὶ ἐσχολεῦται εἰς τὴν ἑσπερίαν δημοσίευσιν αὐτῆς.

(1) Τὰ τρία Ρ ρ ρ νομίζω σημαίνει τὸν μικρὸν ἐκκλησιαστικὸν τίτλον τοῦ ἱερεῖος, ὃν ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ Πατριάρχης Σαμουήλ, ὅτε λαβὼν τὸ δίπλωμα ἀπεκρίθη ἀναγραμματίζων τὸν τίτλον· ἔρρε διὰ φρενός.

Σαμουήλ· ὁ δεύτερος εἰς τὸν Ἀλεξανδρείας Κυπριανόν· ὁ τρίτος εἰς τὸν Ἀντισοχείας Δανιήλ· ὁ τέταρτος εἰς τὸν Ἱερουσαλὺμ· Σωφρόνιον. Ἐν τῷ τέλει τοῦ πέμπτου τόμου εὐρίσκονται ἐκλογαί τινες ἐκ τῶν τοῦ Φωτίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ τεύχους ὑπὸ Εὐγενίου.

Ταῦτα εἰσὶ τὰ μέχρι τοῦδε ἐκδεδομένα συγγράμματα τοῦ ἀοιδίμου Εὐγενίου, ὧν τὰ μὲν συνέγραψεν ἱεροδιάκονος ἔτι ὢν, καὶ σχολαρχῶν ἐν Ἰωαννίνοις, ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἀθῶνα ἀκαδημίᾳ, καὶ ἐν τῇ κατὰ τὴν Κωνσταντινουπόλιν πατριαρχικῇ σχολῇ, τὰ δὲ μετὰ εἰς Ῥωσσίαν τὸ πρῶτον, καὶ τὰ λοιπὰ παραιτηθεὶς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ ἡσυχάζων εἰς Πετρούπολιν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν παρὰ τοῦ Γ. Κρομμύδῃ ἐκδοθεισῶν ἐπιστολῶν. Τὰ πλεῖστα δ' ἐξ αὐτῶν ἐτυπώθησαν φιλοτίμῳ δαπάνῃ τῶν γενναίων Ζωσιμάδων, καὶ διανεμήθησαν δωρεὰ εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ὡς καὶ πολλὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἀοιδίμου Θεοτόκῃ, ἐξ ὧν ἐθεραπεύθη κατὰ κόρον ἡ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐπικρατοῦσα μεγάλη ἐλλειψὶς τῶν βιβλίων.

Καὶ τοιοῦτος ὢν, ὅπως ἔλαβε διαφόρους ἀντικρούσεις, προερχομένους τὰς μὲν ἐκ τῆς παρακολούθησιν εἰς τὴν δόξαν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἀντιζηλίας, τὰς δὲ ἐκ τῆς ἀχωρίστου εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν καινοτομιῶν δυσανεκείας. Νοῦς λαμπρότατος καὶ κρίσις ὀρθωτάτη μετ' ἀπεράντου μνήμης, ἔκρινε λαμπρὸν πᾶν ὅ,τι ἐξήρχετο ἐκ τῆς δαιμονίου κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ κατήστραπτε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὰς ὑψηλὰς θεωρίας τῶν φιλοσοφικῶν καὶ φιλολογικῶν ζητημάτων· ὅτε ἐφιλοσόφει, ἐφαίνεται Ἀριστοτέλης ὁμιλῶν τὰς ἀνεπτυγμένας ἀρχὰς τοῦ Νεύτωνος, ἢ Καρτέσιος Πλατωνίζων κατὰ τὴν ἐννοίαν καὶ τὴν φωνήν· εἰς ἐν ἧς ἔρευνῃ, ἤκουες τὸν Δημοσθένην ἐξηγουμένον τὴν ὑπερφυῖ καὶ οὐράνιον ἡθικὴν τοῦ

ἱεροῦ Εὐαγγελίου, τὰ δὲ παλυμαθέστατα αὐτοῦ σχόλια εἰς διάφορα συγγράμματα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἦν ἀναντιρρήτως ὁ Πλούταρχος τῶν κατ' ἡμᾶς χρόνων. Τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ἀναφαινόμενα βαθμηδὸν διήγειρον τὴν πρὸς αὐτὸν τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους λογίων ἀνδρῶν ἀντιζηλίαν, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀνὴρ οὐκ ἦν « γλυκύθυμος οὐδ' ἀγανόφρων, » ἀντέκρουε νεανικώτερον τὰς κατ' αὐτοῦ προσβολὰς, ἐξ οὗ προήλθεν ἡ κατ' αὐτοῦ πολλῶν ἀντιζηλῶν τῆς δόξης αὐτοῦ ἀγανάκτησις· προσεβλήθη κατὰ πρῶτον ἀπὸ τοῦ σπουδαίου τῆς σχολῆς τοῦ Βαλάνου, ὡς εἰσάγων νέα δόγματα φιλοσοφίας ἀντιβαλόντα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, μ' ὅλον ὅτι συνέγραψε καὶ παρέδιδε τὴν Σχολαστικὴν Θεολογίαν· ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Α. Παλίδου, ὅτε εἰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κεκαλυμμένον ἔχον τὸ ὄνομα διὰ τοῦ στοιχείου Δέλτα καθήψατο πικρῶς τοῦ Εὐγενίου, ὡς σημειοῖ ὁ Α. Πάριος, ἀλλ' ἀντέκρουσε αὐτὸ καὶ αὐτὸς ὁ Πάριος, καὶ ὁ ἴδιος Εὐγένιος, ὡς ἀνωτέρω διεξοδικῶς ἀνέφερον. Καθῆψατο δὲ ὁ Εὐγένιος τοῦ Βαλάνου σφοδρότερον, ὅτε νομίσας ὁ διδάσκαλος οὗτος, ὅτι ἔλυσεν τὸ περίφημον πρόβλημα « Δύο εὐθειῶν δοθεισῶν δύο μέσας ἀναλόγους εὐρεῖν » ἔγραψεν εἰς διαφόρους Ἀκαδημίας τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, καὶ διὰ τῶν μαθητῶν Ν. Ζερζούλη καὶ Γεωργίου ἐδημοσίευσεν αὐτὴν διὰ τύπου εἰς Ἑνετίαν τῷ 1757. Τὸ βιβλίον τοῦτο λαβὼν ὁ Εὐγένιος, ἀναίρεσε τὴν λύσιν δι' ἐπιστολῆς μὲ πλειοτέραν τοῦ δέοντος πικρίαν καὶ αὐστηρότητα, δι' ἧς λυπηθεὶς ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κοσμᾶς ἐξέδωκεν, ὡς προεῖπον, τὴν κατ' αὐτὸν ὀνομασθεῖσαν Ἀντιπελάργησιν. Ὑποφαίνεται ἔτι ἡ δυσανεκία καὶ ἀπὸ τὴν ἐξῆς περικοπὴν ἐπιστολῆς τοῦ Κοσμᾶ Παλάνου πρὸς τὴν Γ. Κρομμύδην, σταλείσης κατὰ τὸ 1801, Ἰουλίου 27 « ἔλαβον τὰ τεύχη τοῦ Ζοιρνικαδίου . . . »

« συναριθμήσας καὶ αὐτὰ τοῖς βιβλίοις, ἅπερ ἔπεμψαν, ἢ τὰ
 « γε οἰκειότερον εἰπεῖν, εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ κοινοῦ σχο-
 « λείου κατεκόσμησαν, καὶ ἐπλούτισαν οἱ τοῦ μακαρίτου καὶ
 « ἀειμνήστου Ζωσιμᾶ κοινωνοφελέστατοι βίλαστοι· εἰ καὶ ὁψέ-
 « ποτε, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον κατόπιν ἐορτῆς ἔχεν ὁ Ζοιρι-
 « κάβιος, ὅτε τὸ κακὸν αὐτὸ ὑφ' ἐαυτοῦ κατηνάλωται, ὅτε
 « ἡ ἐπὶ ῥημένη ὁφρὺς καταβέβληται, ὅτε τὸ ψεῦδος κατελέγ-
 « χθη, ὅτε ἡ γοητεία ἐφωράθῃ, καὶ ὁ ἀγέρωχος καὶ ὑψηλό-
 « φρων Πάππας, ὁ θέμενος τὸν θρόνον αὐτοῦ ὑπεράνω τῶν
 « νεφελῶν, καὶ ὅμοιος εἶναι βουλόμενος τῷ ὑψίστῳ, παππᾶς
 « ὢν, οὐδὲ ὡς παππᾶς ἐνομίσθη. Ἰδεῖ δὲ ταῦτα εἰς φῶς
 « προελθεῖν, ἐν τοῖς χρόνοις τῶν ἀοιδίμων ἐκείνων διδασκα-
 « λων, Βησσαρίωνος φημί, Γεωργίου, Μεθοδίου, Μακαρίου,
 « καὶ τοῦ ἐμοῦ Μπαλάνου, τῶν ζούντων τῷ πνεύματι, καὶ
 « προθύμως ἀθλούντων ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, καὶ εὐτόνως
 « μαχομένων ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως, καὶ τὰς τῶν Λα-
 « τίνων κεινοτομίας στηλιτευόντων· εἰ γὰρ εἶχον τὰ ὅπλα
 « ταῦτα, ἅπερ ὁ σοφὸς αὐτός ἐκ τῶν ὀπλοθηκῶν τοῦ πνεύ-
 « ματος συνελέξατο, εὐχερέστερον ἂν κατέστρεφον τὸν
 « παππικὸν στρατὸν, καὶ καιριωτέρας ἂν τὰς πληγὰς τοῖς
 « λατινόφροσιν ἐναπέθεντο· ἀλλ' ἔμπης οὐ περιττὰ καὶ νῦν
 « τὰ τεύχη, οὐδὲ ἀσύμφορα· γινώσκονται γὰρ καὶ αἱ ἐσόμε-
 « ναι γενεαί, τίνες οἱ σχισματικοί, τίνες οἱ καινοτομοῦντες,
 « τίνες οἱ παραλλάττει τῆς ἀληθείας, τίνες οἱ κινδυνεύοντες
 « τὰ τοῦ πνεύματος, οἱ Γραικοί, ὡς ἔθος αὐτοῖς καλεῖν
 « τοὺς Ἕλληνας, ἢ οἱ Λατῖνοι; Καὶ ὁ μὲν ἀξιάγαστος Ζοιρ-
 « νικάβιος, τοῦτε ζήλου, καὶ τῆς φιλοπονίας, καὶ τῆς πολυ-
 « μαθείας, καὶ τῆς φιλαληθείας, εὖ οἶδ', ὅτι ὑπὸ πολλῶν
 « θαυμασθήσεται. χάρις δὲ καὶ τῷ σοφωτάτῳ καὶ περιφα-
 « γεστάτῳ ἐν διδασκάλοις κυρίῳ Εὐγενίῳ, τῷ μεταφρά-

« σάντι τὰ ἐκείνου συγγράμματα, χαρίζομένῳ τοῖς μὴ
 « ἐπαίουσιν τὴν τῶν Λατίνων φωνήν, καὶ πρὸς τὸ φῶς τῆς
 « ἐπιγνώσεως τοὺς ἐσκοτισμένους καθοδηγοῦντι, εἰ καὶ . . .
 Ἀπέκτισε μεγάλας ἀντικρούσεις καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν
 τοῦ Ἀθῶνος, καὶ τὴν Πατριαρχικὴν σχολὴν τῆς Κωνσταν-
 τινουπόλεως, ὡς προσέπομεν, ἀλλὰ δὲν ἐφάνη κανὲν σύγ-
 γραμμα ἐναντίον ἐκ τῶν ἐκείσε ἀντιζηλῶν αὐτοῦ· Ἰώσηπ-
 πος ὁμῶς ὁ Μοισιόδαξ ἔγραψε κατ' αὐτοῦ, ἐλέγξαντος πλα-
 γίως τὴν σύνταξιν φιλοσοφικῶν βιβλίων εἰς τὴν καθομιλου-
 μένην γλῶσσαν διὰ τῆς ἐν τῇ Λογικῇ αὐτοῦ φράσεως (1)
 « Ἐκσυρικτέον ἄρα τὰ χυδαῖστὶ φιλοσοφεῖν ἑπαγγελλόμενα
 βιβλιδάρια· εἶχε δὲ ἐκδεδομένα ἤδη ὁ Μοισιόδαξ Ἀριθμη-
 τικὴν, νομιζῶ, καὶ Γεωγραφίαν εἰς τὴν καθομιλούμενην
 γλῶσσαν. Ἀλλὰ μ' ὅλα ταῦτα ὁ φόβος καὶ ἡ ἀντιζηλία
 ὑπεχώρησαν, καὶ ἡ δόξα τοῦ ἀνδρὸς ἐξεχύθη εἰς ὅλα τὰ
 μέρη ὅπου ἦσαν Ἕλληνας· τὰ συγγράμματα αὐτοῦ καὶ πρὸ
 πάντων ἡ Λογικὴ, διαδοθέντα πρῶτον χειρόγραφα, καὶ τυ-
 πωμένα μετὰ ταῦτα ἐξύπνησαν τὸν νοῦν τῆς ὀργώσεως εἰς
 μαθήματα νεολαίας, καὶ παραδιδόμενα ἀπὸ τοὺς μαθητὰς
 αὐτοῦ διασπαρέντας εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καὶ κυριωτέως εἰς
 Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν καὶ Ἑπείρον, ἐνήργησαν τὸ θαυμα-
 σιώτατον ἀποτέλεσμα εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τῆς σπουδῆς
 τῆς φιλοσοφίας, ὥστε θεωρεῖται ὡς παλιγγενεσία τῆς σο-
 φίας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκείνη ἡ ἐποχὴ.

Εἶπομεν ὅτι τὰ πρῶτα συγγράμματα συνεγράφησαν παρ'
 αὐτοῦ ἔτι διζτρίβοντος εἰς Ἰωάννινα, Ἀθῶνα καὶ Κωνσταντι-
 νούπολιν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν εἰς ταῦτα ἐπιγραφῶν, ἀλλὰ τὰ
 γενναιότερα, καὶ τὰ πλείονα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἔγραψε

(1) Προδιατρ. Πρώτ. Σελ. 48.

μετὰ τὴν εἰς Ῥωσσίαν ἀποκατάστασίν του· ἐκεῖ λέγεται μάλιστα, ὅτι ἡ μετάφρασις τοῦ Βιργιλίου, ἐν ᾗ ἐξέπληξε τοὺς φιλόλογους, δυσχερῆσεν τοὺς ἐκκλησιαστικούς, εἰπόντας, ὅτι δὲν ἀρμόζει εἰς ἐκκλησιαστικὸν τὸ δαπανᾶν τὸν καιρὸν εἰς ἐξωτερικά μᾶλλον ἢ ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα, ἐξ οὗ προαχθεὶς ὁ Εὐγένιος ἐδημοσίευσε τὴν ἐπίσης ὀγκώδη καὶ πολύπονον μετάφρασιν τοῦ Ζοιρνικαβίου.

Εἴπομεν ἔτι ὅτι κατὰ τὸ 1775 ἐχειροτονήθη ἀρχιερεὺς Σλαβονίου καὶ Χερσῶνος, καὶ διέτριβεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην· ἐκ δὲ τῶν ἐκδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ Γ. Κρομμύδη ἐπιστολῶν φαίνεται, ὅτι διέτριβεν εἰς Χερσῶνα μέχρι τοῦ 1786, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1790—92—97 καὶ μέχρι τοῦ 1806 φαίνεται διατρίβων εἰς Πετρούπολιν· κατὰ δὲ τὴν 10 Ἰουνίου τοῦ 1806 ἀπέθανεν εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν, ἀφείς τὴν ἐπισυναπτομένην διαθήκην, ἐξ ἧς φαίνεται, ὅτι μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοσούτων συγγραμμάτων, πάντοτε ἐπιμελῶς ζητουμένων, ἐν ᾧ ἀπῆλθε μεγάλης εὐνοίας παρὰ τῇ Βασιλίσσει Δικατερίνῃ, καὶ ἀφ' οὗ διήρκεσε τοσαῦτα ἔτη εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν, ἄφηκε πολλὰ μετρίαν κατὰστασιν, καὶ ταύτην διέθεσεν ὡς εὐσεβὲς καὶ φιλόκαλος.

ΔΙΔΟΜΕΝΑ.

† Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὸ ὑπερευλογημένον καὶ ὑπερένδοξον· ἐν ἔτει Σωτηρίᾳ αὐτῇ (1805) μηνὸς Ἀπριλίου ἡμέρας 16 ἐπὶ τῆς Θεοφρουρήτου βασιλείας τοῦ πανευσεβεστάτου καὶ φιλοχριστοῦ αυτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσιῶν Ἀλεξάνδρου α'.

ΕὐΓΕΝΙΟΣ ὁ ποτὲ χρηματίσας ἀρχιεπίσκοπος Σλαβονίου καὶ Χερσῶνος, ζῶν τε ἔτι καὶ τὸν νοῦν καὶ φρένας ὕγιως ἔχων διατίθημι τὴν διαθήκην ταύτην, ἰδίᾳ χειρὶ γράφων αὐτὴν καὶ καθυπογράφων, ὅπως ἂν ᾖ ἐπὶ παντὸς δικαστηρίου κυρία τε καὶ ἀπκράτρεπτος· κατὰ τὰ ἐν αὐτῇ διοριζόμενα, ὡς ἐφεξῆς·

Α'. Τὰ παρ' ἐμοὶ σωζόμενα δύο πολύτιμα λιθοκόλλητα ἱερὰ ἐγκόλπια, τὰ τὴν πάνσεπτον εἰκόνα τῆς Θεομήτορος παρασταίνοντα, ὧν τὸ μὲν παρὰ τῆς αἰδίου αυτοκρατορίας Δικατερίνης Β', τὸ δὲ παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου αὐτῆς ἀπογόνου τοῦ αυτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' πανευσεπλάχως μοι ἐπιχορηγήθησαν, προστεθέντος τούτοις καὶ τοῦ ἐγκολπίου σταυροῦ τοῦ ἐκ σμαραγδίνων λιθαρίων κεκοσμημένου, ὃν ὡς δῶρον ποτὲ ἔλαβον παρὰ τοῦ πανεκλάμπρου αὐθέντου Πιολδοβλαχίας Ἀλεξάνδρου Ἰωαννίδου τοῦ Ἡλίου κορδάτου τοῦ Δοκῶν προηγεμονεύσαντος· καὶ τὰ τρία ταῦτα κειμήλια ὁμοῦ, τὰ ἀφιερώνω εἰς προικισμόν τῇ νεοσυστάτῃ πολιταρχίᾳ τῆς Ἰονικῆς Ἑπτανήσου ἡγεμονίας νὰ τὰ μεταχειρισθῇ ἐπὶ συνδρομῇ καὶ συστάσει τῆς ἀνοιχθείσης ἐν αὐτῇ ἀκαδημίας, καθὼς ἂν ἄριστα οἰκονομήσωσι καὶ διατάσωσιν οἱ ἐν αὐτῇ ἐπιστατοῦντες καὶ ἐπιτροπεύοντες.

Β'. Ἐκ τῶν δέκα χιλιάδων ρούμβλιων, ἅτινα ἀπόκειται μοι εἰς τὸν ἐν Πετροπόλει βασιλικὸν μπάκον, διορίζω νὰ δοῦναι εἰς τὸ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος σχολεῖον, τὸ κατὰ τὸ Βατάπέδιον ἐστηρικμένον 1000 ρούμβλια· ὁμοίως δὲ εἰς τὸ σχολεῖον τὸ ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ ἕτερα ρούμβλια 1000· ὧν ὁμοῦ ἄθροισμα γίνονται ρούμβλια 2000.

Δ'. Διορίζω εἰς τὸν ἐν Κερκύρα περίβλεπτον ναὸν τοῦ ἁγίου καὶ θαυματουργοῦ Σπυρίδωνος 1000 ρούμβλια· ἐξ ὧν διὰ τῆς πιστῆς οἰκονομίας τῶν ἐν αὐτῇ κατὰ καιρὸν ἐπι-

τροπευόντων, νὰ λαμβάνη κατ' ἐνιαυτὸν ρούβλια 50 ἢ 60 εἰς τις ὅποιον ἱεροδιδάσκαλος ἐκκλησιαστικῆς, διὰ νὰ κηρύττῃ ἐπ' ἀμύωνος ἐν δυοὶ τετραγμέναις τοῦ ἔτους, μίαν εὐαγγελικὴν κατηχητικὴν καὶ ἠθικὴν ὁμιλίαν, πρὸς ὠφέλειαν πνευματικὴν τῶν πιστῶν τῶν εἰς τὴν ἀκρόασιν συναθροισμένων. Ἀπαρράλλαντος δὲ θέλω νὰ δοθῶσι καὶ εἰς τὴν ἐν Ζακύνθῳ ἐκκλησίαν τὴν ἐπιλεγομένην φανερωμένην ἐν τῇ ἁρμῇ ἐπὶ τῷ αὐτῷ εὐαγγελικῷ ἔργῳ, πρὸς τὸ αὐτὸ τῶν πιστῶν πνευματικὸν ὄφελος· γίνονται καὶ αὐτὰ ὁμοῦ ρούβλια ἅμα 2000.

Δ'. Διορίζω νὰ δοθῶσιν εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις Ζωοδόχον Ἅγιον Τάφον, καὶ εἰς τὸ Σινᾶ Ὄρος, καὶ εἰς τὴν ἐν Πολτάβα τῆς Ῥωσσίας Σ. Μονὴν τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ, καὶ εἰς τὴν ἐν Ταϋγανρόκ ὁμοίως τῶν Γραικῶν καὶ ἐκείνην, ἐν ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων τόπων ἀνὰ ρούβλια 100.

Ε'. Εἰς τὸν ἐντιμώτατον κύριον Λαυρέντιον Παραμυθιώτην τὸν νῦν ἐν Βενετίᾳ διάγοντα, ὡς εἰς θεῖον ἡμῶν ἐξ ἀγχιστείας ἀφίνω ρούβλια 1000.

ΣΤ'. Εἰς τοὺς τρεῖς ἀνταδελφούς Βαλσάμου, υἱοὺς τοῦ ποτῆ Σκυρίδωνος Βαλσάμου, τοῦ χρηματίσαντος ῥαγκιωνάτου τῶν Κορυφῶν Γενεράλ Κουερίνου· ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὸν ἐκείνου πρωτεζᾶδελφον υἱὸν τοῦ Γ. Βαλσάμου τοῦ ἱατροῦ Δημήτριον Βάλσαμον, τὸν νῦν ἐν τῷ Ῥωσικῷ στόλῳ τῆς Μαύρης Θαλάσσης ὀφικιᾶλον καὶ καθαλιέρον ἀφίνω 500 ρούβλια εἰς ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν.

Ζ'. Εἰς τὸν πιστὸν οἰκονόμον τοῦ ὁσπητίου μου (ἐὰν ἕως τέλους τοιοῦτος φάνῃ) κύρ Θεοδόσιον Γιενέγγον τὸν ἐν τῇ Πέτροπουλικῇ ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν ἀναγεγραμμένον περιδέξιον ζωγράφον, παρεκτὸς τῶν ἄλλων βοηθημάτων, ὧν παρ' ἐμοῦ ἔλαβεν ἀφίνω ρούβλια 500.

Η'. Ἐὰν τὰ ἀνωτέρω καταγραφέντα καὶ διορισθέντα ὅκτα, κισχίλια ρούβλια ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐν τῷ βασιλικῷ μπάκῳ ἀποκειμένων μοι δεκάκις χιλίων, τὰ ὑπόλοιπα δισχίλια ρούβλια διορίζω νὰ μερισθῶσιν εἰς μέρη δύο, καὶ ἐξ αὐτῶν τὰ μὲν 1000 νὰ διανεμηθῶσιν εἰς ἐνδεεῖς καὶ πτωχοὺς, τὰ δὲ ἄλλα 1000 νὰ ἐξοδευθῶσιν εἰς τὴν κηδεῖάν μου καὶ εἰς τὸν ἐνταφιασμόν μου.

Θ'. Τὰ διάφορα ἀργυρᾶ ἢ τυχόν καὶ χρυσᾶ σκεύη τε καὶ κειμήλια (δείγματα τῆς ἐμῆς ἀφροσύνης καὶ ματαιότητος) θέλω νὰ πωληθῶσιν ἅπαντα, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν συναχθησόμενα χρήματα νὰ διμερισθῶσιν καὶ αὐτὰ εἰς βοήθειαν πτωχῶν τε καὶ ἐνδεῶν προσώπων, ἐν ἀνάγκαις καὶ στενοχωρίαις εὐρισκομένων, κατ' ἀναλογία τῆς χρείας τῶν.

Ι. Ἡ λοιπὴ, ἥτις ἂν εὑρεθῇ παρ' ἐμοὶ πραγματικὴ συσκευὴ καὶ περιουσία, ἢ πρὸς οἰκιακὴν διακόσμησιν, καὶ πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ περιβολὴν, καὶ ἱματισμὸν καὶ ἐνδυμασίαν βαρυτέραν ἢ λεπτοτέραν, ἢ πρὸς τινὰς ἄλλας χρήσεις συμβάλλουσα, ἐπιθυμῶ νὰ διαδοθῇ πᾶσα ἢ ῥηθεῖσα συσκευὴ εἰς τοὺς τῆς ἱερᾶς ταύτης Λαύρας τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νεῦσκου ἐπονομαζομένης Μοναστᾶς, ἀγαπητοὺς μου πατέρας καὶ συναδελφοὺς, ἀνωτέρους τε καὶ κατωτέρους, γινομένης τε τῆς διανομῆς ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐκάστου τάξιν τε καὶ κατὰ τὴν σύνεσιν καὶ κρίσιν ἐκείνου, ἢ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁ προπτάτης καὶ κηδεμὼν τῆς σεβασμιωτάτης μονῆς ταύτης εὐδοκήσῃ νὰ διορίσῃ διαμεριστὰς τῶν τιμῶν καὶ διανομέας.

ΙΑ. Τὰ νῦν ἐμοὶ ὀλίγα βιβλία ἐν ὁποιαδήποτε διαλέκτῳ, ἀποτεθείτωσαν εἰς τὴν ἐνταῦθα βιβλιοθήκην τῆς Νεῦσιακῆς ἀκαδημίας· πλὴν ἂν τύχῃ τι δανεισθῆν μοι παρά τισι καὶ μὴ φθάσαν ἀποδοθῆναι, τὸ ὅποιον εὐλόγως πρέπει νὰ ἀπο-

στραφή εἰς τὸν δανείσαντα. Ὅσα δὲ χειρόγραφα ἢ φιλοπονήματα ἐμὰ, ἢ μεταφράσματα ἢ σημειώματα, θέλω νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν ἐν Μύσχῃ διατρίβοντα Ζώην Ζωσιμᾶν, διδούς αὐτῷ ἐξουσίαν σὺν τοῖς αὐταδέλφοις αὐτοῦ, νὰ τὰ μεταχειρισθῶσι καὶ οἰκονομήσουσιν ὡς θέλουσιν, ἐκ πείρας ὦν πεπληροφορημένος, ὅτι προθυμότατα καταγίνονται εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὴν τῶν ὁμογενῶν αὐτῶν ἐπίδοσιν. (*)

ΙΒ'. Ἐπιθυμῶ διὰ νὰ γραφθῶσιν ἐπὶ τῆς πλακῆς τοῦ τύμβου μου τὰ ἐφεξῆς ἐξ στιχίδια ταῦτα·

Ἦς θοῖν; ἐκ γῆς· νῦν δ' αὖ, εἰς τῆν ᾧδ' ἐπανῆλθον.
 Εἴτ' ἐπαναστρέψας λήψομαι τὴν ἔλιπον.
 Καὶ δὴ, εὖ βροτὸς, ἀλλ' ἐξῆς ἔσσιμ' ἄμβροτος αἶν.
 Εὖτε θιὸς καλέσαι, γῆς ἐπανειρόμενος.
 Πιύθει, ἔς γενόμεν; σουτῷ τί τόδ' ἄρα μελήσει;
 Ὡς σὺτε τοῖος ἔσσι, τουτὶ μέλει· ἔχέμεν.

Ἐπὶ πᾶσιν ἐξελεξάμην ὡς ἐμοῦ ἐπίτροπον καὶ προστάτην τὸν πανιερώτατον ἐν ἱεράρχαις Κύριον Ἀμβρόσιον τὸν Μητροπολίτην Νοβογοροδίας καὶ Πετροπόλεως καὶ Συνοδίας Πρόεδρον, τὸν ξενοδοχίσαντά με καὶ ἀδελφικῶς περιποιησάμενον διὰ τετραετίας ἤδη ἐν τῇ βασιλικῇ ταύτῃ Νευσιακῇ Λαύρᾳ, ἐλπίζων καὶ ἐπιθαλρῶν, ὅτι ὡσαύτως ἐπιμεληθήσεται καὶ ὑπὲρ τῆς εὐτελοῦς ἐκπληρώσεως τῆς παρούσης μου διαθετικῆς διατάξεως.

Προσέτι προστρέχω εἰς σύμπασαν τὴν ἀγιωτάτην διοικήτριαν ῥωσικὴν σύνοδον, ἐπικαλούμενος ἱκετικῶς καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπιδοκιμασίαν τε καὶ ἀντίληψιν κατὰ τὴν σκοπὸν μου,

ἵνα καθὼς προσεδέχθη με ζῶντα, καὶ ἡξίωσέ με τῆς αὐτῆς εὐνοίας καὶ χάριτος, οὕτως ἐμοῦ καὶ τελευτήσαντος, μὴ ἀποστρέψῃ τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἀπὸ τοῦ παιδὸς αὐτῆς, μηδ' ἐν τῷ μεταστῆναι τῆς ψυχῆς μου ἀπὸ τοῦ ἀθλίου σκηνώματος τῆς μακρᾶς μου παροικίας ταύτης, ἀγκαταλείπη με, ἀλλ' ἐφοδιάσασά με διὰ τῶν εὐπροσδέκτων καὶ θεοπειθῶν αὐτῆς εὐχῶν, ἐπιβεβαιωσάτω καὶ τοὺς ἐν τῇ παρούσῃ μου διαθήκῃ ὅρους τε καὶ σκοποὺς, ἵνα ἡ τελευταία μου βουλὴ καὶ γνώμη τύχῃ τῆς πληρεστάτης ἐκδόσεως.

Αὕτη ἡ ἐμὴ κυρία καὶ καθολικὴ θέλησις ἀνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἐνώπιον παντὸς κριτηρίου καθεστῶτος ἐπὶ τῆς γῆς· οὕτως ἐγὼ βούλομαι οὕτως εὐδοκῶ καὶ εὐαρεστοῦμαι, καθὼς αὐτοκινήτως νῦν καὶ ἰδιοχείρως ᾧδε γράφω καὶ καθυπογράφω, προσεπικυρῶν τὰ γεγραμμένα καὶ διὰ ἐπιτυπώσεως τῆς σφραγίδος μου. (Ἰπογραφή.)

Ὁ πρῶτον χρηματίσας Ἀρχιεπίσκοπος Σλαβὸνίου καὶ Χερσῶνος, ὁ ταπεινὸς καὶ ἁμαρτωλὸς ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον, ΕΥΓΕΝΙΟΣ, ὁ ἐκ προγόνων ἐπονομασθεὶς ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ.

Ἐκτὸς τοῦ ἐν τῇ διαθήκῃ περιχομένου ἐπιταφίου εὗρέθη εἰς τὰς σημειώσεις τοῦ Παρίου καὶ τὸ ἐξῆς·

Πένθιμον εἶμα, θύγατρες! μελαμβάφες οὐκέτι φάρος.
 Ἀγλαὸν, εὐδὲ γ' ἐγὼν, αὐδ' ὅμις Ἀδριάδης.
 Ἑλλάς ἐγ' ἀφωνέυσα· δυσάμμορος, αἰὶτὰ πάθοῖσα.
 Ἐλπίδα τὰν πολλὰν φεῦ! ἀποβαλλομένα.
 Νῦν στυγερά με κάλυψεν, ἰὼ νᾶσαι! Σχερία πένθει.
 Εὐγενίου λαμπρῶν δυσμενῶν φάτων.

Ἀλλὰ καὶ ὁ φίλος τοῦ αἰοδίου Εὐγενίου Κρομμύδης οὐκ ἀφουδῶς ἐστιχαύρησε τὰ ἐξῆς στιχίδια·

(*) Σημειῶσαι, ὅτι διάφορα τούτων προέκυψαν εἰς φῶς διὰ τοῦ τύπου ἐν Βιέννῃ τῆς Λευσερίας καὶ ἐν Βενετίᾳ, φιλοτίμῳ δαπάνῃ τῆς γενναίας σὺνταδελφότητος τῶν αὐτῶν Κυρίων Ζωσιμάδων.

Εὐγένιος θάνατον, αἶ! φάνη χόος *) τινος· ὡς ἐλιγώρως·
Τείους γὰρ ὑπόσκειν οὐκ ἐπίκουα λέγειν.

Οὐκ ἔθαν' Εὐγένιος λέγει, ἑαυτοῦ δ' ἑαυτὸν ἔπνεον,
Χαίλα σὺν ῥᾷ μύσας, βλύζ' ἅ πρὶν ἀμβροσίην.

Εὐγενίσι νεκρὸν κεύθει τάφος· Εὐγένιον δ' αὖ
Οὐπερ αἱ εὐγενέας ῥήσεις ἀθάνατοι.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ βίου τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀνδρός,
καὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῶν συγγραμμάτων, δι' ὧν ἐπλούτισε
τὸ γένος ἡμῶν, ἀφείς ὁλόκληρον ὑπλοθήκην πνευματικὴν εἰς
τοὺς εὐσεβεῖς πρὸς τοὺς κακοδοξοῦντας τῶν χριστιανῶν, καὶ
γενόμενος ἀρχηγὸς καὶ τελειοποιητὴς τῆς διδασκαλίας τῶν
ὀρθῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων, καὶ τῆς μετὰ κρίσεως βα-
θείας φιλολογίας. Ἡ δὲ εἰκὼν αὐτοῦ ἐτυπώθη μὲν πρὸ γράνων
καὶ ἐτέθη ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς λογικῆς αὐτοῦ, εὐρίσκεται δὲ ἤδη
ἄλλη εἰς τὴν ἐνταῦθα εὐρισκομένην μικρὰν συλλογὴν εἰκόνων
καὶ ἄλλων περιέργων τελειότερα, καὶ ὁμοιωτέρα κατὰ τὰς
πληροφορίας πολλῶν, δοθεῖσα παρὰ τοῦ αἰοδίου Κυβερνή-
του εἰς τὴν τότε πρῶτον συστηθεῖσαν δημόσιον βιβλιοθήκην.

*) Ἐν Κίζνη 10 Ἰουλίου 1806 ἔτους.

Σοφίας τῶν Ἑλλήνων τοῦ παρόντος αἰῶνος διασάγησις
περὶ τοῦ ποῦ Παράδεισος, καὶ ποῦ Κόλασις, καὶ τί
ἐστι ταῦτα.

Εἶδον τὸ ἐρώτημα ὑποῦ ἐρωτᾶτε περὶ τῶν ψυχῶν τῶν δι-
καίων μετὰ τὴν ἐνταῦθεν ἀποδημίαν, εἰς ποῖον ἀρά γε παρά-
δεισον εὐρίσκονται, καὶ περὶ τούτου συντόμως ἀποκρίνομαι.

Ὅτι ἡ μετὰ Θεοῦ ἔνωσις τῶν δικαίων καὶ ἀτελῆς πρὸ τῆς
κρίσεως, τελεία δὲ μετὰ τὴν ἐσομένην κρίσιν προσδοκωμένη
ἀπόλαυσις τῆς μακαριότητος καὶ δόξης, αὕτη λέγεται καὶ
παράδεισος, αὕτη καὶ οὐράνια βασιλεία, αὕτη καὶ χάρις
Θεοῦ, καὶ τόπος φωτεινός, « φῶς δικαίων διὰ παντός, καὶ
παρὰ Κυρίῳ εὐρήσονται χάριν καὶ δόξαν » τόπος χλοερὸς, τό-
πος ἀνυπαύσεως, τόπος εἰρήνης· « οἱ δὲ εἰσὶν ἐν εἰρήνῃ » ὅλα
αὐτὰ τὰ ὀνόματα δηλοῦσιν ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα.

Μετὰ τὴν ἀποβίωσιν, ἡμεῖς τὴν κατάστασιν τῶν ψυχῶν
πρέπει νὰ διακρίνωμεν ὅχι τὴν τοποθεσίαν· κυρίως νὰ εἰπώ-
μεν, ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἐν τόπῳ, διότι εἶναι ἄυλος καὶ ἀσώματος
φύσις, καὶ ὅχι σῶμα ὅπου νὰ χρειάζεται καὶ ποῦ νὰ στη-
ριχθῇ, καὶ ποῦ νὰ καθίσῃ, καθὼς ἔχουσι χρεῖαν τὰ σώματα·
ὁ τόπος τῆς ψυχῆς μετὰ τὸν θάνατον εἶναι ἡ κατάστασις, εἰς
τὴν ὑποίαν ἠθέλην εὐρεθῇ, ὅταν ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὸ γερὸν
σκήνωμά της· εὐρέθη ἐν εὐσεβείᾳ καὶ πίστει, ἐν μετανοίᾳ καὶ
ἐξομολογήσει, ἐν χάριτι Θεοῦ δεδικαιωμένη· βεβαιωτάτη εἶναι
καὶ κατὰ πάντα τρόπον πεπληροφορημένη περὶ τῆς μελλού-
σης τελείας ζωῆς καὶ δόξης· ἡξεύρει τὴν τάξιν της, αἰσθά-
νεται τὴν μακαριότητά της, καὶ ἔχει τὸν ἀρραβῶνα τῆς τε-
λείας ἀπολαύσεως, φωτιζομένη παρὰ Θεοῦ, δοξαζομένη, ἀνα-

παυρομένη, χεῖρουσα, ἀγαλλιωσα, μακαρία τρώντι καὶ πρὸ
 τῆς τελείας μακαριότητος, ἀξιοῦται θείας ἐμφάσεως, ἀνάπτει
 μὲ τὰς γλυκυτάτας φλόγας τῶν θείων ἐρώτων, συνόμιλος
 μὲ τοὺς ἀγγέλους, συνοδευμένη μὲ τοὺς Προφῆτας, καὶ Ἀπο-
 στόλους, καὶ μάρτυρας, καὶ μὲ ὅλον τὸν χορὸν τῶν δικαίων,
 φαιδρύνεται, σκιερᾷ, ἀναπαύεται· ἰδοὺ ὁ οὐρανὸς, ἰδοὺ ὁ πα-
 ράδεισος, ἰδοὺ ἡ βασιλεία, ἰδοὺ ἡ δόξα, ἰδοὺ τὸ φῶς, ἡ ἀνα-
 ψυχὴ, ἡ χλόη, ἡ ἀνάπαυσις, ἡ εἰρήνη; πᾶν ἀγαθόν· ἀλλ'
 εὐρέθη ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐνῶ ἀπῆλθε τοῦ βίου, εἰς τὸ σκότος
 τῆς ἀσεβείας, καὶ κακοδοξίας, εἰς τὸν βυθὸν τῆς ἀπονοίας
 καὶ ἀπογνωσεως, ἐκπεπτωκυῖα τῆς θείας χάριτος μὲ τὸ βά-
 ρος τῶν ἀνομιῶν τῶν πρὸς θάνατον· οὐαὶ εἰς αὐτὴν· βεβαιω-
 μένη τότε εἶναι καὶ αὐτὴ ἡ ἀθλία περὶ τῆς μελλούσης κατα-
 δίκης, ἡξεύρει καὶ αὐτὴ τὴν τάξιν τῆς, γνωρίζει καὶ αὐτὴ
 τὴν ἀθλιότητά της, καὶ ἔχει τὰ προίμια τῆς τελείας κατα-
 κρίσεως, σκωτίζομένη, μακρὸν τοῦ Θεοῦ ἀπεξῆρμένη, ταλαι-
 πωρουμένη, θλαστομένη, ἀδερμονοῦσα καὶ τρέμουσα, πᾶναθλία
 τρώντι καὶ πρὸ τῆς τελείας κολάσεως, ἀμέτοχος πάντῃ θείου
 φωτισμοῦ, καὶ ἁμοιρος θείας ἀγάπης, πλήρης φύβου, πλήρης
 φρίκης, ἐνάριθμος μὲ τοὺς δαίμονας, συναναστρεφομένη μὲ
 τοὺς ἀθέους καὶ ἀσεβεῖς, καὶ μὲ τοὺς υἱοὺς πάντας τῆς ἀπω-
 λείας, κατηφῆς, σκυθρωπὸς, ἀγωνιωσα, τρέμουσα· ἰδοὺ ὁ
 ἄδης, ἰδοὺ τὰ σκηνώματα Κηδὼν· ἰδοὺ ἡ κἀκωσις, ἡ ταλαι-
 πωρία, ἡ ὀδύνη, ἅπαν· κακόν· ἤμπορεῖ νὰ εὐρεθῇ μία ψυχὴ
 ἀπὸ τὰς πρώτας, καὶ μία ἀπὸ τὰς δευτέρας, καὶ αἱ δύο ἅμα
 κατὰ τὸ αὐτὸ, καὶ (νὰ εἰπῶμεν ἔτι)· εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν
 τόπον. τί διὰ τοῦτο; πάλιν ἡ πρώτη διὰ τὴν κατάστασιν
 τῆς εὐρίσκεται μακαρία, καὶ ἐν οὐρανῷ· πάλιν ἡ δευτέρα δυ-
 συχῆς καὶ ἀθλία, καὶ ἐν ἄδῃ· πάλιν ἐκείνη ἐν τοῖς κόλποις
 τοῦ Ἀβραάμ, δηλ. εἰς ὄνεσιν· πάλιν αὐτὴ εἰς τὰ βάθη τῆς

γείνης. δηλ. εἰς κἀκωσιν, καὶ ἑμοῦ ἂν συνέλθωσιν, ἡ διαφορὰ
 τῆς αὐτῶν καταστάσεως τὰς διακρίνει καὶ τὰς χωρίζει, καὶ
 αὐτὴ εἶναι τὸ μέγα καὶ φοβερὸν ἐκεῖνο χάσμα, ὑποῦ ἀκούομεν
 εἰς τὴν παραβολὴν «μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα
 ἐστήρικται, ἵνα οἱ θέλοντες διαβῆναι ἐντεῦθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ
 δύνανται, μήτε οἱ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσι.» Τί κἀμνε
 ὁ τόπος καὶ ὁ τόπος; τίποτα. Ἀδὰμ ἦτον εἰς τὸν παράδει-
 σον πρὶν φάγῃ ἐκεῖνον τὸν πικρὸν καρπὸν ἦτόν καὶ ἀφοῦ τὸν
 ἔφαγε πρὶν ἐξορισθῇ· πλὴν πρὸ τῆς βρώσεως ἦτον καὶ αὐτὸς
 εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ὁ παράδεισος ἐδικὸς του, ὅθεν ἦτον
 κυρίως εἰς τὸν παράδεισον· μετὰ τὴν βρώσιν ἦτον μὲν πρὸς
 ὀλίγον ἔτι εἰς τὸν παράδεισον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀλλότριος καὶ ξέ-
 νος ἦδη τοῦ παραδείσου, ἦτον ἐν τῷ παραδείσῳ χωρὶς νὰ
 ἦναι κυρίως εἰς τὸν παράδεισον· οἱ Ἄγγελοι εἰς τὸν παράδει-
 σον εἶναι, καὶ ὅταν ἦναι ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Ἀβραάμ, ἐν τῇ δρυὶ
 τῇ Νικμερῇ, καὶ ὅταν ἦναι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Λὼν, ἀνάμμεσα εἰς
 τὰ σόδομα· οἱ Διάβολοι ἐξ ἐναντίου εἰς τόπον καταδίκης εἶ-
 ναι, καὶ ὅταν κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ ἐνοχλῶσιν ἓνα ἄν-
 θρωπον, καὶ ὅταν κατὰ θείαν ἄδειαν εἰσέρχονται μέσα εἰς
 τῶν Γαδαρηνῶν τοῦα χεῖρους· ὅπου καὶ ἂν τύχωσιν, καὶ ἐκεῖ-
 νοι φέρουσι μαζή των τὴν μακαριότητά των, καὶ οὗτοι τὴν
 ἰδίαν αὐτῶν ἀθλιότητα· ὁ τόπος δὲν τοὺς διακρίνει, ἀλλ' ἡ
 κατάστασις· κατὰβάσιν πρὸς ὀλίγον ἓναν ἄγγελον εἰς τὴν
 γέενναν, ἀνάβασιν ἓνα διάβολον εἰς τὸν ἐμπύριον, φυλάττοντας
 εἰς ἐκεῖνον τὴν ἔργον δόξαν, εἰς τοῦτον τὴν σύνδικον κατα-
 δίκην· ἔχεις ἐκεῖνον ἄγγελον φωτός, καὶ ἀνάμμεσα εἰς τὰ
 σκότη τοῦ ζοφεροῦ Ταρτάρου· ἔχεις τοῦτον ἄγγελον σκότους,
 καὶ ἀνάμμεσα εἰς τὴν αἴγλην τοῦ οὐρανοῦ φωτός· ἀκούομεν
 εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωῆ, ὅτι μίαν ἡμέραν παρεστάθησαν Ἄγ-
 γαλοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὁρόνου, καὶ ὁ Διάβολος ἐν μέσῳ αὐγῇ

τῶν, ἀλλὰ τί παρὰ τοῦτο; μήπως ὁ Διάβολος εὐρέθη νὰ ἦναι ἀνάμεσα εἰς τὰς χορείας τῶν Ἀγγέλων ἔμπροσθεν τοῦ θρόνου τῆς θείας μεγαλειότητος; μήπως, λέγω, ἔπαυσε νὰ ἦναι τότε Διάβολος; ὄχι, ἦτον καὶ τότε καὶ ἐκεῖ πάλιν ἐν καταδίκῃ· πάλιν δαυλὸς τοῦ ἀσέβестου Γαβριήλ, καθὼς οἱ Ἄγγελοι πανταχοῦ καὶ πάντοτε λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα, καὶ τοῦ οὐρανοῦ πυρὸς καθαρόταται φλόγες· ἐκ παλαιᾶς παραδύσεως ἀκούεις παραστατοῦντα εἰς τὰ ἀριστερά σου ἓνα ἄγγελον πονηρὸν, ἀκούεις ἐπιστατοῦντα εἰς τὰ δεξιὰ σου ἓνα ἄγγελον ἀγαθὸν· ὁ τόπος εἶναι σχεδὸν ὁ αὐτός· μὰ εἰς τὸν ἓνα τὰ δεξιὰ σου εἶναι παράδεισος, καὶ οὐρανός, καὶ εἰς τὸν ἄλλον τὰ ἀριστερά σου εἶναι γέεννα, καὶ αἴδης.

Αὕτη εἶναι περὶ τούτου ἡ ἀληθεστάτη καὶ ὀρθόδοξος γνώμη· τόπους ἡ Ἐκκλησία μας ἐννοεῖ τὰς διαφόρους τῶν ψυχῶν μετὰ θάνατον καταστάσεις, καὶ τόπους διωρισμένους· καὶ καθάρᾳ ἡ πίστις μας δὲν ἠθέλησε νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ λέγουσα ἔδω, ἢ ἐκεῖ, εἰς τρόπον ὅτι μὲ ἀκριβῆ εἰδῶσιν τὰ τοιαῦτα νὰ ἡξεύρωμεν· διὰ τοῦτο αὐτὴ ἠκούσθη ποτὲ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ νὰ διδάσκῃ τὰ τέκνα τῆς, ὅτι εἶναι ἓνας τρίτος τόπος καθάρσεως, καὶ ὅτι ἀνάπτει ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἐν κυρ κα-
θαρτήριο· ὅτι ἐγὼ τὸ ὀνομάζω περισσότερον ἐν χωνευτήριον· ὅπου δουλεύει τὸ χρυσάρι διὰ νὰ γεμίσῃ τοὺς θησαυροὺς ἐκείνων ὅπου τὸ ἐφεῦρον.

Ταῦτα περὶ τούτου, ἀγαπητὲ, ὅσον ὁ Θεὸς μὲ ἐφώτισε, καὶ αἱ ἄλλαι ὑποθέσεις ὅπου ἔχω μὲ ἐσυγχώρησαν νὰ γράψω· σὺ δὲ, φίλτατε, ἔχε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ ἐφ' ὅλης τῆς ζωῆς σου, καὶ πληροφορούμενος, ὅτι εἶναι παράδεισος, καὶ ὅτι εἶναι κόλασις, μὴ φροντίσῃς παρὰ πολλὰ νὰ μάθῃς ποῦ εἶναι ὁ παράδεισος αὐτός, καὶ ποῦ ἡ κόλασις, καὶ ποῦ ὁ τόπος ἰδίως, εἰς τὸν ὅποιον μετὰ θάνατον συνάζον-

ται αἱ ψυχαί· τὰ τοιαῦτα εἶναι περιέργειαι ὅπου δὲν συντε-
λοῦν εἰς σωτηρίαν· πίστευε μόνον, ὅτι εἶναι, καὶ μὴ ἐρεῦνα
ποῦ εἶναι, καὶ πιστεύων φοβοῦ, καὶ φεῦγε τὸ ἐν, ἔλπιζε καὶ
κυνήγα τὸ ἄλλο, οὕτω πίστευε καὶ σωθήσῃ· ἀμήν.

*Ἐπιστολὴ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως πρὸς τὴν Ἀρχιεπι-
σκοποῦ Σλαβωρίου καὶ Χερσῶνος, σταλεῖσα εἰς Τριέ-
στι πρὸς ἀναίρεσιν γληνῶνον τιτὸς καὶ δυσσεβοῦς.*

Τῷ Δεῖνι χαίρειν.

Ζηλοῦν ἐζήλωσας ἐπὶ τῷ οὐδέν τι κατ' ἐμοῦ μᾶλλον, ἢ
κατὰ τῆς εὐσεβείας (οὐκ οἶδ' ὑπό τινος, οὐδὲ γὰρ ἐδήλωσάς
μοι) προεξεχθέντι ἐκείνῳ γράμματι, ὃ μετὰ τῆς ἀπὸ κτ'
Βλαχίου ἐπιστολῆς σου, περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος μηνὸς
ἐλαβόν· ἀνέγνων οὖν καὶ τὸ σὸν, καὶ τὸ ἐκείνου· καὶ σὲ μὲν
ἀγαπητὲ διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ πόνον ὑπὲρ αὐτῆς ζῆλον ἀπο-
δέχομαι τε καὶ ἄγαμαι, ἐκείνον δὲ διὰ τὴν κατὰ τῆς εὐσε-
βοῦς ἡμῶν πίστεως λυσσώδη καὶ μανικὴν καὶ δύσθεον γλωσ-
σαλγίαν, ὡς εἰκὸς, ἀποπετύω, καὶ ἀποστρέφομαι. Τί ἄρα ὁ
τοὺς λήρους γράψας ἐκείνους, νέος τάχα, ἢ γέριον, ὁμογενής,
ἢ ξένος, σωτηριῶν, ἢ τὰς φρένας σεσαλευμένος, ὀκείου ἐπαγ-
γέλματος, τάξεως, καταστάσεως; πάντως μαθητὴς τις φαίνε-
ται, καὶ ἀκόλουθος, καὶ θιασώτης τῶν καθ' ἡμᾶς λεγομένων
(α) Λιβερτίνων τούτων καὶ Θεϊτῶν (β) ὅστις κατὰ τὸ μέτρον

(α) Λιβερτίνου εἶναι οἱ παρὰ Γερμανοὶ· ἐλευθέρια πνεύματα καλούμενοι·
λέγονται δὲ ἐκεῖνοι ὅπου ἐλευθέρως φέρονται κατὰ τῆς θείας Γραφῆς, ἐλευθί-
μως τε περὶ τῆς ὀρθοκείας φρονοῦσι.

(β) Θεῖται λέγονται ἐκεῖνοι ὅπου δοξάζουν ἐν ὧν ἑξὶς τούτου τοῦ κόσμου.

της δυνάμεώς του, καὶ τῆς ἀγγινοίας του, ἐκ τῶν περιφερομένων ἀποτροπαίων τε καὶ δυστήνων βιβλιαρίων, ἐν οἷς ἐνδιατρίβει, καὶ ἐντρύφῃ, συλλέξας ἐνθεν κακεῖθεν καὶ ἀναμαζόμενος τὰς τοιαύτας ἀδολεσχίας, φιλοτιμεῖται νὰ τὰς δημοσιεύσῃ, ὡς ἐπινοήματα ὑψηλὰ καὶ θαυμάσια ἐξαιρέτου σοφίας καὶ γνώσεως· ἀλλ' ἐγὼ οὐδὲ νὰ μάθω παύω τὸν γράψαντα προσωπικῶς, τασοῦτον μόνον ἐρῶ περὶ αὐτοῦ τὸ τοῦ φερεικύδου «χρωτὶ δ᾿ ἄλλον» ὅτι δηλ. φθιριᾶ, καὶ ψωριᾶ, καὶ ὅλος ἄλλως διέφθαρται ὁ ταλαίπωρος, καὶ διὰ τοῦτο κατοικτεῖρω καὶ ταλανίζω τὸν ἐλευθὸν ἄνθρωπον, ὅστις ποτὶ καὶ οὗτός ἐστι, καὶ δακρύων μέλλον καὶ θρήνων αὐτὴν ἡγοῦμαι ἄξιον, ἢ ἐλέγχων ἀνασχευαστικῶν, καὶ ἀποκρίσεων, καὶ οὐδὲ θαυμάζω ἐν τοῖς τοιούτοις αὐτοῦ φρονήμασι. Τὶ θαυμαστόν, εἰ τοιοῦτος ὢν, τοιαῦτα καὶ ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προεξάγει καιμήλια; Τί νέον, ἂν ἐκ τοῦ σαπροῦ δένδρου σαπροὶ καὶ οἱ καρποὶ οἱ ἀποφερόμενοι; τί ἄντις ἠλπιζεν ἄλλο ἀπὸ καχεκτικοῦ καὶ διεφθορότος στομάχου καὶ στόματος, ἀπὸ καχεκτικοῦ καὶ διεφθορότος στομάχου καὶ στόματος, εἰ μὴ τοιαῦτα βορβορώδη τε καὶ δυσσώδη καὶ βδελυρὰ ἐξείρη; ἀλλὰ καταφοραὶ εἰσὶν ἀπλᾶι αὗται, ἐρεῖς, καὶ ὑβρίσματα; ἀλλὰ καταφοραὶ εἰσὶν ἀπλᾶι αὗται, ἐρεῖς, καὶ ὑβρίσεις, καὶ ἡθελος τινὰ πρὸς τὰ ὑπ' ἐκείνου γραφέντα παρ' ἐμοῦ ἀπάντησιν· ἄπαγε· τοῦτο ἐγὼ τὸ κρίνω ἀσυντελὲς καὶ περιττὸν πάντῃ καὶ μάταιον πολλῶν ἑνέκα.

Λ. Μὲν καὶ ἐξ ὧν αὐτὸς γράφει, καὶ ἐκ τοῦ στίλου, ἤτοι τοῦ τρόπου, καθ' ὃν γράφει, βλέπω εἰς αὐτὸ τὸ ἀνθρωπάριον τῆς ὑπέρογκον ἀλαζονείαν, ἕνα ὑπερβάλλοντα κόρον, ἡνωμένον μετ' ἀκρας ἀπαιδευσίας, καὶ τόλμης, καὶ θρασυτητος.

αἰτίον τε αὐτοῦ, ἐκ μόνου τοῦ νοὸς ἐγνωσμένον, τὴν ἀγίαν δὲ ἱεράν καταφρονέοντες, πλάσματα καὶ ἐφευρέσεις ταῦτα ἡγούμενοι, ὡσαύτως καὶ τὸν θρασυτατον.

καὶ τῶν οὕτω διακειμένων δύσκολον εἶναι, ἵνα μὴ εἴπω ἀδύνατον, εἴτε καὶ ἂν εἴποις, νὰ συγτείλῃς τὸ φύνημα, νὰ ὑποχαλάσῃς τὸν ὄγκον, νὰ κατακλάσῃς τὸ φρόνημα· αὐτὸς φαντάζεται ἕνας Βυλγγοβρόγχιος, ἕνας Πολτάριος, ἕνας Στριγένης, ἕνας Ρουσσὸς, Βαΐλος, ἢ Σπινύζας, Παρφόριος, ἢ Κέλσος· ἕνας εἰς ἕνα λόγον ἀπὸ τὰ μεγάλα καὶ ἐξάκουστα ἐπὶ δυσσεβείᾳ ἄνθρωπα· αὐτὸς θέλει νὰ φρονῇ, ὅτι εἶναι ἕνας ἀπὸ τοῦς Τιτάνας ἐκείνους τοὺς μυθικοὺς, ὅπου ἐδοκίμαζαν νὰ διασείσουν τὸν Δία ἀπὸ τὸν θρόνον του, ἢ ἕνας ἀπὸ τοῦς Γίγαντας τοὺς μεγάλους τε καὶ ὀνημαστους, ὁ τίς; καὶ πόθεν; καὶ πύσος; ὁ πυγμαῖος; τῶρα διὰ τοῦς Τιτάνας χρειάζονται κεραινοὶ, ὄχι λόγια, καθὼς ἐναντίον τῶν Γιγάντων ἐχρειάσθη ἕνας κατακλυσιμὸς, πρὸς ποινὴν πάντως οὐχὶ πρὸς διόρθωσιν, ἐπειδὴ οἱ τοιοῦτοι εἶναι ἀνεπίδεκτοι διορθώσεως, τοῦτο πρῶτον δῆλον γίνεται ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦ ἐφεῖς· ἐπειδὴ

Β'. Ὁ πυγμαῖος οὗτος δὲν ἐρωτᾷ (ὡς βλέπεις) διὰ νὰ μάθῃ, δὲν ἀπορεῖ διὰ νὰ καταληφθῇ καὶ νὰ λάθῃ πληροφορίαν εἰς ἐκεῖνο ὅπου ἀμφιβάλλει, καὶ εἶναι φανερόν ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἀβεντικῶς, καὶ ὡς εἰπεῖν δικτατορικῶς τὰ βδελυρὰ αὐτοῦ δόγματα ἀποχρέμπτει· αὐτὸς θέλει νὰ διδάξῃ, αὐτὸς καὶ νὰ κατηχήσῃ τοὺς ἄλλους, γινόμενος αὐτῶν ὁδηγός, ἀγαλὰ καὶ τυφλός, ὥστε νὰ τοὺς καταντήσῃ εἰς τὴν κρημνὴν τῆς δυσσεβείας καὶ εἰς τὰ τῆς ἀπωλείας βάραθρα. Αὐτὸς προπετεύεται μετὰ θρασυτητος τοσαύτης, μεθ' ὅσης καὶ ἀραιοῦς, καὶ ἀνοργανδόν, καὶ ἀπερικαλύπτως κηρύττει τὴν δυσθεΐαν καὶ πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας αὐτόν, καὶ πρὸς τοὺς μὴ ἐρωτῶντας, καὶ πρὸς τοὺς ἀκούοντας αὐτόν, καὶ πρὸς τοὺς μὴ θέλοντας νὰ τὸν ἀκούσουν, καὶ μὴ ὑποφέροντας ἴσως οὐδὲ νὰ τὸν ἰδοῦν, ὁμοίως μὲ τὴν πορνικὴν ἐκείνην ὑγναῖκα τῆς καρομίας, τὴν ἄφρονα, καὶ ἀναιδῆ καὶ εἰναί.

σχυντον, ἢ οὐκ ἐπίσταται ἀισχύνην, κάθηται ἐπὶ θύραις τοῦ ἐαυτῆς οἴκου, ἐπὶ δίφρου ἐμφανῶς, ἐν πλατείαις, προσκα-
λουμένη τοὺς παριόντας ὁδόν, τοὺς κατευθύνοντας ἐν τοῖς ὁδοῖς
αὐτῶν, διὰ τὸ τοὺς σύρη εἰς ἐνοδίας, καὶ εἰς κρημνοὺς, ὥστα
νὰ τοὺς φέρη τελευταῖον νὰ συναντήσουν ἐπὶ πέταυρον ἄδου·
εἰς τοιαύτην περίστασιν καλῶς παραινεῖ ὁ σοφὸς, ἀπόστησον,
μὴ ἐγγχρονίσῃς ἐν τῷ τόπῳ αὐτῆς, μὴ ἐπιστήσῃς τὸ σὸν ἥμῃ
πρὸς αὐτήν, καὶ ὁμοίως κατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ σοφοῦ παραγ-
γελίαν, καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, πρὸς τοὺς οὕτως ἀνυπυστά-
τως τε καὶ ἀναιδῶς, καὶ ἀναισχύντως, τὰ ἱερὰ καὶ θεῖα κα-
ταμαλύνοντας δόγματα, οἷς ὅψις πύργης (ὡς ἡ γραφὴ λέ-
γει) ἐγένετο, μὴ πλησιάζῃς πρὸς τοὺς οὕτω προπατευομένους
κηρύττειν τὴν ἀσέβειαν, καλὸν οὐδὲ τὰς ἀκοὰς ὅλως ὑπέ-
χειν, ὅταν παρόντος λαλῶσιν, ἀλλ' ἀμφοτέραις ἀμφοτέρω
ἐμφράττειν τὰ ὦτα, καὶ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν φεύγειν, καὶ αὐ-
τοὺς πόρρωθεν ὑρηνολογεῖν, καὶ τὸν καιρὸν ποτιῶσθαι καὶ
τὰς πονηρὰς ἡμέρας, εἰς αἷς κατηντήσαμεν. Τόσον ἀπέχου
τοῦ συμφέροντος τὸ νὰ λαλῇ τινὰς πρὸς τοὺς τοιούτους, καὶ
νὰ ἀνταποκρίνεται, καὶ μετ' αὐτῶν νὰ πρσδιαλέγεται· ἀσύμ-
φωρον τό ῥίπτειν εἰς τοὺς χοίρους τοὺς μαργαρίτας· οἱ χοῖροι
ἐκ τῶν μαργαριτῶν οὔτε ὠραῖζονται οὔτε πλουτίζονται, οἱ
μαργαρίται μιαίνονται ὅπως οὖν, ἢ καταπατοῦνται καὶ ἀχρε-
οῦνται, καὶ οἱ χοῖροι μένουσιν χοῖροι.

Γ'. Πῆναι καὶ ἄλλος λόγος, δι' ὃν εἰς τὸν φρενοβλαβῆ τοῦ-
τον καὶ ἀλάστορα δὲν χρειάζεται τις ὅλως ἀποκρίσις· ἐάν
καλῶς συλλογισθῶμεν, στοχαζόμενοι μὲ παῖον ἀρά γε σκοπὸν
αὐτὸς ἐκινήθη νὰ γράψῃ, καὶ διὰ τύπων τὰ τοιαῦτα μωρολο-
γήματα νὰ δημοσιεύσῃ, ὁ σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ παράφρονος εἶναι,
ἢ τὸ νὰ καταπείσῃ καὶ ἄλλους νὰ φρανοῦν τὰ αὐτὰ, διὰ τὸ τοὺς
κερδήσῃ καὶ νὰ τοὺς λάβῃ ὁμόφρονες, ὑποκαλοῦσθαι καὶ τῶν

ἄλλων τὴν πίστιν διὰ τῆς ἀνακοινώσεως, κατὰ τὴν τοῦ Λισώ-
που Ἀλσίπεκα, καὶ οὕτω νὰ εὕρῃ μεταξὺ τῶν πολλῶν παρα-
μυθίαν τινὰ ἐν τῇ αὐτοῦ συνειδήσει, εἴαν ἔχῃ συνείδησιν· ἢ
ἐάν καὶ δὲν καταπείσῃ, τοῦλάχιστον νὰ κινήσῃ τινὰ εἰς τὸ
νὰ ἀποκριθῇ διὰ τὸν ἀνασκευάσῃ, καὶ οὕτω νὰ καταστήσῃ
ὅπως οὖν γνῶριμον καὶ ἀκουστὸν τὸ ἄσημον καὶ εὐτελὲς ὄνο-
μά του, καὶ νὰ ἀποκτήσῃ δόξαν τινὰ καὶ ὑπόληψιν παρὰ τοῖς
ἀπλουστέροις, μάλιστα καὶ εὐηθεστέροις, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι
μικρὸς τις ἄνθρωπος, οὐδὲ εἰς τῶν τυχόντων, καὶ ἀριθμῶ μό-
νον γνωρίζομένων, ἀλλ' ἐξαιρεῖται ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς, καὶ
ὅτι τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ φρενὸς δῆθεν τὰ γεννήματα, τὰ ὑπο-
βολιμαῖα καὶ κίβδηλα, δὲν εἶναι μικρὰ καὶ εὐκαταπρόνητα,
ἀλλ' εἶναι νοήματα ὑψηλὰ καὶ πολλοῦ λόγου καὶ μεγάλης σκέ-
ψως ἄξια, ὥστε καὶ πρὸς ἀνασκευὴν καὶ ἔλεγχον στενοχω-
ροῦσι καὶ ἀιαγχάζουσι καὶ τοὺς ἄλλους· ὅθεν ἔπειτα νὰ ἔχῃ
παρὰ τοῖς ἀνόητοις καὶ κατ' αὐτὸν ἄφροσι νὰ κατακαυχᾶται
ὁ γενναῖος, καὶ νὰ σοβαρεύεται καὶ λοιπὸν ἄπεχε ὁ συνετὸς
καὶ μὴ συνδράμῃς εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀσυνέτου, ἄφες τὸν κό-
ρακα ἐπάνω κάτω, ὅσα δύναται, νὰ πτερυγίζῃ καὶ νὰ τραχυ-
φωνῇ καὶ νὰ κρώζῃ ὅσον ἔχει πνοήν, ἀνάμμεσα εἰς τὰ θνησι-
μαῖά τε καὶ δυσώδη ψοφίμια· παράβλεψαι τὸν βάρταχον ἐν-
τὸς τοῦ βορβόρου καὶ τῆς ἰλύος αὐτοῦ εἰλυσπώμενον καὶ
βρεκεκίζοντα καὶ καάζοντα, ἀπόκρινε τῷ ἄφρονι κατὰ
τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ γίνεται, ἐάν πρὸς ὃν αὐτὸς
σκοπὸν ἀφορᾷ καὶ ἀποτείνει, πρὸς τοῦτον καὶ σὺ ἀπ' εὐθείας
ἀντιτείνῃς καὶ ἀντιφέρεις· μιμήθητι τὸν σοφόν· ὁ κυνικὸς
ὀπέμεινε καὶ ἐκαρτέρει μίαν χειμερινὴν ἡμέραν τὸ ψύχος, καὶ
τὸν κρυμὸν ὑπὸ τρομῆς καὶ βροχαλέος, ἔξω εἰς τὴν πλα-
τείαν, ἀσκεπῆς καὶ ἡμίγυμνος, τάχα ἐξασκῶν ἀρετὴν, ἀλλὰ
μηδεὶς (εἶπεν ὁ σοφὸς Πλάτων πρὸς τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς καὶ
ἀκολουθοῦσας διαβαίγων ἐκεῖθεν) μηδεὶς ἐπιστραφῇ διὰ τὸν

ἰδῆ· αὐτὸς αὐτὸ ζητεῖ, νὰ τὸν ἰδῶμεν μὴ ἔχον θεωρῶν, ἔχον
σε τὸν σκοπὸν τοῦ, διατὶ ἀπέτρεξε τὸν σκοπὸν τοῦ.

Δ'. Ἀλλ' ἔχω ἔτι καὶ πλέον τι νὰ εἰπῶ· τὰ τοιαῦτα ὅπου
αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τώρα ἀναμιασᾶται καὶ ἀναλείχει κυρίσ-
ματα, τὰ ἐν τῇ αὐτοῦ γεύσει, ὡς μέλι καὶ κηρίον γλυκάζοντα,
δὲν εἶναι νεαρὰ καὶ πρόσφατα, ἀλλὰ παλαιὰ καὶ ἑωῖα, καὶ
ἤδη εὐρωτιῶντα· αὐτὰ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων κατὰ διαφόρους
χειρὸς ἐβλήθησαν, ἢ ὡς ἀπορία πρὸς ἐξήγησιν, ἢ ὡς ἐπηρε-
σμοὶ πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ἀμωμήτου πίστεως, καὶ αὐτὰ ὑπὸ
πολλῶν πάλιν καὶ παλαιῶν καὶ νεωτέρων σοφωτάτων πατέ-
ρων τε καὶ διδασκάλων, οὐχ ἅπασι, ἀλλὰ πολλάκις ἡρμηνεύ-
θησαν, διεσαφηνίσθησαν καὶ ἐδικαιώθησαν, καὶ πάντα τὰ ἢ ἐξ
ἀμαθείας καὶ παχύτητος, ἢ ἐκ δυστροπίας καὶ θρασύτητος πλε-
χθέντα κατ' αὐτῶν τῶν ἱερῶν δογμάτων σοφίσματα ἀνεσκευά-
σθησαν, καὶ ἐξηλέγχθησαν σαφέστατα, καὶ ὡς ἀραγνιᾶ τινὰ
ὕψματα διελύθησαν, καὶ διεσκεδάσθησαν καὶ λοιπὸν ἐρωτῶ,
τὸ ἡξεύρει αὐτὸς, ὁ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους (ὥσπερ οἶεται) λογιστά-
τος, ἢ δὲν τὸ ἡξεύρει· εἰ μὲν τὸ ἡξεύρει καὶ ὑποκρίνεται τὸν
ἀγνοοῦντα, εἴτε διὰ νὰ δείξῃ τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ τὴν εὐφυΐαν,
καὶ τῶν ἰδίων ὀρεγῶν τοῦ τὴν λεπτότητα, ὅτι τάχα αὐτὸς
φθάνει νὰ ἐννοῇ καὶ νὰ ἐφευρίσκη τὰ ὑψηλὰ ταῦτα καὶ τοῖς
ἄλλοις ἀνῆκουστα, εἴτε διὰ νὰ βάλῃ εἰς ὑποψίαν τὰ τῆς ἡ-
μῶν εὐαγοῦς ὁρηστικῆς δόγματα καὶ διδάγματα, ὅτι εἶναι
τάχα εἰσέτι ἀνεξέταστα, καὶ διὰ ταῦτα ἄκριτα, εἰ μὲν τὸ ἡ-
ξεύρει, εἶπα, ὅτι προετέθησαν καὶ ἀνεκρίθησαν, καὶ ἡξεύρωντας
τὸ σιγαῶ καὶ τὸ κρύπτει, λοιπὸν δυστροπεῖ, λοιπὸν εἶναι τῇ
ἀληθείᾳ ὑποκριτῆς αὐτὸς καὶ ψεύστης, καὶ δόλιος καὶ κακο-
χῆτος, καὶ κακόντροπος, εἰ δὲ καὶ δὲν τὸ ἡξεύρει, καὶ δὲν κατέ-
χει, ὅτι εἶναι βιβλία, ὅπου τὰς τοιαύτας ἀνακρίσεις τε καὶ
ἀπολογίας διαλαμβάνουσι, καὶ παλαιὰ, καὶ νεώτερα, λοιπὸν

αὐτὸς εἶναι ἄπειρος, καὶ γυμνὸς τῶν τοιούτων εἰδήσεων, καὶ
ἐπομένως ἀμαθὴς καὶ ἀπαίδευτος, καὶ διὰ νὰ εἰπῶ ἔτι, ὀλι-
γαριθμητός, καὶ ἐπὶ τούτοις καὶ προπέτης, καὶ τολμηρός, καὶ
αὐθάδης, διατὶ εἰς πρήγματα, τὰ ὅποια δὲν εἶναι τῆς εἰδήσε-
ώς του καὶ τῆς δυνάμεώς του, ἀνακατώνεται· ὡς διαλέξῃ ἀπὸ
τῶν δύο ταῦτα ἐκεῖνο ὅπου θέλει· εἶναι ἀνάγκη νὰ στέρξῃ ἀπὸ
τῶν δύο τὸ ἓν, καὶ ἡμεῖς τὴν ἐκλογὴν τὴν ἀφίνομεν ἐν χειρὶ
διοβουλίου αὐτοῦ, ἐὰν δὲν τύχῃ τις νὰ θελήσῃ νὰ τὸν χαρι-
τώσῃ καὶ μὲ τὰ δύο.

Ε'. Προσθέτω καὶ τοῦτο ἔσχατον, διὰ νὰ ἀπολύσωμεν τὸν
ἄνθρωπον μὲ τὰ πάντα· οὐδεμία διάλεξις συγκροτεῖται μετ'
ἐκείνων, οἱ ὅποιοι δὲν ὁμολογοῦσι τὰς ἀρχάς, ἐξ ὧν ἐπιφέρον-
ται κατ' ὀρθὸν λόγον τὰ συναγόμενα συμπεράσματα· ἀρχαὶ
δὲ ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων εἶναι δύο, ἡ μὲν ὑπερφυστέρα,
καὶ θειότερα, ἡ ἐκ τῆς ἱερᾶς ἀποκαλύψεως, ἡ δὲ θεία μὲν καὶ
αὐτὴ, ἀλλ' ὅπως οὖν φυσικώτερα, ἡ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ὀρθοῦ τε
καὶ ἐπιστήμονος, καὶ ἐκ τοῦ λογικοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀπλευσ-
τέρων ἐννοιῶν, μὲ τὸ ὅποσον λογικὸν ἐκύτμησε τὸν ἄνθρωπον
ὁ Θεός· ἀλλ' ὅποια τις γέννητο διάλεξις μετὰ τοῦ ἡμετέρου
ἀντικαλαιστοῦ τούτου; αὐτὸς ἀφ' ἑνὸς μὲν μέρους τὴν ἀποκα-
λύψιν τὴν ἀθετεῖ, καὶ τὰ ἱερὰ τῶν λογίων τὰ καταπατεῖ, τὰ
μυήτηρίζει, καὶ τὰ καταχλευάζει, διατὶ ἐν αὐτοῖς, λέγει, τὸν
Θεὸν τὸν εὐρίσκει ἄδικόν τινα καὶ προσωπολήπτην, καὶ δυνά-
στην τινα βίαιον καὶ τυραννικόν, ἀπλῶς αὐτὸς τὴν Ἐκκλη-
σίαν οὐ μόνον τὴν παρακούει, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξουθενεῖ, καὶ
τὴν περιῶρίζει, δι' ὧν λέγει καὶ γράφει· λοιπὸν τί ἄλλο μέ-
νει εἰς ἡμᾶς, παρὰ τοῦτο τὸ ἡμῖν παρηγγελθέν; «ἐὰν καὶ τῆς
Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἔθνικὸς καὶ ὁ Τελώ-
νης· αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἑτέρου μέρους, οὔτε ἐπιστήμης τινὸς σε-
ρεᾶς καὶ βασίμου ἐγκρατῆς φαίνεται, οὔτε μέτοχος ἰκανῶς·

τοῦ φωτός τοῦ λογικοῦ, καὶ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν διὰ τὴν ἐν οἷς
φύλαρεϊ, εἰς αὐτὰς ἀντιφάσεις ἐγκυβιστᾷ, καὶ αὐτὸς ἐαυτῷ
περιπίπτει, διασαλευόμενος τὸν ἐγκέφαλον, καὶ ὡς μεθύων
ἐνθεν καθεῖθεν τὴν κακὴν καφικλὴν κατακρούων, καθὼς εὐχο-
λὸν ἦτον, ἐξ ὧν λέγει, ν' ἀποδειχθῇ, ἐὰν ἡ πρόθεσις ἡμῶν
δὲν ἦτον νὰ μὴν ἐλθούμεν μετ' αὐτοῦ εἰς ζητήσεις διὰ τοὺς
λόγους, οὓς προειρήκαμεν· ἡγωνίζοντο καὶ οἱ παλαιοὶ κατέ-
ρες ἡμῶν πρὸς ἀνασκευὴν, ἢ τῶν δυσθέων ὁρησκευμάτων τῶν
ἔθνικων, ἢ τῶν δυσσεβῶν δογματίων τῶν ἐξ αἱρέσεως· ὁ Ὁρι-
γένης ἔγραψε κατὰ Ἰεέλσου, καὶ Πορφυρίου, ὁ Τερτουλιανὸς
κατὰ τοῦ Μάνεντος, ὁ Ναζιανζηνὸς καὶ ὁ Κύριλλος κατὰ
Ἰουλιανοῦ, ἀλλ' ἦτον εἰς καιροὺς, ὅταν ἐπειπύλαζε πυκνὸν ἀκό-
μη τῆς πολυθείας τὸ σκότος, καὶ δὲν εἶχεν ἀναλάμψει ἀκόμη
καὶ διαδοθῇ ἱκανῶς τὸ τῆς εὐσεβείας εἰλικρινὲς καὶ καθαρῶ-
τατον φῶς· εἴτα εἶχον ἀντιπάλους, οἱ ὅποιοι ὁμολόγουν τινὰς
ἀρχάς· οἱ ἐχθροὶ οὗτοι ἦσαν φιλόσοφοι, ἢ ἐπεμελοῦντο καὶ
ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ἦναι· δὲν ἦσαν ἀραθεῖς καὶ ἀπαίδευτοι, ὅθεν
ἐδύνατο ἡ ἐκείνων δυσθεΐα καὶ πλάνη νὰ κατελεγχθῇ διὰ τοῦ
φυσικοῦ λόγου, καὶ διὰ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν, εἰς τὰς ὁποίας
προσεῖχον φιλοσοφεῖν ἐπαγγελάμενοι· οἱ Ἀθανάσιοι πάλιν καὶ
οἱ Βασίλειοι, καὶ οἱ Γρηγόριοι, καὶ οἱ Κύριλλοι, αὐτοὶ καὶ οἱ
ἄλλοι ἀντεπολέμουν καὶ τοὺς ἐπηρεαστάς τῆς χριστιανικῆς
πίστεως καὶ ὀρθοδοξίας, ἀλλ' οἱ αὐτῶν ἀντιπολέμιοι πρὸς οὓς
ἦ καθ' ὧν ἔγραφον, οἱ Σαβέλλιοι, οἱ Ἄρειοι, οἱ Ἀπολλινάριοι,
οἱ Εὐνόμιοι, οἱ Νεστόριοι, οἱ Μιανεδόνιοι, καὶ συνεχώρουν
καὶ ἀπεδέχοντο τὰς ἀρχάς, ὁμολόγουν ὡς θεῖον τε καὶ θεόσ-
δοτον τὴν ἱερὰν Γραφὴν, καὶ ἐνεστερνίζοντο διὰ τῆς ἑξω-
παιδείας τὸν ὀρθὸν λόγον, ὃν ὁ Θεὸς ἐμφυτεύει εἰς τὰς ἀπάν-
των ψυχὰς, καὶ ὃν ἡ ἐπιμελὴς ἀσκησις, καὶ τριβὴ, καὶ μελέτη
καταρδεύει καὶ ἐνδυναμοῖ καὶ εἰς καρποφορίαν γνώσεως προά-

γεις· ἐὰν ὁ χαιμὸν τῆς ἐπάσσεως καὶ τῶν παθῶν μιᾶς δυσ-
κρατοῦς καὶ πολυταράχου ψυχῆς δὲν παρεμποδίσῃ· ἀλλ' εἰς
τὸν γεννάδαν τοῦτον, εἰς ὃν ἡ μὲν πίστις φάνεταί, ὅτι τελείως
ἐξέλιπε καὶ ἀπεσβέσθη, ὁ δὲ νοῦς ὀλίγον τι ἐκαλλιεργήθη,
καὶ ὅχι ὀλίγον διὰ τῆς ἐμπαθείας τε καὶ διαστροφῆς ἀπη-
μαυρώθη καὶ ἐσκοτίσθη, εἰς τοῦτον, λέγω τὸν γεννάδαν ἀπι-
στον ἄμα τὸν αὐτὸν ὄντα καὶ ἀπαίδευτον, τίς νὰ ἀπολογηθῇ;
ἄπαγε πάλιν λέγω, ἄπαγε· δὲν συμβουλεύω τινὰ, ἀπειδὴ οὔτε
τὸ εὐρίσκω συμφέρον, ἀλλ' ἀνωφελὲς παντάπασιν τὸ κρίνω,
καὶ μάλιστα ὑπὲρ τούτου πάλιν ὠφελιμώτεραι παρὰ τὰς ἐμὰς
λογολαγίας καὶ ἀντιρρήσεις εἶναι αἱ ὑμετέραι ἱκεσίαι, καὶ
ἐννεύξεις πρὸς Ἰεῦρον, διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὸν σκοτασμόν τοῦ
νοῦς τοῦ, καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀρροσύνην τῆς καρδίας τοῦ·
ἔρρωσο ἀγαπητέ· ταῦτα εἰς ἀπόκρισιν τοῦ ὑμετέρου γράμμα-
τος, καὶ σημειοῦμαι τῆς ὑμετέρας πανησιότητος.

Εἰλικρινὲς ὡς ἀδελφὸς ἐν Χριστῷ δοῦλός τε καὶ εὐγέτης.

Τῇ 22 Αὐγούστου, 1790.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ΕΥΓΕΝΙΟΣ.

Ἰδιόχειρον σχεδίασμα περὶ Παλιρρείων τοῦ σωφωτάτου Εὐγενίου τοῦ Βούλγαρη.

Τῷ Θεοφιλέστατῳ, Σεβασμιωτάτῳ, Ἐλλογιμωτάτῳ Ἐ-
πισκόπῳ Καμπανίας, Κυρίῳ μοι Κυρίῳ Θεοφίλῳ,

Τίνα τὰ πάσαι, καὶ νῦν περὶ τῶν Παλιρρείων φιλοσοφηθέντα, ζητήσαντι;
ὁ εἰπεινὸς καὶ ὑπήκοος υἱὸς ἐν Χριστῷ καὶ δοῦλος Ε. ἱερ. Β.

Ἐμοὶ μὲν εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν Θεοφιλέστατε
καὶ Ἐλλογιμώτατε Δέσποτα, ἀρμοδιώτερον ἤθελεν ἦναι, καὶ
μᾶλλον πρέπον, νὰ μεταχειρισθῶ τὴν περίουσαν σχολὴν εἰς
τὸ νὰ συγγράψω ἐλεγεία τινα ὁρήνων, διὰ νὰ πενήθσω τὰς

ἑμᾶς τύχας, καὶ τὴν κατ' ἑμοῦ τοῦ δαιμονίου ἐπήρειαν, παρὰ
 νῦν ἐπιστρέψω τὸν νοῦν εἰς διασκέψεις ἐπιστημονικῶν θεωρη-
 μάτων, οἷον τὸ περὶ τῶν παλιρροίων ἑμοὶ παρ' ὑμῶν προβαλ-
 λόμενον, καὶ οὕτω πάλιν νῦν πλησιάζω εἰς τὴν Δέσποιναν φι-
 λοσοφίαν, ἥτις τοσοῦτον χρόνον, μὲ τόσους κόπους μάτην ὑπ'
 ἑμοῦ θεωρεῖσθαι, μὲ ὕβρεις ἀντὶ τιμῶν, καὶ ἀντὶ χαρίτων
 μὲ διωγμούς μὲ ἐβράβευσεν. Ὁ Ἀγὼν οὗτος πόσον ἀτερπὴς
 ἑμοί, καὶ πόσον ἀηδής, τὸ στοχάζεσθαι· ἀλλὰ καὶ βαρὺς ἀγὼν
 ὁ αὐτός, καὶ δυσκατέρθωτος οὐδὲν ἦττον. Ὅχι μόνον διὰ τὴν
 ὑψηλὴν καὶ δυσχερὲς τοῦ ζητήματος, καὶ δυσέπικτόν, ἀλλὰ
 καὶ διατὶ ὑστερημένος ἤδη εὐρίσκομαι ἀπὸ βιβλίου, τὰ μνη-
 μεῖα τῶν λόγων, ὅθεν τινὰς δύναται νῦν νεώσῃ τοῦ ἐγκεφάλου
 τὴν θείαν κατὰ τοὺς Πλατωνικοὺς ἄρουραν, καὶ νῦν κἀμὴ νῦν
 ἀνακύψωσιν, ἂν κατεβλήθησαν ποτὲ τινὰ σπέρματα ἐπιστή-
 μης, εἰς καρποῦ τινος γένεσιν. Ἐπειδὴ καινόν τι τοῦτο ποιητῆς
 εἶδος καὶ ἡμεῖς, κατὰ τὸν σοφὸν ἐκεῖνον, κατεκρίθημεν, καὶ
 αὐτὸς μὲν δεσμώτης, αὐτοὶ δὲ φυγάδες (ἴσως καὶ ἐπίσης
 ἀνέγκλητοι) ἐπίσης πάντως εἴδοιλοι εἴμεθα· ἀλλὰ τί παρὰ
 τοῦτο; Εἶναι τρόπος νῦν μὴν ὑπακούσω ἐγὼ τὸν Δεσπότην μου;
 εἶναι δυνατόν νῦν μὴν ὑπακλίνω τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ νεῦμά του
 πρόθυμος; Ἐκ τῶν ἐνόντων ἀγωνισθῆσομαι. Ἄν ὅχι ὡς βού-
 λωμαι, καὶ ὡς δύναμαι· εἰς τοῦτο θαρρῶν, ὅτι καὶ ἀφελῶς
 διαπραξάμενος τὸ ἀγώνισμα, θέλω τύχῃ εὐμενοῦς τοῦ ἑμοῦ
 Εὐρυσθέως.

Περὶ Παλιρροίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

1. Δυσεξήγητον τὸ φαινόμενον. 2. Τίς ἡ Παλιρροία καὶ ἡ ταύτης κρισι-

δος. 3. Διαφοραὶ τῶν Παλιρροίων κατὰ χώρας. 4. Διαφοραὶ τῶν Πα-
 λιρροίων κατὰ καιροῦς.

1. Τὸ πρῶτον τῶν Παλιρροίων εἶναι ἓνα φαινόμενον, τὸ
 ἀποῖον ἀρ' οὐ ἀρχήσαν οἱ ἄνθρωποι νῦν φιλοσοφῶν, μὲ προ-
 σοχήν τὸ περιεργάζεσθαι, ἀγκυλὰ καὶ ἕως τοῦ νῦν δὲν ἐδυ-
 νήθησαν, καὶ ἴσως ἕως τέλους δὲν θέλουν δυναθῆναι, μὲ ὅλην
 τὴν ἀκρίβειαν νῦν τὸ ἐξηγήσονται μ' ὅλον ὅπου οἱ ὕστερον μὲ
 τὴν ὁδηγίαν μιᾶς ἐπιμελοῦς παρατηρήσεως ἔφθασαν νῦν ἀπο-
 δώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγους τινὰς τόσον ἐναλήθεις, καὶ τόσον
 πιθανοὺς, ὅπου φαίνεται πῶς, ἂν δὲν ἐπέτυχον ἐντελῶς τοῦ
 σκοποῦ, ἔφθασαν ὅμως πολλὰ συμμὰ νῦν τὸν πλησιάζωσι.

2. Τὰ νερά τοῦ ὠκεανοῦ, καὶ τινῶν θαλασσῶν, καὶ τινῶν
 ἔτι ποταμῶν, πλημμυροῦσι πληθυνόμενα ἕως εἰς ἓνα κάποιον
 μέτρον, καὶ πάλιν τραβίζονται ὀλιγοστεύοντα, ὥστε νῦν φθά-
 σωσιν εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν. Καὶ τοῦτο ἀλληλοδια-
 δόχως, ἀπὸ ἑξ εἰς ἑξ ὥρας, καὶ δώδεκα σχεδὸν πῆς ὥρας
 λεπτά, εἰς τρόπον ὅτι εἰς διάστημα εἰκοσιτεσσάρων ὥρων,
 καὶ λεπτῶν πεντήκοντα, δις ἀναρρέοντα καὶ δις καταρρέοντα
 ἐναλλάξ, μὲ μίαν αὐξομείωσιν ὅπου κατὰ μικρὸν προχωρεῖ,
 καὶ ὅπου εἰς τὴν ἀκμὴν γενημένη εἶναι ἐπίσημος, διττὴν δεί-
 χνουσιν εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ εἰς τὰς ὕχθας, καὶ τὴν παλιρροίαν.

3. Τοῦτο ὅμως μὴ νομίσῃ τινὰς, ὅτι εἰς ὅλα τὰ ὕδατα
 τῆς ὑπ' οὐρανὸν συμβαίνει ἐπίσης· ἐπαρατηρήθη ὅτι εἰς τὸν
 ὠκεανὸν αἱ παλιρροίαι γίνονται καὶ ἀφθονώτεραι, καὶ πλέον
 διατεταγμέναι· ἐπαρατηρήθη, ὅτι ὅσαι θάλασσαι ἔχουσι πε-
 ρισσότεραν τὴν κοινωσίαν μὲ τὸν ὠκεανόν, εἶναι καὶ περισ-
 σότερον εἰς τὴν παλιρροίαν ὑποκείμεναι. Ἡ Μιέσούγειος κατὰ
 μέρη δείχνει τὰς παλιρροίας ἱκανάς· ὁ Εὐξείνιος Πόντος, καὶ
 τὸ Βαλτικὸν πέλαγος μόλις. Ἡ Κασπία θάλασσα ὡς ἀκινῶ-

νητος, κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, μὲ τὸν ἰσημερινόν, δὲν δέχεται παλίρροϊαν οὐδεμίαν. Ἐπαρατηρήθη πρὸς τούτους, ὅτι ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς αἱ πλημμύραι γίνονται ὑψηλότεραι, παρὰ ἐξ ἐναντίου ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς, ἢ κατὰ ἄλλας θέσεις. Καὶ ἐπαρατηρήθη τέλος πάντων, ὅτι κατὰ μὲν τὰς διαστάσεις τῶν θαλασσῶν ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ, συνχύζουσι καὶ συνεκλείπουναι μὲ τὰ πλάτη καὶ αἱ παλίρροϊαι ὥς ὅπου τὰ Ἀρκτικὰ πελάγη (καὶ τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ συλλογισθῶμεν καὶ διὰ τὰ νοτιώτατα) εὐρίσκονται παλιρροϊῶν ἁμοιρα.

4. Οὔτε πάλιν πάντοτε αἱ παλίρροϊαι ὅπου γίνονται, ἰσόμετροι γίνονται· ἀλλὰ κατὰ καιροὺς πότε γίνονται πλημμυρέστεραι, πότε ὀλιγώτεραι. Περὶ τὰς συζυγίας, τουτέστι περὶ τὰς συνόδους, καὶ τὰς ἀντιθέσεις τῶν φωστήρων, ὁλόγυρα δηλ. εἰς τὰς νέας καὶ εἰς τὰς πανσελήνους αὐξάνουσιν αἱ παλίρροϊαι· εἰς δὲ τοὺς τετραγωνισμοὺς, ὅταν ἡ σελήνη εἶναι διχότομος, κατ' ἀναλογίαν ὀλιγοστεύουσιν· ὁμοίως εἰς μὲν τὰς συζυγίας τὰς ἰσημερινὰς, μετὰ δύο, ἢ τρεῖς ἡμέρας συμβαίνουσιν, ὅταν δηλ. ὁ ἥλιος ἐπιβαίνει τὰ ζώδια τοῦ Κριοῦ, ἢ τοῦ ζυγοῦ, γίνονται αἱ παλίρροϊαι, αἱ μέγισται καὶ ἀφθονώταται, εἰς δὲ τὰς ἀποκλίσεις τοῦ Ζωδιακοῦ τὰς μεγίστας ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ, δηλ. κατὰ τὰ ζώδια τοῦ Καρκίνου, καὶ τοῦ Αἰγοκέρου, ὅπου συμβαίνουσιν αἱ τροπαί, αἱ παλίρροϊαι γίνονται ἐλάχισται καὶ λιτώταται. Καὶ κατὰ τὴν διαφορὰν δὲ πάλιν τοῦ πλάτους, ἢτοι τῶν ἀποστάσεων ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ, πρὸς τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τῶν πόλων ταχύτεραι, ἢ βραδύτεραι τελοῦνται. Καὶ γίνονται τις οἶονεὶ διαδοχὴ χρονικὴ, μὲ τὸ νὰ πλημμυροῦσι πρῶτον τὰ πελάγη, ὅπου ἀπὸ τὸν ἰσημερινὸν ὀλίγον ἀπέχουσιν, ἐφεξῆς τὰ πλέον, ἔσχατα τὰ πορρωτάτω, ἢ ὡς εἶρηλαι (Ἀρ. 3.) καὶ οὐδὲλως.

ΚΑΦΑΛ. Β'.

Ε. Μάτην ἐζητοῦν εἰ παλαιοὶ τὴν αἰτίαν τῶν παλιρροϊῶν ἐν αὐτῇ τῇ γῇ.

6. Πῶς ὁ Πλάτων ἐφιλοσόφη περὶ τῶν παλιρροϊῶν. 7. Πῶς εἰ στωϊκοί.

8. Πῶς ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς. 9. Πῶς ἄλλοι ἀνώνυμοι φιλόσοφοι.

5. Οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι ἐξετάζοντες τὴν αἰτίαν τούτου τοῦ θαυμαστοῦ φαινομένου, ὅπου ἀδιαλείπτως γίνεται εἰς ταύτην τὴν ὑδρόγειον σφαῖράν μας, ἔκαμαν ὥσαν ἐκεῖνοι, ὅπου νυκτὸς εἰσερχόμενοι εἰς τινὰ μεγαλόπολιν, ξένοι ἔτι ὄντες καὶ ἄπρακτοι, δὲν τολμῶσι τὴ ταχὺ νὰ παραμακρυνθῶν ἀπὸ τὸ κατάλυμα, μήπως καὶ πλανηθῶν καὶ τὴ χάσουν. Διὰ νὰ εὑρουν τὴν αἰτίαν τῶν παλιρροϊῶν, δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἀπλῶσουν τὸν νοῦν τους παρὰ μικρὸν ἔξω ἀπὸ τὴν γῆν, ὅθεν οὐδὲ παρὰ μικρὸν ἐπροχώρησαν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ πράγματος· ἐπειδὴ πῶς ἦτον δυνατόν νὰ εὑρῶσι τὴν αἰτίαν, ζητοῦντές τὴν ἐκεῖ ὅπου αὐτὴ δὲν ἦτον;

6. Ὁ Πλάτων ὑποθέτωντας εἰς τὰ βῆθη τῆς γῆς ἕνα μεγαλώτατον βάραθρον πλήρες ὕδατος, μίαν ἄβυσσον ἀχανῆ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὴν ἀρχὴν ἔχουσι καὶ αἱ ὁραταὶ τῶν ὑδάτων ἀναγωγαί, τὰς ὁποίας ὀνομάζομεν θαλάσσας, ἐστροχάζετο, ὅτι ἀλληλοδιαδόχως ἐκεῖνα τὰ νερά, ἄλλοτε ἀναδίδονται ὀλίγον ὀρμῶντα πρὸς τὰ ἔξω, καὶ προξενοῦσιν οὕτω τὰς πλημμύρας, ἄλλοτε πάλιν ἀναρρόφῶνται ὀλίγον εἰς τὰ ἐνδότερα, καὶ κλύμνουσι τῶν ὑδάτων τῶν ἔξω τὰς ἐκμειώσεις. Τὴν ἀρχὴν τῶν τειούτων ἀναβάσεων τε καὶ καταβάσεων νὰ διορίσῃ, δὲν λέγω ὅτι δὲν ἐφρόντισεν, ἐπειδὴ ἤξευρεν ὁ φιλόσοφος, ὅτι δὲν εἶναι τὰ σώματα αὐτοκίνητα, ἀλλ' ἡμπροσὶ νὰ εἰπῶ, ὅτι δὲν ἐδύνατο. Διὰτὶ ἐν τὰ κατ' ἐπιφάνειαν ὕδατα πρῶτον ἀπὸ τὰ ὑφ' ὀφθαλμὸν, ἢ σὺν ἐκείνοις κατακάθηνται, ἔχουσι χωρὶς ἄλλο καὶ ἐκεῖνα τὴν ὑψώσιν τους καὶ τὴν ταπείνωσιν ἀλλεπάλληλον· ἀλλὰ πόθεν;

7. Οἱ στωϊκοὶ φαίνεται νὰ ἐναρμυεύθησαν νὰ εὐρίωσι τοῦτο τὸ πρῶτον· εἶναι κατ' αὐτοὺς ἡ γῆ ἓνα ζῶον παρμμέγεθες, καὶ καθὼς ζῶον, καὶ ἀναπνέει· ἡ ἀναπνοὴ τοῦτου τοῦ ζώου εἶναι ἡ παλὶρροία, καθ' ἣν ἐκπνοὴ εἶναι ἡ πλυμμύρα, εἰσπνοὴ τοῦ ὕδατος ἡ κατάβασις· λύσις κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν βαρυτέρα τῆς ἀπορίας, τὴν ὑποίαν διὰ τὰ χωνεύσῃ τινὰς, πρέπει νὰ καταπίῃ ἓνα κυρμάτι τόσον μεγάλον, ὅσον εἶναι νὰ εἴπῃ, πῶς ἡ γῆ ἡ ἀναίσυητος καὶ ἄψυχος εἶναι ἓνα πῆμμεγα ζῶον, τοῦ ὁποίου τὰ ὑπογεια ἄντρα εἶναι αἱ πνεύμονες καὶ τὰ ἐπίγεια κοιλιώματα ὁ λάρυγξ· ἀλλ' ἀφίνοντες καὶ αὐτὰ, στοχάζομαι ὅτι οὔτε ἐκεῖνο τὸ βράθυρον (ἀρ: 6.), οὔτε οὗτος ὁ πνεύμων, δὲν εἶναι ἀρκετὰ, οὔτε μετὰ τὴν ἐμυλογίαν τοῦ πλάσματος νὰ διασαφίσωσι τὰ φαινόμενα τῶν παλὶρροϊῶν, ἔντας ἀναγκαῖον ὅχι μόνον νὰ εἴπῃ τινὰς περὶ αὐτῶν, διατὶ τὰ νερὰ πῶτε αὐξάνουσι, καὶ πότε ὀλιγοστεύουσιν, ἀλλὰ καὶ διατὶ κατὰ τοιαύτας περιόδους; (ἀρ: 2.). Καὶ διατὶ ἐπὶ ναι, ἐκεῖ ὅχι; (ἀρ: 3.). Καὶ διατὶ ἐδοῖ, ἢ τῶρα περισσύτερον, ἐκεῖ ἢ τότε ὀλιγώτερον; (ἀρ: 3. 4.). Αἱ ὑποῖαι· εἶναι αἱ θαυμάσαι ποιητικαὶ καὶ διαφοραὶ ὅπου συνοδεύουσι τὴν παραδόξον τοῦτο φαινόμενον.

8. Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς, ἄνθρωπος περισσύτερον γόνος παρὰ φιλόσοφος, διὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὰς παλὶρροίας, κατέφυγεν εἰς τοὺς ὑπογείους ἀνέμους· φυσοῦν κατ' αὐτὸν αἱ ἄνεμοι ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς γῆς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ βιάζουσι τὰ ἐπικείμενα ὕδατα νὰ ὑψωθῶν. Παύουσι, καὶ τὰ ἀφίνουσι διὰ τὸ φυσικὸν τοὺς βάρους νὰ ταπεινωθῶν. Πλὴν, εἶναι δυνατόν νὰ εὐρίσκηται εἰς τὸν ἄνεμον δύναμις, ὅπου νὰ ὑπέρνικῃ τὸς σὺν τοῦ ὠκεανοῦ ὕδατος τὸ βρῆθος; Εἶναι τρόπος νὰ ἐξηρημῇ πάνποτε ὁ ἄνεμος μὲ τὸν αὐτὸν διορισμόν; Τόσον βέβαιος νὰ ᾔσταν πάντοτε καὶ ἀμετάστρεπτος εἰς τὰς κινήσεις του καὶ εἰς τὰς

ῥερίλας του; Καὶ διατὶ κατὰ τοιαύτας περιόδους; καὶ διατὶ μὲ τοιαύτας καὶ τόπων καὶ χρόνων διαφοράς; φαίνεται ἀληθινὰ, ὅτι ὁ γόνος φιλοσοφεῖ « ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ » καὶ ληρεῖ καὶ εἰς τοῦτο, καθὼς μυθολογεῖ καὶ καταψεύδεται περὶ τῶν βραχυμένων, τοὺς ὁποίους λέγει πῶς εἶδεν, ὅτι ἀπὸ δύο πηγᾶδια, ἀπὸ τὸ ἐν εὐγανῶν τοὺς ἀνέμους, καὶ ὅπν τὸ ἄλλο τὰς βροχὰς, ὅπως, ὅπου, ὅσον, καὶ ὅταν ᾔθελον.

9. Οὐδὲν τῶν ἀνωτέρω πλέον ἀνεκτὴ ἡ γνώμη ἐκαίνων, οἱ ὑποῖοι ἐφραντάσθησαν, ὅτι ἐν αὐτοῖς ταῖς ὕδασι, διὰ τὴν τῶν ἀλάτων, καὶ ἐλαίων, καὶ θειῶν, καὶ ἄλλων ἑτερογενῶν μερίων σύμμιξιν, γίνεται τις ἀνάξις, καὶ ἀπογίνεται, παρσίτιος τῶν παλὶρροϊῶν, γινόμενη μὲν τῆς πλημμύρας, ἀπογινόμενη δὲ τῆς ἀποκαταστάσεως· ἀσαφὲς καὶ τοῦτο, καὶ ἐπομένως μάταιον καὶ ἀνωφελὲς ἀγνοίας καταφύγιον, τὸ τῆς ἀναξίσεως· μᾶς ἀφίνει εἰς τὴν αὐτὴν ἀπορίαν ἢ ἀνάξις, εἰς ἣν μᾶς ἔβαλεν ἡ παλὶρροία· Διατί; πόθεν καὶ αὐτῇ; καὶ διατί δὲν γίνεται πάντα χρόν; καὶ διατί ὅχι πάντοτε ἐπίσης; καὶ διατί κατὰ περιόδους τεταγμένας; Καὶ διατί ὁ ἥλιος γινόμενος εἰς τὴν θερινὴν τροπὴν βορειότατος, δὲν προάγεται ἡ ἀνάξις, καὶ ἐξ αὐτῆς ἡ παλὶρροία; δὲν γίνεται μεσαία εἰς τὰς ἰσημερίας, ὅταν αἱ παλὶρροίαι ἔχωσι τὴν μεγίστην ἐπίτασιν; δὲν ἀπομαραινεται κατὰ τὴν τροπὴν τὴν χειμερινὴν, διὰ τὴν μεγίστην κλίσιν, καὶ δὲν ἀποσβέννυται; (ἀρ. 2. 3. 4.) Εἰς τὰ φυσικὰ πράγματα οὐδὲν ὠφελεῖ νὰ εἴπῃ τινὰς ἀπλῶς, ὅτι ἀπὸ τοῦτο ἢ τοῦτο τινὰ φαινόμενα κρέμονται, ἂν δὲν διασαφίσῃ καὶ ἐρμηνεύσῃ, πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον, καὶ διατὶ οὕτως οὐκ ἄλλως τὰ τοιαῦτα τελοῦνται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

10. Πῶς ὁ Γαλλικαῖος ἀνάπτουσι τὰς παλὶρροίας κτ. Ἐλλυψις τῆς τοῦ Γαλλικαίου ὑποθέσεως. 12. Διόρθωσις ταύτης ὑπὸ τοῦ Ὀλλανδιστοῦ κτ.

ριτή. 13. Η υπόθεσις τῆς γῆς κινουμένης πολλά σαλεῖται τὴν τοῦ Γαλιλαίου διδασκαλίαν. 14. Δυσκολία ἄλλη τὴν τοῦ Γαλιλαίου υπόθεσιν περιτρέψουσα. 15. Καὶ ἄλλη. 16. Καὶ ἐτι ἄλλη.

10 Ἐφάνησαν, ὅτι εἶπαν κάποιόν τι πιθανώτερον ἀνάμεισαι εἰς ἐκείνους ὅπου ἐζήτησαν τὸ αἷτιον τῶν παλιρροίων ἀπὸ τὴν γῆν αὐτὴν, (ἀρ. 5), ὅσοι ἐστοχάσθησαν, ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο γεννᾶται ἀπὸ τῆς γῆς τὴν κίνησιν· ὁ Ἰταλιώτης Γαλιλαῖος, ὁ θερμότερος προστάτης τοῦ Κοπερνικαίου συστήματος, ἔφερε τὸ πρᾶγμα εἰς μίαν ὥσιν, ὅπου, ἂν δὲν πληροφορῇ δι' ὅλου, ὅμως πολλὰ καταπείθει· τὸ κρᾶμα λέγει τῶν κινήσεων, τῆς τε ἐνιαυσίου περὶ τὸν ἥλιον, ὡς περὶ κέντρον, καὶ τῆς ἡμερησίας περὶ τὸ κέντρον τὸ ἴδιον, ἂν κινεῖται ἡ γῆ, γεννᾷ ἐξ ἀνάγκης εἰς τὰ μέρη τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, καὶ ἀκολουθῶς εἰς τὰ πελάγη καὶ εἰς τοὺς κόλπους τῶν θαλασσῶν, μίαν κίνησιν ἄτακτον καὶ ἀνώμαλον, εἰς τρόπον ὅπου διὰ τὰς διαφορὰς τῆς ταχύτητος, ἀκολουθεῖ ἡ ὑγρὰ καὶ εὐρυστάτη τοῦ ὕδατος φύσις, νῦν μὲν νὰ ὑπερχεῖλῃ εἰς τὰς ἀκτὰς, νῦν δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου νὰ καταβιβάζεται, καθὼς ἕνας ὑποῦ βαστᾷ μίαν σκάφην, ἢ μίαν λεκάνην, ἢ ὅτιον ἄλλο σκεῦος ὕδατος ἡμιπληρὲς, ὅταν ἀνωμάλως κινῆται, τώρα τρέχωντας, τώρα βραδυπορῶντας, βλέπει τὸ ἐν αὐτῷ ὕδωρ νὰ ἀνεξοκαταβαίνει, πότε εἰς τοῦτο, καὶ πότε εἰς τὸ ἀντίθετον χεῖλος τοῦ σκεύους, τὸ ὅποιον δὲν ἤθελε συμβαίνει, ἂν ἐφύλαττε δι' ὅλου τὴν ἴσην ὁρμὴν τῆς κινήσεως, ἀγκαλὰ καὶ ἤθελε τρέχῃ ταχύτατα, ὅταν ὁ σκευφόρος οὗτος μεταβαίνει ἀπὸ τὸ τάχος εἰς τὴν βραδύτητα τῆς κινήσεως, τὸ ὕδωρ διὰ τὴν προεκυῖσαν αὐτῷ φορὰν, ἀναβαίνει εἰς τὰ ἑμ.προσθεν, ὅταν ἀνὰ πάλιν ἀπὸ τὸ βράδος εἰς τὴν ταχύτητα, τὸ ὕδωρ ἀναβαίνει εἰς τὰ χεῖλη τοῦ σκεύους τὰ ὀπισθεν· τοιοῦτόν τι κατὰ τὸν Γαλιλαῖον συμβαίνει καὶ εἰς τὴν γῆν, τῆς ὑποίας τὰ πελάγη εἰ-

ναι ὡσὰν σκεῦη μεγάλᾳ ὕδατος πλήρη· τοιοῦτοτρόπως γίνονται αἱ παλιρροίαι. Διὰ νὰ καταλάβωμεν ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα, ἂς λάβωμεν πρυσοχὴν εἰς τὸ ἀκόλουθον διάγραμμα.

Ἐστω ἡ σφαῖρα Γ, (Ὁρ. Πιν. Α. Σχ. 1.) ἡ γῆ, καὶ περὶ τὴν ἴδιον αὐτῆς κέντρον περιστρεφέσθω, ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς ΔΖΑΝΔ, ἐν ὥραις εἰκοσιτέσσαρσι, καθ' ἣν δὴ κίνησιν ἐν ἴσῃ χρόνῳ, φαίνεται ὁ ἥλιος Η, χωρῶν ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς ΔΖΑΝΔ. Ἐστω δὲ καὶ ἡ ἐκλειπτικὴ, καθ' ἣν τὸ γῆς κέντρον καὶ ὅλη κινεῖται περὶ τὸν ἥλιον Η, τὴν ἐνιαυσίον κίνησιν ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς ΕΚΛΘΕ. Ἐστω δὲ καὶ συναγωγὴ ὕδατος ἐπὶ τῆς γῆς ἐνθα, τὸ Σ. ἐν ᾧ γοῦν τὸ Σ, διὰ τὴν ἡμερησίαν περιστρεφόμενόν μεταβαίνει ἀπὸ τὸ Δ διὰ τοῦ Ζ εἰς τὸ Λ, φανερὸν ὅτι καὶ διὰ τὴν ἐνιαυσίον τῆς ὅλης γῆς, κινεῖται καὶ τὴν φορὰν τὴν ἀπὸ τοῦ Ε ἐπὶ τὸ Κ, καὶ συμπνευσῶν οὕτω τῶν φορῶν τῶν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, συνίσταται μίαν κίνησιν ταχυτέραν, ἥτις κατ' ἀρχὰς μὲν καὶ ἐγγὺς τοῦ Δ, διὰ τὴν ἀνοδὸν, κατὰ τὸ τέλος δὲ καὶ ἐγγὺς τοῦ Λ, διὰ τὴν κάθοδον, (ἀνομοιοτέρων ὄντων τῶν διορισμῶν τῶν ἀπλῶν κινήσεων) εἶναι κατὰ τὴν ταχύτητα ἐλάσσων, κατὰ δὲ τὸ μέσον καὶ ἐγγὺς τοῦ Ζ, (συμφωνατέρας οὔσης τῆς τῶν κινήματων συνδρομῆς) εἶναι ταχίστη· ἐξ ἐναντίας δὲ, ἐν ᾧ τὸ Σ μεταβαίνει ἀπὸ τοῦ Λ ἐπὶ τὸ Δ διὰ τοῦ Ν, ἀντιπνευσῶν τῶν φορῶν, καὶ τῆς μὲν οὔσης ἀπὸ τοῦ Λ ἐπὶ τὸ Δ, τῆς ἡμερησίας ἤδη, τῆς δὲ ἀπὸ τοῦ Δ ἐπὶ τὸ Λ, τῆς ἐνιαυσίου, καθίσταται κατ' ἀφαιρέσιν μίαν κίνησιν βραδυτέραν, ἥτις περὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν τελευτὴν, διὰ τὴν ἐπὶ τὸ Ν ἀνοδὸν, καὶ τὴν ἀπὸ τούτου κάθοδον, γίνεται κίνησις ἥττον βραδεῖα, κατὰ δὲ τὸ Ν αὐτὸ βραδυτάτη. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ συναγωγὴ Σ, ἥτις κατὰ τὸ Δ εὐρίσκεται μεταξὺ τῆς συνδρομῆς Ες καὶ ἀντιθέσεως τῶν δύο κινήσεων, εὐρεθεῖσα μετὰ ὥρας

ἔξ κατὰ τὸ Z, εἶναι εἰς τὴν ὑπερβολὴν τῆς ταχύτητος, καὶ εἶδω πάσχει τὴν μίαν πλημμύραν μετὰ ὥρας πάλιν ἔξ εὐρεθεῖσθαι εἰς τὸ A, ἔχει τὸ μέσον ἄλλην μίαν φορὰν τῆς ταχύτητος καὶ βραδύτητος, καὶ εἶδω τὸ ὕδωρ διὰ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ῥοπὴν καθίσταται εἰς τὴν πρώτην κατάστασιν, ἐν ᾗ ἦν καὶ κατὰ τὸ Δ. Πάλιν εὐρεθεῖσθαι μετὰ ἔξ ὥρας εἰς τὸ N, εἶναι εἰς τὴν ὑπερβολὴν τῆς βραδύτητος, καὶ εἶδω πάσχει τὴν δευτέραν πλημμύραν. Εὐρεθεῖσθαι τέλος πάντων εἰς τὸ Δ, εἶναι εἰς τὴν μεσότητά μετὰ ὥρας ὁμοίως ἔξ, καὶ πάλιν τὸ ὕδωρ λαμβάνει τὴν δευτέραν ἀποκατάστασιν. Τοιουτοτρόπως τὸ ὕδωρ τῶν θαλασσῶν ἐν ὥραις εἰκοσιτέσσαρσι κάμνει δύο παλίρροιαις, μεταβαῖνον εἰς κάθε καταρτημόριον τοῦ ἡμερονοκτίου, ἀπὸ τὴν μεγίστην αὐξήσιν εἰς τὴν μεγίστην μείωσιν, ἢ ἀνάπαλιν αὕτη ἢ τοῦ Γαλιλαίου ὑπόθεσις.

11. Κατὰ τὴν τοιαύτην ὅμως ὑπόθεσιν, ἀκολουθεῖ νὰ γίνωνται πάντοτε αἱ πλημμύραι, ὅταν ὁ ἥλιος ἐπιβαίνει τὸν Μεσημβρινόν· τοῦτέστιν ἢ τὸ μεσημέριον, ὅταν ὁ ἥλιος εὐρίσκεται εἰς τὸ Z, ἢ τὸ μεσινύκτιον, ὅταν εἰς τὸ N. Ἀλλ' ἡ δοκιμὴ δείχνει τὸ πρᾶγμα διαφορετικόν· διότι αἱ παλίρροιαι πάντοτε ἀργοποροῦσι τὸσον ὅπου εἰς τὸ διάστημα ἐνὸς μηνὸς αἱ τῶν τοῦ ὕδατος αὐξημειώσεων περίοδοι διέρχονται διὰ πασῶν τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὥρων. Καὶ αἰτία εἶναι ἡ τῶν πεντήκοντα ἐκείνων λεπτῶν προσθήκη (Ἀρ. 2.), τὰ ὅποια διὰ τῶν τετράκτις δώδεκα προσαυθοῖζονται ἐκάστης ἡμέρας εἰς τὴν κατ' αὐτὴν τῶν δύο παλίρροιῶν ἀποπλήρωσιν.

12. Οὐκαλλίσιος ὁ Ἀγγλος φιλόσοφος ἐννοήσας τὴν δυσκολίαν ταύτην, ἐπειθήσεν ἄλλην τρίτην κίνησιν πρὸς ταῖς ὑποθεθείσαις δοῖν εἰς τὴν γῆν μηνιαίαν, ἣν ἡ γῆ κινεῖται συνάμα τῇ Σελήνῃ, κατὰ τι κοινὸν κέντρον βραδύτητος (τὸ ἐπὶ γῆς εὐθείας τῆς τὰ γῆς καὶ σελήνης κέντρα ἐπιζευγνυούσης

ἐπιζευγνυμένου.) περιφερομένη περὶ τὸν ἥλιον. Καὶ ἤλπισεν λοιπὸν μὲ ταύτην αὐτοῦ τὴν ἐπίνοιαν ὁ φιλόσοφος οὗτος νὰ θεραπεύσῃ τῆς τοῦ Γαλιλαίου διδασκαλίας τὴν ἁλλειψιν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀφίνομεν τὴν διάσκεψιν τῆς τοιαύτης θεραπείας εἰς ἐκείνους ὅπου εἰς πλάτος ἐπαγγέλλονται τὴν τοῦ πράγματος ἀκριβολογίαν, ἀπειθῶν ἡξιοῦμεν, ὅτι εἶναι καὶ ἄλλαι δυσκολίαι ἔξω ἀπὸ ταύτην, ὅπου ἐλέγχουσι τὴν ἐκτεθεισάν ὑπόθεσιν πάντῃ ψευδῇ καὶ ἀπίθανον. Τί χρειάζεται νὰ ἀγωνισθῇ γινῶς διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ ἀπὸ τὸ ἐν μέρος τὸ πίπτον, ὅταν πολυχρόθεν ἄφυκτος προβλέπεται ἡ τούτου πτώσις καὶ ἀπαρχίτητος.

13. Εἶναι τὸσον ἀστήρικτος ἡ κατὰ τὸν Γαλιλαῖον τῶν παλίρροιῶν ἔκθεσις, ὅσον εἶναι ἀστήρικτος ἡ γῆ κινουμένη· σαλεύει καὶ ἐκείνη μὲ τὴν ξηράν. Ἕνας νοῦς ὅπου δὲν ἡμπορεῖ πατὲ νὰ πληροφορηθῇ, ὅτι ἡ γῆ κινεῖται, πῶς δύναται νὰ συγχωρήσῃ, εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, τρεῖς κινήσεις διαφερούσας εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἐν αὐτῇ τῶν ὑδάτων παλίρροιαν;

14. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέγα τοῦτο παράδοξον ἂν θελήσωμεν νὰ παραδράμωμεν, χαρίζοντες εἰς τοὺς νεωτέρους φιλοσόφους μίαν δόξαν, ἡ ὑποία τὸσον ἀρεστὴ εἰς αὐτοὺς ἐφάνη, καὶ τὸσον ἐνδοξος, δὲν εἶναι ἄλλοθεν φανερόν, ὅτι, ἂν ἦτον ὀληθῶς αἰτία τῶν παλίρροιῶν ἡ τῆς γῆς κίνησις, ἔπρεπε νὰ φαίνωνται αἱ παλίρροιαι εἰς ὅλα τὰ πελάγη, καὶ εἰς ὅλους τοὺς κόλπους, καὶ λίμνας, καὶ ποταμούς, ὅπου εἶναι ἐπὶ προσώπου πάσης τῆς γῆς; Καὶ ὅμως ἡ Κασπία Θάλασσα δὲν γίνεται παλίρροος· οὔτε τὰ μέρη τοῦ ὑπερβορείου πελάγους, οὔτε τὸσαι λίμναι, καὶ τέσσοι ποταμοὶ, τὸ ὅποῖον ἀναντιρρήτως δείχνει, ὅτι δὲν εἶναι ἀληθὴς ἡ προβαλλομένη αἰτία μετὰ νὰ μὴ τὴν ἀκολουθῇ ἀχωρίστως τὸ ἀποτελεσμα.

15. Ἄλλο πάλιν ἐπιχείρημα ὅπου ἀναιρεῖ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Γαλιλαίου εἶναι τοῦτο· ὅταν ἀπὸ βραδυτέρας κινήσεως μεταβάσῃ εἰς τὴν ταχυτέραν τὸ κινούμενον σκεῦος, τὸ ἐν αὐτῷ ὕδωρ ὑψοῦται κατὰ τὸ χεῖλος τὸ ὀπίσθεν· ὅταν ἀνάπαλιν ἀπὸ τῆς ταχυτέρας ἐπὶ τὴν βραδυτέραν, κατὰ τὰ ἔμπροσθεν. Καὶ τοῦτο εὐλόγιος. Διὰ τὴν κατὰ μὲν τὴν πρώτην ὑπόθεσιν, μὲ τὸ νὰ ὑπερβαίνει ἡ ὁρμή τοῦ περιέχοντος τὴν ὁρμὴν τοῦ περιεχομένου, ἀνάγκη εἶναι τοῦτο εἰς τὴν πρώτην ἀφετηρίαν, καθ' ἣν ὡς ἐκκινώνηται τῆς ἴσης ὁρμῆς, νὰ μείνῃ ὀπίσω, ὅθεν καθὼ ὕγρὸν ἐπισωρεύεται εἰς τὰ χεῖλη τοῦ σκεύους τὰ ὀπίσθεν. Κατὰ δὲ τὴν ὑπόθεσιν τὴν δευτέραν, μὲ τὸ νὰ ὑπερβαίνει ἡ ὁρμή τοῦ περιεχομένου τὴν ὁρμὴν τοῦ περιέχοντος, ἐν ᾧ τοῦτο βραδύνεται, ἐκεῖνο δὲ ἔτι ὡς τὸ πρὶν προχωρεῖ, ἀκολουθεῖ νὰ ὑπερβάλῃ, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ ἐπισωρεύεται εἰς τὰ χεῖλη καὶ ἔμπροσθεν. Συμβαίνει τι παρόμοιον εἰς ἓνα ἄνθρωπον, ὅστις ἴσταται ὀρθίως ἐπάνω εἰς τὸ κατάστρωμα ἐνὸς πλοιαρίου, ὅπου ἢ ἀπὸ τῆς ἡρεμίας μεθίσταται εἰς τὴν κίνησιν, ἢ ἀπὸ τῆς κινήσεως εἰς τὴν ἡρεμίαν. Ἀνάσας τὸ ἡρεμοῦν πλοιαρίου ἐξαίφνης προωσθῇ εἰς τὴν θάλασσαν, ὃ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ὀρθίως πίπτει ὀπίσω· ἂν τὸ πλοῖον ἀράξῃ εὐθὺς εἰς τὸν ψάμμον μὲ βίαν, ὃ ὀρθίως πίπτει ἔμπροσθεν· πάρεξ ἂν λάβῃ τὴν πρόνοιαν νὰ προσαρμόσῃ τὸν ἐαυτὸν τοῦ συμφώνως εἰς τὴν ἐμποιουμένην τῷ πλῖν, εἴτε φορὰν, εἴτε ἰσχυρίσιν. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἔπρεπεν, ὅταν ἡ Θάλασσα Σ, (ὄρα τὸ διάγρ. Πιν. Α. σχ. 1.) εὐρίσκεται εἰς τὸ Ζ, τὰ νερὰ νὰ τραβιζῶνται ὀπίσω· ὅταν δὲ εἰς τὸ Ν, νὰ προχωρῶσιν ἔμπροσθεν, ὅπου θέλει νὰ εἴπῃ, τὸ μεσημέριον ἔπρεπε νὰ πλημμυροῦσιν ἐνὸς κόλπου αἱ ἀκταὶ αἱ δυτικαί, καὶ νὰ καταβιβαίζωνται αἱ ἀνατολικαί, καὶ τὸ μεσονύκτιον, τὸ ἐναντίον· ἀλλὰ πότε τοιοῦτον ἐφάνη; οὐδέποτε· ἡμεῖς μάλιστα ἡξεύρομεν, ὅτι εἰς τὰς πλημμύρας

ὄχι μόνον εἰς τὸν αὐτὸν κατὰ τὸν ἀναβαίνουσι τὰ νερὰ, εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς διαφορετικῆς, ἀλλ' ἔτι δὴ καὶ εἰς τὰς ἀντιθέτους.

16. Τέλος πάντων καὶ αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὑπεργειλήσεως τῶν ὕγρων ἐν τοῖς σκεύεσι, τότε μόνον γίνεται, ὅταν αἱ ἀπὸ βραδυτέρας εἰς ταχύτητα, καὶ ἀνάπαλιν ἀπὸ ταχύτητος εἰς βραδυτέταν μεταβάσεις γίνωνται ἐξάπτεται, καὶ λησται· ἀλλ' ὄχι καὶ ὅταν ἡ ἐπιτάχυνσις, ἢ ἐπιβράδυνσις προχωροῦσι καταμικρὸν, καθὼς συμβαίνει εἰς τὴν ὑποτιθεμένην τῆς γῆς φορὰν, ἥτις ἐν μὲν τῷ Ζ, τὸ τάχος, ἐν δὲ τῷ Ν, τὸ βράχος κατὰ πρόδον ἴσην τοῦ καὶ ὑμᾶλιν ἐπιδέχεται· ἀλλὰ ταῦτα ἱκανὰ πρὸς τὸν Γαλιλαῖον.

ΚΕΦ. Δ'.

17. Ζητοῦν ἐν εἴῃ τὸ αἶτιον τῶν παλιρροίων ἐξω τῆς γῆς. 18. Ἀριστοτέλους εἰσαίεσι περὶ τῆς τῶν παλιρροίων αἰτίας. 19. Καρτεσίου δόξα περὶ τῶν παλιρροίων. 20. Διότι ὅρα αἱ παλιρροὶαι συμβαίνουσι περὶ τὰ μέρη τῆς γῆς τὰ ἀντίθετα, ἐκ ταύτης τῆς δόξης ἀναπτύσσεται. 21. Λύσις ἀπορίας ἀνακυρμένης. 22. Ποῦν προέρχεται, ἔτι ἀναεῖλλον τὸν χρόνον αἱ παλιρροὶαι. 23. Διὰ τὴν αἱ παλιρροὶαι ἐπιτείνονται ἐν ταῖς τῶν φωστήρων συζυγίαις, καὶ ὑφίστανται ἐν τοῖς τετραγωνισμοῖς. 24. Λύσις ἀπορίας ἀνακυρμένης. 25. Διὰ τὴν αἱ παλιρροὶαι ἐν μὲν ταῖς ἡμερίαις γίνονται ἀφθονώταται, ἐν δὲ ταῖς τριπταῖς λιπαύονται. 26. Εὐφροισιὰ ἐῖσα ἢ τοῦ Καρτεσίου περὶ παλιρροίων δόξα, ἔχει δυσκολίαν τὴν τῆς γῆς κίνησιν, καὶ τὰς δυνάμεις.

17. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ φιλόσοφοι ζητοῦντες τὴν αἰτίαν τῶν παλιρροίων εἰς αὐτὴν τὴν γῆν, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὴν εὕρωσιν, ἔπραττε νὰ ἐπιστρέψωσι τὴν προσοχὴν εἰς τὰ ἐξω τῆς γῆς, καὶ ἀναβιβαζόντες τὸν νοῦν εἰς τὰ ὑπὲρ τὴν στοιχειώδη χώραν οὐράνια σώματα, νὰ ἐξετάσωσιν, ἂν ἐκεῖθεν ποθὲν προέρχεται αὕτη ἡ δύναμις, ὅπου μὲ τὴν δραστικότητά ἐνεργεῖ εἰς τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὕδατα, καὶ γεννᾷ τὸ παράδοξον τοῦτο φαινόμενον.

18. Ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις δὲν ἄρῃεν ἀπολυπραγμάνητα, ὅσα πράγματα ὑπέπιπτον εἰς τὴν σκέψιν του, φαίνεται ὁ πρῶτος ὁποῦ ἀνοιξεν εἰς τοὺς ἄλλους αὐτὸν τὸν δρόμον, δείξας, ὅτι τὴν αἰτίαν τῶν παλιρροίων πρέπει νὰ τὴν λάβῃ τινὰς ἀπὸ τῶν ἐν οὐρανῷ σώματα. Αὐτὸς (ὅν ἦναι γνήσιον Ἀριστοτέλους τὸ σύγγραμμα, τὰ περὶ οὐρανοῦ βιβλία, τὸ ὁποῖον παρὰ τοῖς ἀμφιβάλλεται) τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν τὴν ἀποιδίδει εἰς τὴν Σελήνην, διδάσκωντας, ὅτι μὲ τὸ μέσον τῶν παρ' ἑαυτοῦ ἐπιρροῶν, ὁ ἐλάχιστος οὗτος φωστὴρ ἔχει καποιά τινα κυριότητα εἰς τὸν περίγειον κόσμον, ὅθεν ἀποτελεῖ καὶ τὰς παλιρροίας, καθὼς καὶ ἄλλα συχνὰ ἀποτελέσματα. Ἦδως καὶ μὲ τοῦτον τρόπον τοῦτο γίνεται, δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸν μόνον εἶπε. Καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κατανοήσῃ τὸ περὶ σφαιρικόν, μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ εἴπῃ τὸν ἑαυτὸν του ὁ φιλόσοφος εἰς τὰς Εὐρίπους, εἰπὼν τὸ, «κατάλαθέ με, ὅτι οὐ κατέλαβόν Σε» καθὼς τινὲς περὶ αὐτοῦ μυθιούουσιν, ἄφῃσα μάλιστα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὑπόθεσιν ἐρεύνης γενναίαν καὶ ἀξιόλογον, ἐλπίζοντας, ὡς συνετὸς, ὅτι ἐκεῖνο ἔποῦ συγκεχυμένως εἶπεν αὐτὸς, θέλουν εὑρεθοῦν ἄλλοι νόες ἔπειτα νὰ τὸ ἀκριβώσουν· «τῶν γὰρ τοιούτων, ὡς αὐτὸς ἔλεγεν, ὁ χρόνος εὐρετὴς ἐστί.»

19. Καρτέσιος ὁ Γάλλος φιλόσοφος, ἐν τοῖς νεωτέροις οὐδενὸς ἥττων, ἐνέκυψεν εἰς τὸ πρᾶγμα μὲ ἀκριβῆ περιέργειαν. Καὶ βλέπωντας τὴν μεγάλην ἀναφορὰν καὶ συμπάθειαν ὁποῦ ἔχουσιν αἱ παλιρροίαι μὲ τὰ Σεληνικὰ κινήματα, ἔκρινεν ἀκάλουθον νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν Σελήνην αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν. Ἐπάτησεν ὁμῶς οὗτος ἐνὰ δρόμον ἀπὸ τὸν τοῦ Ἀριστοτέλους παντάπασι διαφορετικόν, διατὶ ἀφίνωντας εἰς ἐνὰ μέρος τοῦ ἄστρου τὴν δεσποτείαν καὶ τὰς ἐπιρροάς, τὰ ἑποῖα (νὰ εἰποῦμεν τὴν ἀλήθειαν) ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ψιλά

τινα καὶ κενὰ ὀνόματα, ἱστοχάσθη ὅτι αὐτὸ τὸ σῶμα τῆς Σελήνης, κατὰ τὸν αὐτοῦ ὄγκον, καὶ τὸ μέγεθος, τὸ ὁποῖον ἔχει, προξενεῖ μίαν βάρυνσιν καὶ θλίψιν εἰς τὸν ὑποκαίμενον Ὠκεανόν, κατὰ τινὰς τεταγμένους καιροὺς, δι' ἧς θλίψεως, πιεζομένης τῆς κυριότητος τοῦ μεγάλου πελάγους, ἀνάγκη εἶναι νὰ πλημμυροῦσιν εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τὰ νερά, καθὼς ὅν θλίψῃ τινὰς μὲ τὴν παλάμην τὸ μέσον τοῦ ἐν τῇ λεκάνῃ ὕδατος, βλέπει ἀναλόγως τὸ ὕδωρ εἰς τὰ τῆς λεκάνης χεῖλη κυκλόθεν ὑψούμενον. Ἰδὲ τὸ ἐφεξῆς Διάγραμμα. Ὑπόθεσ' ὅτι ἡ γῆ Γ (βιν. Α. Σχ. 2.) κινεῖται ἐκ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς ἐν ὥραις 24, εἰς τρόπον ὅτι τὸ κατὰ 1 μέρος αὐτῆς μετὰ 23 ὥρας φθάνει ἐνθα τὸ 2· μετὰ 6 ἔνθα τὸ 3· μετὰ 6 ἔνθα τὸ 4· καὶ μετὰ 6 τέλος ἀποκαθίσταται ἐνθα τὸ 1. Ὑπόθεσ' ἔτι ὅτι περὶ τὴν γῆν κινεῖται ἡ Σελήνη Σ τὴν ΑΒΔΕΛ μηνιαίαν αὐτῆς περίοδον, ἀπὸ δυσμῶν καὶ αὐτὴ εἰς ἀνατολὰς φερομένη. Καὶ μὲ τὴν Σελήνην ὁμοῦ νόει μοι μίαν ὕλην, πάνυ λεπτήν τε καὶ ὀξυκίνητον περιδινουμένην ἀπὸ περάτων ἕως περάτων δι' ὅλης τῆς Σεληναιᾶς σφαίρας ΑΒΔΕΛ, ἐν αὐτῇ τῇ μηνιαίᾳ περιοδικῇ διαστήματι ἐν ἡμέραις φέρε 28. Ἢ γοῦν αἰθερία αὕτη ὕλη μὲ τὴν περιδίνουσιν ἑαυτῆς θλίβει τὴν ὑποκαίμενην γῆν πανταχόθεν, ἀλλὰ περισσότερον βέβαια, ὅπου τὸ ἀπὸ τῶν ἀψίδων τῆς δίνης ἄχρι γῆς διάστημα, εἶναι μικρότερον· ὥς ἂν τύχη ἡ Σελήνη εἰς τὸ Α τῆς τροχιάς τῆς ἑαυτῆς, ἀνάγκη εἶναι ἡ διὰ τοῦ διαστήματος ΣΙ διαρρέουσα ὕλη, νὰ θλίβῃ σφοδρότερον τὴν γῆν τὴν ὑποκαίμενην, παρὰ, ὅν ἡ Σελήνη δὲν ἦτον, διαρρέουσα διὰ τοῦ πλατυτέρου διαστήματος ΑΙ· τοῦτο δὲ θέλω νὰ νοῆται καὶ εἰς τὸ Β, καὶ εἰς τὸ Δ, καὶ εἰς τὸ Ε, ἢ ὅπου ἀλλαγῇ ἡ Σελήνη ἤθελεν εὑρεθῇ, σταδιδεύουσα τὴν μηνιαίαν αὐτῆς περίοδον. Τοῦτο δὲ εἶναι τόσον εὐλογον καὶ μὲ τὰ φαινόμενα σύμφωνον, ὅπου δὲν θέλει εὑρεθεῖ ἴσως

τινὸς νὰ μὴ τὸ ὁμολογήσῃ, διατὶ δὲν ἀρῇ νὰ ἀμφισβῆλλω-
 μεν ἢ ἐν ποσὶ δοκιμῇ εἰς τοὺς ποταμοὺς, καὶ εἰς τὰ ἄλλα
 τῶν ὑδάτων ῥεύματα, τὰ ὑποῖα σφοδρότερον κινεῖνται, ἐκεῖ
 ὅπου πλησιάζουσαι αἱ ὄχθαι ἀλλήλαις, στενοχωροῦσι τὴν
 αὐλακα, παρὰ ἐκεῖ ὅπου μὲ τὴν περισσοτέραν αὐτῶν ἀπόστασιν
 τὴν πλατύνουσιν. Ἐὰν οὖν κατὰ τὸ μέρος τῆς γῆς 1, ὑπο-
 θεῖται ἓνα πέλαγος, εὐρεθῇ δὲ ἡ Σελήνη εἰς τὸν Μεσημβρινόν,
 ἔνθα τὸ Α, εἶναι ἤδη ὁμολογούμενον, ὅτι ἡ αἰθερία ὕλη, ἔ-
 χουσα τότε, διὰ τοῦ στενοτέρου μέσου Σ1, τὸ ῥεῦμα σφοδρό-
 τερον, πίπτει βαρυτέρα ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ θλί-
 βουσα αὐτὴν, κάμνει τὰ νερὰ νὰ αὐξάνωσιν εἰς τοὺς αἰγια-
 λούς. Καὶ ὅχι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν αὐτὴν ὁλόκληρον, ὡς
 ἀντίρροπον καὶ ἐν μέσῳ ἀπηρωμένην, τὴν σαλεύει μικρὸν
 ἀπὸ τὸ μέσον, εἰς τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον μέρος, ὥστε
 ὅπου καὶ τὸ διάστημα ΒΔ, γίνεται τότε μικρότερον, καὶ ἡ
 τῶν ὑδάτων πίεσις ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦ ἔνθα τὸ Β βαρυτέρα,
 παρὰ ἂν ὁ ὄγκος ἐκεῖνος τῆς σελήνης ἔλειπεν. Τούτων οὕτως
 παρὰ ἂν ὁ ὄγκος ἐκεῖνος τῆς σελήνης ἔλειπεν. Τούτων οὕτως
 ὑποτιθεμένων, τὸ μέρος τῆς γῆς 1, ὅταν ἡ Σελήνη εἶναι ἐπὶ
 τοῦ μεσημβρινοῦ Α, δέχεται τὴν πλημμύραν. Μετὰ γοῦν ἔξ
 ὥρας, διὰ τὴν ἡμερησίαν, ὡς εἴρηται, τῆς γῆς περιστρόβη-
 σιν, τὸ μέρος αὐτὸ 1, εὐρίσκεται εἰς τὸ σημεῖον 2, καὶ ἐπειδὴ
 ἐδῶ λείπει ἡ τῆς Σελήνης ἐπίθεσις, ἡ πλημμύρα ἀποκαθίστα-
 ται. Μετὰ δὲ ἔξ ὥρας, πάλιν ἀπὸ τοῦ σημείου 2, τὸ αὐτὸ
 μέρος μεταβαίνει εἰς τὸ σημεῖον 3, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ ἀντί-
 θετον τοῦ μεσημβρινοῦ, καὶ ἐπειδὴ καὶ τὸ ΒΔ διάστημα,
 ἐσμικρύνθη καὶ αὐτὸ διὰ τὴν θλίψιν, ὡς δεδῆλωται, διὰ τοῦτο
 καὶ ἐδῶ ἐκ δευτέρου συμβαίνει ἄλλη μία πλημμύρα. Ἀκο-
 λούθως μετὰ ὥραν ἕκτην, τὸ αὐτὸ μέρος εὐρίσκεται εἰς τὸ
 4, ἔνθα (ὥσπερ ἐπὶ τοῦ 2) ἡ τῶν ὑδάτων ἀποκατάστασις.
 Καὶ μετὰ ὥραν ἕκτην τέλος πάντων ἀποτελεῖται τὴν περίο-

δον ἐπανερχόμενον εἰς τὸ 1, ὅπου πάλιν γίνεται ἡ πλημμύρα
 ἐν ὥραις 24, δύο πλημμύραι, καὶ δύο ἀποκαταστάσεις. Αἱ
 δύο πλημμύραι, τῆς Σελήνης οὔσης, ἢ εἰς τὸ ἄνω, ἢ εἰς τὸ
 ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενον, καὶ κάτω τοῦ μεσημβρινοῦ. Αἱ
 δὲ δύο ἀποκαταστάσεις, τῆς Σελήνης οὔσης κατὰ τὸ μέρος
 τὸ δεξιόν, ἢ τὸ ὑριστερόν τοῦ ὀρίζοντος.

20. Κατὰ ταύτην δὴ τὴν ὑπόθεσιν, ἡμπορεῖ τινὰς νὰ
 ἀποδώσῃ τὸν λόγον πολλῶν περιστατικῶν, ὅπου εἰς τὰς πα-
 λιρροίας αὐτὰς παρατηροῦνται. Α. ὅταν ἡ Σελήνη εἶναι εἰς
 τὸν μεσημβρινόν τινὸς τόπου, στενοχωρουμένου κατὰ τὸ αὐ-
 τὸ καὶ τοῦ Σ1, καὶ τοῦ ΒΔ διαστήματος, τοῦ μὲν διὰ τὴν
 μεσολάβησιν τοῦ σεληναίου ὄγκου Σ, τοῦ δὲ διὰ τὴν τῆς γῆς
 Γ, ἐκ τοῦ μέσου ἔκστασιν, καὶ πρὸς τὸ Δ προσέγγισιν, αἱ πα-
 λιρροίαι γίνονται εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα
 τοῦ τόπου, καὶ ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα, εἰς τὰ μέρη δηλ: τῆς γῆς
 τὰ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα ἅμα· τουτέστιν ἂν ἡ Σελήνη εἶναι
 εἰς τὸ Α, ἡ παλιρροία συμβαίνει καὶ εἰς τὸ μέρος τῆς γῆς
 τὸ 1, καὶ εἰς τὸ 3· ὁμοίως δὲ ἂν ἡ Σελήνη εὐρεθῇ εἰς τὸ Δ,
 ἡ παλιρροία γίνεται καὶ εἰς τὸ 3 καὶ εἰς τὸ 1· καὶ ἂν ἡ Σε-
 λήνη εἶναι εἰς τὸ Β, ἡ παλιρροία γίνεται καὶ εἰς τὸ 2 καὶ εἰς
 τὸ 4. Καὶ ἂν ἡ Σελήνη εὐρεθῇ εἰς τὸ Ε, ἡ παλιρροία γίνεται
 καὶ εἰς τὸ 4 καὶ εἰς τὸ 2. Φαινόμενον τοῦτο, τὸ ὅποιον δὲν
 ἠξεύρω, ἂν τόσον εὐκόλα εἰς ἄλλην τινὰ ὑπόθεσιν ἀναπτύσσ-
 σεται. (Ὅρ. Πίν. Σχ. 3.)

21. Καὶ ἂν τινὰς ἀπορήσῃ, ὅτι καὶ κατὰ τὸ Β τῆς Σε-
 λήνης γενομένης, ἡ ΑΙ ἀπόστασις εἶναι ἔτι ἐλάσσων τῆς Σ2,
 ὅθεν ἔπρεπε καὶ τότε νὰ γίνεταί κατὰ τὸ 1 μᾶλλον, ἢ κατὰ
 τὸ 2 ἡ παλιρροία. Ἐξ οὗ ἔπεται νὰ πάσχωσι τὰς παλιρ-
 ροίας μόνοι οἱ τῆς γῆς τόποι, οἱ κατὰ τὴν ἐλάσσονα τοῦ
 ἐλλειψοειδοῦς σχήματος τῆς Σεληναίας τροχιάς διάμετρον.

Ἡ ἀπόκρισις εἶναι ἐτοίμη, ὅτι ἡ τῶν διαμέτρων τῆς ἐλλείψεως διαφορὰ εἶναι ἐλάσσων τῆς ἡμιδιαμέτρου τῆς Σελήνης. Καὶ ἐπομένως ἡ στενοχωρία πάντοτε συμβαίνει εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον, τοῦ ὑποίου τὸν μεσημβρινὸν καταλαμβάνει τῆς Σελήνης ὁ ὕψος.

22. Β'. Ἐξηγεῖται καὶ τὸ φαινόμενον διατὶ αἱ παλίρροιαι ἀργοποροῦσι πάντοτε ἀπὸ πλημμύρας ἄχρι ἀποκαταστάσεως, ἢ ἀνάπαλιν, μετὰ τὰς ἑξ ὥρας, λεπτὰ δωδεκάδεκα ὅθεν ἢ εἰς τὸν αὐτὸν μεσημβρινὸν ὑπὲρ τὸν ἐρίζοντα τῆς Σελήνης ἀποκαθισταμένης πλημμύρα γίνεται ἀπὸ τῆς πρώτης μετὰ ὥρας εἰκοσιτέσσαρας, καὶ λεπτὰ πρὸς πεντήκοντα. Αἰτία τῆς ἀναβολῆς ταύτης εἶναι, διατὶ ἐν ϕ ἢ $\gamma\eta$ ἐν ὥραις 6 ἀνύει τὸ τέταρτον τῆς ιδίας αὐτῆς περιστροφῆς, ἢ Σελήνη εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν διατρέχει σχεδὸν τὸ ἑκατοστὸν δωδεκατημόριον τῆς ιδίας τροχίᾳς, καὶ εὐρεθεῖσα φέρ' εἰπεῖν εἰς τὸ τ (Ὁρ. Πίν. Α. Σχ. 4.) ἀπὸ τοῦ σ , αἰτία γίνεται διὰ τοῦτο, νὰ χρειασθῇ ὁ καιρὸς τῶν δώδεκα λεπτῶν, ὥστε περιστροφὴς τῆς γῆς, νὰ πέσῃ τὸ μέρος 1, ὑπὸ τὸ τ , ἐνθα ἢ Σελήνη, καὶ ἐκεῖ νὰ γένῃ τῆς πλημμύρας ἡ ὑπερβολή· ἐπειδὴ δὲ ἀνὰ ἑξ ὥρας σχεδὸν τὸ ἑκατοστὸν δωδεκατημόριον τῆς περιόδου αὐτῆς ἡ Σελήνη διαπέρσῃ, ἀκολουθεῖ εἰς ὥρας εἰκοσιτέσσαρας, νὰ διατρέχῃ ἐγγὺς τετράκις τὸ ἑκατοστὸν δωδεκατημόριον, ἥτοι τέσσαρα τῶν ἑκατοστοδωδεκατημορίων, τούτεστι τὸ εἰκοστὸν ὄγδον, ὅπως προστιθεῖσα τὰ πεντήκοντα λεπτὰ καθ' ἐλάχιστην, εἰς ἡμέρας ἐγγύς πρὸς τῶν εἰκοσιοκτὼ σταδισμῶν τὴν ὅλην αὐτῆς περίοδον.

23. Γ'. Ἐξηγεῖται καὶ διατὶ εἰς τὰς συζυγίας οὐσας τῆς Σελήνης, αἱ παλίρροιαι γίνονται πλημμυρέστεραι, ὀλιγώτεραι δὲ εἰς τοὺς τετραγωνισμούς· ὁ λόγος εἶναι, διότι ἐν μὲν ταῖς συζυγίαις εὐρίσκεται ἡ Σελήνη εἰς τὴν ἐλάσσονα τῶν

διαμέτρων τῆς ἐλλειψοειδοῦς αὐτῆς δίνης, τούτεστιν εἰς τὴν αἰδ. ἐν δὲ τοῖς τετραγωνισμοῖς, ἐπέχει τὴν μείζονα, ἥτοι τὴν βε. Ὅθεν τότε μὲν ἡ θλίψις εἶναι σφοδρότερα, τότε δὲ ἀσθενέστερα.

24. Ἄν ἀκριβέστερον τοῦ πρᾶγμα, θέν συμβαίνουσιν αἱ παλίρροιαι αἱ μέγισται ἐπ' ἀκριβὲς ἐπάνω εἰς τὰ σημεῖα τῶν συζυγιῶν, δηλαδή εἰς τὰς νέας, καὶ πανσελήνους, ἀλλὰ περὶ τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν νέαν, ἢ τὴν πανσελήνον· ἀλλὰ τί παρὰ τοῦτο; (ἀποκρίνονται οἱ τῆς δόξης προστάται) τίς ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ μικρὰ διάμετρος τῆς δίνης (Ὁρ. Πίν. Α. Σχ. 4.) προσαρμόζεται μὲ τὴν εὐθεῖαν τὴν ἐπιζευγνύσαν τὰ Σελήνης καὶ Γῆς, καὶ Ἡλίου κέντρα, καθ' ἣν τελοῦνται αἱ συζυγίαι; Εἶναι δυνατόν νὰ συζεύγνυνται οἱ φαστῆρες κατὰ τὴν εὐθεῖαν ΣΓΒΗ, καὶ ἡ Σελήνη προχωρήσασα ἀπὸ τοῦ Σ, ἐπὶ τὸ Α, ἐκεῖ νὰ κἀνῇ τὴν μεγίστην παλίρροian, μετὰ δευτέραν ἢ τρίτην ἀπὸ τῆς συζυγίας, καθ' ὃ σημεῖον ἢ ΛΘ διάμετρος, εἶναι καὶ τῆς ΣΒ, καὶ ἄλλης οἰασθῶν ἐλαχίστη.

25. Δ'. Διὰ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐρμηνεύεται, καὶ διατὶ αἱ παλίρροιαι, εἰς τοὺς δεσμούς, καθ' οὓς ὁ ἰσημερινὸς καὶ ἡ ἐκλειπτικὴ διατέμνονται, δηλ. κατὰ τὰ ζώδια τοῦ Κριοῦ, καὶ τοῦ Ζυγοῦ, εἶναι ἀφθονιώταται· τούτου αἷτιον ἡ ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ τῆς Σελήνης ὀψιότερα ὡς πρὸς τὴν γῆν θέσις, καθ' ἣν μὲ περισσότεραν δύναμιν πιέζει τὸν ὑποκείμενον ὠκεανόν, καὶ οὕτω θαψιλεστέρας ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦ γεννᾷ καὶ τὰς πλημμύρας. Διὰ δὲ τὸν ἐναντίον λόγον αἱ παλίρροιαι, εἰς τὰ ζώδια τῶν τροπῶν οὐσας τῆς Σελήνης, δηλαδή εἰς τὸ τοῦ Καρκίνου ἢ τὸ τοῦ Λέοντος, διὰ τὴν μεγίστην κλίσιν, ἀνάγκη εἶναι νὰ συμβαίνωσιν αἱ παλίρροιαι, διὰ τὸ τῆς θλίψεως ἀσθενέστεραι.

26. Καθ' εἰς βλέπει, πόσῃν ἔχει τὴν συμφωνίαν ἡ τοῦ Καρ-

εἰσίου ὑπόθεσις μὲ τὸ πρᾶγμα αὐτῶν παλιρροιῶν. Πόσον αὖ-
 ποτε, καὶ πόσον πιθανὰ ἐξηγοῦνται ὅλα ἐκείνα ὅπου ἡ πα-
 ρατήρησις εἰς αὐτὰς ἀνεκάλυψεν. Δύο μόνον πράγματα εἰς
 αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν βλέπω, διὰ τὰ ὅποια τινὰς ἤθελεν ἔχει
 ἀφορμὴν νὰ ἀμφιβάλλῃ, καὶ νὰ μὴ ἔχῃ τελείαν τὴν πληρο-
 φορίαν; λέγω τὰς δυνάμεις, καὶ τὴν κίνησιν τῆς γῆς. Ὁ νοῦς
 ὅταν ἀποφασίσῃ νὰ σαλευσῇ τὴν στερεάν ἀπὸ τὸ κέντρον ἐ-
 κείνου, εἰς τὸ ὅπου ἡ φαντασία τὴν παραπταίνει ἀσάλευτον,
 πάσχει (ἂν μοι εἶναι συγχωρημένον νὰ εἰπῶ) καὶ αὐτὸς μίαν
 κάποιαν παλιρροίαν, καὶ ἐπιστρέφει οἷον ἀποδυσπετῶν, καὶ
 μετανοῶν, ὅτι διὰ νὰ κινήσῃ τὴν ὑγρὴν φύσιν τοῦ ὕδατος,
 καὶ εὐροον, ἐτόλμησε νὰ κινήσῃ καὶ τὰ ἀκίνητα. Ὁ Κοπερ-
 νικαῖος ἔχει μάλιστα ἀφορμὴν νὰ καυχᾶται, βλέπωντας νὰ
 στηρίζεται καὶ ἐκ τούτου τοῦ μέρους ἡ δόξα του· μὲν ὁ Πτο-
 λεμαῖκος, καὶ ὅστις φρίκην πάσχει νὰ ἐκταράξῃ ἀπὸ τὴν
 ἡσυχίαν τῆς τῆς Ἑστίαν, ἀηδιάζει καὶ ἀθυρεῖ. Ἢ δυνάμεις πρὸς
 λιν τῆς ὕλης τῆς Λιθέριας, ἔχουσι καὶ αὐταῖς ἀπὸ τὸ ἄλλο
 μέρος τὴν δυσκολίαν τους. Εἰς ἡμᾶς σκοπὸς δὲν εἶναι κατὰ
 τὸ παρὸν νὰ διανοηθῶμεν τοῦτο μόνον σημειοῦμεν, ὅτι μίση
 φύσις τόσον ὑγρὰ, μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ φυλάττῃ ὅρια τεταγ-
 μένα εἰς τὰς κινήσεις τῆς φύσεως ἔχει μάλιστα νὰ ἀπολιθοποιήσῃ,
 καὶ νὰ διαπίπτῃ, ὅθεν ἐλάσσων ἢ ἐνστασις. Τίνες ποτὲ αἱ
 κυκλίδες ἐκείναι ὅπου δὲν συγχωροῦσι νὰ ἐξέλθῃ τῶν ὀρίων
 αὐτῆς ἡ ὕλη αὐτῆς ἡ αἰθέριος; Καὶ ἂν ἐξέλθῃ, συνεχύθῃ
 πάντως ἡ δίνη, ἐπαυσεῖν ἡ πίεσις, ἐξέλπει τῶν παλιρροιῶν
 ἡ παρὰ τὴν δύναμιν. Πλὴν ὁ Καρτέσιος περιδινῶν (ὡς εἴ-
 πομεν) τὴν λεπτήν του ὕλην, καὶ περιστρέφει τὴν παχεῖαν
 γῆν, οὕτως εὐκόλως τε καὶ πιθανῶς ἐξηγεῖται τῶν παλιρ-
 ροιῶν τὰ φαινόμενα.

ΚΕΦΑΛΑ. Ε.

27. Κατὰ τὸν Νεύτωνα τί τὸ αἷτιον τῶν παλιρροιῶν. 28. Ἀκριβέστερα ἐκ-
 θέσις τῆς δόξης τοῦ Νεύτωνα. 29. Πῶς καὶ αὐτὴν τὴν δόξαν κατὰ τὸ
 αὐτὸ συμβαίνει αἱ παλιρροίαι εἰς τὰ μέρη τῆς γῆς τὰ ἀντίθετα. 30.
 Πῶς ἀναβάλλουσι τὴν περίοδον αὐτῶν αἱ παλιρροίαι. 31. Διὰ τί εἰς τὰ
 βαθέα πελάγη ἡ ἀκμή συμβαίνει μετὰ τινος ὁρας ἀπὸ τοῦ ὑψώματος
 τῆς Σελήνης εἰς τὸν Μεσημβρινόν. 32. Διὰ τί κατὰ τὸν Νεύτωνα αἱ πα-
 λιρροίαι ἐπιτείνονται ἐν ταῖς συζυγίαις, καὶ ἀφίενται ἐν ταῖς τετραγωνι-
 σμαῖς. 33. Διὰ τί αἱ μείζονες παλιρροίαι εἰσὶν αἱ τῶν Ισημεριῶν, καὶ αἱ
 ἐλάσσονες αἱ τῶν τροπῶν. 34. Διαφοραὶ τῶν παλιρροιῶν ἐκ τῆς τῶν φε-
 στήρων περιγυρώσεως καὶ ἀπογυώσεως. 35. Διαφοραὶ τῶν παλιρροιῶν
 κατὰ τὰ πλάτη τῶν παραλλήλων ἐπὶ τῆς γῆς. 36. Διαφοραὶ τούτων κα-
 τὰ τὰ μήκη. 37. Σημείωσις τοῦ θεμελίου, ἐν ᾧ ἐποικεδομεῖται ἡ δόξα περὶ
 τῶν παλιρροιῶν ἡ Νευτώνειος. 38. Πολλὰ ἄλλα συντρέχει αἷτια κατὰ
 τὸν Νεύτωνα εἰς ποικίλιν τῶν παλιρροιῶν.

27. Ὁ Ἀγγλος Νεύτων, τῶν πρῶτον πεφιλοσοφηκότων ὁ
 περικλεέστατος, μὲ μίαν δύναμιν ἐλκυστικῆς, τὴν ὁποίαν
 μὲ θαυμαστὴν ὀξύτητα νοῦ κατεῖδε διεσπαρμένην εἰς ὕλην
 τὴν φύσιν, καὶ ἣν τὰ σώματα πάντα ἀμοιβαίως ἔλκουσιν
 ἀλλήλα, καὶ ἔλκονται ὑπ' ἀλλήλων, κατ' ἀναλογίαν τῶν ἰδίων
 ὀγκῶν, καὶ ἀποστάσεων ἐπιχειρίζεται νὰ ἐρμηνεύσῃ, καθὼς
 τὰ ἄλλα, οὕτω καὶ τῶν παλιρροιῶν τὸ φαινόμενον. Ἐλκει
 κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον ὁ ἥλιος τὴν γῆν πρὸς ἑαυτὸν,
 ἔλκει δὲ καὶ ἡ σελήνη, κατ' ἀναλογίαν τῶν μὲν ὀγκῶν ἐπὶ
 εὐθείας, τῶν δὲ ἀποστάσεων, κατ' ἀντιπεπόνησιν. Εἰς τρόπον
 ὅπου ἀγκαλὰ ὁ ἥλιος εἶναι μείζων ἀπ' ὅλων τῶν Πλανητῶν
 ἅμα ληφθέντων, τῆς δὲ Σελήνης ἰδίᾳ ὑπερμεγαλεῖ τόσα μι-
 λιόνια, ἐπειδὴ ὅμως ἡ τοῦ ἡλίου ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασις εἴ-
 ναι ἀπὸ τὴν τῆς Σελήνης πολλὰ μείζων παρὰ τὸ μέγεθος
 τοῦ ἡλίου ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς Σελήνης, διὰ τοῦτο ἡ ἐλκυσ-
 τικὴ δύναμις ταύτης ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι ἀσθενεστέρᾳ τῆς

τοῦ ἡλίου διὰ τὴν προσέγγισιν, παρὰ ἀσθενεστέρα διὰ τὴν σμικρότητα. Ὅθεν κατὰ τὸν τοῦ Ὀνίστωνος ἀναλογισμὸν, ἡ τῆς Σελήνης πρὸς τὴν γῆν ἐλκυστικὴ δύναμις εἶναι τῆς ἡλιακῆς ἑξαπλάσιος. Συμβαίνουνσι τοίνυν αἱ παλιρροὶαι κατὰ ταύτην τὴν δύναμιν τοιοιτοτρόπως.

28. Ἄν ἡ Σελήνη δύναμιν ἔχῃ νὰ ἐλκύῃ τὴν γῆν πρὸς ἑαυτὴν, θέλει ἔχει βέβαια καὶ πρῶτον δύναμιν νὰ ἐλκύῃ τὰ ὕδατα τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Καὶ δὴ ἔσω ΑΓΒΙΞ (Ὁρ. Πίν. Α. Σχ. 6.) ἡ γῆ, καὶ κέντρον αὐτῆς τὸ Κ. Καὶ περὶ τὴν αὐτὴν ἐπιφάνειαν νοείσθωσαν αἱ θάλασσαι. Ἦστω δὲ καὶ ἡ Σελήνη περὶ τὴν γῆν κινουμένη· ἐν οὖν εὐρεθῇ ἡ Σελήνη ἐνθα τὸ Σ, ἔλκει μὲν τὴν ἐπ' εὐθείας ὑποκειμένην θάλασσαν ἀπὸ τοῦ Α' ἐπὶ τὸ Θ, ἔλκει δὲ καὶ τὴν γῆν αὐτὴν ὀλίγον τι, πλὴν ὅμως ἔλκει, ἀπὸ τοῦ Κ, ὑπόθεσις ἐπὶ τὸ Μ· ἔλκει δὲ καὶ τὴν ἀντίθετον θάλασσαν τὴν κατὰ τὸ Λ, ἀλλ' ἔτι ὀλιγώτερον αὐτῆς τῆς γῆς, διὰ τὸ πλεον τῆς ἀποστάσεως. Εἰς τρόπον ὅτι τὸ κέντρον τῆς γῆς, καὶ σὺν αὐτῷ τὸ μέρος τῆς ἐπιφανείας Β, ἐλκόμενον πλεον παρὰ τὸ Α, ἀπομακρύνεται τούτου καὶ γίνεται ἀπὸ σφαιρικοῦ σφαιροειδές, τῆς ὑδρογείου σφαίρας τὸ σχῆμα ἔχον κατὰ τὸ Θ καὶ Α' (ἐφ' ὧν ἡ Σελήνη ἐπιβαίνει εὐρεθεῖσα εἰς τὸν Μεσημβρινόν) τῶν θαλασσῶν τὰ κυρτώματα· ἐντεῦθεν οὖν κυρτουμένη ἡ θάλασσα, γεννᾷ κατὰ τὸ αὐτὸ, εἰς τε τὸ ἐπάνω τοῦ ὀρίζοντος μέρος Θ, καὶ τὸ ὑποκάτω Α, τὴν πλημμύραν· μετὰ γοῦν ἔξ ὥρας (ὑποτιθεμένης ἡμερησίας καὶ ταῦθα περιστρομῆσεως τῆς γῆς) εὐρίσκονται τὰ Θ, καὶ Α, μέρη ἀπὸ τῶν Α καὶ Β, ἐνθα τὰ Γ καὶ Η· καὶ ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι τότε γίνεται ἡ τῶν ὑδάτων τελεία ἀποκατάστασις. Πίστὰ ἔξ ὥρας πάλιν ἀπὸ τῶν Γ καὶ Η, εὐρίσκονται τὰ Θ καὶ Α, ἐπὶ τὰ Β καὶ Α, ὅθεν αὖθις διὰ τὴν θέσιν τῆς Σελήνης τὴν ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ τὸ δεύτερον, γίνεται ἡ δευτέρα πλημ-

μύρα. Πίστὰ ἔξ ὥρας ἀκολουθῶς τὰ Θ καὶ Α', ἀπὸ τῶν Β καὶ Α, εὐρίσκονται ἐπὶ τὰ Π καὶ Γ, καὶ τότε γίνεται ἡ δευτέρα ἀποκατάστασις· καὶ μετὰ ἄλλας ἔξ ὥρας τέλους πάντων, εὐρίσκονται τὰ Θ καὶ Α, ἐπὶ τῶν Α καὶ Β, ὡς τὴν ἀρχὴν καὶ τοιοιτοτρόπως ἐν ὥραις εἰκοσιτέσσαρσιν ἐπιτελοῦνται δύο πλημμύραι καὶ δύο ἀποκαταστάσεις, αἱ μὲν δύο πλημμύραι τῆς Σελήνης οὔσης, ἡ εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ μεσημβρινοῦ, ἡ εἰς τὸ κάτω καὶ ἀντίθετον, αἱ δὲ δύο ἀποκαταστάσεις, τῆς Σελήνης οὔσης κατὰ τὸ μέρος τὸ δεξιόν, ἡ τὸ ἀριστερόν τοῦ ὀρίζοντος, ὡς καὶ ἐν τῇ τῶν Καρτεσιανῶν ὑποθέσει ἐδείκνυτο. (Ἀρ. 19).

29. Ἐντεῦθεν δύναται νὰ ἰδῇ τις, ὅτι ἀπὸ μίαν ὕδον ἐναντίαν καταντᾷ τις εἰς τὸ αὐτὸ τέλος· ὅλα ἐκεῖνα τὰ φαινόμενα τῶν παλιρροῶν, τὰ ὅποια ἀνωτέρω ἐξηγοῦντο (ἐν Ἀρ. 20. 21, κξ.) μὲ τοῦ Καρτεσίου τὴν θλίψιν, ἐξηγοῦνται ὁμοίως μὲ τοῦ Νεύτωνος τὴν ἐφέλκυσιν. Α. καὶ κατὰ ταύτην αἱ παλιρροὶαι συμβαίνουνσι, κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ἄμα, εἰς τὰ μέρη τῆς γῆς τὰ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα, καθὼς εἶναι φανερόν ἐκ τῆς προσεχῶς ἀνωτέρω γενομένης ἐκθέσεως. (Ἀριθ. 28.) τοῦτο μόνον ἐδῶ προστίθεται οἷοναί κέρδος, ὅτι μὴ ἔχουσα τόπον ἡ δίνη, δὲν μᾶς γεννᾷ τὴν ἀπορίαν ἐκείνην (Ἀρ. 21.) τὴν ὁποίαν εἰς τὴν τοῦ Καρτεσίου ὑπόθεσιν ἀπηντήσαμεν καὶ ἐλύσαμεν.

30. Β'. ὁμοίως ἐξηγεῖται καὶ ἡ τῶν παλιρροῶν ἀναβολὴ καὶ ὑπέρθεσις, περὶ ἧς (ἐν Ἀριθ. 22.) κατὰ τὸν Καρτέσιον εἴρηται. Πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν καθὼς ἐκαῖ, καὶ ἐδῶ, τὴν ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς, ἐπὶ 28 ἡμέραις τῆς Σελήνης περιόδον, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπὸ πλημμύρας εἰς ἀποκατάστασιν, καὶ ἀνάπαλιν ἔξ ἀποκαταστάσεως εἰς πλημμύραν, πρὸς ταῖς ἔξ ὥραις ἀπαιτοῦνται, καὶ 12 λεπτὰ, ὅθεν ἐγγύς πού τῶν εἰκοσιπέντε ὥρῶν διαπεραίνονται αἱ δύο παλιρροὶαι.

31. Σημειοῦσιν ὅμως οἱ περὶ Νεϋθωνα τοῦτο, ὅτι εἰς τὰ βελία πελάγη, οἷος ὁ Ἀτλαντικός Ωκεανός, εἰς ὁ ἡλιοπι-
κός, καὶ ἄλλα, ἡ ἀκμὴ τῆς πλημμύρας συμβαίνει μετὰ τινος
ώρας. Καὶ τοῦτο λέγουσι, πάνυ εἰκότως, ἐπειδὴ ἀπασαι αἱ
δυνάμεις αἱ ζῶσά τε καὶ δραστήριαι, ἀγκαλὰ εἰς τὴν ἀκμὴν
ἐνεργοῦσι μὲ περισσότερον τόνον, ἀκολουθοῦσαι ὅμως διηνα-
κῶς μὲ τοῦ χρόνου τὴν πρόοδον νὰ προβάλλωσι τὴν κατ'
αὐτὰς ἐνέργειαν, καὶ τοι ὁπωσοῦν ὑφειμένην, διὰ τὴν γινο-
μένην ὅμως ταῖς προενοῦσαις ὅρμαϊς προσθήκην, καὶ κατ'
αὐτὴν δὴ τὴν παρακμὴν, ἀποτελέσματα παράγουσι κρείτ-
τονα καὶ ἐπισημότερα. Τοῦτο καὶ ἐν πολλοῖς μὲν ἄλλοις,
καὶ ἐν τῇ ὑπερβολῇ δὲ τοῦ καύματος θεωροῦμεν συμβαῖνον,
τὸ ὅποιον μετὰ τὴν θερινὴν τροπὴν; ἀγκαλὰ καὶ ὁ ἥλιος τότε
ἀπομακρύνεται, γίνεται ὅμως πνιγνότερον. Καὶ ἐν τῇ τοῦ
ψυχους ἐπιτάσει, τὸ ὅποιον μετὰ τὴν τροπὴν τὴν χειμερινήν,
ὅταν ὁ ἥλιος ἄρχεται νὰ γίνεται πλησιέστερος, εἶναι σφοδρό-
τερον. Γαιουτοτρόπως ἀκολουθεῖ (λέγουσιν οἱ Νεϋθώνιοι) ἡ
ἀκμὴ καὶ ἐπίτασις καὶ εἰς τὰς πλημμύρας μετὰ δευτέραν
ἢ τρίτην ὥραν, διατὶ προστίθεται συμμὰ εἰς τὴν ἔλκυσιν τοῦ
φωστήρος μεσημβρινοῦ καθεστῶτος, ἢ τοῦ αὐτοῦ ἔτι φωστή-
ρος καὶ τῆς μεσημβρινῆς ἡδὴ γραμμῆς ἐκπεσόντος, μέχρι
τινὸς ἐπενέργησις. Ἡ αὐτὴ δὲ αὕτη αἰτία ἀρκεῖ διὰ νὰ ἐξη-
γήσῃ, καὶ τὸ ἄλλο ἐκεῖνο φαινόμενον, διατὶ μετὰ τὰς συ-
ζυγίας τὴν δευτέραν, ἢ τὴν τρίτην ἡμέραν αἱ παλίρροιαι γί-
νονται μείζονες, τὸ ὅποιον ἀνωτέρω (Ἀριθ. 24.) οἱ Καρτε-
σιανοὶ κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὑπόθεσιν, μὲ ἄλλον τρόπον
ἀνέπτυσσον.

32. Ὁμοίως καὶ τὸ Γ'. ἐκεῖνο τοῦ μεγέθους τῶν πλημ-
μυρῶν ἐν ταῖς συζυγίαις, καὶ τῆς ὑφέσεως ἐν τοῖς τετραγω-
νισμοῖς, (περὶ οὗ κατὰ Καρτέσιον ἐν Ἀριθ. 23.) θαυμαστά.

ἀπιλύεται. Κατὰ τὰς συζυγίας ὁ ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη ἐχρῶσι
τὰ κέντρα ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας ΣΚΗ, (Ὅρ. Πίν. Α.
Σχ. 7)· ὅθεν αἱ ὁλκαὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μεσημβρινοῦ συμπνέου-
σι. Κατὰ τοὺς τετραγωνισμούς δὲ, ἡ μὲν Σελήνη κεῖται
φέρειπεν ἐνθα τὸ Σ, ὁ δὲ ἥλιος ἐνθα τὸ Λ, διὸ καὶ τούτων
αἱ δυνάμεις ἀντιπνέουσι. Καὶ τοίνυν, τῶν λοιπῶν ἐν ἰσότητι
ὑποτιθεμένων, ἐπειδὴ ἡ Σελήνη μὲ ἀκριβοῦς λογαριασμόν κατὰ
τὸν ὄγκον αὐτῆς καὶ τὴν ἀπόστασιν ἀναλογισθεῖσα, ἔλκει
ὡς δώδεκα, ὁ δὲ ἥλιος κατὰ τὴν ἀπόστασιν τὴν αὐτοῦ, καὶ
τὸ μέγεθος μετρούμενος, ἔλκει ὡς δύο, συνδραμουσῶν ἐν τῇ
νέᾳ τῶν δυνάμεων, τὸ ὕδωρ πρέπει νὰ ὑψοῦται ὡς δεκατέσ-
σαρκα (καὶ ὑψοῦται τῇ ὄντι καθὼς ἐπαρτηρήθη εἰς τὸν Ω-
κεανὸν πόδ. 14.), ἀντιξῶν δὲ τῶν δυνάμεων γινομένων ἐν
τῇ τετραγωνισμῷ, διὰ τὴν ἀφίρεσιν τῶν 2 ἀπὸ τῶν 12, τὸ
ὕδωρ πρέπει νὰ ὑψοῦται ὡς δέκα. (εἰς τὸν Ωκεανὸν παρα-
τηρεῖται πόδ. 10, τότε κορυφούμενον.) Καὶ πάλιν ἐν τῇ παν-
σελήνῳ ἡ πλημμύρα γίνεται ὡς 14, καὶ εἰς τὸν δεῦτερον
τετραγωνισμόν ὡς δέκα. Καὶ μειοῦνται μὲν οὕτως ἀναλόγως
αἱ πλημμύραι ἀπὸ τῶν συζυγιῶν ἄχρι τῶν τετραγωνισμῶν,
ἀπὸ δὲ τῶν τετραγωνισμῶν ἄχρι τῶν συζυγιῶν κατ' ἀναλο-
γίαν αὐτῆς πλεονάζουσιν. Δὲν εἶναι ὀλίγη χαρὰ εἰς ἓνα φιλό-
σοφον, ἀφ' οὗ εἰς τὸ σπουδαστήριόν του κατὰκλειστος σταθ-
μίσῃ μὲ τὴν θεωρίαν τὰς δυνάμεις τῶν φωστήρων, καὶ βάλῃ
εἰς ὅραν τὴν τούτων ἐνέργειαν, ἣν ἔχουσιν ἐπὶ τὰ ὕδατα τοῦ
Ωκεανοῦ, νὰ ἀκούσῃ ἔπειτα τοὺς πλέοντας τὴν μεγάλην ἐκεί-
νην θάλασσαν, νὰ λαμβάνουν φροντίδα, νὰ ἐξετάζωσι τὴν
ὑπόθεσιν, καὶ νὰ πιστώνουν μὲ τὴν δοκιμὴν ἐπάνω εἰς τὴν
τόπον αὐτοψεῖ ἐκεῖνο ὅπου αὐτὸς μὲ τοῦ λογιστικοῦ τὰ πτε-
ρώματα ἔφθασε, καὶ μὲ τοῦ νοῦ τὰ ὅρματα εἶδεν ἀπὸ τόσα
μακρύτατα διαστήματα.

33. Πιὲ τὴν αὐτὴν εὐκολίαν κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Νεύθωνος, ἐξηγεῖται καὶ τὸ ἄλλο ἐκεῖνο παρατήρημα, ὅτι ὅταν οἱ φωστῆρες εἶναι εἰς τοὺς δεσμοὺς, τουτέστιν ὅταν εἰς τὸν ἰσημερινὸν διατρέβωσι, κατὰ τὰ ζώδια τοῦ Κριοῦ, καὶ τοῦ ζυγοῦ, τότε αἱ παλιρροῖαι εἶναι ἀφθονότεραι· ὅταν δὲ εἰς τὰς τροπὰς, κατὰ τὰ ζώδια τοῦ Καρκίνου καὶ τοῦ Λιγονόρου, εἶναι ἐλλιπέστεραι, Ἀποτελεῖ ἰδῶ ἢ ἔλκυσις, ἐκεῖνο ὅπου ἐτέλει κατὰ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Καρτεσίου ἢ θλίψις. (Ἀρ. 25.) Ὁρθότερας οὖσης τῆς τῶν φωστήρων θέσεως, ὅταν διατρέχωσι τὸν ἰσημερινόν, ἢ ἐλκτικὴ δύναμις εἶναι περισσότερον ἰσχυρὰ, ὥστε δύναται νὰ ὑψώῃ μᾶλλον τὰ ὕδατα. Εἴτα καὶ ὅσον εἶναι μεγαλήτεροι τῆς γῆς οἱ Κύκλοι, ἐφ' ὧν ἐνεργεῖ ἡ ὀλκῆ, ἄλλο τόσον εἶναι καὶ μᾶλλον εὐδιάθετοι εἰς τὸ νὰ ὑψωθῶσι κορυφούμενοι, μὲ τὸ νὰ ὑπερέχῃ τῆς ἐπικέντρου ἢ ἀπόκεντρος δύναμις.

34. Ε. Ἐξηγοῦνται καὶ ἄλλαι τινὲς διαφοραὶ τῶν παλιρροϊῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τὰς διαφόρους ἀποστάσεις τῶν φωστήρων ἀπὸ τῆς γῆς, ἐν ταῖς αὐτῶν περιόδοις συμβαίνουσιν. Εἶναι ὁμολογούμενον, ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι πλησιέστερος εἰς τὴν γῆν τὸν χειμῶνα, παρὰ τὸ θέρος. Ἡ μείζων τοῦ φωστήρος τότε ὀρωμένη διάμετρος, καὶ ἡ χρονιωτέρα αὐτοῦ εἰς τὰ βορειότερα τῶν ζωδίων, ἐπὶ ἡμέρας σχεδὸν 11 διατρίβῃ, δὲν ἀφίνει νὰ ἀμφιβάλλωμεν· λοιπὸν ὅλαι αἱ πλημμύραι ὅπου γίνονται εἰς τὰς χειμερινὰς συζυγίας, πρέπει νὰ εἶναι ἀφθονότεραι τῶν γινομένων ἐν ταῖς συζυγαῖς ταῖς θεριναῖς· ἐπειδὴ προστίθεται εἰς τὴν τελευταίαν ἔλκυσιν ἢ ἡλιακὴ σφοδρότερα. Καὶ πάλιν ὅλαι αἱ πλημμύραι ὅπου γίνονται εἰς τοὺς χειμερινοὺς τετραγωνισμοὺς, πρέπει νὰ εἶναι μετρίωτεραι τῶν ἐν τοῖς θερινοῖς· διότι ἀντιφερομένων τῶν ἔλξεων ἢ περιγέωσις τοῦ ἡλίου εἰς τὴν ὥραν τοῦ χειμῶνος, ὁφθαίρει

περισσότερον μέρος δυνάμεως, πάρεξ εἰς τὴν ὥραν τοῦ θέρους. Καὶ ἡ Σελήνη δὲ περίγειος οὖσα, ἐπαύξει τὰς παλιρροίας, ἀπομειοῖ δὲ γινομένη ἀπόγειος· ὅθεν ἂν ἐρωτήσῃ τινὰς ποία πρέπει νὰ εἶναι εἰς ἓνα δοθέν μέρος γῆς ἡ μεγίστη πλημμύρα καὶ ὑπερτάτη; Ἀποκρινόμεθα ὅτι ἐκείνη, καθ' ἣν, ἐν τῇ Συνόδῳ, ἢ τῇ πανσελήνῳ (Ἀρ. 32.) τῇ ἰσημερινῇ (Ἀρ. 33.) ἤθελαν εὐρεθῶσιν οἱ φωστῆρες περίγειοι. Ἐὰν δὲ ἐρωτήσῃ, ποία ἡ ἐλαχίστη καὶ ταπεινοτάτη; Ἀποκρινόμεθα ὅτι ἐκείνη, καθ' ἣν, ἐν τετραγωνισμῷ (Ἀρ. 32.) τῷ κατὰ τὸν χειμερινὸν τροπικόν, ἡ Σελήνη ἤθελεν εὐρεθῇ ἀπόγειος.

35. Σ'. Οἱ ὑπὸ τὴν αὐτὴν μεσημβρινὸν κείμενοι τόποι, ὅπου ἔχουσι περισσότερον τὸ πλάτος, τουτέστιν οἱ ὁποῖοι μᾶλλον ἀπέχουσι τοῦ ἰσημερινοῦ, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἔχουσι τὰς παλιρροίας, καὶ βραδυτέρας, καὶ ἀμυδροτέρας. Οἱ δὲ μάλιστα ἀπέχοντες, καὶ ἀπωτάτω, ἀμυδροτάτας, ἢ οὐδεμίαν. Ἀμυδροτέρας μὲν, διατὶ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀποστάσεως, καὶ ὁ πλαγιασμὸς τῆς θέσεως, ἀμβλύνει τὸ ἐνεργόν τῆς δυνάμεως· βραδυτέρας δὲ, διότι κορυφουμένων τῶν ὑδάτων κατὰ τὰ μέρη τὰ περὶ τὸν ἰσημερινόν, ἐντεῦθεν ἐφεξῆς ἡ ῥοή κατὰ διαδοχὴν τε καὶ πρόοδον ἀλλεπάλληλον, εἰς τὰ πορρωτέρω τοῦ ἰσημερινοῦ μέρη μεταβιβάζεται.

36. Ζ'. Ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς αἱ πλημμύραι εἶναι θαψιλέστεραι, διατὶ κατὰ τὴν ἡμερησίαν κίνησιν συμπροχωροῦσι μὲ τοὺς φωστῆρας, τῶν ὁποίων εἶναι ἀπονελέσματα.

37. Αὕτη καὶ ἡ κατὰ τὸν Νεύθωνα δόξα θεμελιωμένη ἐπάνω εἰς ἐκεῖνον τὸν κοινότατον νόμον τῆς ἐλκτικῆς τῶν σωμάτων δυνάμεως, μὲ τὸ μέσον τῆς ὁπείας ὁ φιλόσοφος οὗτος ὑπέλαβεν, ὅτι συνίσταται καὶ συγκροτεῖται εἰς τὴν παναρμόνιον αὐτοῦ εὐρυθμίαν ὁ πᾶς οὗτος διάκοσμος. Τὸ δόγμα τὸ Κοπερνικαῖον, καὶ αὐτὸς ὁ φιλόσοφος σύμφωνα μὲ τοὺς

ἄλλους νεωτέρους, τὸ ἐναγκαλίσθην, φαίνεται μοι ὁμῶς κατὰ πάροδον νὰ εἰπῶ, ὅτι ἡ τῆς γῆς κίνησις, εἰς τὴν κατὰ τὸν Νεύτωνα παρὶ τῶν παλιρροίων διδασκαλίαν εἶναι ποριττή, καὶ τρόπον τινὰ κατὰ συμβεβηκὸς εἰς αὐτὴν πίπτει, καὶ τόσον μόνον, ὅτι καὶ οὗτος ἐκοπερνίκιζεν. Εἰδὲ ἄλλως, ἐγὼ τολμῶ νὰ ἀποφαίσω, ὅτι ἀναγκαῖον δὲν εἶναι νὰ κινῆται ἡ γῆ, οὔτε διὰ νὰ ἔλκωσιν οἱ φωστῆρες τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὕδατα, οὔτε διὰ νὰ τὰ ἔλκωσι τοιουτοτρόπως.

38. Ἐκεῖνο ὑποῦ εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν παλιρροίων μένει μοι νὰ εἰπῶ, εἶναι ὅτι καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν, παρὰ τὰ ἐνεχθέντα, συντρεχουσῶν αἰτιῶν, κατὰ χώρας καὶ τόπους αἱ παλιρροίαι παραλλάσσουσι, καὶ πολλὴν ἐπιδέχονται τὴν ἀνωμαλίαν. Νῆσοι, χερσόνησοι, σκόπελοι, ὕφαλοι, πέτραι, ἀκρωτήρια, ἰσθμοὶ, πορθμοὶ, βέσποροι, τὸ βάθος τῆς ὑποκαίμενης θαλάσσης, ἡ ἡ ταπείνωσις, ἄνεμοι συμπνέοντες, ἡ ἀντιπνέοντες, ὑδάτων ἐξ ἀντιθέτου σύρροισι κτλ. καὶ πολλὰ ἄλλα αἷτια τὰς παλιρροίας, καὶ κατὰ τὰς θέσεις, καὶ κατὰ τὰς ὥρας, καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς πλημμύρας, ποικίλλουσιν, εἰς τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἔχῃ προσοχὴν ὁ νοῦς ὁ φιλοσοφικὸς, ὅταν ζητῇται λόγον παρὶ τῶν παλιρροίων· τοιοῦτον εἶναι τὸ ἰδίωμα τῶν φυσικῶν πραγμάτων. Δὲν εἶναι ἀπλᾶ αὐτὰ, οὐδ' ἀπὸ μιᾶς τινὸς μόνον, ἡ καὶ δευτέρας αἰτίας ἐξηρητημένα, ἀλλ' ὑπὸ πολλῶν εἰς ταῦτ' ὀνομαζομένων· ὅθεν εἰς τὴν ἔρευναν ἐνὸς φαινομένου, ἀμελουμένης τινὸς αἰτίας, ἡ λανθανούσης, ὡς ψευδῆς πολλάκις καὶ οὐτιδανῇ, καὶ ἡ ἀκριβοστερά θεωρία ἐλέγχεται. Ἄλλις τῶν παλιρροίων, καὶ καταβάλλωμεν.

Τοῦ αὐτοῦ Εὐγενίου προσλαλῶ πρὸς τὸν Πανιερώτατον καὶ σοφώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀποστολίας κύριον Πλάτωνα, καθ' ἣν ἡμέραν δι' αὐτοῦ προσχειρίσθη Ἱερεὺς ἐν ἔτει 1775, Αὐγούστου 30.

Κατὰ τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἄπειρον ἔλεος τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ πατρὸς, χάριτι τοῦ μονογενοῦς καὶ ἡγαπημένου αὐτοῦ υἱοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ συνεργείᾳ τοῦ τελεταρχικοῦ πνεύματος, διὰ τῶν σῶν εὐπροσδέκτων εὐχῶν καὶ δεήσεων, καὶ διὰ τῆς μυστικῆς σου χειροθεσίας, Πανιερ. Πάτερ καὶ Δέσποτα, ἰδοὺ ἐγὼ ὁ ἥως γήρως καὶ πρᾶσβιου ταπεινὸς καὶ ἀνάξιος διάκονος, προβιβασμένος ἡδὴ εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς ἱεροσύνης βαθμὸν, ἐγηγεομένος ἀπὸ τῆς γῆς ὁ πτωχὸς, ἀνυψωμένος ἀπὸ τῆς κοπρίας ὁ πένης, τοῦ καθίσαι μετὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ λαοῦ εἰς τὴν Καθέδραν πρεσβυτέρων πρὸς τὸ παρὸν, ἴσως δὲ καὶ ἀνωτέρω μετέπειτα.

Ἢ ἱερὰ σου Δέσποτα γλῶσσα προτρέπουσά με πρότερον ἐκ πολλοῦ καὶ διὰ πολλῶν εἰς τὸ νὰ ἀναδεχθῶ τὸν τοιοῦτον ἕνεκα Θεὸν χαρακτηρῶ, οἷον προανερῶναι τὸ μέλλον· αἱ ἀποστολικαί σου ὑποθήκαι καὶ παραινέσεις, ὅταν ἔνευσας τέως τὸ πνεῦμα, ἔλαβον τῶν θεοφιλῶν σκοπῶν τὰς ἐκδόσεις· αἱ ἀγιαστικά σου χεῖρες ἐτέλεσαν καὶ ἐμυσταγόγησαν τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον, τοῦ ὁποῖου διὰ τῆς μυστικῆς ἐξομολογήσεως ἔλυσας πλέον παρὰ μίαν φορὰν τῶν ἁμαρτιῶν τὰ δεσμά· ὁ πνευματικὸς πατὴρ ἀνεδείχθης τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἀναξίου τέκνου σου, ὁ πρὸς τὴν ἱεροσύνην προτροπεὺς καὶ προαγωγεὺς, καὶ μυήτωρ τελευταῖον, καὶ τελετάρχης, ὁ κριτὴς τῆς ἐμῆς συνειδήσεως, καὶ ὁ ἰατρὸς τῶν ἐμῶν παθῶν κατέστησάς με τέως τῇ μεταδόσει τῆς χάριτος ἰατρὸν τοῦ λοιποῦ καὶ κριτὴν τῶν ἄλλων· εἰς τὴν τοιαύτην τῶν γενομένων συνδρομὴν καὶ συ-

οὐδὲ νὰ ἐλπίσω, ἢ νὰ ζητήσω, τὸ γεννηθῆτω δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἐπὶ σοὶ διςσῶς ἐπ' ἐμέ, ἀλλὰ λέγω καὶ στέργω, γεννηθῆτω δὲ καὶ ἀπλῶς, γεννηθῆτω δὲ καὶ τὸ ἥμισυ, γεννηθῆτω δὲ καὶ τὸ πολλοστημόριον ἐπ' ἐμέ τὸ πνεῦμα τὸ θαψιλές, καὶ ἄφθονον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ σοὶ δέσποτα ἀναπαύεται· τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο, μὲ τὸ ὁποῖον οὕτως ἀξιοπρεπῶς διέπεις τὸν τῆς χάριτος Ἰσραὴλ, καὶ οὕτω θεαρέστως διάγεις εἰς νομὰς σωτηρίους τὸ ἐμπιστευθέν σοι παρὰ Χριστοῦ πολυάριθμον τοῦτο πείνιον· εἶναι, ὡς καλῶς γινώσκεις, εἶναι καὶ πνευμάτων βαθμοὶ ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι, εἶναι καὶ χαρισμάτων μέτρα πολλὰ καὶ διάφορα, τὰ ὅποια κατ' ἀναλογίαν τῶν ὑποκειμένων ἀνωθεν χορηγοῦνται καὶ διανέμονται· εἰς τὸν Μωϋσῆν τὸ πνεῦμα ἐπαυπαύεται, καὶ ὑπερχειλὲς πλημμυρεῖ, καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰς τοὺς ὑποδεεστέρους προχεῖται, καὶ μεταδίδεται εἰς τοὺς Χιλιάρχους, μεταδίδεται εἰς τοὺς ἑκατοντάρχους, μεταδίδεται δὲ εἰς τοὺς Δεκάρχους, ἕως καὶ εἰς τοὺς ταπεινοὺς Γραμματισταγωγεῖς, ἕως καὶ εἰς τοὺς Ἑλδὰδ, καὶ τοὺς Μολδὰδ, ὅπου μὲ ἐκστασιν τῶν ὁρώντων καὶ ἀκουόντων, ὡς καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν παρεμβολὴν προσητεύουσι· μίαν μίαν μερίδα ἐξ αὐτοῦ τοῦ πνεύματος δέσμαι καὶ ἐγὼ νὰ ἔχω διὰ τῶν θεοπειθῶν σου ἐντεύξεων.

Ἐπειδὴ δὲ ὠκονόμησεν ὁ Θεός, καὶ αἱ ἱερώταταί σου χεῖρες αὗται μὲ προσεβίβασαν σήμερον εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς ἱερωσύνης βαθμὸν ἐγὼ μὲν τοῦ λοιποῦ χρέος ἔχω ἀπαραίτητον νὰ σὲ ἀποελέπω, δέσποτα, διὰ παντὸς τοῦ βίου, ὡς τὸν ἐμὸν καθηγητὴν, καὶ εὐαγγελιστὴν καὶ ἀπόστολον, ὡς ὁ Αἰθίωψ ἐκεῖνος τὸν ἑαυτοῦ Φίλιππον, ὡς τὸν αὐτοῦ Ἀνανίαν, ὁ Παῦλος, ὡς τὸν Παῦλον αὐτὸν ὁ Τίτος, καὶ ὁ Τιμόθεος, αὐτὸς δὲ ἔχων με ἀμοιβαίως εἰς μαθήτου τᾶξιν, καὶ ὑπηκόου καὶ ἐμπειθοῦς τέκνου σου, τὸν πολὺ μὲν γηραιότερον κατὰ τὸν

σώματικόν βίον, πολὺ ὅμως πλέον τῇ κατὰ πνεῦμα εὐαγγελικῇ ἡλικιώσει νεώτερον μὴ διαλείπης παρακαλῶ, καὶ τώρᾳ καὶ ὕστερον ἐν ὅσῳ ζήσω καὶ παρόντα με καὶ ἀπόντα, καὶ λέγων καὶ γράφων, νὰ μὲ ὁδηγῇς καὶ νὰ μὲ διευθύνῃς καὶ μὲ συμβουλεύῃς, καὶ νὰ μὲ συνετίζῃς, νὰ μὲ ὑποστηρίξῃς, καὶ νὰ μὲ ἐνισχύῃς, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ διατηρήσω, ἐφ' ὅσου ἐμοὶ ἐφικτὸν, ἄχρι τέλους, τὸν βαθμὸν ἀταπεινώτον, τὸν χαρακτῆρα ἀκαταίσχυντον, τὸ ἐπάγγελμα ἀνεπίληπτον, τὸ πολίτευμα ἄμεμπτον, τὸ λειτούργημα εὐδόκιμον, τὸ ἔργον τῆς τοῦ λόγου διακονίας πιστὸν πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας, πρὸς καταρτισμὸν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Προσφώνημα πρὸς τὴν βασιλίτισσαν Β'. Δίκατέριον τοῦ αὐτοῦ καὶ Εὐγενίου, καθ' ἣν ἡμέραν προεχειρίσθη ἀρχιερεὺς τῇ α. τοῦ Ὀκτωβρίου ἐν ἔτει 1775 Ὀκτ. ι.

Καὶ τί δύναμαι πρὸς εὐχαριστίαν νὰ εἰπῶ, μεγίστη Αὐτοκράτωρ, ἀντάξιον τῆς ὑπερβαλλούσης πρὸς ἐμέ σου εὐσπλαγχνίας καὶ τοῦ πλουσίου ἐλέους, τὸ ὁποῖον ἐπ' ἐμοὶ ἐμεγάλυνας; ὁ ταπεινός, ὁ ἐλάχιστος, ὁ ἐν τῇ ἐσχάτῃ τάξει τῆς τοῦ βήματος διακονίας καταγεγραμμένος, ἰδοὺ τέως ὑμετέρῃ μετὰ Θεὸν αὐτοκρατορικῇ νεύσει ἐγκοσμοῦμαι καὶ σεμνύνομαι εἰς τὸν ὑπέρτατον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας βαθμὸν, περιβεβλημένος τὸ Ἐφροῦδ καὶ τὴν ἐπαμίδαν, καὶ τὸ λογεῖον τὸ ἱερὸν, καὶ τὴν Κίθαριν· ἀπὸ πόσον βάθος εἰς πόσον ὕψος! Γνωρίζω τὸ μεγαλεῖον τῆς χάριτος, ναὶ τὸ γνωρίζω, δὲν ἔχω ὅμως φωνὰς ἰσοστασίμους μὲ τὸ βάρος τοῦ χρέους μου, ἀλλὰ πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν σου Μεγαλειότητα, δὲν γνωρίζομαι, ὅχι, μόνος ἐγὼ ὁ χρεώστης, ἀλλὰ τὸ σύνπαν πλήρωμα τῶν

θεοδόξων, τὸ ὁλόκληρον σύστημα τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀνατολιζῆς ἐκκλησίας, ὁμολογεῖ ὑπόχρεων πρὸς τὴν βασιλικὴν Σου εὐσεβειαν· ναοὶ νέοι ἐν μέσῳ τῶν διωκτῶν καὶ βαρβάρων ἐκ θεμελίων ἀνεγειρόμενοι· ναοὶ παλαιοὶ καὶ σεσαθρωμένοι· ἀνακκινιζόμενοι· θρόνος τῶρα ἀρχιεπισκοπικὸς συνιστάμενος· μάνδρα νεαρὰ εἰς ὑποδοχὴν τῶν προσφευγόντων λογικῶν προβάτων, ἢ ἀναμέσον, ἢ κατέναντι τῶν ἀγρίων λύκων ἰσχυρῶς περιφραττομένη, ἢ κιβωτὸς μετὰ τῶν ἀλλοφύλων προσκυνουμένη, καὶ ὁ Δαγὼν πρὸ τῆς κιβωτοῦ πίπτων καὶ ἐλεεινῶς συντριβόμενος.

Ταῦτα δὲ Ἐκκλησία διὰ τῶν ἰδίων ὑπομνημάτων τὰ παραιτέμπει ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἀναγράφουσα καὶ τὸ ὄνομα τῆς μεγάλης Λίκατερίνης μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν Κωνσταντίνων, καὶ τῶν Θεοδοσίων, τῶν Ιουστινιανῶν, τῶν Βλαδιμήρων, τῆς Εἰλένης καὶ τῆς Εἰρήνης, τῆς Θεοδώρας καὶ τῆς Ὀλγας. Διὰ ταῦτα καὶ ἐπευχόμεθα τῇ αὐτοκρατορικῇ Σου Μεγαλειότητι, μακροχρονιωτάτας καὶ εὐτυχεῖς ἡμέρας τῆς φιλοχρίστου βασιλείας Σου, καὶ τὴν συντήρησιν τοῦ εὐσεβεστάτου υἱοῦ Σου καὶ διαδόχου τοῦ μεγάλου Δουκὸς Παύλου Πετρίδου καὶ τῆς εὐσεβεστάτης αὐτοῦ συζύγου μεγάλης Δουκίσσης Μαρίας Ἀλεξιάδος πρὸς τὴν ἐξ αὐτῶν ἀνέκλειπτον τοῦ κράτους διαδοχὴν καὶ στερέωσιν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ Σελήνη.

Εὐγενίου Ἀρχιεπισκόπου προσφώνημα πρὸς τὴν αὐτὴν βασίλισσαν, καθ' ὃν χρόνον ἐπεδήμησεν εἰς τὴν Κριμαίαν κατὰ μῆνα Μάιον τοῦ 1778.

Ἡ πανυπέρολαμπρος αὕτη καὶ μεγαλοπρεπεστάτη, καὶ ὑπερένδοξος τῆς Αὐτοκρατορικῆς ὑμῶν Μεγαλειότητος ἀπὸ τοῦ

μεσαιτάτου κέντρου τοῦ κράτους σου ἕως εἰς τὰ κατώτατα τοῦ αὐτοῦ ὄρια πύοδος καὶ προέλευσις δὲν ἐκίνησεν εἰς χάραν καὶ εἰς θαῦμα μόνον τὰ πλήθη τοῦ πολιτεύματος, ἐκίνησεν πρὸ τούτων εἰς θαῦμα καὶ εἰς χάραν ὁμοίως καὶ τὰ ἱερὰ πάντα στίφη τοῦ πληρώματος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ· ἀλλ' ἡ μὲν πολιτεία ἐμφανίζεται αὐτῆς φαιδρύτερα, ἐγείρουσα τόξα θριαμβευτικὰ, ἀνθοπλοκοῦσα στέμματα ἀγλαοπρεπῆ, ἀνάπτουσα πυρσύματα φωτοχυσίας χαρμονικῆς, κροτοῦσα παιᾶνας πανηγυρικῆς εὐφροσύνης καὶ τέρψεως· ἡ δὲ Ἐκκλησία ἐορτάζει φαιδρυνομένη πνευματικώτερον, συνιστῶσα χοροστασίας μυστικώτερας, προσφέρουσα εὐχὰς καὶ ἐντεύξεις ἱλαρηρίους ἐν στέναγματι καρδίας ἀλαλήτους, αἶρουσα χεῖρας ἱκετηρίους πρὸς οὐρανὸν καὶ ὕμνους δοξολογίας πρὸς Θεὸν ἀναπέμπουσα. Ὅθεν καὶ ἡ ἐν Χερσῶνι νεοπαγῆς Ἐκκλησία αὕτη ἀποδιδούσα καὶ αὐτὴ παραπλησίως τὰ αὐτὰ πρὸς τὸν ὕψιστον χαριστήρια, παρίστησι καὶ διὰ τῆς ἐμῆς ταπεινῆς φωνῆς τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἰδίας χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως.

Εὐτυχὴς ἐγὼ τρισέβαστε Αὐτοκράτορ, ὅτι ἐπ' ἐμὲ σήμερον ἔπεσεν ὁ κληρὸς τῆς διακονίας ταύτης, διὰ τὴν δυνήθαι εὐκαίρως νὰ ἐπανακηρύξω πάλιν, ὡς ἐμπράκτως κατορθωθέντα, ὅσα πρὸ δύο ἐνιαυτῶν παρελθόντων, ἐν τῇ εὐχαριστηρίῳ τῇ κατὰ τὴν ἐμὴν χειροτονίαν ἔτει 1775 Ὀκτωμ., 1. ἡξιώθην καὶ προκατήγγειλα ἐνώπιον τοῦ θεοστηρίκτου, κράτους σου ὡς ἐν ἐλπίδι τότε τὰ πλεῖστα γινόμενα· ἰδοὺ οἱ ναοὶ οἱ μετὰ τῶν διωκτῶν καὶ βαρβάρων (ὡς τότε ἔλεγον) ἐγειρόμενοι· ἰδοὺ αἱ τῶν προσφευγόντων λογικῶν προβάτων μάνδραι, καὶ κατενώπιον τῶν ἀγριωπῶν λύκων, καὶ ἀνημέρωγ λεόντων, ἰσχυρῶς περιφραττόμεναι· ἰδοὺ ὁ Δαγὼν πρὸ τῆς κιβωτοῦ πίπτων, καὶ ἐλεεινῶς συντριβόμενος· ἰδοὺ οἱ Βορυσθενῖται καὶ Ποντικοί, οἱ Βοσπορανοὶ καὶ οἱ Κιμμέριοι, οἱ

Λαναΐται καὶ οἱ Μαιῶται, οἱ Βαστάρνοι καὶ οἱ Ἰάζυγες, οἱ νομάδες καὶ οἱ μετανάσται, καὶ οἱ ἀμαξόβιοι, καὶ ἄλλοι λαοὶ τόσοι καὶ τόσοι, ἀπὸ τῆς ὀκνηρίας καὶ ἀταραξίας εἰς τάξιν καὶ κόσμον μεταρρυθνόμενοι, καὶ ἀπὸ τὰ ζοφερὰ νέρη τῆς ἀσεβείας καὶ πλάνης, εἰς τὸ σωτηριῶδες φῶς τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου ἀνακαλούμενοι.

Καὶ διὰ ταῦτα πάντα καὶ μυρία ἄλλα, τὰ ὅποια ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ παρατρέχω, ἰδοὺ καὶ τὸ πανευκλεές ὄνομα τῆς μεγάλης Δικατερίνης μετὰ τῶν θεσπεσίων ὀνομάτων τῶν Κωνσταντίνων καὶ τῶν Θεοδοσίων, τῶν Ἰουστινιανῶν καὶ τῶν Βλαδιμήρων, τῆς Ἑλένης καὶ τῆς Εἰρήνης, τῆς Θεοδώρας καὶ τῆς Ὀλγας, καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀπάντων θεοστέπτων καὶ ἱσαποστάλων βασιλέων τε καὶ βασιλισσῶν ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὑπομνήμασιν ἀνάγραπτον ἀριθμούμενον· πολυχεύμονες ποταμοὶ οἱ κατὰ τὰς χώρας ταύτας ἀενάως πολλαχόθεν προβρέοντες, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὁ Βορυσθένης ὁ μεγαλύνυμος περὶ οὗ τὰς ὄχθας διατρέβεις ταύτην τὴν ὥραν· ἡ εὐσεβεστάτη ἡμῶν Αὐτοκράτωρ, τοὺς ὑπ' αὐτὴν λαοὺς ἐπισκεπτομένη καὶ προμηθεύουσα, καὶ τὰ πολιτικὰ ἅμα καὶ ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα διευθετοῦσα καὶ ἐμπλατύνουσα, μεταβιβάσατε μετὰ τῶν ὑμετέρων βείθρων τὰς εὐτυχεῖς καὶ χαρμοσύνας ταύτας εἰδύσαις ἕως εἰς τὰς πορρωτάτω ἀλμυρὰς θαλάσσας τῆς οἰκουμένης, εἰς ἃς τὰ παρ' ὑμῶν γλυκερὰ προχωροῦσι καὶ προχέονται νάματα. Εἴπατε ἐν ταῖς ἔθνεσιν, εἴπατε τὰ μεγάλα ταῦτα καὶ θαυμαστά καὶ ἔνδοξα, ὅσα οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν εἶδον, ὅσα αἱ παρελθούσαι γενεαὶ γὰ ἰδοῦν μόλις ἐπίστευον. Ἀναγγείλατε, ὅτι καὶ ὁ ποταμὸς Ἄλκλος πλημμυρεῖ, ὥστε καὶ πελαγίζει γλυκύρρους, καὶ τῷ ὄντι χρυσορρόας, μεταδίδους ἅπασιν τοῖς ἐφιεμένοις δαψιλῶς καὶ ἀφθόνως τὰ ζωογόνα καὶ φερέσβια χεύματα τῆς εὐσεβείας καὶ εὐνομίας, τῆς ἐλευθερίας καὶ

ἀσφαλείας, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀνέσεως, τοιαῦτα εἶναι ἐκεῖνὰ τοῦ ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα, τὰ ὅποια, ὡς ὁ Δαβὶδ ἔλεγεν ὁ βασιλεὺς καὶ προφήτης, χαροποιῶσι καὶ κατατέρπουσι τὴν πόλιν τοῦ οὐρανοῦ βασιλείας, τὴν νοητὴν Σιών, τὴν Ἱερουσαλήμ, τῆς χάριτος, τὴν ὁρθόδοξον ἐκκλησίαν, « τοῦ ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ »· καὶ τὰ ὀρμήματα ταῦτα εἶναι ὁμολογουμένως ἅπαντα ἔργα καὶ κατορθώματα τῆς μεγαλοπρεποῦς σου προνοίας καὶ κηδεμονίας, καὶ τῆς βασιλικῆς ἀρίστης σῆς διοικήσεως πανσέβαστε Δέσποινα.

Ὅθεν μετὰ τοῦ χριστωνύμου τούτου συστήματος ἐκφωνῶ πρὸς τὴν σὴν Αὐτοκρατορικὴν μεγαλειότητα καὶ ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος σήμερον, καθὼς Ἰωακείμ, ἐκεῖνος, ὁ μέγας ἱερεὺς καὶ πᾶσα ἡ μετ' αὐτοῦ Γερουσία τότε, πρὸς Ἰουδίθ τὴν Ἱερωίδαν τῆς Βετουλίας, εὐγνωμονέστατα ἐξαφώνησε· καὶ σὺ, ὡς περ ἐκείνη ὁμοίως διὰ τῶν σῶν πολλῶν, μεγάλων, ὑψηλῶν, ἀξιογύστων, ἐξαίσιων κατορθωμάτων, ἀξιογρέως δέχθητι τὰς παρ' ἡμῶν εὐφημίας, καὶ τὰ δικαιώματα ταῦτα ἐρύμνῃς. Καὶ, κυρία, σὺ ὕψωμα Ἰσραὴλ, σὺ γαυρίσμα Ἱερουσαλήμ, σὺ καύχημα μέγα τοῦ γένους ἡμῶν· σὺ ἐποίησας ταῦτα πάντα ἐν τῇ χειρὶ σου, σὺ ἐποίησας τὰ κατὰ Ἰσραὴλ, καὶ εὐδόκησεν ἐπ' αὐτοῖς ὁ Θεός, εὐλογημένη γύναι, εὐλογημένη παρὰ τῷ Παντοκράτορι Κυρίῳ εἰς τὸν αἰῶνα· ἀμήν.

*Προσφώνημα πρὸς Ἀρχιερεῖα κατὰ τὴν μεγάλην
Παρασκευήν. (*)*

Ἡ ἐνυπέρστατος τοῦ Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις, ἡ ζῶσα καὶ ἀπαράλλακτος εἰκὼν τοῦ πατρὸς, ὁ τὰ πάντα πανσόφως τε-

(*) Τὸ παρὸν συντάχθη μὲν ὑπὸ τοῦ ἀοιδίου Εὐγενίου, ἐκφωνήθη δὲ ὑπ' ἄλλου, φαίνεται.

κτενόμενος Θεός λόγος μετὰ τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴν τοῦ ἀδαμιαίου φουράματος, καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ κραιν-
 τος ἐπὶ τὸ χεῖρον τῶν πρωτοπλάστων κατάπτωσιν καὶ
 πρὸς φθορὰν ἐξολίσθησιν, τὴν θεῖαν ἐντολὴν τῇ τοῦ δαλίου
 δράκοντος συριγμῷ παραβάντων, λύρης δ' οἷα περ τῆς ἰο-
 βόλου πικρίας παντὶ τῷ γένει διαδοθείσης, ὁδῷ τε καὶ τάξει
 τῆς ἡρμισμένης τῶν πραγμάτων ἀκολουθίας ἀδευούσης, ὡς
 τάξεως ὅρους ὑπερέχων ὁ Παντουργέτης Θεός τὴν τοῦ φθαρέν-
 τος γένους σωτηρίαν ἐν ὠρισμένοις καιροῖς τῆς ὑπερσόφου
 καὶ προσιωνίου αὐτοῦ βουλῆς ἐκονόμησε. Καὶ τέως μὲν δου-
 λαγωγῆσαι ὁ κοσμοκράτωρ, καὶ τὴν φύσιν ἡμῶν κατὰ κρά-
 τος ἐλὼν, τῷ θανάτῳ καὶ τῇ φθορᾷ κατεδίκαζε, καὶ εἰς
 ἄδου πέταυρον ἑαυτῷ συγκαθεῖλκεν, ἀκαθέκτω μανίας ὁρμῇ
 παντὸς τοῦ γένους ἡμῶν κατορχούμενος, πᾶσι τε μικροῦ
 δεῖν τοῖς ὑπ' οὐρανὸν καταθρασυνόμενος, καὶ πάντας συνα-
 πολέσθαι ὁ τῆς ἀπωλείας πατήρ, καὶ γεννήτωρ φιλονεικῶν.
 Οὐ φέρων δὲ καθορᾶν ἐπὶ πολὺ τυραννούμενον, ἐν οἰκαίαις
 χερσὶ διέπλωσεν ἄνθρωπον ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός, σπλάγ-
 χνοις ἀφράτου φιλάνθρωπίας ἐπικαμψθεὶς, ὁμοιοπαθὲς ἡμῖν
 ἑαυτῷ περιέβητο σῶμα, καὶ ὅλον τὸν Ἀδὰμ ἐπενδύεται, τὰ
 τῆς ἀνθρωπότητος οἰκειωσάμενος ἀδιάβλητα πάθη, ἀμαρ-
 τίας ἐκτός, καὶ τὰ κατὰ φύσιν καὶ καθ' ἡμᾶς τοῖς ὑπὲρ ἡμᾶς,
 καὶ ὑπὲρ φύσιν ἀρρήτῳ τρόπῳ ἐνώσας καθ' ἑαυτόν. Καὶ ὡς
 οἶδεν ἐπseudοκῆσας τὴν ἐκ τῶν παρθενικῶν λαγόνων χρονικὴν
 ἄσπορόν τε καὶ ἀνώδυνον γέννησιν, τὴν βρεφουργικὴν αὐτοῦ
 γαλουχίαν, τὴν ξένην καὶ ἀρρήτην ἀνατροφὴν, τὴν θεανδρι-
 κὴν πολιτείαν, ἣν ἐπὶ γῆς ἐπολιτεύσατο ὡς θεάνθρωπος, ἐπ'
 αὐτὸ τὸ κεφάλαιον τῆς οἰκονομίας ἱέμενος ὁ Σωτὴρ, θυσίαν
 εὐπρόσδεκτον ἑαυτὸν ἀναγεγκέν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, εἰς λύτρον
 παντός τοῦ γένους, ἐκούσιος πρὸς τὸ πάθος μολεῖ. Ἰπὸ δὲ

μαθητοῦ προδότη τοῖς ἀγνώμοσι καὶ φονευταῖς Ἰουδαίοις
 παρδοθεὶς, βήματι Πιλάτου ἀνεύθυνος παρίσταται ὁ ἐπὶ
 θρόνου δόξης τῇ πατρὶ συγκαθήμενος, ἐμπτυσμούς τε καὶ
 μάστιγας, καὶ κολαφισμούς, καὶ βαπίσματα δέχεται· τὴν τε
 ὑπὲρ ἡμῶν ἐκουσίως ὑπομείνας σφαγὴν, σταυροῦται ὁ Κύριος
 τῆς δόξης, ὡς κατὰκριτος ἐν μέσῳ δύο κακούργων ὁ ἀνα-
 μάρτητος ἀναρτῶμενος, καὶ πάσχει θέλων, καὶ θνήσκει, ὡς
 ἄνθρωπος, ὁ τῇ θεῷ φύσει ἀπαλήθης καὶ ἀθάνατος, ταφῇ τε
 παραδίδοται, καὶ σαββατίζει λοιπὸν ἐν τῷ μνήματι, ἵνα συν-
 τρίψας πύλας χαλκᾶς δεσμούς τε διαρρήξας καὶ σκυλεύσας
 τὰ τοῦ ἄδου βασιλεία, τριήμερος ἀναστὰς, ἐκεῖθεν συνεγείρῃ
 τοὺς ἀπ' αἰῶνος σειραῖς θανάτου πεπεδημένους, συνδοξάσῃ
 τε καὶ συμβασιλεύουσιν ἑαυτῷ τὴν πρώην ἐκπτωτον καὶ
 ἀπόβλητον φύσιν ἡμῶν ἀναδείξῃ, δόξης βραβεῖα νικητικᾶ
 κατὰ τοῦ ἑαυτῆς παλεμίου ἀραμένην, ἀσυγχύτως τε καὶ ἀφύρ-
 τως πρὸς αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον καὶ καθ' ὑπόστασιν τὴν ἐνω-
 σιν ἔχουσιν· αὐτῆς οὖν ὁ τὰ ἐκούσια ζωοποιὸν πάθη δι' ἡμᾶς
 ὑποστὰς Χριστὸς ὁ Θεός καὶ σωτὴρ ἡμῶν περιφρουροῖ καὶ
 περιέποι τὴν ὑμετέραν θεοπρόβλητον καὶ σεβασμιωτάτην
 ἡμῖν πάνισρότητα, ἄνοσον, εὐθυμον, ὑγιὴ καὶ μακρόβιον. Πά-
 σης τε καὶ παντοίας καιρικῆς ἐπηρείας ἀνωτέρην τε καὶ ὑπερ-
 καιμένην, διὰ δὲ τῶν πανιέρων καὶ θεοπειθῶν αὐτῆς εὐχῶν
 διαφυλάττοι ὑγιαίνοντας καθ' ἑκάτερον τοὺς πανοσιωτάτους
 πνευματικούς, τοὺς αἰδεσιμωτάτους ἱερεῖς, τοὺς ἐντιμοτάτους
 κληρικούς, τοὺς τιμιωτάτους προεστώτας καὶ γέροντας, καὶ
 ἅπαντα τὸν ὑπ' αὐτὴν χριστῶνυμον καὶ παριούσιον λαόν· εἰς
 πολλὰ ἔτη δέσποται.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν μεγάλον Γραμματικὸν Κὺρ
Γεώργιον Ζαγοραῖον, ἀντίγραφον ἐκ τοῦ ἰδιοχείρου.

Τὴν ὑμετέραν ἐντιμωτάτην λογιότητα πατρικῶς εὐχόμενος ὑπερήδιστα
καὶ εὐκρινέστατα ἀσπάζομαι.

Μεταξὺ τῶν οὐκ ὀλίγων, ὅσους ὁμιλητὰς καὶ γνωρίμους
εἶχον ἐν τῇ κατὰ τὸ ὅρος πάλαι διατριβῇ μου ἐκεῖνῃ, ὅτι τὴν
ὑμετέραν λογιότητα προσφιλέστατον ἔσχον, καὶ ὁ τότε χρό-
νος σαφῶς παρέστησε καὶ ὁ νῦν οὐχ ἥκιστα ἀναδιδάσκει
διὰ τοῦ καλοῦ ἡμῶν γράμματος· μᾶλλον δὲ καὶ οὗτος ἔτι
ἀριθηνώτερον· καθόσον ἢ μετὰ τὸ ἐκ πολλοῦ παρεληλυθὸς
διάστημα ἐπανάμνησις πιστοποιεῖ τὴν προλαβοῦσαν σχέσιν,
καὶ γίνεται πως τὰ ὕστερα τῆς φιλίας αἰεὶ πρῶτον τεκμήρια·
Ἐγὼ γοῦν τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς ἐνεθυμήθην τὸ ἐπὶ τῷ
ἐνὶ τῶν δέκα ῥηθὲν ἐκεῖνα, «οἱ δὲ ἐννέα ποῦ;» Ἀσμενέστατα
δὲ τὴν καλὴν παρ' ἡμῶν καὶ ἐπαινετὴν ἀποδεξάμενος εὐγνω-
μοσύνην, ἴσην εὐκρινῶς ἀντεπαγγέλομαι τὴν ἐποφειλομέ-
νην ἀγάπῃσιν, καὶ ταύτην μένουσάν τε διὰ παντός καὶ με-
νοῦσαν ἀκεραίαν καὶ ἀμετάθετον· καὶ ταύτην μὲν ἐγὼ τὴν
ἀντιδιδομένην τῆς ψυχῆς διάθεσιν ἔπρεπεν εὐθὺς, ὡς ἔλαβον
τὸ γράμμα, νὰ ἐπιδείξω ἀναβολῆς ἄνευ καὶ ὑπερθέσεως,
ἀλλ' ἀρρώστημα σφοδρὸν ἐπισκῆψάν μοι τότε ἐπέσχε με, τὸ
εἰσέτι καὶ νῦν κατέχον, καί τοι ἐπὶ πολλὸν ἀνασφάλλαντα, ὅτι
τὰ λείψανα τῶν ἀρρώσθημάτων τοῖς ὑπεργηράσκουσι δυσά-
πότηρτα καὶ ἐπὶ πολὺ διαρκοῦντα, καὶ τούτων οὐδὲ τὴν
τελείαν ἐξίασιν ὑπισχνοῦνται, ἢ τὸ τέλος αὐτὸ, ὅπερ καὶ μοὶ
τὴν θεραπείαν οἶσει, ὅταν ὁ Κύριος εὐδοκήσῃ, οὗ ἡ ψυχὴ μου
ἐν ταῖς χερσὶν ἐστὶ διὰ παντός.

Τὰ καθ' ὑμᾶς, ὡς ἔχει, ἐξ ὧν μοι γράφετε, μανθάνων
εὐπρεπῆ τε ὄντα καὶ καλὰ, καὶ σεμνὰ, καὶ τίμια συνήδα-

μαι, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπ' αὐτοῖς χαίρω, ἀκούων τε καὶ πληρο-
φορούμενος, ὅτι ἐπὶ τούτοις τὸ τῆς αὐταρκειᾶς καλὸν φιλο-
σοφεῖτε· αὕτῃ εἶναι ἀγαπητὰ τῆς ἐν τῷ παρόντι βίῃ δια-
γωγῆς καὶ ἀρίστης καταστάσεως ἢ κρηπίς καὶ ἡ βάσις· καὶ ταύ-
της ἀπούσης, οὐδ' ἂν ὁ Κροίσου θρυλούμενος ἐπιρρέῃ πλοῦ-
τος ἱκανὸς εἶναι νὰ ἀναπαύσῃ τὸν ἄνθρωπον. Ἰμᾶς οὖν οὐ-
τως εὐδαιμονοῦντας διατηροῖ ὁ Κύριος διὰ βίου, πᾶσαν αὐ-
τάρκειαν ἔχοντας, μετὰ τῆς τιμιωτάτης συζύγου, καὶ τῶν
γλυκυτάτων τέκνων, ὧν ἡ σπουδαία ἀνατροφή καὶ παιδείαις,
δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι εἶναι ἡ πρωτίστη μέριμνα ἀπὸ ὅσας
ἔχετε, καθὼς εἶναι καὶ ὁ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τιμιώτερος καὶ ἐπω-
φελέστερος κλῆρος, τὸν ὁποῖον εἰς αὐτὰ θέλει ἀφήσετε. Τὰς
παρὰ τοῦ ἁγίου Σελευκείας κυρίου Δοσιθέου ἀδελφικὰς προσ-
ρήσεις ἀσμενέστατα ἐδεξάμην, καὶ εὐχαριστῶ, ὅτι μοι μέμνη-
ται, καὶ ἀντιπέμπω τὰς ἴσας τῇ αὐτοῦ πανιερότητι· εὐλογῆ-
σαι αὐτῷ ὁ ἐγχειρίσας τὴν κατὰ τὸν ἐν τῷ Γαλατᾷ ναὸν
ἐπιστάσιαν τῶν ψυχῶν, ὥστε αὐτὰς ἐν γάλακτι διατρέφειν
τῷ τῆς σωτηρίου διδασκαλίᾳ, καὶ τῷ Κυρίῳ προσάγειν λαὸν
περιούσιον. Τὸν ὑμέτερον κηδεστήν, ἄνδρα, ὡς ἀκούω, τιμιώ-
τατόν τε καὶ χρησιμώτατον καὶ διὰ στομάτων εὐκλεῶς φε-
ρόμενον, εὐχετικῶς κατασπάζομαι. Τῆς ὑμετέρας προσφιλε-
στάτης μοι λογιότητος ἐξ εὐκρινεστάτης καρδίας σημειοῦ-
μαι δοῦλος τε καὶ γνήσιος φίλος, καὶ εἰς τοὺς ὀρισμοὺς ἔτοι-
μος καὶ θερμώτατος ἐν Κυρίῳ εὐχέτης.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
ΕΥΓΕΝΙΟΣ.

Ἐπιστολὴ ἀπολογητικὴ τοῦ Κ. Εὐγενίου πρὸς τὸν πρῶτον
πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Κύριον Κύριλλον.

Τῷ παναγιωτάτῳ καὶ πανσέπτῳ μοι ἐν Χριστῷ δεσπότῃ τῷ πρῶτῳ Οἴκου·
μενικῷ πατριάρχῃ κυρίῳ κυρίῳ Κυρίλλῳ τὴν μετὰ τῆς ὑφειλομένης
δουλικῆς προσκύνῃς.

Οὐδεὶς νόμος, Παναγιώτατε δέσποτα, κύριέ μου κύριε/
Κύριλλε, οὔτε θεῖος, οὔτε ἀνθρώπινος κατακρίνει ποτέ τινα
ἀνεξετάστως· ἀλλ' οἱ νόμοι δίδουν εἰς μὲν τὸν κρίνοντα τὸ
χρέος νὰ ἐξετάζη, εἰς δὲ τὸν κρινόμενον τὴν ἄδειαν νὰ ἀπο-
λογῇται, ὥστε καὶ κατ' αὐτὴν τὴν συντέλειαν, ὅταν μέλλῃ
νὰ γένη ἡ παγκόσμιος ἐκαίνη κρίσις, μ' ὅλον ὅπου οὔτε ὁ κρι-
τὴς χρειάζεται ἔρευναν, οὔτε ὁ πταίστης ἔχει ἀπολογία, καὶ
τότε ὁμῶς τὸ « ἐρεῖ, » καὶ τὸ « ἐροῦσιν, » ὡς ἐν Εὐαγγελίοις
ἀκούομεν, τοῦτο δηλοῦσιν, ὅτι ἄνευ ἀπολογίας οὐδεὶς οὐδέ-
ποτε κατακρίνεται. Βλέπων λοιπὸν ἐγὼ τὴν ὑμετέραν πανα-
γιότητα πολλὰ μοι καταψηφίζομένην, καὶ περισσῶς κατα-
στηλιτεύουσαν τὴν ἐμὴν ἀναξέστητα διὰ πλῆθος γραμμμάτων,
ὧν τὰ μὲν τοῖς ἐν αὐτῷ τῷ ὄρει, τὰ δὲ τοῖς ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει, τὰ δὲ τῷ ἐν Θεσσαλονίκῃ, πολλὰ τε καὶ πολλοὺς
γράφει κατ' ἐμοῦ, ὅσους εἶναι τινὲς ὀνόματος, καὶ οὐ μόνον
γράφει, ἀλλὰ καὶ ἄλλους εἰς τοῦτο διεγείρει, διδασκάλους,
μαθητάς, ἡγουμένους, προηγούμενους, σχολαῖα, μοναστήρια,
διὰ νὰ ἀπωλέσῃ ἴσως, εἰ δυνατόν, καὶ τὸ ἐμὸν μνημόσυνον
μετὰ πλείονος τοῦ ἥχου, καὶ νὰ προξενήσῃ ἴσως περιφανέ-
στεραν τὴν πτώσιν μου, παρακαλῶ τὴν δικαιοσύνην αὐτῆς
νὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ νὰ σημειώσω καὶ ἐγὼ σύντομον τὴν πρὸς
ταῦτα ἀπολογία, δι' ἧς καὶ ἄλλοι τινὲς ἐπὶ γῆς θεοὶ εἶναι,
τοῖς κρινομένοις ὑπὸ Θεοῦ ταχθέντες καταβάντες ὕφονται τὰ
κατὰ τὴν κραυγὴν ἡμῶν συντελούμενα· εἰ δὲ μὴ, καὶ πρὸ

πάντων ἐκαίνο ὅπου πρὸς πολλοὺς γράφουσα ἡ ὑμετέρα Πανα-
γιότης ζητεῖ νὰ μὲ ἐρωτήσῃ διατὶ ἀνεχώρησα ἐκ τοῦ σχολείου.
Φαίνεται μοι τρόπον τινὰ περιττὸν, διότι ἀπὸ παρελθόντος
μηνὸς Ἰουλίου, ἄχρι τοῦ ἐνεστῶτος Ἰαννουαρίου, καὶ ἐκ στή-
ματός μου ἀκούσασα, καὶ παρ' ἄλλων μαθοῦσα, καὶ πολλὰ
τεκμήρια λαβοῦσα τῆς ἐμῆς γνώμης ἔπρεπε νὰ μὲ ἐρωτήσῃ
καλῶς, διὰ νὰ ἀκούσῃ αὐτὸ τὸ διατὶ παρ' ἐμοῦ ἀμέπως, καὶ
ὄχι τώρα νὰ ζητῇ νὰ τὸ μάθῃ παρ' ἄλλων, ἀφοῦ ἐγὼ ἀνεχώ-
ρησα· τὸ νὰ ἐρευνᾷ τις τὰς αἰτίας, πρὶν νὰ συμβοῦν τὰ ἀπο-
τελέσματα, εἶναι εὐλογον εἰς τριαῦτα καὶ ἐπωφελές, δια-
τι τότε ἔχει καιρὸν τὰ ἐπόμενα ἄτοπα νὰ τὰ ἐμποδίσῃ· τὸ
νὰ αἰτιολογῇ δὲ τὰ πράγματα μετὰ τὰς ἐκβάσεις, εἶναι πε-
ριττὸν καὶ ἀνωφελές, διότι τὰ γινόμενα οὐκ ἀπογίνονται.
Ἐγὼ ὅμως καὶ τώρα ἀγκαλὰ καὶ ἐξω καιροῦ ζητούμενον τὸ
διατὶ, ἰδοὺ τὸ λέγω· ἀνεχώρησα διότι εἶδον ἐμαυτὸν γεγυ-
μνωμένον ἐκείνης τῆς διδασκαλικῆς ὑπεροχῆς τε καὶ ἐξου-
σίας, ἣν διὰ τοῦ συνοδικοῦ συγγιλίου πρότερον εἶχον· ἀνε-
χώρησα διότι εἶδον τοὺς ἀχρειότερους μαθητὰς εὐρόντας·
πρόσωπον παρ' αὐτῆς, καὶ τοὺς σεμνοτέρους καὶ ἀξιοτέρους
ἀπερριμένους, χωρὶς νὰ δύναμαι οὔτε ἐκείνους πλεόν, ὡς πρὸς
ἄτερον, νὰ συστείλω ὑπερηφανοῦντας, ἀτακτοῦντας, διαβάλλ-
οντας, πάντα ἄνω καὶ κάτω φέροντας, οὔτε τούτους νὰ προ-
στατεύσω ἀκρίτως διαβαλλομένους, καὶ διωκομένους ἀδίκως·
ἀνεχώρησα, διότι κατὰ τὴν ἐμοὶ δοθεῖσαν ἐξουσίαν πταίοντα
ἀπέβαλλον τὸν μαθητὴν, καὶ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν τὸν ἔβλεπον.
ἐνώπιόν μου εἰς τὴν παράδοσιν τῶν μαθημάτων, καὶ μὲ πτερὰ
καὶ μὲ θάρρος μέγα τὸν ἤκουον νὰ περιίπταται ὅλην τὴν
σχολὴν, καὶ νὰ ἐπαπειλῇ ἐναντίον μου· ἀνεχώρησα, διότι οἱ
τοῦ σχολείου δούλοι κατὰ πρόσωπον καὶ ἐνώπιον τῶν μαθη-
τῶν μου θρασυόμενοι μὲ ὕβριζον, καὶ ὁ προηγούμενος καὶ

ἐπιστάτης ἡμῶν κύρ Μελέτιος ὡς καλογήρους τοῦ τοῦς ἐδικα-
φθέντες, καὶ ἡ παναγιότης σου τοῦς εἶχες ἐν δεξιοῖς· ἀνε-
χώρησα, διότι ἔδωρα τὸν ἀντάρτην μαθητὴν Γαβριήλ, καὶ
αὐτὸς ἐνώπιόν της ὕστερον ἐκατηγόρει μου ἐλευθέρως, ὡς κα-
τὰ πάθος κινηθέντος, καὶ τὰ διορθώσεως ἄξια παραβλέ-
ποντος, ἡ δὲ ὑμετέρα Παναγιότης παρεῖχεν αὐτῷ ἡδέως
ἀκρόασιν· ἀνεχώρησα διὰ τὸν γραμματικὸν Παναγιώτην,
τὸν καὶ μαθητὴν μου γενόμενον, καὶ πολλὰ ὑπ' ἐμοῦ εὐεργε-
τηθέντα, καὶ εἰς τὴν διδασκαλικὴν τάξιν προβιβασθέντα,
ἄνδρα δόλιον καὶ παραχρηστικόν, καθὼς καὶ τὸ ἐν Πάτριᾳ σχο-
λεῖον τὸν ἔδειξε, καὶ τὸ ἐν τῷ ὄρει, τοῦτο δὲ τὸ ἡμέτερον,
εἰς πολλὰς περιστάσεις ἠθελήσατε νὰ τὸν προστατεύετε
κατ' ἐμοῦ, καὶ νὰ τὸν ὑπερυψώσητε ὑπὲρ ἐμὲ, δόντες αὐτῷ,
ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἐπὶ πάντων τῶν γραμματικῶν μαθητῶν,
καὶ ἀνατρέψαντες τὴν, ἥνπερ ὤφειλεν ἔχειν ὑποταγὴν εἰς
ἐμὲ, κατὰ τὸν συνοδικὸν διορισμὸν τοῦ συγγιλιώδους γράμ-
ματος· ἀνεχώρησα, διότι ὁ πορτάρης σας εἰς τὸ σχολεῖόν μου
ἠθέλησε νὰ βασιλεύσῃ, καὶ ὁ κουφότερος καὶ εὐτελέστερος
τῶν ἐμῶν μαθητῶν Ἰγνάτιος νὰ κατεξουσιάζῃ, καὶ ὁ ἐπιστά-
της ἐπὶ τῶν πετρῶν καὶ σανιδίων νὰ ἄρχῃ καὶ νὰ νομοθετῇ·
ἀνεχώρησα, διότι, καθὼς πολλάκις τὸ ἔλεγον, διεμερίσθη τὸ
σχολεῖον εἰς τέσσαρας τετραρχίας, ὡς ἡ Ἰουδαία, ἐπὶ τῆς
μοναρχίας τοῦ Αὐγούστου, καὶ οἱ μὲν ἦσαν Πατριαρχῖται,
οἱ δὲ Μελετίται, οἱ δὲ Παναγιωτίται, οἱ δὲ Εὐγενῖται, ἄλ-
λοι βένετοι, ἄλλοι πράσινοι, καὶ ὁ μὲν ἦν Ἀπολλῶ, ὁ δὲ Κη-
φᾶ· ὅθεν κατέρρεχεν ἀδελφὸς τὸν ἀδελφόν, καὶ τὸ γραφικὸν
ἐπληροῦτο, καθὼς οἱ Ἀσσύριοι ἐδίωκον τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ
τὸ σχίσμα προῖον ἠϋξάνετο, μὲ τὸ νὰ ἐξέλαιπεν ὁ ἄρχων καὶ
ὁ ἡγούμενος, μετασταθείσης ἡδὴ τῆς μοναρχίας εἰς πολυαρ-
χίαν, καὶ τῆς πολυαρχίας μεταπέσούσης, καθὼς συμβαίνει

εἰς παντελῆ ἀναρχίαν· ἀνεχώρησα, διότι ἐτέθησαν θρόνοι, καὶ
ἀνοίχθησαν βίβλοι, καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον ἠναγκάσθην νὰ
κριθῶ ἐνώπιόν της μετὰ τῶν εὐτελεστέρων καὶ ἀχρειοτέρων
Γραμματικῶν, καὶ οἱ μὲν ἐβόων ὅσα καὶ ἠθελον, καὶ ἐστα-
σίαζον ὑπὸ τοῦ γραμματικοῦ Παναγιώτου διεγχειρόμενοι, μὲ
τὰ κρύφια αὐτοῦ ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα δὲν τὴν λανθάνου-
σιν· ἐγὼ δὲ μόλις ἐπετρεπόμην εἰς τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο λογο-
θέσιον ἀποκρίνεσθαι· ἀνεχώρησα, διότι καὶ τὰ γράμματά μου,
τὰ ὅποια μοι ἔπαμπε βουλωμένα ὁ πνευματικὸς πατήρ ἀπὸ
τῆς σκέτης, καὶ αὐτὰ κατεκρατοῦντο καὶ ἠνοίγοντο, εἰς τὰ
ὄκου μοι ἔδιδεν εἰδῆσιν ὁ καλὸς ἄνθρωπος νὰ προσέχω,
διότι ἄλλα τὸν εἶπατε νὰ μὲ εἰπῇ, καὶ ἄλλέως ἐπληροφο-
ρήθῃ, ὅτι κινοῦνται τὰ πράγματα· ἀνεχώρησα, διὰ καὶ
αὐτὴν τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλικῆς καὶ παραδόσεως τῶν
μαθητῶν ἠθελεν ἡ ὑμετέρα Παναγιότης νὰ μοι ὁροθετή-
σῃ, ὅταν τοὺς μαθητάς μου ζητήσαντας πάνυ κούφως νὰ
διατρέψω αὐτοῖς τῶν πραγμάτων τὴν τάξιν, μ' ὅλον ὅπου
ἤκουσε παρ' ἐμοῦ τὰς αἰτίας, δι' ἃς εἰς τὸ ζήτημά των
δὲν ἐδυνήθην νὰ συγκατανεύσω, ἐπαρεμύθει ἰδίᾳ ἕνα ἕκα-
στον αὐτῶν λέγουσα, ὅτι θέλει μὲ ἀναγκάσει νὰ τελειώσω τὴν
γνώμην των· ἀνεχώρησα, διότι ἐκ μὲν τῆς Χίου ἐγράφετέ μοι
νὰ ἀμεριμνῶ περὶ τοῦ μισθοῦ μου, ἐλθόντες δὲ ἐδῶκατέ μοι
μόνον τὸ ἥμισυ, καὶ εἶπατέ μοι νὰ γράψω εὐχαρίστως τῷ
ἁγίῳ Σπύργῃ διὰ τὴν λήψιν τῶν χιλίων γροσίων· μετὰ ταῦ-
τα δὲ, ὅταν ἐξήτησα καὶ τὰ λοιπὰ πεντακόσια, ἀπεκρίθητέ
μοι, ὅτι δὲν ἔχετε, καὶ μὲ ἀνεπέμψατε εἰς τὸν προηγούμενον
κύριον Μελέτιον, καθὼς ὁ προηγούμενος κύριος Μελέτιος μὲ
ἔπαμπεν εἰς τὴν ὑμετέραν Παναγιότητα· ἀνεχώρησα, διότι
εἰ δυσμανεῖς καὶ ἀχάριστοι μαθηταί μου, οἱ κατ' ἐξοχὴν ἀπο-
λαύοντες τῆς ὑμῶν προστασίας, ἔλεγον τοῦτο καὶ ἐκεῖνο ἐπὶ

λέξεως, ὅτι τὰ φαλάγγια ἀπὸ καιροῦ ἐγιαγλαντίσθησαν, καὶ ἔτοιμος ἦν ἡδὴ νὰ προφθάσῃ διδάσκαλος ἕτερος ἐφ' ὑμῶν προσκαλούμενος, οἱ καὶ ἐπὶ τραπέζης φιλοτησίας ἀλλήλους προπίνοντες, τοὺς ἐσομένους προσηγόρευον διδασκάλους, ἀνυποστόλως ἡμῶν καταγορεύμενοι. Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς εἰρημένους· ἀνεχώρησα διότι καὶ τὸ εἶπατε ἐνώπιον τῶν ἀγνωμόνων μου μαθητῶν, καὶ τὸ ἐμηνύσατε εἰς ἐμὲ μὲ τὸν ὑρασύτατον πορτάρην, ὅτι τὴν ἐπαύριον εἴχατε γνώμην ἀναβάντες ἀπὸ τὸ μοναστήριον εἰς τὸ σχολεῖον νὰ μὲ ξυλίσητε· λόγος, δὲν ἤξεύρω, εἰς τίνα ἀνοικειότερος, εἰς τὸν εἰπόντα, ἢ εἰς τὸν περὶ οὗ εἶρηται καὶ διατί; διότι ἐκράτησα τὸ γράμμα, τὸ ὁποῖον ὡς ἱκετηρίαν ἤθελον νὰ σᾶς προσφέρουν οἱ μαθηταί μου, παρακαλοῦντες ἱκετικῶς νὰ μὲ εἰρηνεύσητε καὶ νὰ μὲ ἀναπαύσητε· γράμμα ἐπὶ Θεῷ μάρτυρι, τὸ ὁποῖον ἐγὼ δὲν τὸ ἐζήτησα, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐγένετο, ἠθέλησα καὶ τὸ ἐκράτησα· διότι δὲν ἤθελα νὰ προσενεχθῇ, καὶ νὰ ἐλέγξω μὲ αὐτὸ, καὶ νὰ γνωρίσω τίνες οἱ ἐμοὶ πιστοὶ μαθηταί, καὶ τίνες οἱ ἄπιστοι. Ἰδοὺ ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα αἴτια τῆς ἀναχωρήσεώς μου· ἔχετε ἐν αὐτοῖς τὸ διατὶ ἀποχρώντως, ἀλλ' ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης τὰ αἴτια ταῦτα, ὡς τὸ μηδὲν λογιζομένη, τοῦτο μόνον ἐν τοῖς πρὸς διαφόρους κατ' ἐμοῦ γράμμασιν ἀγωνίζεται νὰ παραστήσῃ, ὅτι τάχα ἡ ἐμὴ ἀναχώρησις ἠκολούθησα, διότι ἠθελήσατε νὰ διορθώσητε τὰ τῆς σχολῆς ἄτοπα, καὶ νὰ ἐξώσετε τοὺς ἀτάκτους, ἐγὼ δὲ, ὡς ἀλαζών καὶ ὑπερήφανος ἐδυσχέραινα καὶ δὲν ὑπέφερον τὴν διόρθωσιν τῆς αἰτίας· ἄπαγε! ἓνα σχολεῖον, τὸ ὁποῖον εὗρον μὲ εἴκοσι μαθητάς, καὶ τὸ ἐπλήθυνα σχεδὸν εἰς διακοσίους, τὸ ὁποῖον κῦξησα καὶ τὸ ἐστερέωσα μὲ τόσους ἀγῶνας, ὅσους ἐμάθετε, καὶ μὲ τόσους κόπους, ὅσους εἶδετε, πῶς ἦτον δυνατόν νὰ τὸ φέρω εἰς τὴν τελειότητα, εἰς τὴν ὁποίαν παρ' ἐλπίδα τὸ ἤυρατε, καὶ χωρὶς

νὰ παιδεύσω τοὺς ἀτάκτους, καὶ χωρὶς νὰ διορθώσω κατὰ δύναμιν τὰ ἐν αὐτῷ ἀναφυόμενα ἄτοπα; ἐγὼ κατὰ τὰς χρείας ἐν αὐτῷ καὶ συνεβούλευσα μὲ ζῆλον, καὶ ἐπέπληξα μὲ σφοδρότητα, καὶ ἐμαστίγωισα μὲ αὐστηρότητα, καὶ ἐδίωξα μὲ ὀργὴν, καὶ πάλιν ὑπεδέχθην μετὰ πραότητος, καὶ παριεποιήθην μετὰ φιλοφροσύνης καὶ ἐπιεικείας, συγκεράσας τὸν τῖνον τοῦ αἵνου μὲ τοῦ ἐλαίου τὴν λειότητα, καὶ κρατῶντας τοιοῦτοτρόπως διακοσίους ἀνθρώπους εἰς τόσῃν εὐταξίαν καὶ τοιαύτην κοσμιότητα, εἰς ὅσην δύναμαι νὰ καυχῶμαι, ὅτι δὲν ἔζησαν ποτὲ οἱ ὀλιγάρυμοι θεράποντες, οἱ ὁποῖοι τὴν συνοδεύουσιν, μ' ἕλον ὁποῦ σεμνότητος μέγα παράδειγμα ἔχουσι τὴν μεγάλην ἀρετὴν τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος· τίνα λοιπὸν ἔχει λόγον, ὅτι ἐδυσχέραινα ἐγὼ διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν ἀτάκτων, ὅταν μέρος, τὸ ἐπισημότερον τῆς ἐμῆς φροντίδος, ἦτον νὰ κρατῶ μακρὰν τοῦ σχολείου τὴν ἀταξίαν, καὶ νὰ τὸ φυλάττω εἰς τὴν δυνατὴν τάξιν καὶ κοσμιότητα; εἴτα τίμι λόγῳ ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης εὐθὺς ὁποῦ ἀπάτησεν εἰς τὸ ὄρος διέκρινας τοὺς ἀτάκτους τοῦ σχολείου καλλιώτερον ἐμοῦ, ὅστις διέτριβον ἐν αὐτοῖς ἔξ χρόνου; καὶ πῶς δὲν ἐπληροφορήθης εἰς τὴν ἐμὴν μαρτυρίαν περισσότερον καὶ εἰς τὴν τοῦ πνευματικοῦ κυρίου Διονυσίου, παρὰ εἰς τὰς διαβολὰς τὰς ἐμπαθεῖς τῶν τεσσάρων ἀχρείων ψυχῶν, ὁποῦ μὲ τὸ μέσον τῆς ὑμῶν δυνάμεως ἐζήτουν νὰ πληρώσουν τὸ πάθος εἰς τὴν κακίαν των; καὶ τὸ μέγιστον, ἀκούσασα τὸ ἐν μέρος δὲν ἠθέλησε ποτὲ νὰ ἀκροασθῇ καὶ τοῦ ἄλλου· ἀλλὰ προσελθόντας εἰς τὸ ἀπολογηθῆναι δὲν ἐσυγχώρησε νὰ παρασταθοῦν ἐμπροσθέν της; ἢ δὲν εἶναι οὗτος ὁρος δικαίου θεμελιωδέστατος, τὸ «μηδὲ δίκην δικάσης, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσης»; δὲν ἐδυσχέραινα ἐγὼ διὰ τὴν τῶν ἀτάκτων λεγομένην διόρθωσιν, ἀλλ' ἐδυσχέραινα μᾶλλον διότι μετὰ τὴν

ἔλευσιν πολλάκις σῶς τὸ εἶπα, ἤκουετο ὁ εἷς, καὶ ἐκρίνοντο οἱ δύο· ἐδυσχέραίνα, διότι ὁ διπλοῦς Παναγιώτης ἐσकुώρει, καὶ ὡν ἔτρεφε πάθος, καὶ ὁ θερμουργὸς πορτάρης ἤνοιγε καὶ ἔκλειε τὰς πόρτας τῆς ψυχῆς, καὶ ὁ κοῦρος Ἰγνάτιος ἐπτεροῦτο, καὶ ὁ Εὐστάθιος ὁ διακονομακάριος κατεμαρτύρει, ὁ βαρβαρολεόντιος κατεθρασύνετο, καὶ ὁ προηγούμενος ἐκρήτιζεν· οἱ δὲ τελειότεροι καὶ σεμνότεροι μαθηταί, ἢ ἐκαταφρονοῦντο, ὡς οὐδενὸς λόγου, ἢ ἐδιδάσκοντο, ὡς μὴ προσκυνοῦντες τὸν πορτάρην καὶ τοὺς ἄλλους· ἐμοὶ παρὰ τῶν ἐμῶν ἀφοβία, παρ' ὑμῶν δὲ ἀπιστία· ὁ δὲ πνευματικὸς πατήρ καὶ τοῦ σχολείου κοινὸς καὶ ἐμὸς καὶ ὑμέτερος, ὅστις ἤξευρε τὰ πάντα, ἐλάλει καὶ δὲν ἤκουετο, ἐμαρτύρει καὶ δὲν ἐπιστεύετο, συνεβούλευε καὶ κατεφροναῖτο, εἰς τρόπον ὅτι ἐμισήθη ἀπὸ τὴν παρρησίαν του, καὶ διώκεται ἤδη σὺν ἡμῖν τοῖς καθ' ὑμᾶς ἀχρείοις, ὡς εἰπεῖν, καὶ κεῖνος συναχρειωθεὶς μετὰ τὴν τῶν τεσσαράκοντα χρόνων ἀκριβῆ καὶ ἐπίμονον ἀσκησιν, οἱ ἦς ἄξιός ἐφθεῖς οἰκιστὴν εὐλαθείας, καὶ κατὰ τὴν πρώτην χαμαιζηλίαν, καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἐκρίθη ἄξιός παρ' ὑμῶν νὰ κατασταθῇ κριτὴς μυστικὸς τῆς ὑμῶν συνειδήσεως· πλὴν ἔστω καὶ κεῖνα πάντα ἀληθῆ τὰ εἰρημένα· διατὶ δέσποτά μου ἐπεικέστε νὰ ἐξαφθῇς τώρα τὸ ὕστερον εἰς τόσῃν ὀργῇν κατὰ τοῦ ταπεινοῦ δούλου σου; εἶδες, ὅτι ἀνάξιός εἶμαι νὰ κρατήσω αὐτὸ τὸ σχολεῖον, καὶ εἰς εἰκοσιπέντε χρόνους, ὡς γράφεις, οὐδὲν ὄφελος ἔδειξα· ἀφίνω νὰ εἰπῶ, ὅτι τὸν μετὰ εἰκοσι χρόνους ἀνωφελῆ δὲν ἔπρεπε νὰ καταστήσης διδάσκαλον· εἰωπῶ τόσους καὶ τόσους, οἵτινες ἀπ' ἐμοῦ κατὰ δύναμιν φωτισθέντες, φαίνονται καὶ ἀκούονται εἰς τόσας πολιτείας, καὶ τοὺς ἄλλους, εἰ ὑποῖοι μετ' ὀλίγον χρόνον θέλουν φανοῦν καὶ θέλουν ἀκουσθεῖν· παρατρέχω καὶ τοὺς ἐκ τῆς ἡμῶν ἔτι μετὰ τὴν ἀναχώρησίν

μου διδάσκοντας εἰς αὐτὸ τὸ σχολεῖόν της, εἰς ἄλλον καιρὸν, ἂν χρειασθῇ· θέλω γράψαι αὐτὸν τὸν κατάλογον, καὶ θέλω παραστήσω, ὅσον ἐγὼ εἰς τὸ σχολεῖον αὐτοῦ ἐκοπίασα· ἀφοῦ ὁμῶς εἶδες, ὅτι ἀλυσिताλῆς ἐγὼ, ὑμέτερον ἦν νὰ μὲ ἀπολύσης ἐν εἰρήνῃ, καὶ νὰ μὲ ἀφήσης ἀνενόχλητον, ἀφοῦ ἀνεχώρησα, μᾶλλον δὲ καὶ νὰ μὲ εὐχαριστήσης, καὶ νὰ μὲ ἐπαινέσης, διατὶ μόνος ἀπ' ἐμαυτοῦ διακριθεὶς, ἔδωκα τόπον, γνωρίζων τὴν ἐμὴν ἀναξιότητα καὶ οὐθάνειαν. Ἀλλ' ἡ Ὑμετ. Παναγιώτης ἔβαλεν ἅπαντα ἄνω κάτω διὰ νὰ μὲ κατατρέξῃ καὶ τῆς καταδρομῆς αὐτῆς οὕτω παύεται καὶ νῦν· τί ἐχρειάζοντο καθ' ὑμῶν καὶ αἱ σφραγίδες αἱ βίαιοι, καὶ αἱ κατηναγκασμέναι μαρτυρίαι, καὶ αἱ ὕβρεις, καὶ αἱ ἀπειλαὶ ὅπου ἐτάραξαν ἅλα τὰ τοῦ Ὄρους περίχωρα, καὶ θέλουν ἠχῆσει, ἂν ἐπιτρέψῃ, ἢ παραχωρήσῃ ὁ Θεὸς, καὶ εἰς ἀρκετὸν μέρος τῆς γῆς; Γνωστὸν παντὶ τῷ σχολείῳ καὶ παντὶ τῷ Ὄρει, ὅτι ἂν δὲν ἀναχωροῦσα, συνέβαινε κανένα μέγα κακὸν διὰ τὴν μεπαξὺ τῶν μαθητῶν στάσιν, καὶ διὰ τὸ ἀκάθεκτον τῆς ὑμῶν ὀργῆς, καὶ διὰ τὴν ἐμὴν, ὡς λέγετε, ἔπαρσιν ὅπου δὲν ἤθελα ποτὲ ὑποφέρει νὰ ξυλισθῶ. Λοιπὸν ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ἢ ἐμὴ ἀναχώρησις ἦτο πρὸς μὲν ὑμᾶς ἀημεῖον εὐλαθείας, «τῆς φωνῆς σου ἤκουσα περιπατοῦντος καὶ ἐιρύβην» πρὸς δὲ ἐμὲ σημεῖον συνέσεως· διατὶ νὰ μοῦ βουλώσατε τὸ πρᾶγμα; διὰ νὰ μὴ χαθῇ; καὶ ἐγὼ ἄφησα τὰ ὁσιπῆτά μου ἀνοικτὰ μὲ δύο ἀνθρώπους μου, διὰ νὰ φυλάττωσι τὰ πράγματά μου· ἔστιο ἐβουλώσατε μὴ διατὶ νὰ γράφατε εἰς τοὺς Ἰβηρίτας πατέρας, πρὸς οὓς κατέφυγον, καὶ εἰς τοὺς παρ' αὐτοῖς διδασκάλους, παρακινοῦντες αὐτοὺς νὰ μὲ κατηγόρησωσι; διατὶ νὰ ἰκετεύητε καὶ νὰ ὀργανίσητε τὰ μοναστήρια τοῦ Ὄρους νὰ βουλώσουν μὲ τὰς τῶν μοναστηρίων αὐτῶν σφραγίδας τὰς κατ' ἐμοῦ μαρτυρίας; διατὶ νὰ διαγεί-

ρετε ὅλους τοὺς μαθητὰς νὰ γράψωσιν ἐκείνην τὴν ἀναφορὰν τὴν ἀδικον κατ' ἐμοῦ, καὶ νὰ ἀναγκάσητε νὰ τὴν ὑπογράψωσι καὶ ὅσοι δὲν ἤθελον; μήπως καὶ δὲν εἶναι ἡ μεγαλητέρα μαρτυρία τῆς ὑμετέρας Παναγιότητος πολλῶν ἀντάξις ἄλλων, ἀλλ' ἐχρειάζετο νὰ δώσῃ δύναμιν εἰς τοὺς λόγους ὑμῶν ὁ πόρρωθεν καλόγηρος, καὶ ὁ ἀγνώμων μαθητής, καὶ ὁ νέηλος καὶ ἔτι ἀγνώριστος, καὶ ὁ ὑδροφόρος καὶ ξυλοφόρος λεβέντης τοῦ σχολείου, ὅστις μόλις ἤξεύρει νὰ σημειώσῃ τὸ ἴδιον ὄνομα; ἔπειτα ἂν ἦτον καὶ αὕτη ἡ ἀνάγκη νὰ δημοσιευθῇ ἡ κακία ἡ ἐμὴ, τοιοῦτον τρόπον εὑρατε, ὅπου μάλιστα ἀστράπτει ἡ ἐμὴ ἀθωότης· ὅλοι δὲ οἱ φιλόσοφοι μαθηταὶ πρὸ τῆς βίας μου πλέκουσιν ἐπαίνους, καὶ ζητοῦν μετὰ δακρύων τὸν ἀγαθὸν τοῦ διδάσκαλον, ὡς αὐτοὶ γράφουσι, μετὰ δὲ τὴν βίαν καὶ στενοχωρίαν τινὲς, ἐξ αὐτῶν κατ' ἐμοῦ μαρτυροῦσιν, ἄλλοι, ἀφοῦ βιασθέντες ὑπέγραψαν, πολλοὶ ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτῶν συνειδήσεως ἦλθον αὐτοπροσώπως εἰς τὴν τῶν ἱερέων μονὴν καὶ μετ' ἐξήτησαν συγχώρησιν· πολλοὶ ἐμήνυσαν, ὅτι θέλουν ἔλθῃ, πολλοὶ ἔγραψαν, ὅτι ἐβιάσθησαν, καὶ κατεδυναστεύθησαν νὰ μιάνωσι, καθὼς τὸ χαρτίον μετ' ἐμοῦ μελάνι, ἔτρεψε τὴν ψυχὴν μετ' ἐμὴν ἀδικον μαρτυρίαν· φέρω τόσα καὶ τόσα γράμματα, ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ ἡμισυ ἦσαν ἀρκετὰ διὰ νὰ ἐλέγξωσιν ἐκείνην τὴν ἀναφορὰν τῶν μαθητῶν τὴν ψευδῇ καὶ παρμεγέθῃ· ποίαν κρίσιν θέλει κάμει ὁ Οἴκου-μενικὸς θρόνος καὶ ἡ ἁγία Σύνοδος, ὅταν ἴδωσι τοὺς αὐτοὺς χωρὶς βίαν ἐπαινέτας, καὶ μετ' ἐμὴν βίαν κατηγόρους; μᾶλλον δὲ ποίαν κρίσιν θέλει κάμει ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος, ὅταν ἴδῃ κατ' ἐμοῦ τοιαύτας ἐπιβουλάς, δὲν εἶναι εὐλογον νὰ συμπεράνῃ καθ' εἰς, ὅτι τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ ἐκίνησε τὰς πρώτας παραχὰς, καὶ ἐπλάσε τὰς δευτέρας ψευδηγορίας. Παῦσαι τοίνυν, παῦσαι τῆς ὀργῆς Παναγιώτατε δέσποτα, καὶ ὅχλας

τάλειπε θυμὸν, φθάνει τόσον, μὴ κατὰ τρεχὸς περαιτέρω τὸν ταπεινὸν δοῦλόν σου· τίς εἰμὶ ἐγὼ ὁ κύων ὁ τεθνηκώς, καὶ πόσος; ὅπου νὰ θελήσῃ νὰ με συνεισθῇ τὸ μέγεθος τῆς ἐν αὐτῇ ἀξίας τε καὶ δυνάμεως; κρίνον περὶ ἐμοῦ μετ' ἐκείνην τὴν ἀγαθοσύνην, μετ' ἐμὴν ὁποῖαν πρὸ τῶν παραχῶν τούτων ἔχαιρας, ἐπαινῶν καὶ ἐμὲ, καὶ τὰ ἐμὰ, καὶ ὅχι μετ' ἐκείνην τὴν ὀργὴν, εἰς ἣν οἱ ἐχθροί μου κατ' ἐμοῦ σὲ ἐκίνησαν. στάθμισον τὸ βάρος τῆς πολυχρονίου μου καὶ ἐπιμελεστάτης ἐργασίας· μέτρησον τὸ πλῆθος τῶν πολλῶν μου ἰδρώτων· ἀναλόγησον τὸ πρόθυμον καὶ ἄσκνον τῆς ἐμῆς ψυχῆς διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ γένους· δύο μαθήματα εἶχον χρέος κατὰ τὸ Συγγίλιον νὰ παραδίδω καθ' ἐκάστην ἡμέραν, καὶ ἐγὼ καθὼς τὸ ἤξεύρει, παρέδίδα τρία καὶ τέσσαρα· ἐπενόουν τρόπους πῶς νὰ παραδίδω ἀπὸ δύο διαφορευσῶν πραγματειῶν εἰς τοὺς μαθητὰς διπλοῦν μάθημα, καὶ αὐτοὶ δὲν ὕστερον παρένευνα τὰς παραδόσεις, ὥστε ὅπου πάντοτε οἱ μαθηταὶ τὸ, φθάνει, φώναζον. Ποτὲ δὲν ἔπαυσα τὸ σχολεῖν εἰς τοὺς καιροὺς τῆς ἐργίας, χωρὶς νὰ με παρακαλίσουν θερμῶς οἱ μαθηταὶ νὰ ἀργήσωμεν, ὅταν τὸ γραμματικὸν σχολεῖον ἦτον ἐπάνω μου· μ' ὅλον ὅπου τὸ Συγγίλιον χρέος ἔδιδε νὰ πληρώσω ἓνα ὑποδιδάσκαλον, ἐγὼ ἐπλήρωνα πέντε καὶ ἑξ, ἐφιλοτιμήθην χωρὶς νὰ χρεωστῶ νὰ συστήσω καὶ λατινικὸν σχολεῖον, πληρώωντας τὸν διδάσκαλον, ὡς οἶδας, νὰ συστήσω καὶ διδάσκαλον ἀπὸ ἐμὲ, καὶ ἐμὰ ἔξοδα· ἐφρόντισα τώρα ὕστερον, καὶ τοῦτο οἶδας, νὰ συστήσω διδάσκαλον ἐκ περισσοῦ εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ πάλιν μετ' ἐμὰ ἔξοδα· εἰς τοὺς λουφέδες τῶν μαθημάτων δὲν ἔλειψα, ὁ προηγούμενος καὶ οἱ μαθηταὶ εἶναι μάρτυρες, νὰ δίδω πάντοτε ἀπὸ τοῦ μισθοῦ μου ἓνα μέρος νὰ βοηθῶ τοὺς χρήζοντας· ἀκόμη καὶ ἱατρικὰ ἐξόδευα, καὶ μοὶ ἤρχοντο διὰ τοὺς νεοσφύοντας μαθητὰς, καὶ τοῦτο ὁμῶς

ἐμῇ δαπάνῃ· ἐπενδύουν πάντα τρόπον, πῶς νὰ ὑστέλῃω, καὶ πῶς νὰ αὐξήσω τὸ σχυλεῖόν μου· εἰς αὐτὸ ἐδαπάνησα τὴν ζωὴν μου, κατέτριψα τὴν υἱείαν μου, ἐσκόρπισα τὴν κυβέρνησίν μου. Τὶ ἔδει με ποιῆσαι τῷ ἄρπελῶνί μου καὶ οὐκ ἐποίησα αὐτῷ; ἀλλ' ὑπέμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν εὐγνωμοσύνης, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας ἀγνωμοσύνης καὶ ἀχαριστίας. Κρινέτω δὴ ὁ Κύριος μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἄρπελῶνος τούτου, κρινέτω δὲ καὶ ἡ Ἰμετέρα Παναγιώτης εἰς τὸ ἐξῆς ὑπὲρ ἐμοῦ εὐμενέστερον.

Ἐν ἔτει αψβ. κθ. Ἰαννουαρίου.

Λόγος ἐκφωνηθεὶς παρὰ τοῦ σοφωτάτου καὶ ἐπιστημονικωτάτου διδασκάλου, κυρίου Εὐγενίου Βουλγάρεως, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου.

« Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήσαν εἰ φίλοι σου ὁ Θεός, λίαν » ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν. Ψαλμ. φλγ. »

Πάσχουσι καὶ οἱ νόμοι Παναγιώτατε Δέσποτα, καὶ αἱ καλαὶ συνήθειαι, καὶ αἱ πρέπουσαι τάξεις, ἐκείνο ὑποῦ βλέπομεν, καὶ πάσχουσι σχεδὸν ὅλα τοῦ κόσμου τούτου τὰ πράγματα, ὅσα ἢ τοῦ πανδαιμάτορος χρόνου ἢ ῥύσις, ἢ τῆς εὐμετατρέπτου θελήσεως ἢ προαίρεσις τὰ πολεμεῖ καὶ τὰ καταβάλλει. Καὶ αὐτοὶ, ναὶ, καὶ αὐτοὶ οἱ νόμοι εἰς τὴν ἀρχὴν ὥσάν ἀπαλὰ βρέφη χρειάζονται γάλα καὶ στερέωσιν, προχωροῦντες ἡλικιοῦνται καὶ αὐξάνουσιν, ἀκούθως ὥς ἄνδρες τελειοῦνται καὶ ἀκμάζουσι, καὶ τέλος πάντων γηράσκοντες παρακμάζουσιν, ἀσθενοῦσι καὶ καταπίπτουσι, καὶ τότε χρειάζονται τὶ ἄλλο, πᾶρεξ χέρι καὶ βᾶκτηρίαν διὰ νὰ τοὺς στη-

ρίξῃ, (1) νὰ τοὺς ἀναβαστάξῃ, καὶ νὰ τοὺς κρατῇ· ἢ, τὸ ἐπιθυμητότερον, τότε χρειάζονται πνοὴν ζωῆς, καὶ δύναμιν ζωογόνον τινὰ καὶ φερέσβιον, ἢ ὅπῃα πεπτωκότας νὰ τοὺς ἀνορθώσῃ, νεκρωμένους νὰ τοὺς ζώωσῃ, κατηργημένους νὰ τοὺς ἐνδυναμώσῃ, γηραλέους νὰ τοὺς ἀνανεώσῃ, πεπαιωμένους νὰ τοὺς ἀνακαινίσῃ. ὁμοίωσαν τοὺς νόμους μὲ τὰς ἀράχνας, καὶ κατὰ τι καλὰ τοὺς ὁμοίωσαν· διότι μία ἀδύνατος πνοὴ μόνη τοὺς σαλεύει· τῷ ὄντι, ἀράχνια ὑφάσματα! ἂν περιπλεχθοῦν εἰς αὐτὰ μυῖαι καὶ κίονωπες, καὶ τὰ τοιαῦτα μικρὰ καὶ ἀσθενῆ ζωῦφια, πιάνονται καὶ δεσμεύονται· ἂν ἐρμήσουν ζῶα μεγαλύτερα καὶ βιαιότερα, τὰ διασπῶσι καὶ τὰ ξεσχίζουσιν. Εἶναι ὁμοίως ἀτελὲς (καθὼς ἐγὼ κρίνω) αὕτη ἡ ὁμοίωσις κατὰ τοῦτο, ὅτι αἱ ἀράχναι, ἀφ' οὗ διασπασθῶσι καὶ διασπασθῶσι, δὲν μένει πλέον οὔτε ἐλπίς, οὔτε τέχνη νὰ συμπιασθοῦν καὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν· ἀλλ' οἱ νόμοι, καὶ αἱ διατάξεις ἀρμοδιότερον ἤθελον ὁμοιωθῇ μὲ τὰ δίκτυα, τὰ ὅποια πάσχουσι καὶ τὸ τῶν ἀραχνῶν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐμπιπτόντων ζώων, καὶ ἔχουσι καὶ τὸ ἄλλο ἰδίωμα τῶν νομοθεσιῶν, ὅπου ἀφ' οὗ ξεσχισθῶσι, συμπιάνονται, καὶ ἀφ' οὗ παλαιωθῶσιν, ἀνακαινίζονται· ἴδετε ἂν ὁμιλῶ κατὰ λόγον.

Αὐτὸς ὁ σεσαρκωμένος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅταν εἰς τὰ παραθαλάσσια τῆς Γαλιλαίας ἐκλέγῃ τοὺς πρώτους τοῦ ἀκολούθους, διὰ νὰ τοὺς ἀποστείλῃ ἔπειτα εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα νὰ κηρύξουν τὴν εὐαγγελικὴν του νομοθεσίαν εἰς ὅλην τὴν κτίσιν, τοὺς ἐκλέγει εἰς καιρὸν ὅπου κρατοῦσιν εἰς τὰ χερίά των τὰ δίκτυα. Μὲ τὰ δίκτυα εἰς τὸ χέρι προσκαλεῖ τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Ἰωνᾶ, τὸν Σίμωνα καὶ τὸν Ἀνδρέαν· πότε; ὅταν

(1) Ἡ φράσις αὕτη εὐρίσκεται εἰς ἄλλο χειρόγραφον ῥητορικώτερον ἐκτεθειμένη οὕτως! χέρι καὶ βᾶκτηρίαν, χέρι διὰ νὰ τοὺς στηρίξῃ καὶ βᾶκτηρίαν διὰ νὰ τοὺς ἀναβαστάξῃ κ.τ.λ.

τὰ ἔρριπταν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ πιάσουν ὀψάρια. « βάλ-
λοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν ». Μὲ τὰ δίκτυα
εἰς τὸ χέρι, προσκαλεῖ καὶ τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Ζεβεδαίου,
τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην· πότε; ὅταν σεσαθρωμένα τὰ
φθιμένα καὶ τὰ ἀνακαινίζουσιν. « καταρτίζοντας τὰ δίκτυα. »
Καὶ μὲ ποῖον σκηπὸν; διὰ νὰ τοὺς μεταφέρῃ ἀπὸ δίκτυα εἰς
δίκτυα καὶ ἀπὸ ψάρευμα εἰς ψάρευμα· ἀπὸ τὰ δίκτυα τὰ
μηχανικά, εἰς τὰ ἄπλαστα δίκτυα τοῦ ἀληθινοῦ κηρύγματος
τῶν εὐαγγελικῶν νόμων, καὶ ἀπὸ τὸ ψάρευμα τῶν ἀλόγων
ζώων, εἰς τὸ ψάρευμα τῶν λογικῶν ἀνθρώπων, καθὼς τὸ
εἶχε προειπεῖ διὰ στόματος τοῦ Προφήτου Ἱερεμίου. « Ἴδού
» ἐγὼ ἀποστέλλω τοὺς ἀλκίους τοὺς πολλοὺς, καὶ ἀλιεύσου-
» σιν αὐτούς. » καὶ καθὼς αὐτὸς ἔπειτα τὸ εἶπε μὲ τὸ ἴδιόν
του στόμα. « Δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλκίους ἀν-
» θρώπων. » Βλέπετε; τὸ νὰ μᾶς διηγῇται ὁ ἱερὸς Εὐαγ-
γελιστὴς, ὅτι καὶ ἡ πρώτη τῶν μαθητῶν ἐκλογὴ καὶ ἡ δευτέ-
ρα ἐγένεν εἰς ἀδελφοὺς, ἐκείνη μὲν εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰωάννα,
αὕτη δὲ εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ζεβεδαίου, δὲν εἶναι ἄσκοπον·
διότι ἀπ' ἐδῶ διδασκόμεθα, ὅτι οἱ φιλάδελφοι εἶναι ἀληθινοὶ
μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ πρέπει
νὰ ᾔναι φιλάδελφοι. Τὸ νὰ μᾶς περιγράψῃ πάλιν, ὅτι ἐκλε-
ξεν ὁ Χριστὸς εἰς τὴν ἀποστολὴν ἀνθρώπους τεχνίτας, ἀλκίους,
καὶ ἡμεροβίους, δὲν εἶναι περιττὸν οὐδὲ τοῦτο· διότι ἀπὸ
τοῦτο μαυθάνομεν, ὅτι οἱ πτωχοὶ καὶ εὐτελεῖς γίνονται ἀπό-
στολοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ πρέπει
νὰ ᾔναι πτωχοὶ καὶ ταπεινοί. Ἀλλὰ τὸ νὰ μᾶς δίδῃ ὁ Εὐαγ-
γελιστὴς καὶ ταύτην τὴν εἴδησιν, πῶς ἐκαῖνοι τότε ἔρριπταν
τὰ δίκτυα διὰ νὰ ψαρεύσουν, « βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς
τὴν θάλασσαν, » οἱ ἄλλοι τὴν ὥραν ἐκαῖνην τὰ ἔφτιαναν « κα-
ταρτίζοντας τὰ δίκτυα » αὕτη ἡ εἴδησις τί ἐχρειάζετο; —
τί ἐχρειάζετο; μὲ τὴν ἀγχίνουάν σας, βέβαιος εἶμαι, ἂν στο-

χασθῇτε καλῶς, τὸ προφάνετε. Οἱ Ἀπόστολοι προδιβάζον-
ται καὶ διορίζονται, ὡς σάλπιγγες βροντόφωνοι τοῦ οὐρανοῦ
κηρύγματος, τῶν ὁπείων εἰς πᾶσαν τὴν γῆν μέλλει νὰ ἐξέλ-
θῃ ὁ φθόγγος, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης νὰ διαδο-
θῇ τὰ ῥήματα· κήρυκες μεγαλόφωνοι τοῦ νόμου τῆς χά-
ριτος, νομοθέται πληρεξούσιοι τῆς παγκοσμίου ἐκκλησίας.
« Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. » Οἱ
νόμοι εἶναι τὰ δίκτυα· αὐτοὺς τοὺς νόμους πρέπει νὰ κρατοῦν
εἰς τὸ χέρι, αὐτοὺς νὰ μεταχειρίζονται, αὐτοὺς νὰ ἐπιμε-
λῶνται· ὅταν οἱ νόμοι ἰσχύωσι καὶ ἀκμάζωσι νὰ τοὺς μετα-
χειρίζονται διὰ νὰ σαγήνεύωσι τὰς ψυχὰς ἀπὸ τὰ ἀλμυρὰ
πελάγη τῆς παρανομίας καὶ τῆς ματαιότητος, « βάλλοντες
» ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν. » ὅταν οἱ νόμοι ἀσθενῶσι
καὶ, τρόπον τινά, παλαιῶνωσι, νὰ τοὺς ἐπιμελῶνται διὰ νὰ
τοὺς ἐνδυναμίωνωσι. « καταρτίζοντες τὰ δίκτυα. » Δέσποτα
Παναγιώτατε! ταῦτα καὶ τὰ διακρίνεις καλῶς, καὶ τὰ ἐγ-
κρίνεις· αὐτοὺς ἐτάχθης ὑπὸ τοῦ πνεύματος γνήσιος τῶν Ἀπο-
στόλων διάδοχος, δόξα καὶ εὐπρέπεια τοῦ πατριαρχικοῦ τού-
του θρόνου, οἰκουμενικὸς Πατριάρχης παντὸς τοῦ τῶν ὀρθόδο-
ξων πληρώματος, οἰκονόμος τοῦ Θεοῦ, πόλις ἐπὶ τοῦ ἔρους,
λύχνος ἐπὶ τῆς λυχνίας, ἀστὴρ εἰς τὸ μεσουράνημα, ἥλιος εἰς
τὸν μεσημβρινόν, σπαρτὴν εὐθύτητος, γνώμων ὀρθότητος,
κανὼν ἀκριθείας, ἀρχέτυπον ἀρετῆς, τύπος ἡθῶν, δοκιμασθῆς
πράξεων, δογματῶν ἐπικριτὴς καὶ διδάσκαλος, ὀρθότητος
κανὼν, εἰσηγήτωρ θεσμῶν, διορθωτὴς ἀταξιῶν, κοσμητὴρ τά-
ξεων, διακδικητὴς τῶν νόμων. Οἱ νόμοι τοῦ Εὐαγγελίου, τὰ
θεσπίσματα τῶν Συνόδων, οἱ ὅροι τῆς πίστεως, αἱ διαταγαὶ
τῆς ἐκκλησίας, οἱ τύποι, αἱ τάξεις, αἱ τελεταὶ, αἱ μυήσεις,
αἱ ἀγιστεῖαι τοῦ κατὰ Χριστὸν πολιτεύματος, ὅλα ὅλα εἶναι
ὕλη καὶ ὑπόθεσις εὐρύχωρος καὶ πλατεῖα τῆς ὑψηλῆς καὶ με-

γῆλης ἐπιστάσις σου. Ταῦτα τὰ δίκτυα ἐνεπιστεύθησαν εἰς τὰς χεῖράς σου. Εἶναι δίκτυα ἰσχυρὰ καὶ ὀραστήρια; ἐδικόν σου ἔργον εἶναι, Πανᾶγιώτατα Δέσποτα, νὰ τὰ μεταχειρίζουσαι καὶ νὰ σαγηνεύης ψυχὰς, « βάλλων ἀμφίβληστρον εἰς τὴν » θάλασσαν. » Εἶναι δίκτυα ἀσθενῆ καὶ σαθρά; ἐδικόν σου κατάρθωμα εἶναι νὰ τὰ καταπιάνῃς καὶ νὰ τὰ ἐνισχύῃς, « κατάρτιζον τὰ δίκτυα. » Ἢ δὲν εἶναι κατάρτισις δικτύων καὶ ἡ παροῦσα πανήγυρις, τὴν ὁποίαν εἰς τιμὴν τοῦ πανενδόξου Ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου μὲ τόσην λαμπρότητα συνήθροισας σήμερον; ἢ δὲν εἶναι δίκτυα πεπαλαιωμένα, καὶ σχεδὸν ἡμελημένα αὐτὰ τὰ δίκτυα; ἢ δὲν χρειάζονται καταρτισμὸν καὶ διόρθωσιν; Ναὶ βεβαιότατα· ναὶ, Θεοφιλές καὶ φιλέσθον ἀκροατήριον! Ἄριστα καὶ οἰκονομικώτατα ἡ Παναγιότης αὐτοῦ ἀπεφάσισε νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν πρέπουσαν δόξαν, καὶ νὰ τιμήσῃ διαφερόντως αὐτὸν τὸν φίλλον τοῦ Θεοῦ. « αὐτῷ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου ὁ Θεός. » ἐδιώρισε νὰ ἀποκαταστήσῃ εἰς τὸ πρῶτον καὶ δίκαιόν της προνόμιον τὴν πανήγυριν τοῦ Πρωτοκλήτου. « λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ » ἀρχαὶ αὐτῶν. » Τοῦτο, ὅπου ἀνάμεσα εἰς τόσα ἄλλα δείχνει τοῦ μεγάλου μας ποιμένος τὴν εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπιμελὴ καὶ ἀγρυπνον προσοχὴν, δίδει εἰς ἑμὲ τοῦ λόγου μου τὴν περιοχὴν, μὲ τὸν ὁποῖον παρασταίνωντάς σας συντόμως ὑποῖς εἶναι ὁ μέγας οὗτος Ἀπόστολος, ὁποῖος εἰς τὴν ἐκλογὴν, ὁποῖος εἰς τὴν ἀποστολὴν; θέλω σᾶς κάμει νὰ καταλάβετε πόσον χρέος ἔχομεν οἱ χριστιανοὶ νὰ τιμῶμεν καὶ νὰ ἐορτάζωμεν ἐξαιρέτως τὴν μνήμην του.

Διὰ τὴν παρὰστήσω λοιπὸν τὸ μεγαλεῖον τοῦ Πρωτοκλήτου, τὸν ὁποῖον πανηγυρίζομεν σήμερον, τινὰς νὰ μὴ νομίσῃ πῶς ἐγὼ θέλω πέσει εἰς τὸ παχὺ σφάλμα τῶν ἀδιακρίτων ἐκείνων πανηγυριστῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ ἄλλον τρόπον δὲν ἤξεύ-

ρουν νὰ μεγαλύνουν τὸν ἥρωά τους, παρὰ μὲ τὴν σύγκρισιν ἀναβιβάζοντές τον μὲ τῶν ἄλλων τὸν καταβιβασμὸν, ὑψώνοντές τον μὲ τῶν ἄλλων τὴν ταπεινώσιν, εἰκονίζοντές τον. Πίγαντα μὲ τὸ νὰ σχεδιάζουν, καθὼς τεχνιτεύονται οἱ ζωγράφοι, πυγμαίους ἔμπροσθέν του τοὺς ἄλλους· ὑπομέτραι ταπεινοὶ καὶ ὀλιγότεχνοι! ὅπου δὲν ἔχουν ἄλλην μέθοδον διὰ νὰ εὑρουν τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς κορυφῆς ὅπου ζητοῦν, πάρεξ συγκρίνοντές το μὲ τὸ κατώτατον τῆς σκιᾶς· ἀπαγε τοῦτο εἰς κάθε τάξιν ἀγίων, καὶ μάλιστα εἰς τὴν δωδεκάριθμον χορείαν τῶν Ἀποστόλων! Ἢ ἔχομεν νὰ ἀνακαινίσωμεν καὶ ἡμεῖς τώρα περὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ τὴν ἄτακτον ἐκείνην καὶ ἀπρεπῆ φιλονεικίαν, ἡ ὁποία ὀλίγον πρὸ τοῦ πάθους τοῦ διδασκάλου των ἐγένετο ἐν αὐτοῖς « τίς αὐτῶν δοκεῖ » εἶναι μείζων; » Εἰς αὐτὴν τὴν ζήτησιν ἔπεσον οἱ Ἀπόστολοι, ὅταν ἦσαν ἀκόμῃ ἀτελεῖς εἰς τὴν γνῶσιν, χαμερπεῖς εἰς τὸ φρόνημα, γυμνοὶ ἀκόμῃ ἀπὸ τὴν χάριν τῆς ἐξ ὕψους δυνάμεως. Εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα ἃς ματαιοφρονῇ ἀκόμῃ ἡ παλαιὰ Ῥώμη, βιπιζομένη ἀπὸ τὰς αὔρας τοῦ τύφου καὶ τῆς φιλοδοξίας, καὶ, διὰ νὰ πετᾷ αὐτὴ ὑπερνέφελος, ἃς ἐγωνίζεται τάχα νὰ ὑψώσῃ ἐπάνω εἰς τοὺς ὠμους τῶν Χερουβὶμ τὴν καθέδραν τοῦ Πέτρου, ὡσὰν τὴν ἁμαζαν τοῦ Ἰεζεκιὴλ τὴν μυστηριώδη ἐκείνην καὶ τερατόμορφον! Ὅχι ἡμεῖς τοιοῦτοτρόπως, ὅχι ἡμεῖς! Ἡμεῖς τιμῶμεν ἐπίσης τοὺς Ἀποστόλους· ἐπίσης τοὺς μεγαλύνομεν, καὶ ἀποδίδοντες εἰς τινὰς ἐκεῖνο τὸ μόνον πρωτεῖον τῆς ἀπλῆς τάξεως, ὅπου εἶναι ἀναγκαῖον διὰ νὰ λείπῃ ἀπὸ κάθε σύστημα ἡ ἀταξία καὶ ἡ σύγχυσις, ὁρλολογοῦμεν ἰσόμετρον εἰς αὐτοὺς τὴν χάριν, ἰσοβαρῆ τὴν δύναμιν, ἰσοῦψῃ τὴν ἀξίαν, ἰσότιμα τὰ προνόμια, παρόμοια τὰ προτερήματα. ἀπαράλλακτον τὸν χαρακτῆρα. Ἀδιαφόρως αὐτοὶ εἶναι οἱ μύσται τοῦ λόγου, οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου, οἱ οἰκρ-

νόμοι τοῦ οἰκοδομητοῦ, οἱ θεσπεσιότατοι τῶν μυστηρίων τοῦ πνεύματος, οἱ κλειδοκράτορες τοῦ οὐρανοῦ, τὰ κλήματα τῆς μυστικῆς ἀμπέλου, οἱ θεριστὰι τοῦ λογικοῦ ἀγροῦ, οἱ θεμέλιοι τῆς πίστεως, οἱ λίθοι τῆς νέας Σιών, οἱ στύλοι τῆς Ἐκκλησίας, τὸ εὖς τοῦ κόσμου, τὸ ἅλας τῆς γῆς. Αὐτοὶ εἶναι οἱ δώδεκα υἱοὶ τοῦ Ἰακώβ τῆς καινῆς Διαθήκης, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐπίσης κατάγεται τοῦ νέου Ἰσραὴλ τὸ εὐλογητὸν σπέρμα· οἱ δώδεκα κατάσκοποι τῆς Χαναανίτιδος, ὅπου ἐπέμφθησαν εἰς τὰ ἔθνη, διὰ τὸ ἱστορήσουν ἐπίσης εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπιθυμητὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· αἱ δώδεκα πηγαὶ τῆς Αἰλῆς, ὅπου ὅμοια ἀνέβλυσαν εἰς τοὺς ὁδοπόρους τῆς ἐρήμου τοῦ κόσμου τὰ κρυσταλλοειδῆ τῆς πίστεως νάματα· οἱ δώδεκα πολύτιμοι λίθοι τοῦ ὑπερφυῦς Λαχείου, ὅπου ἰσολαμπῶς στολίζουν τὸ στήθος τοῦ μεγάλου Ἀρχιερέως Χριστοῦ· οἱ δώδεκα κώδωνες τοῦ ποδῆρους χιτῶνος τοῦ ὑπὲρ τὴν τάξιν τοῦ Λαοῦ, ὅπου ἰσοφῶνως κρατοῦσι τῆς εὐσεβείας τὸ ἀρμονικὸν ἥχημα· αἱ δώδεκα πέτραι τοῦ Ἰερδαίνου, ὅπου εὐχαλμέναι ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ βουστοῦ αἰῶνος, ὁμοιοτρόπως ἐτέθησαν εἰς μνημόσυνον διηγεῖς τῆς παραδόξου διαβάσεως· οἱ δώδεκα βῆες, ὅπου ἐπίσης νωτοφοροῦσι τὴν λουστὴν θάλασσαν τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας· οἱ δώδεκα λέοντες, ὅπου ἐπίσης στηρίζουσι τοὺς ἀναβαθμοὺς τοῦ θρόνου, εἰς τὸν ὅποιον ἀναπαύεται ὁ Σολομὼν τῆς εἰρήνης· οἱ δώδεκα ἄρτοι τῆς προθέσεως, ὅπου ἰσοδυναμῶς τρέφουσι τοὺς Δουλοῦς τῆς χάριτος· οἱ δώδεκα κόφιναι τῶν κλασμάτων, ὅπου ἰσοπληθῶς περιέχουσι τὴν θαυμάσιαν περιουσίαν τῆς θείας μεγαλοδωρείας· οἱ δώδεκα ἀστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως, ὅπου μὲ ἰσοφῶτος ἀκτῖνας ὠραῖζουσι τὴν κεφαλὴν τῆς θαυμαστῆς γυναικὸς, τῆς περιβεβλημένης τὸν ἥλιον· οἱ δώδεκα ἀστερισμοὶ τῶν Ζωδίων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἰσομέτρους

ἐκπέμπει τοὺς φωτισμοὺς ὀνοητῶς φωστὴρ τῆς δικαιοσύνης· οἱ δώδεκα ἰσομεγέθεις πυλῶνες τῆς οὐρανοῦ πόλεως· οἱ δώδεκα ὁμοταγεῖς Ἄγγελοι τῶν πυλώνων· οἱ δώδεκα ἰσοουθενεῖς τοῦ τείχους θεμέλιοι· οἱ δώδεκα ἰσότημοι λίθοι τῶν θεμελίων· τὰ δώδεκα ὁμόλογα ὀνόματα τῶν Ἀποστόλων τοῦ ἁγίου· οἱ δώδεκα ἰσοπεριφερεῖς μαργαρίται πάλιν τῶν πυλώνων· οἱ δώδεκα ἐπίσης θαυμαστοὶ καρποὶ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, καρποὶ ἰσόμορφοι εἰς τὴν ὠραιότητα, ἰσογλυκεῖς εἰς τὴν γεῦσιν, ἰσοδύναμοι εἰς τὴν ἐνέργειαν, ἰσόμετροι εἰς τὴν χάριν, οἱ δώδεκα. . . ! Ἀφίνοντες λοιπὸν νὰ ζητῆτε τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἐνὸς Ἀποστόλου ὑπὲρ τοὺς ἐπιλοιπούς, θεωρήσατε καὶ ἑαυτὸν τὸν Πρωτόκλητον· καὶ θεωρήσατέ τον μὲ ἐκεῖνον τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον συνειθίζετε νὰ θεωρῆτε καθὼς ἀστέρα· ὑμεῖς ποτὲ δὲν περιεργάζεσθε οὔτε πόσον μεγαλῆτερος εἶναι ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἕνας ἀστὴρ, οὔτε πόσον ὑψηλότερος ἔχει τὴν θέσιν του· αὐτὴν τὴν περιέργειαν, ἡξεύρω καλά, τὴν ἀφίνετε εἰς τοὺς ἀστεροθεάμονας, χαρίζοντες εἰς αὐτοὺς τὴν φροντίδα ὅλην, καὶ ὅλον τὸν κόπον, νὰ εὑρουν, ἂν ἤμποροῦν, πόσῃν τὰ σώματα ἐκεῖνα ἢ κατὰ τὸ ὕψος, ἢ κατὰ τὸ μέγεθος ἔχουσι πρὸς ἀλλήλα διαφοράν· καὶ μόνον εὐχαριστεῖσθε νὰ διακρίνηται ταῦτα τὰ ὅσα· τὸ ἐν, πῶς καθὼς ἀστὴρ εἶναι ἐν σκεῦος πλήρης φωτὸς εἰς τὴν φύσιν του· τὸ ἄλλο, πῶς περιέρχεται κυκλοφοροῦν ἀπ' ἄκρων ἕως ἄκρων τοῦ οὐρανοῦ, καὶ καταλαμβάνει τὰ ἐπὶ γῆς μὲ τοὺς ἀκτινοβολισμοὺς του. Ταιουτρόπως θεωρήσατε καὶ τὸν μέγαν αὐτὸν ἀστέρα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ στερεώματος. Συλλογίσθητε πρῶτον, πῶς ἐφάνη ἐν σκεῦος πλήρης φωτὸς « εἰς τὴν ἐκλογὴν »· συλλογίσθητε δεύτερον, πῶς ὀξύτατα καὶ δραστηρώτατα περιῆλθε τὸν κόσμον « εἰς τὴν ἀποστολὴν ».

Τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρωτοκλήτου Ἀνδρέου, ἐγὼ ἐν μέρει τὴν

ὁμιᾶζω μὲ ἐκεῖνο τὸ φῶς, ὅπου ἀναβρύει ἔσωθεν, ὥσάν εἰς τὰ αὐτόφωτα ἄστρα τῶν ἀπλανῶν, ὅχι ὥσάν ἐκεῖνο τῶν πλανητῶν τῶν ἐπερσφώτων, οἱ ὅποιοι ὅλον ὄλον τὸν φωτισμὸν τὸν δέχοντα ἔζωθεν. Περιήστραψε, ναί, καὶ αὐτὸν ὁ νοητὸς ἥλιος διατρέποντα εἰς τὴν γῆν, καὶ τοῦ ἐπλήρωσε τὸν νοῦν μὲ ἐκείνην τὴν κραταιὰν καὶ δραστήριον κλήσιν τῆς ἀποστολικῆς ἀξίας καὶ χάριτος, μὲ τὴν ὁποίαν περιελάμβανεν καὶ οἱ λοιποὶ αὐτὸς ὅμως καὶ πρὸ τοῦ φωτισμοῦ ἐκείνου ἄρχισεν ἀφ' ἑαυτοῦ τρόπον τινὰ νὰ ὠδύνη αὐτὸ τὸ φῶς, καὶ ὅταν ἐφωτίσθη εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ προσδοκωμένου Μεσσίου, ἦτον ἤδη (δότε μοι ἄδειαν νὰ εἶπω ἔτζι) ἦτον ἡμίφωτος. Παιπαιδευμένος ἐξ ἀπαλῶν ἐνύχων τὰ ἱερὰ γράμματα, τὰ γράμματα ἐκεῖνα « τὰ μόνα δυνάμενα φωτίσαι εἰς σωτηρίαν », κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, αὐτὰ ἐσπούδασε νυκτὸς καὶ ἡμέρας, αὐτὰ ἐμελέτα μὲ ἐπιμελῆ καὶ πρόθυμον ἔρουναν, αὐτὰ ἐφιλοκρинуῖσεν εἰς βάθος, καὶ σηκώνων κατ' ὀλίγον ὀλίγον τὸ παραπέτασμα τῶν φρενῶν, ἔφθασε καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ του νὰ ἰδῇ φανερωμένον εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἐκείνου ὅπου ἐζήτει ἀπὸ τόσους χρόνους κρυπτόμενον, « τῷ βᾶθει τοῦ φρονήματος τὴν » ἐν τῷ βᾶθει τοῦ γράμματος ἀνιχνεύων ἀλήθειαν, καὶ τὰς « ὑπὸ περαπετάσματι τῷ λόγῳ κεκρυμμένας προῤῥήσεις ὑπὲρ » Χριστοῦ θηρεύων, καὶ τῷ δηλουμένῳ δι' αὐτῶν προστιθέμενος ». Προδιατεθειμένες τοιοιτοτρόπως εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ πεπληροφορημένος κατὰ τὴν γνώμην, ὅτι ὁ ἐλπίζόμενος Μεσσίας, ἢ ἐγεννήθη, ἢ πλησίον ἦτον νὰ γεννηθῇ, ἢ πολλὰ ὀγλήγορα νὰ ἔλθῃ, ἢ ἤλθε, ἐχρειάζετο, χωρὶς ἄλλο καὶ ἔνα ὁδηγὸν ὅπου νὰ τοῦ τὸν δειξῇ, ἰδοὺ ἐκεῖνος, καὶ ὁδηγὸν ἔλαβε, τὸν διδάσκαλόν του, τὸν Βαπτιστὴν Ἰωάννην, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀχώριστος ἐγυμνάζετο καὶ τῆς θεογνωσίας τὰ δόγματα, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας τὰ ἔργα. « Ἴδε ὁ ἀμνὸς

» τοῦ Θεοῦ », τόσον ἔφθασε μόνον νὰ ἐκφωνήσῃ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὁ μαθητὴς ὅπου ἦτον εἰς αὐτὸ τὸ μάθημα, τρόπον τινὰ, αὐτοδίδακτος, εὐθὺς πιστοῦται, εὐθὺς τρέχει, εὐθὺς ἀκολουθεῖ τὸν Χριστὸν, εὐθὺς τὸν ἐρωτᾷ, « διδάσκαλε! ποῦ » μένεις » ; εὐθὺς προσκολλᾶται ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν εἰς ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον τόσον ἐπόθει, εὐθὺς καὶ ζητεῖ, καὶ ἀναγγέλλει τὸ εὐτυχὲς ἔνθεμα εἰς τὸν ἀδελφόν του τὸν ἴδιον Σίμων, εὐθὺς προσφέρει καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτὸν εἰς τὸν Ἰησοῦν. « Εὐρήκαμεν » ἀδελφέ! « εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν » ὅχι Μεσσίαν ἀπλῶς, ἀλλὰ « τὸν Μεσσίαν »· τί βούλεται ἢ τοῦ ἄρθρου προσθήκη; « τὸ γὰρ τὸν Μεσσίαν εἶπεῖν, δεικνύντος » ἦν τοῦ Ἀνδρέου, ὡς ἕνα πάντως Χριστὸν προσδοκῶντος, « οὐδὲν κοινὸν πρὸς τοὺς ἄλλους ἔχοντα » τὸν Μεσσίαν ἐκεῖνον ὅπου ἤλπισαν οἱ Πατριάρχαι, ἐκεῖνον ὅπου ἐπεθύμησαν αἱ δίκαιοι, ἐκεῖνον ὅπου προκατήγγειλαν οἱ Προφῆται· τὸν Μεσσίαν ἐκεῖνον ὅπου ἐδήλωσαν αἱ γραφαὶ, ἐκεῖνον ὅπου ὑπεσχέθησαν αἱ ἐπαγγελίαι, ἐκεῖνον ὅπου ἐπαράστησαν αἱ ὁράσεις· τὸν Μεσσίαν ἐκεῖνον ὅπου προεικόνισαν τόσαι τύποι, ἐκεῖνον ὅπου προσήμαναν τόσα σύμβολα, ἐκεῖνον ὅπου προέγραφον τόσα αἰνίγματα. Εὐρήκαμεν ἀδελφέ! « εὐρήκαμεν » τὸν Μεσσίαν »! Ἐγὼ ἐδῶ, ἂν ᾔθελα νὰ στρέψω τὸν λόγον μου εἰς τὴν σύγκρισιν, διὰ νὰ συμπεράνω τὸ ὕψος τοῦ μεγάλου Ἀνδρέου ἀπὸ τὸ παράλληλον, στοχασθῆτε (ᾔθελα σᾶς εἰπῶ) ἀκροαταί, στοχασθῆτε τὸν Ἀπόστολον, πῶς μονοήμερος μαθητὴς ἀξιοῦται εὐθὺς νὰ γένῃ διδάσκαλος, πῶς ὁ μύστης εὐθὺς γίνεται μυσταγωγός, πῶς ὁ Ἀπόστολος γίνεται εὐθὺς Ἀπόστολος εἰς ἄλλον Ἀπόστολον· καὶ ἂν τινὰς ᾔθελε μοι ἀποκριθῇ, ὅτι τοῦτο εἶναι κοινὸν προνόμιον καὶ τοῦ Φιλίππου, ὁ ὅποιος καὶ αὐτὸς ἐχειραγωγῆσε τὸν Ναθαναήλ· ναί, ᾔθελον ἀπαντήσαι, πλὴν ὁ Ἀνδρέας ἔγινεν Ἀπόστολος

καὶ εἰς τὸν Ναθαναὴλ αὐτὸν, καθὼς τεκμαίρεται ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος. « Μὴ ποτε δὲ παρὰ τοῦ Ἀνδρέου καὶ τοῦ Πέτρου » ἐμάθε περὶ τοῦ Χριστοῦ ὁ Φίλιππος; καὶ γὰρ ἐκ τῆς αὐτῆς » πατρίδος ὄντας, εἰκὸς συνομιλήσαντας τούτους ἀφηγήσασθαι περὶ τοῦ Κυρίου· ὁ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς δοκεῖ παραινίττεσθαι διὰ τοῦ λέγειν· ἦν δὲ ὁ Φίλιππος ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου ». Καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πάλιν ὁ Ἀνδρέας ἐγένεν Ἀπόστολος καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Πέτρον ὅπου θέλει νὰ εἰπῇ, Ἀπόστολος εἰς τὸν κορυφαῖον τῇ τάξει Ἀπόστολον! Αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα ἂν τὸ εἶχον εἰς τὸ χεῖρ ὑπὲρ τοῦ Πέτρου τὰ παιδία τῆς παλαιᾶς ναὶ, μὰ ὅχι παλαιόφρονος Ῥώμης, ὧ μὲ πόσῃ ἐπιμέλειαν ἤθελον τὸ καλλωπίσουν! ὧ μὲ τί κόμπον, καὶ μὲ τί μεγαλορρημοσύνην ἤθελον μᾶς τὸ προβάλλουν! —Βλέπετε; (ἤθελον μᾶς λέγει), βλέπετε; ὁ Πέτρος γίνεται Ἀπόστολος εἰς τοὺς Ἀποστόλους, κήρυξ εἰς τοὺς κήρυκας, νυμφοστόλος καὶ νυμφαγωγὸς τῶν πρώτων ψυχῶν, τὰς ὁποίας ἐνυμφεύθη ὁ νυμφίος τῆς χάριτος, μεσίτης καὶ προσχωγυεὺς τῶν ἐγκρίτων καὶ λογαίων φίλων τοῦ Βασιλέως τῆς δόξης! —Τὸ κακὸν ὅμως εἰς αὐτοὺς εἶναι, ὅπου μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ ᾔναι ὁ λόγος οὗτος εἰς βοήθειάν τους, εἶναι καὶ φανερὰ ἐναντίον τους· καὶ κατὰ ἄλλον τρόπον, δὲν θέλω, καθὼς εἶπον, νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἐμὲ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο διὰ νὰ διακρίνω ἀδιακρίτως τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου, τοὺς ὁποίους ὅλους ὁμολογῶ κατὰ τὴν ἀξίαν ὁμοδόξους καὶ ἰσοτίμους. Τόσον μόνον θέλω ἀπ' ἐδῶ νὰ καταλάβετε· ὅτι ἐκεῖνο, τὸ, « εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν; » δείχνει καθαρὰ, πῶς ἡ ψυχὴ τοῦ μεγάλου Ἀνδρέου, μὲ τὴν ἐπιμελὴ καὶ ἀπαυστον μελέτην καὶ ἔρευναν τῶν θείων Γραφῶν, αὐτὴν τὸν Μεσσίαν ὡς παρόντα σχεδὸν τὸν ἐτεκμαίρετο, ὡς παρόντα τὸν ἦλπιζε. « Τοῦτο ψυχῆς ἦν ὠδινούσης τὴν παρούσάν ἐκείνου, καὶ

» τὴν ἄφιξιν ἀνωθεν προσδοκῶσης. » Τοῦτο θέλω νὰ στοχασθῆτε, πῶς ὁ Πρωτόκλητος τὴν πρώτην κλήσιν εἰς τὴν κλήσιν του, καὶ τὴν πρώτην ὁρμὴν, καὶ τὴν πρώτην ἐνδοσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς ἀποστολικῆς χάριτος τὴν ἔλαβεν οἰκοθεν, τὴν ἔλαβε ἀφ' ἑαυτοῦ του. Πυρσὸς, ὅπου ἄρχισε νὰ λαμβάνῃ τοὺς πρώτους φιστισμοὺς ἀπὸ λόγου του. Ἀστὴρ (καθὼς ἔλεγον) ἐν μέρει αὐτόφωτος. Ἀπόστολος ὅχι μόνον πρωτόκλητος, ἀμμὴ καὶ αὐτόκλητος· καὶ μάλιστα, ἂν ἐξετάσεται μὲ ἀκριβείαν, διὰ τοῦτο πρωτόκλητος, διότι αὐτόκλητος. Πῶς; διὰ τοῦτο πρωτόκλητος διότι αὐτόκλητος; Ναί! τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἔσως θέλει φανῇ εἰς τινα κατὰ πρότον ἐν συμπέρασμα ἀνακλόουθον, εἶναι ἓνας συλλογισμὸς πολλὰ καλὰ θεμελιωμένος, ὅπου στηρίζει τὸν λόγον μου. Ἡμεῖς ὅλοι τιμῶμεν τὸν μέγαν Ἀνδρέαν μὲ τὸ ἐπίσημον ὄνομα τοῦ Πρωτοκλήτου. Πρωτόκλητον τὸν δοξολογεῖ ἡ ἐκκλησία εἰς τοὺς μελωδικοὺς ὕμνους τῆς. Πρωτόκλητον τὴν εὐφημοῦσιν οἱ Πατέρες εἰς τοὺς πανηγυρικοὺς λόγους των. Πρωτόκλητον τὸν ἐπικαλοῦνται ὅλοι οἱ χριστιανοὶ εἰς τὰς προσευχὰς των. Καὶ ἂν ἐρωτηθῇ ἡ αἰτία, διὰ τί πρωτόκλητος; θέλει εὐρεθῇ ἔσως καὶ τινὰς νὰ γελάσῃ καθ' ἑαυτὸν, ὡς ἂν εἰς ἐν ἐρώτημα τόσον ψυχρὸν καὶ τόσον κοῦφον, εἰς τὰ ὅποια ἔτοιμα εἶναι ἀπόκρισιν νὰ δώσουν καὶ αὐτὰ τὰ παιδάκια. Πρωτόκλητος (τίς δὲν τὸ ἠξεύρει;) Πρωτόκλητος, διότι πρῶτος ἀπὸ τῶν μαθητὰς ἐκαλέσθη, καὶ πρῶτος ἀπὸ τῶν ἄλλων μαθητὰς τὸν Χριστὸν ἠκολούθησε· δὲν εἶναι ἔτζι; καὶ ὅμως ἔτζι δὲν εἶναι! Τὴν κλήσιν τοῦ Ἀνδρέου ἢ τὴν στοχαζόμεθα ἐν Βηθαθαρά περικν τοῦ Ἰσραήλ, ἐκεῖ ὅπου ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Θεὸν Πρῶτορομον τὸ, « Ἴδε ὁ ἀμνὸς » τοῦ Θεοῦ, » καὶ ἠκολούθησε τὸν Ἰησοῦν· ἢ τὴν στοχαζόμεθα εἰς τὰ παραθαλάσσια τῆς Γαλιλαίας, ἐκεῖ ὅπου ψαρεύοντας ἐπροσκαλέσθη ἀπὸ τὸν ἴδιον Χριστὸν, « Δεῦτε ὀπίσω μου, »

καὶ ἀφίνωντας τὰ δίκτυα, εὐθὺς ἔδραμεν. Ἄν σταχασθῶ τὴν
 πρώτην κλῆσιν ἐν Βηθαβαρᾷ, ὁ Ἀνδρέας κατ' αὐτὴν δὲν εἶναι
 πρωτόκλητος, διότι ἐκεῖ δὲν ἐπροσκαλέσθη μόνος, ἀλλ' ἔτι μὲ
 ἄλλον ἕνα τοῦ Ἰωάννου μαθητὴν καὶ συμμαθητὴν ἐδικόν του·
 καὶ οἱ δύο τότε ἤκουσαν τοῦ Βαπτιστοῦ τὸ δεικτικὸν κήρυγ-
 μα· « καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθηταὶ λαλοῦντος. » καὶ οἱ
 δύο εὐθὺς ἔδραμον, « καὶ ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ. » καὶ οἱ
 δύο ἀκολουθοῦντες ἠρωτήθησαν ἀπὸ τὸν οὐράνιον διδάσκαλον,
 « τί ζητεῖτε; » καὶ οἱ δύο ἀπεκρίθησαν, « οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ,
 » ῥαββί! » καὶ οἱ δύο ἠρώτησαν. « Ποῦ μένεις; » καὶ οἱ δύο
 ἔλαβον τὴν ἀπόκρισιν· « ἔρχεσθε καὶ ἴδετε. » καὶ οἱ δύο ὑπή-
 κουσιν· « ἦλθον καὶ εἶδον ποῦ μέναι. » καὶ οἱ δύο εἰς τὸ αὐ-
 τὸ σπῆτι μὲ αὐτὸν διημέρευσαν· « καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν.
 » τὴν ἡμέραν ἐκείνην. » Διὰ τί λοιπὸν ὄχι καὶ οἱ δύο πρωτό-
 κλητοι, ἀλλὰ μόνος ὁ ἕνας; Ἄν συλλογισθῶμεν πάλιν τὴν
 δευτέραν κλῆσιν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, οὔτε
 ἐδῶ δὲν φαίνεται ὁ Ἀνδρέας Πρωτόκλητος, διότι οὔτε ἐδῶ δὲν
 ἐπροσκαλέσθη μόνος, ἀλλ' ὁμοῦ μὲ τὸν ἀδελφόν του τὸν Σί-
 μονα· καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ἀδελφοὶ ὁμοίως ἐδῶ ἠνωμένοι ἐψά-
 ρευαν « βᾶλλοντες ἀμφίβληττον εἰς τὴν θάλασσαν. » καὶ οἱ
 δύο κοινῶς ἠξιώθησαν τοῦ μακαρίου ἐκείνου βλέμματος τοῦ
 φιλανθρώπου Σωτῆρος. « εἶδε δύο ἀδελφούς· » καὶ οἱ δύο ἤ-
 κουσιν τὴν γλυκυτάτην φωνὴν του. « καὶ λέγει αὐτοῖς. » καὶ
 οἱ δύο ὁμοῦ ἐπροσκαλέσθησαν. « Δεῦτε ὀπίσω μου. » καὶ οἱ
 δύο εἰς τὴν ἀποστολικὴν ἑξίαν τὴν αὐτὴν ὥραν προεβίβā-
 σθησαν, « καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁγίους ἄνθρώπων. » καὶ οἱ δύο
 εὐθὺς ἄφησαν τὰ δίκτυα (ὅπου θέλει νὰ εἰπῇ, ἄφησαν ὅ,τι
 ἂν εἶχον!) « οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα. » καὶ οἱ δύο
 τὴν αὐτὴν στιγμὴν τοῦ ἔγιναν πρόθυμοι ὁπαδοὶ καὶ ἀκόλου-
 θοι. « ἠκολούθησαν αὐτῷ. » Διὰ τί λοιπὸν ὄχι καὶ ὁ Πέτρος

πρωτόκλητος, ἀλλὰ μόνος ὁ Ἀνδρέας; προσθέσατε δυνάμειν
 εἰς τὸν λόγον καὶ βάρος εἰς τὸ ἀπόρημα. Πρὶν νὰ ἐξέλθῃ ἀκό-
 μη ὁ Κύριος ἡμῶν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐκεῖ ὅπου προεβίβασσεν
 πρῶτον τοὺς δύο αὐτοὺς ἀδελφοὺς, καὶ δεύτερον τοὺς δύο
 ἄλλους ἀπὸ τὴν ἁλιευτικὴν εὐτέλειαν εἰς τὸ ἀποστολικὸν ὕ-
 ψος, ἡμεῖς ἠξιοῦμεν καλὰ, ὅτι προτῆτερα ἐκλεξε μαθητὴν
 τοῦ τὸν Φίλιππον, καθὼς τὸ μαρτυρεῖ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάν-
 νης. « ἠθέλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐξελεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ εὐ-
 » ρίσκει Φίλιππον, καὶ λέγει αὐτῷ ἀκολουθεῖ μοι. » Ὅθεν καὶ
 ὁ θεὸς πατὴρ Θεοφάνης μᾶς ἄφησε γυγραμμένον. « καλεῖται
 » πρῶτος εἰς μαθηταίαν ὁ θαυμάσιος Φίλιππος. » « Καλεῖται
 » πρῶτος; » εἶναι λοιπὸν, (τίς ἀμφισβολία;) εἶναι λοιπὸν ὁ
 Φίλιππος πρωτόκλητος! Πλὴν ἔχετε ἥσυχον τὴν ψυχὴν εἰς
 αὐτοὺς τοὺς ἐναντίους λόγους, ἀκροαταί· ἅς μὴ ταραττηται
 ἡ εὐλάβειά σας. Πρωτόκλητος μὲ ὅλα αὐτὰ εἶναι ὁ Ἀνδρέας·
 διὰ τί; διότι (καθὼς ἐπρόφθασα νὰ εἰπῶ), αὐτὸς εἶναι ὁ αὐ-
 τόκλητος. » Ὁ Ἀνδρέας ἀρχῆθεν ἐμαθητεύσατο, (βομβεῖ ἀπὸ
 » τὸ κεράμιόν της ἡ γλυκυρροὺς μέλισσα τῆς Ταυρομανίας)
 » ὁ Ἀνδρέας ἀρχῆθεν ἐμαθητεύσατο, ὅτι ἐκεῖνος αὐτοκλητὶ
 » παρεγένετο. » Ὁ ἀνώνυμος ἐκεῖνος τοῦ Βαπτιστοῦ μαθητῆς
 τράχει ἀληθινὰ μετὰ τοῦ Ἀνδρέου τὸ πρῶτον· ὁ Πέτρος ὁ ἀ-
 δελφὸς ἀκολουθεῖ βέβαια μετὰ τοῦ Ἀνδρέου τὸ δεύτερον· καὶ
 μετ' ἐκείνους καὶ πρὸ τούτων εἶναι φανερόν, ὅτι μαθητεύει ὁ
 Φίλιππος· οἱ ἄλλοι ὅμως, ἢ ἐπροσκαλέσθησαν εἰς τὴν ἀπο-
 στολὴν ἀπὸ τὸν Χριστόν, ἢ ἐπροσφέρθησαν καὶ ὠδηγήθησαν
 ἀπὸ ἄλλους· ὁ δὲ Ἀνδρέας εἶδεν ἐν ἀπαύγασμα αὐτοῦ τοῦ
 φωτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ χωρὶς νὰ φωτισθῇ ἀπὸ ἄλλον· ὁ Ἀν-
 δρέας εἶχε καί ποιάν γνῶσιν περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ Μεσσίας,
 καὶ πρὶν ὅπου μὲ τὸ, « ἴδε ὁ ἀμνός », τὸν δείξει εἰς αὐτὸν ὁ
 Ἰωάννης. Ὅθεν πρεπόντως μόνος ὁ Ἀνδρέας ὁμολογεῖται πρω-

τόκλητος· « ὁ Ἀνδρέας ἀρχῆθεν ἐμαθητεύσατο »· διότι μόνος ὁ Ἀνδρέας εἶναι ὁ αὐτόκλητος, « ὅτι ἐκεῖνος αὐτοκλητὴ » παρεγένετο. » Καὶ λοιπὸν τί λέγετε ἀκροαταί; δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἑνὸς ἀστῆρ εἰς καίποιον τρόπον αὐτολαμπῆς καὶ αὐτόφωτος; Ἀλλὰ στοχασθῆτε τὸν ἀστέρα αὐτὸν καὶ εἰς τὴν κυκλοφορίαν του, θέλω νὰ εἰπῶ, στοχασθῆτε τὸν πρωτόκλητον καὶ εἰς τὴν ἀποστολικὴν περίοδόν του, καὶ συμπεραίνοντες τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἡμπορεῖτε νὰ συλλογισθῆτε, αὐτὸς ὅπου τόσον ἔτοιμος καὶ τόσον ὀξὺς ἐφάνη εἰς τὴν κλήσιν, πόσον πρόθυμος καὶ πόσον ταχὺς ἔδραμεν εἰς τὴν ἀποστολήν.

Δὲν εἶναι πράγμα εἰς τὸν κόσμον παραστατικὸν τάχους καὶ ὀγκληγρότητος, ὅπου νὰ μὴν τὸ μεταχειρίσθωσαν αἱ θεῖαι Γραφαί, καὶ ἀπὸ τὰς Γραφὰς οἱ θεῖοι Πατέρες, διὰ νὰ μᾶς διώσουν νὰ καταλάβωμεν τὴν προθυμίαν καὶ τὴν ταχύτητα, μὲ τὴν ὁποίαν ἔδραμον οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι, διὰ νὰ κηρύξουν εἰς τὰ ἔθνη τὸ Εὐαγγελικὸν οὐράνιον κήρυγμα. Μᾶς τοὺς παρωμοίωσαν μὲ ἐκείνην τὴν ἐξαισίον βροντὴν τοῦ ὑπερώου τῆς Σιών, ὅπου κατέπληξε μὲ τὸν ἦχον, καὶ ἐξέστησε μὲ τὴν βίαν καὶ τὴν ὀξύτητα « καθάπερ ἦχος φερομένης βιαίας πνοῆς ». Μᾶς τοὺς παρέστησαν μὲ τὴν ἀστραπήν, ὅπου εἶναι τῆς βροντῆς τὸ τόσον φοβερόν, ὅσον ὀξυκίνητον γέννημα· « ἔφαναν αἱ ἀσραπαῖς σου τῇ αἰκουμένη » ὠνομάσθησαν καὶ υἱοὶ βροντῆς. Μᾶς τοὺς ὑπετύπωσαν μὲ τοὺς ἀνέμους τοὺς πτερωτοὺς, ἐπάνω εἰς τοὺς ὁποίους καθήμενος ἐγνωρίσθη εἰς ὅλην τὴν γῆν. « Ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων ». Μᾶς τοὺς ἐξεικόνισαν μὲ τὸν ἥλιον, ὅπου ἀπὸ τὸ ἐν ἕως τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ οὐρανοῦ σταδίζει γεγονταίους τοὺς δρόμους σου. « Ἀγαλλιάζεται ὡς Γίγας ὄρεα » μεῖν ὁδόν, ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ καὶ τὸ κατάντημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ. Μᾶς τοὺς ἐζωγράφι-

σαν ὡσὰν ὁρμητικὰ καὶ ταχύδρομα ἄλογα, ὅπου ὥρμησαν ἕως μέσα εἰς τὰς θαλάσσας, καὶ ἐτάραξαν τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς πλάνης τὰ ἄγρια κύματα· « καὶ ἡ ἵππασία τοῦ Κυρίου ἐν » αὐτοῖς σωτηρία ». Μᾶς τοὺς ἐγκωμίασαν κατὰ τοὺς πόδας, τῶν ὁποίων ὅλον τὸ προτέρημα καὶ ὅλος ὁ ὠραϊσμός ὑφίσταται εἰς τὸν δρόμον, « ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὴν εἰρήνην ». Μᾶς τοὺς ἐπερίγραψαν μὲ τὰς νεφέλας, ὅπου βιαζόμεναι ἀπὸ τὰς πνοὰς τῶν ἀνέμων, δὲν κινουῦνται ὄχι, ἀλλὰ πετοῦν. « Τίνες οἱ δε, ὡς νεφέλαι πέτανται; » Τέλος πάντων, μᾶς τοὺς ἐσύγκριναν μὲ τοὺς ἀστέρας, οἱ ὁποῖοι, ἀκάματοι καὶ εἰς τὸν δρόμον τοὺς καὶ εἰς τὸν φωτισμὸν τοὺς, περιοδεύουσι τὴν γῆν ὅλην, καὶ τὴν φωτίζουν· « οἱ ἀστέρες, οἱ Ἄγγελοι τῶν Ἐκκλησιῶν εἰσιν », ὅπου θέλει νὰ εἰπῇ, οἱ Ἀπόστολοι· ὅλα εἰκόνες καὶ ἱερογλυφικά, ὅπου ἐπίσης, καθὼς εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους, ἔττι καὶ εἰς τὸν Ἀνδρέαν ἀρμύζουσιν. Ἀπ' ὅλας ὁμῶς αὐτὰς τὰς εἰκόνας μεταχειριζόμενος ἐγὼ ταῖς ὕστεραις δύο, τὴν νεφέλην καὶ τὸν ἀστέρα, καὶ ἀπὸ τὰς δύο συνθέτοντας μίαν, τοιουτοτρόπως λογιᾶζω, πῶς ἡμπορῶ καὶ νὰ λάβω καὶ νὰ δώσω καίποιαν ἰδέαν τῆς ἀποστολῆς τοῦ Πρωτοκλήτου, μὲ τὴν ὁποίαν καὶ ἡπλώθη εἰς τόσα μέρη, καὶ ἐφώτισε τόσα ἔθνη· ἡ νεφέλη μὲ χαρίζει τὴν ἀπλωσιν, ὁ ἀστὴρ τὸ φῶς· καὶ ἡ νεφέλη περὶ τὸν ἀστέρα, καὶ ὁ ἀστὴρ ἐν τῇ νεφελῇ, ἐξηγοῦσιν ὁμοῦ τοῦ Πρωτοκλήτου τὴν ἀποστολικὴν ὁρμὴν καὶ ὀξύτητα. Αὐτὴν ὁμῶς τὴν ἰδέαν δὲν θέλω νὰ τὴν ὑπολάβωτε ὡς γέννημα τῆς ἐμῆς φρενὸς, ἢ τῆς ἐδικῆς μου φαντασίας ἀνάπλασμα· ὄχι! Ἀναγινώσκοντας ἐγὼ μίαν φράσιν τοῦ Σειράχ τὸ πεντηκστὸν κεφάλαιον, ἀνάμεσα εἰς τὰ λοιπὰ ἐγκώμια, ὅπου ὁ σοφὸς ἐκεῖνος μὲ θεόπνευστον εὐγλωττίαν κάρνει εἰς τὸν μέγαν Ἀρχιερέα, τὸν υἱὸν τοῦ Ὀνίου, τὸν Σίμωνα, ὁμοιάζων-

τὰς τον « ὡς σελήνην πλήρη ἐν ἡμέραις, ὡς ἥλιον ἐκλάμπον-
 » τα ἐπὶ ναὸν Ἰψίστου, ὡς τόξον φωτίζον ἐν νεφέλαις δόξης,
 » ὡς ἄνθος ῥόδων ἐν ἡμέραις νέων, ὡς κρίνα ἐπ' ἐξόδων ὤ-
 » δαιτος, ὡς βλαστὸν λιθέου ἐν ἡμέραις θέρους », καὶ τὰ ἄλ-
 λα ὅπου διὰ συντομίαν παρατρέχω, ἐνθυμῶμαι ὅτι εἶδα,
 πῶς τὸν ὁμοιάζει καὶ μὲ ἐν ἄστρον τῆς αὐγῆς, τὸ ὅποιον
 λάμποντας εἰς τὸ μέσον μιᾶς νεφέλης, διαδίδει μέσα εἰς τοὺς
 γειώδεις ἐκαίνοὺς ἀτμοὺς τὰς ἀκτῖνας του, καὶ χαροποιεῖ τὰ
 ὀρμάτι μὲ τὸ νὰ τοῦ παρασταίῃ ἐν φεγγεόλῳ ἀργυροῦν
 ὠραιότατον σύννεφον, « ὡς ἀστὴρ ἐωθινὸς ἐν μέσῳ νεφέλης »
 ἀστὴρ καὶ νεφέλη, καὶ ὁ ἀστὴρ ὅχι ὑπὲρ τὴν νεφέλην, ἀλ-
 λ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς νεφέλης. Τοῦτο εἶναι ἐν παράδοξον σύν-
 θετον· αὐτὴ εἶναι μία ἔνωσις ἀλλόκοτος, μία συνδρομὴ τε-
 ρατώδης· πολλὰ χαμηλὸν πρέπει νὰ ᾔῃ αὐτὸ τὸ ἄστρον,
 καὶ πολλὰ πρόσγειον· πολλὰ ὑψηλὸν πρέπει νὰ ᾔῃ αὐτὸ τὸ
 νέφος, καὶ πολλὰ μετέωρον· τὸ ἄστρον πρέπει νὰ γειτονεύῃ
 τὴν γῆν μὲ τὰ νέφη, τὸ νέφος πρέπει νὰ πλησιάζῃ τὸν οὐρά-
 νον μὲ τὰ ἄστρα, αὐτὸς πρέπει νὰ ᾔῃ ἓνας Ἄγγελος ἐπίγειος,
 αὐτὸς πρέπει νὰ ᾔῃ ἓνας ἄνθρωπος οὐράνιος. Μὰ ἄς λείπῃ
 κατὰ τὸ παρὸν ὁ στοχασμὸς οὗτος. Πῶς εὐρετὲ διὰ τί προέκρι-
 να ἐγὼ νὰ παρομοιάσω τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἀνδρέου μὲ αὐ-
 τὸ τὸ ἄστρον τὸ νεφεληφόρον; μὲ αὐτὸ τὸ νέφος, τὸ ἀστερο-
 φόρον; διότι εἰς τὸ ἄστρον μένον βλέπω φῶς, ἀμμή δὲν
 διακρίνω κίνησιν· εἰς τὸ νέφος μόνον διακρίνω κίνησιν, μὴ
 δὲν βλέπω φῶς· ἀλλ' εἰς τὸ ἑναστρον νέφος ἔχω καὶ τὴν κί-
 νησιν καὶ τὸ φῶς ἡνωμένα· ἔχω κίνησιν εἰς ἓν πρᾶγμα, οὐδὲν
 βλέπω ὅτι φεγγεόβλεψ· ἔχω φῶς εἰς ἓν πρᾶγμα, οὐδὲν δια-
 κρίνω ὅτι κινεῖται· καὶ ἔχω τὸ αὐτὸ ἐν σῶμα, τὸ ὅποιον καὶ
 κινεῖται μὲ δύναμιν, καὶ φωτίζει μὲ χάριν. Ἦ ἰδέα ἀκριβῆς
 (ἐὰν δὲν ἀπατώμαι) καὶ πλήρης, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν μὲ τελειό-

τάτα τοῦ Πρωτοκλήτου Ἀποστόλου τὴν φωτοφόρον περίοδον
 ἢ τὸν περιοδικὸν φωτισμὸν « ὡς ἀστὴρ ἐωθινὸς ἐν μέσῳ νε-
 φέλης ». Βλέπω ἀπ' ἐδῶ ὑψηλὰ ὅπου εὐρίσκουμαι, καθὼς ἔβλε-
 πε τὸ παιδάριον τοῦ Ἡλιοῦ ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ Καρμήλου, βλέ-
 πω καὶ σηκώνεται ἀπὸ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας ὡσάν ἐν
 μικρὸν συννεφάκι· « καὶ ἰδοὺ νεφέλη μικρὰ ὡς ἴχνος ἀνδρός »,
 ὁ Ἀνδρέας. Τὸ νέφος αὐτὸ τὸ βλέπω καὶ ἀναβαίνει, καὶ
 ὑψοῦται καὶ μεγαλύνεται, καὶ ἀπλώνεται εἰς πολὺ πλάτος,
 καὶ ἐκτείνεται εἰς μακρότατα διαστήματα, καὶ σκεπάζει
 ὅχι ἓνα, ἀλλὰ πολλοὺς ὀρίζοντας· ὅχι ἓν, ἀμμή διάφορα κλί-
 ματα· ὅχι μίαν, ἀλλὰ πολυαριθμοὺς ἐπαρχίας· ὅχι μίαν,
 ἀλλὰ ἀναριθμήτους πόλεις καὶ χώρας, καὶ περιέρχεται καὶ
 εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ στηρίζεται καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ περι-
 τρέχει καὶ τὴν ξηρὰν, καὶ διαπλῖν καὶ τὴν θάλασσαν. Ἐδῶ
 τὸ Λίγαϊον, τὴν Προυποντίδα, τὸν Πόντον, καὶ ὅσα χωρία εἴ-
 ναι παραθαλάσσια· ἐκεῖ τὴν Παλαιστίνην, τὴν Βιθυνίαν ὅλην,
 τὴν Θράκην ὅλην, τὴν Θετταλίαν ὅλην, τὴν Ἑλλάδα ὅλην,
 καὶ τὰ μέχρι τῆς Ἀχαΐας, καὶ τὰ ἔως εἰς τὴν Πελοπόννησον·
 Πόσαι πόλεις! ἡ Ἀμινός, ἡ Τραπεζοὺς, ἡ Λαζική, ἡ Ἐφεσος,
 ἡ Νίκαια, ἡ Νικομήδεια, ἡ Καλκηδὼν, ἡ Μιράκλεια, ἡ Ἀμα-
 στρις, ἡ Σινώπη, ἡ Νεοκαισάρεια, τὰ Σαμόσατα, ἡ Σέβασ-
 τούπολις, αἱ Πάτραι, τὸ Βυζάντιον τοῦτο, τὸ τότε Βυζάντιον·
 ὅλαι πολιτεῖαι ἐπίσημοι καὶ μεγάλαι, ὅπου δροσίζονται καὶ
 φωτίζονται, ὡσάν ἀπὸ μίαν νεφέλην πολύφωτον, ἀπὸ τοῦ με-
 γάλου Ἀνδρέου τὸ κήρυγμα, διὰ νὰ σιωπήσῃ τινὰς τὰς πό-
 λεις τὰς πλέων ἀσέμους καὶ εὐταλεστέρας. Πόσα ἔθνη! Ἀλα-
 νοὶ, Ἀβασγοὶ, Ζακχοὶ, Βοσπορινοὶ, Χερσονησίται. . . Τίς δύ-
 νатаὶ πρὸς ἀκρίβειαν νὰ τὰ ἀριθμήσῃ; Ὅλα ἔθνη ἑτερόδοξα
 εἰς τὰς θρησκείας, διεστῶτα κατὰ τοὺς νόμους, ἀλλόκοτα εἰς
 τὰ φρονήματα, διαφορετικὰ εἰς τὰ ἔθνη, ἀνόμοια εἰς τὰς

γλιώσας· πλὴν ὅλα ἔθνη σύμφωνα εἰς τὸ μῖσος τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ὅμοια εἰς τὴν λίσσαν, ἴσα εἰς τὴν ἀπανθρωπίαν καὶ ἀγριότητα· καὶ ὅλα ἔθνη, τὰ ὑποῖα ὡς ἀστροστόλιτος νεφέλη, ὁ Ἀνδρέας, κατάζηρα καὶ τυφλὰ εἰς τὸν αὐχμὸν καὶ εἰς τὸ σκότος τῆς ἀσεβείας, καὶ τὰ ἐξωογύνησε καὶ τὰ περιέλαμψε μὲ τὰς ἐπιρροὰς τῆς οὐρανίου διδασκαλίας. Καὶ μὲ πόσους κόπους νομίζετε; μὲ πόσους ἀγῶνας; μὲ πόσους κινδύνους; μὲ πόσα πύθη, καὶ περιήλθε τὰ τόσα καὶ τόσα ἔθνη, καὶ τὰ ἐφώτισεν; Ἄν ἤκούσατε ποτὲ νὰ ἐστάθηνσαν ἔθνη ἐπ'άνω εἰς τὴν γῆν δυσμενῇ εἰς τὸν ἥλιον, καὶ πολέμια, ὑποῦ τὸν ἔβλεπον, ὅταν ἀνέτελλε, μὲ ἀγριότητα, καὶ τὸν ἐβλασφημοῦσαν μὲ ὕβρεις, καὶ τὸν ὑπεδέχοντο μὲ πετροβολισμοὺς καὶ μὲ τοξεύματα, εἶπαντε πῶς εἶναι τοῦτο μικρὸν παράδειγμα, διὰ νὰ παραστήσῃ τοὺς μεγάλους διωγμοὺς καὶ τοὺς ἀνυποφορήτους πολέμους, μὲ τοὺς ὁποίους εἰς κάθε μέρος τὰ τόσα καὶ τόσα ἔθνη κατέτρεχον τὸν Ἀνδρέαν τὸν φωτιστὴν τους. Ἀλλὰ τί διὰ τοῦτο; ἐκεῖνοι τὸν ἐδίωκον, καὶ αὐτὸς μὲ Ἀποστολικὴν ἀνοχὴν τοὺς ὑπέμεναν! Ἐκεῖνοι ὕβριζον καὶ ἐβλασφήμουν, αὐτὸς ἤσχετο καὶ ἠυλόγει! ἐκεῖνοι ἐπλήγοναν καὶ ἐβασάνιζον, αὐτὸς τοὺς περιεποιεῖτο καὶ τοὺς ἠσπάζετο! ἐκεῖνοι τοῦ κατέκοπτον μὲ τὰς ἀπανθρώπους αἰκίας καὶ μάστιγας τὰς σάρκας, καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν ῥωννύμενος, καὶ τοὺς ἐπεσκέπτετο μισοῦντας, καὶ τοὺς εὐεράπευε χάμνοντας· ἐκεῖνοι ἀνιλεῶς τοῦ ἠκρωτηρίαζον τὰ μέλη, καὶ αὐτὸς τοὺς ἔφερνε εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ὁλοκληρίαν καὶ ὁλομέλειαν, καὶ τοὺς ἔκαμνε μέλη Χριστοῦ! ἐκεῖνοι, τέλος πάντων, καὶ ἐπ'άνω εἰς τὸν ἑνεαυρὸν τὸν ἀνέβασαν, καὶ αὐτὸς καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀνοίγωντας ἓν χεῖλος οὐράνιον, ὥσάν ἐπ'άνω ἀπὸ ὑψηλὴν καθέδραν, τοὺς παρέειδε τῆς εὐσεβείας τὸ μάθημα, καὶ τοὺς ἔκαμνε μαθητὰς τοῦ ἐσταυρωμένου! Ὅθεν δὲν

εἶναι νὰ θαυμάσῃ τινὰς, ἂν ἓνας Ἀπόστολος ὑποῦ τόσον ἐκοπίασε, καὶ τόσον ἠγωνίσθῃ, ἕως τέλους διὰ νὰ αὐξήσῃ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ἔφθασε καὶ νὰ φωτίσῃ τόσα ἔθνη, καὶ νὰ συστήσῃ τόσας Ἐκκλησίας, καὶ νὰ κοσμήσῃ τόσοις θρόνους; ἡμεῖς τεκμαιρόμεθα πολλάκις καὶ ἀπὸ τὸ δένδρον τοὺς καρποὺς, καθὼς καὶ τὸ δένδρον ἐκ τῶν καρπῶν διακρίνομεν.

Ἐγὼ ἕως ἐδῶ ἀκροαταὶ ἐφάνηκα (ἂν τὸ ἐσημειώσατε) ἐφάνηκα ἓνας πολλὰ δειλὸς ἠγκωμιαστὴς, καὶ ἓνας πανηγυριστὴς πολλὰ ὀλιγόψυχος, ὁμιλῶντας μὲ μεγάλην συστολὴν καὶ μὲ πολὺν φόβον καὶ μὲ [ὅλην τὴν προσοχὴν, ὅσον ἡδυνήθην, μὴ τύχῃ καὶ πέσω εἰς τὴν σύγκρισιν, καὶ θέλωντας νὰ παραστήσω τὰ προτερήματα τοῦ Πρωτοκλήτου Ἀποστόλου λανθασθῶ καὶ σμικρύνω ἐκεῖνα τῶν ἄλλων. Ἐδῶ ὅμως περὶ τὸ τέλος στοχαζόμενος πόσῃν καρποφορίαν ἔδωκεν εἰς τὸν εὐαγγελικὸν ἀγρὸν τοῦ Πρωτοκλήτου Ἀνδρέου ἡ ἀποστολὴ, ἠμπορῶ νὰ ὁμιλήσω μὲ θάρρος, καὶ νὰ εἰπῶ χωρὶς ὑπερβολῆς, ὅτι ὁ Ἀπόστολος οὗτος ἐφάνη ἀπὸ τοῦς ἄλλους ἐνώτερος. Οἱ Ἀπόστολοι εἰς τὴν ἀποστολικὴν ἀζίαν καὶ δύναμιν εἶναι χωρὶς καμμίαν διαφορὰν ἀλλ' εἰς τοὺς ἀποστολικοὺς ἀγῶνας καὶ εἰς τῶν ἀποστολικῶν ἀγώνων τοὺς κόπους ἠμπορεῖ νὰ ᾔῃαι ἀναμνησθῶς ἄλλος ἄλλου μεγαλῆτερος καὶ ἀνώτερος· καὶ ἂν ὁ Παῦλος καυχώμενος τὴν ἐν Χριστῷ καύχησιν, ἐφθασε νὰ εἰπῇ, ὅτι «περισσότερον πάντων ἐκοπίασεν», ἐγὼ διὰ τὸν Ἀνδρέαν ἀποτολμῶ καὶ λέγω, ὅτι περισσότερον πάντων ἐκαρποφόρησεν. Ἴf παροῦσα τῆς Ἐκκλησίας κατάστασις φανερὰ καρασταίνει. Πῶς εὐρίσκειται, ἀπὸ τόσοις χρόνοις καὶ ἐδῶ, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου τὸ στάδιον καὶ τὸ ἀγώνισμα; ἂχ! ἐξέκλινεν ἡ ὑβρίστρια καὶ διεστράφη! Πῶς ἡ τῆς Ἀλεξανδρείας; πῶς ἡ τῆς Ἀντιοχείας; πῶς ἡ τῶν Ἱεροσολύμων;

αὐταὶ μένουσιν ἀληθινὰ στερεαὶ εἰς τὴν ὁρθοδοξίαν, πλὴν;
 ἄχ! ὠλιγόθῃσαν καὶ αὐταὶ καὶ εἰς πολλὰ στενοχωρημένα
 ὄρια συνεστάλησαν! Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπό-
 λεως, αὕτη τοῦ μεγάλου Ἀνδρέου ὁ μέγας καρπὸς, καὶ ἐξ
 ἀρχῆς καὶ ἕως τέλους θάλλει καὶ μεγαλύνεται! καὶ ἀνάμεσα
 εἰς τὰς ἐμφράξεις τοῦ πυκνοῦ νέφους τῶν ἐγκαταδυναστεύον-
 των ἐθνῶν, ὡς ἀστὴρ ἐωθινὸς ἐν μέσῳ νεφέλης λάμπει καὶ
 ἀκτινοβολεῖ! καὶ ὑποκάτω εἰς τὸν ζυγὸν τῆς αἰχμαλωσίας
 ὑφούται καὶ σεμνύνεται! Αὕτη ἡ Ἐκκλησία, ὅπου συνεκρύ-
 τησε τόσας συνόδους, ὅπου ἐξέδωκε τόσας νομοθεσίας, ὅπου
 ἐκύρωσε τόσα θεσπίσματα· αὕτη ἡ Ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν
 ἐποίμαναν πρῶτοι ποιμένες οἱ Στάχυες καὶ οἱ Ὠνήσιμοι, ἄν-
 δρες ἀποστολικοὶ, τὴν ὁποίαν διεύθυναν πρῶτοι Πατριάρχαι
 οἱ Μικτροφάνεις καὶ οἱ Παῦλοι, ἄνδρες ἐμολογηταί, τὴν ὁποίαν
 ἐφώτισαν μεγάλοι φωστῆρες, οἱ Γρηγόριοι καὶ οἱ Χρυσό-
 στομοι, διδάσκαλοι οὐρανοδίδεκτοι· αὕτη ἡ Ἐκκλησία, τὴν
 ὁποίαν ἐστόλισαν οἱ Πρόκλοι καὶ οἱ Φλαβιανοὶ, οἱ Ανατό-
 λιοι, καὶ οἱ Γερμανοὶ, καὶ οἱ Γεννάδιοι οἱ σχολαστικοὶ, καὶ
 ἰωάνναι οἱ νηστευταί, Θωμᾶς ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος, Παῦ-
 λος ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος, οἱ Κωνσταντῖνοι καὶ οἱ Καλλί-
 νικοι, οἱ Γεράσιμοι καὶ οἱ Ταράσιοι καὶ οἱ Νικηφόροι, οἱ Με-
 θόδιοι, οἱ Ἰγνάτιοι, οἱ Φώτιοι, οἱ Ἀντώνιοι, καὶ τόσοι καὶ
 τόσοι, τῶν ὁποίων δὲν ἠξεύρει τις τί νὰ προτιμήσῃ, ἢ τὴν
 εὐσέβειαν, ἢ τὸν ζῆλον, ἢ τὴν σοφίαν, ἢ τὴν ἀγιότητα, αὕτη,
 τέλος πάντων, ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἰς τοὺς δυστυχεῖς καὶ
 δυσκόλους τούτους καιροὺς, ὕστερον ἀπὸ τόσας ταραχάς, καὶ
 ἀπὸ τόσας τρικυμίας, ἄριστον πηδαλιουχὸν καὶ εἰρηνικὸν κυ-
 βερνήτην πλουτεῖ Σὲ, Παναγιώτατε Δέσποτα, αὕτη εἶναι τῆς
 ἀποστολῆς τοῦ Πρωτοκλήτου ὁ καρπὸς, καὶ τῶν Πρυγγε-
 λῶν του ἀγώνων τὸ ἀπετέλεσμα.

Καὶ ἂν ᾔναι ἔτζι λοιπὸν (καθὼς ἀναμφιβόλως εἶναι), ποῖον
 ἄλλον ἀνάμεσα εἰς τοὺς χοροὺς τῶν ἀγίων πρέπει μᾶλλον νὰ
 τιμᾷ ἢ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίας; ἢ ποῖον ἄλλον
 πρέπει νὰ δοξολογῇ μὲν χρέος βαρύτερον παρὰ τὸν μέγαν
 τοῦτον Ἀπόστολον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον γνωρίζει τὴν πρώτην κα-
 ταβολὴν καὶ τὴν στερέωσιν καὶ τὴν σύστασιν; τίνος ἄλλου
 χρεωστεῖ ἢ λαμπρότερα νὰ πανηγυρίξῃ τὴν μνήμην, ἢ πα-
 νηγυρικώτερα νὰ μεγαλύνῃ τὰ ἔθλα, ἢ εὐγνωμονέστερον νὰ
 κηρύττῃ τὴν χάριν, ἢ θερμότερον νὰ ἐπικαλῆται τὸ ὄνομα;
 Καὶ ὅμως ἕως τώρα ἔτρεχεν ἄσημος καὶ ἡμελημένη εἰς τὰς
 ἡμέρας μας, ὡς ἂν ἀνδρίας σχεδὸν ἀπερῆμιμένος ἀπὸ τὸν χρόνον
 καὶ ἀπὸ τὴν παλαιότητα, τοῦ Πρωτοκλήτου Ἀνδρέου ἡ ἐορ-
 τή. Ἡ Ἐκκλησία ἀληθινὰ ἐξ ἀρχῆς μὲ ἀκαλυψίαν δοξολογίας
 μεγάλης τὴν ἐλάμπουνα, καὶ μὲ γλυκυτάτους ὕμνους τερπνο-
 τάτων ὁσμάτων τὴν ἐφαιδρυνεν· ἀλλ' εἶχε λείψει (δὲν ἠξεύρω
 πως) ἀπὸ αὐτὴν ἐκεῖνο τὸ ἐξωτερικὸν εἶδος τῆς παρόρησίας
 καὶ τῆς λαμπρότητος, τὸ ὁποῖον, ὡς ἂν ἐν σῶμα εὐπρεπές,
 προσθέτει χάριν καὶ εἰς τὰς ἱεράς τελετάς, καὶ αὐξάνει μὲ
 τὴν πανηγυρικὴν ἐπίδειξιν τὴν ἐσωτερικὴν εὐφροσύνην τοῦ
 πνεύματος. Καὶ ἐτελεῖτο λοιπὸν μία ἐορτή, διὰ νὰ εἴπω ἔτζι,
 ἀνέορτος, καὶ μία πανήγυρις ὅχι πανηγυρικὴ, τὴν ὁποίαν τὸ
 πλῆθος τῶν περισσοτέρων Χριστιανῶν μάλισ τὴν διέκριναν
 ἀπὸ τὰ ὁψάρια, ὅπου ἀπληστότερα ἔτρωγαν, καὶ ἀπὸ τὰ με-
 λίπαστα κολλύρια, ὅπου κατὰ συνήθειαν ἐπικρατήσασαν εἰς
 τρυφὴν ἐγεύοντο. Καὶ τοῦτο ποῦ; μέσα εἰς τὴν Κωνσταντι-
 νούπολιν! ἐδῶ, ὅπου ὁ μέγας οὗτος Ἀπόστολος μὲ τόσην
 καρποφορίαν ἔσπειρε τὸν εὐαγγελικὸν σπόρον τῆς πίστεως·
 ἐδῶ, ὅπου μὲ τόσην προθυμίαν καὶ μὲ τόσων ζῆλον ἠπλώσε
 τὰ ἀποστολικά δίκτυα του. Δὲν ᾔσαν δίκτυα πεπαλαιωμένα
 καὶ σχεδὸν ἡμελημένα αὐτὰ τὰ δίκτυα; δὲν ἐχρειάζοντο καὶ

καρτισμόν καὶ διόρθωσιν ; σήμερον ἀναγεύθησαν καὶ κατηρ-
 σίσθησαν· σήμερον ἀποκατεστάθη ἡ παροῦσα καὶ δικαιοσύνη
 τῆς Ἰωαννουποπόλεως ἑορτή· σήμερον ἀπέλαβε τὴν ἀξιό-
 χρεον εὐχαριστίαν ὁ ἐσπάζόμενος· σήμερον ἐφανερώσαν τὴν
 ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην οἱ ἑορτασταί· καὶ σήμερον, καθὼς
 καὶ ἄλλοτε εἰς ἄλλας πολλὰς περιστάσεις, ἔδειξε τὴν πατρι-
 αρχικὴν μέριμναν καὶ φροντίδα, τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς τὰ τῆς
 Ἐκκλησίας, ὁ μέγας ἡμῶν Ἐκκλησιαστής, τιμῶντας μὲ ἐπί-
 σημον τελευτὴν λαμπρᾶς πανηγύρεως τὸν Πρωτόκλητον φί-
 λον τοῦ Θεοῦ, τῆς Ἐκκλησίας ταύτης τὴν πρώτην μετὰ τὴν
 πρώτην ἀρχὴν, καὶ τὸν πρῶτον μετὰ τὸν πρῶτον Θεμέλιον.
 « Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτίμηθησαν οἱ φίλοι σου ὁ Θεός, λίαν ἐκρα-
 γμαίωθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν ».

Τ Ε Λ Ο Ξ.

